

RÖPORTAJ

Gümrük ve Ticaret Bakanı
Cenap AŞCI

MAKALE

Cumhuriyetin İlk Yılları ve 1929 Ekonomik
Bühranında Dış Ticaretin Yönetimi

İHRACAT

Deniz Yolu İle İhracatta Gümrükleme
Maliyetinin Yeniden Değerlendirilmesi
Zarureti

1978'den beri...

güvencemiz sektördeki tecrübemiz
gücümüz A'dan Z'ye hizmetimiz
kalitemiz uluslararası standardımız
işimiz işinizi kolaylaştırmak...

SOLMAZ

Taşımacılık • Gümrük • Lojistik

www.solmaz.com

Mükemmellik Yolculuğumuz Devam Ediyor

Türkiye
Mükemmellik
Ödülü
KOBİ Kategorisi
2013 Finalisti

EFQM
Mükemmellikte
5 Yıldız

444 4 SYK
DÖRTDÖRTLÜK SYK

www.syk.com.tr
info@syk.com.tr

Ekin Gümrük Müşavirliği
Hizmetleri Limited Şirketi

Güvenilir, tecrübeli, kaliteli, etkin: Ekin!

Ekin, 1991 yılından beri Türkiye'nin önde gelen sanayi, ticaret ve yatırım şirketlerine yönelik gümrük müşavirliği hizmeti vermiş, deneyimli çalışanları, hizmet kalitesi, açıklığı ve uzun vadeli perspektifleri ile müşterilerinin güvenini kazanmış, iş ortakları ile birlikte sağlam ve istikrarlı bir şekilde büyümüştür.

Ekin Gümrük Müşavirliği

'İş Ortağınız'

Fatih Mahallesi Libadiye Caddesi Tahralı Sokak Kavakyeli Plaza
D Blok No: 7 K: 3 D: 7 ATAŞEHİR İSTANBUL
info@ekingumruk.com Tel: (216) 330 51 01 (pbx)

Akademik Eser Yarışması

GÜMRÜK ve TİCARET MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ

Anafartalar Caddesi No:6/9 Ulus-ANKARA
Telefon : +90 312 306 81 05 - 01
Faks : +90 312 306 81 02
E-Posta : info@gtmd.org.tr

Eserlerin SON Teslim Tarihi

31 Mart 2016

“TERÖR ve TÜRKİYE EKONOMİSİ”

Yarışma Kuralları

1. Bu yarışmaya her ünvandan akademisyenler, bürokratlar, kariyer meslek mensupları, eğitimine devam eden yüksek lisans ve doktora öğrencileri eserlerini hazırlayıp yarışmacı olarak katılabilirler. Jüri üyesi olarak görev alanlar, yakınları ile Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği Yönetiminde görev alanlar bu yarışmaya katılmazlar.
 2. Eserler akademik araştırma yazım kurallarına uygun olarak A4 boyutunda kağıdın bir yüzüne bir buçuk (1,5) satır aralığı kullanılarak, Times New Roman karakterinde, 12 punto ile yazılmalıdır. Eserler 50 sayfadan az 150 sayfadan fazla olmamalıdır.
 3. Her katılımcı, iletişim bilgileri ve fotoğrafını içerir şekilde özgeçmişini eserine ekleyecektir.
 4. Eserlerin daha önce herhangi bir yarışmaya katılmamış ve herhangi bir yerde yayınlanmamış olması gerekmektedir. Ödüle layık görülen eserin özgün olmadığını sonradan anlaşılması halinde ödül iptal edilecektir. Bu durumdan kaynaklanabilecek her türlü sorunun hukuki yaptırım ile sürelerinin maddi yaptırım katılmıyca ait olacak, doğabilecek sorunlardan Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği sorumlu olmayacaktır.
 5. Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği, yarışmaya katılan ve ödüle layık görülen eserleri, katılımcıların isimlerini vermek suretiyle, her türlü yayın organında kamuoyuna açıklayabilecek ve söz edebilecektir.
 6. Yarışmaya eser gönderen tüm katılımcılar, şartname koşullarını, yarışma şartlarını ve jüri kararlarını kabul etmiş sayılacaklardır.
 7. Eserler, 5 nüsha halinde çoğaltılmış şekilde Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği Anafartalar Caddesi No: 6 Kat: 9 Ulus/Ankara adresine kargo ile gönderilmesinin yanında s.goktas@gtb.gov.tr ve k.demircioglu@gtb.gov.tr adreslerine de elektronik posta yoluyla gönderilecektir.
 8. Yarışmada dereceye girenler 18 Nisan 2016 tarihinde www.gtmd.org.tr adresinde ilan edilecektir.
 9. Dereceye giren eserlerin basılı yada web ortamında yayım hakkı Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğine aittir.
- *** Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği, yarışmaya yeterli sayıda nitelikli eser başvurusu olmadığını tespit etmesi hâlinde yarışma ödülerini iptal edebilir.

JÜRİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU / Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER / DEU İİBF Maliye Bölümü Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ / PAÜ İİBF Maliye Bölümü Öğretim Üyesi
Sami CEYHAN / GTMD Başkanı
Dr. İrfan KALPALI / Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

Yarışma Sonucunda Dereceye Girenlere DAĞITILACAK ÖDÜLLER

• 1'inciye	8.000 TL	+ Yayın paketi
• 2'nciye	4.000 TL	+ Yayın Paketi
• 3'üncüye	2.000 TL	+ Yayın Paketi
• Mansiyon	Tablet	+ Yayın Paketi

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Abuzer PINAR - Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan GERÇEK - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Billur YALTI - Koç Üniversitesi
Prof. Dr. Ekrem KARAYILMAZLAR - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ertuğrul ACARTÜRK - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ - Bahçeşehir Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan SARITAŞ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ŞEN - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Atilla ACAR - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ORGAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal ÇELEBİ - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Keremettin TEZCAN - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN - Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Metin TAŞ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Ali SARILI - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Necmiddin BAĞDADIÖĞLU - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ - Çankaya Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Recai DÖNMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. S. Ateş OKTAR - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. N. Semih ÖZ - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep ARIKAN - Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Cemil RAKICI - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Emine KOBAN - Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu
Doç. Dr. Engin HEPAKSUZ - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan ÜYÜMEZ - Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan Kürşat YERLİ KAYA - Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Hakkı ODABAŞ - Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim DURSUN - Polis Akademisi
Doç. Dr. İlhan KÜÇÜKKAPLAN - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Mine YILMAZER - Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa YILDIRAN - Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Murat DEMİR - Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Nagihan OKTAYER - İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Semih BİLGE - Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Seyfi YILDIZ - Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Şaban NAZLIOĞLU - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Tamer BUDAK - İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Tarık VURAL - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Temel GÜRDAL - Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Tekin AKDEMİR - Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN - Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Yusuf KILDİŞ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah TEKBAŞ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Zübeyir YILDIRIM - Antalya Üniversitesi
Sezai UÇARMAK - Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı Yrd.
Zafer YILDIRIMLI - Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanı

Zeki TÜYEN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Dr. İrfan KALPALI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
İsmail Sabri SARI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Hasan KÖSEOĞLU - AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürü
Cemal DERELİ - Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı V.
Mehmet ERYILMAZ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Cenap AŞÇI - Gümrük ve Ticaret Bakanı
Harun USLU - Tasfiye Hizmetleri Genel Müdürü
Ümit KAYA - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Özkan ARSLAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Mehmet AYDIN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Cahit GÖKÇELİK - Gümrükler E.Genel Müdür Yardımcısı
Hacı Murat ÖZSOY - Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürü
Hayrettin COŞKUN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Önder UYSAL - Eğitim Dairesi Başkanı
Murat YAMAN - Gümrükler Muhafaza Genel Müdür Y.
Mehmet SAGLAM - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Mehmet GELEN - Daire Başkanı
Mustafa GÜMÜŞ - Gümrükler Genel Müdür Yardımcısı
Muhammet Ali BAYLAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Önder GÖÇMEN - Gümrükler Genel Müdür Yardımcısı
Murat KAHRAMAN - Mersin Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürü
Nihat ÖZAY - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Erkan ERTÜRK - Daire Başkanı
Selim ERİNCİK - Daire Başkanı
Mustafa ÖZER - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
H.İbrahim BOZKUŞ - İstanbul Gümrük ve Ticaret Bölge Müdür V.
Nevzat BOZKURT - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Muammer TANRIVERMİŞ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Yakup SEFER - Gümrükler Genel Müdür Yardımcısı
Alpay ARAS - Daire Başkanı
Hakan CEYLAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Münir UĞUZ - Gümrükler Genel Müdürü Y.
Mustafa YAVUZ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Soner ALTAŞ - Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Başmüfettişi
Yakup AKKAYA - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Erdal NACAR - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Özlem ARABACI - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Hasan TEPELİ - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Hasan Özmen - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Evren KILIÇ - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Yasin ÇAKIR - Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Uzmanı
Mümin Türker - Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Uzmanı
Ümit Murat KEMALOĞLU - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Selim Baki BARITCI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Nadir SAYAR - Gümrük ve Ticaret Müfettişi

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN - Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ (Editör) - Pamukkale Üniversitesi
Zafer YILDIRIMLI - Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanı
Dr. İrfan KALPALI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Sami CEYHAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

GÜMRÜK VE TİCARET MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ SÜRELİ YAYINI

Gümrük & Ticaret Dergisi Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği Adına

Dernek Başkanı
Sami CEYHAN

Dernek Başkan Yrd.
Nadir ELİBOL

Editör
Prof. Dr. Ersan ÖZ

Genel Sekreter / Nihat ÖZAY
Yazı İşleri Müdürü / Salih USTA
Mali İşler Müdürü / Osman AYHAN
Sosyal İşler Sorumlusu / Esat Burak ERÇETİN
Mevzuat İzleme ve Değerlendirme / Dr. İrfan KALPALI
Eğitim ve Mesleki Dayanışma / Bülent TAŞOLUK
Tanıtım ve Haberleşme / Kubilay DEMİRCİOĞLU

Yayın Kurulu Üyeleri
Ersan ÖZ, Sami CEYHAN, Salih USTA, Serkan GÖKTAŞ, Osman METO

Merkez
Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği
Oğuzlar Mahallesi Çetin Emeç Bulvarı 1368.Sokak No:3/7 Balgat- ÇANKAYA

İletişim
Anafartalar Caddesi No:6 Kat:9 Ulus / ANKARA Tel: 312 3068101- 02- 03 • Faks: 312 3068105
info@gtmd.org.tr • www.gtmd.org.tr

İstanbul Temsilcileri
Güven YILDIZ & Faruk ŞEN & Kadir ÖZDEMİR & Kerim KARATAMİR
Miralay Şefik Bey Sok. No:7 Gümüşsuyu İSTANBUL Tel: 2123773102 • Faks: 2123773125

İzmir Temsilcileri
Evren KILIÇ & Eray DAĞNIK & Özlem ARABACI
Atatürk Caddesi No.107 Kat:6 Alsancak / İZMİR Tel: 232 4648017-93 • Faks: 232 4640149

Yapım
Alban Tanıtım
Tunalı Hilmi Caddesi Büklüm Sokak No: 45/3 Kavaklıdere / ANKARA Tel: 0.312 430 13 15- Faks: 0.312 434 04 13
www.albantanim.com.tr

Baskı
Özyurt Matbaacılık Ltd. Şti.

Baskı Tarihi
Kasım 2015

Dergimiz üç ayda bir yayımlanan HAKEM DERGİ olup, yayın kuruluna ulaşan makaleler değerlendirilmek üzere en az iki hakeme iletilmektedir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre tüm hakları Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğine aittir. Dergide yayımlanan yazıların herhangi bir yayın kuruluşunca yayımlanması yayın kurulunun izniyle ve kaynak gösterilmesi kaydıyla mümkündür. Dergimizde yayımlanan yazılar yazarların kendi görüşleri olup. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğini bağlamaz.

ABD

HONG KONG

ÇİN

İNGİLTERE

İSPANYA

FRANSA

ALMANYA

İTALYA

ÖZBEKİSTAN

KAZAKİSTAN

KUZAY IRAK

GÜNEY KORE

POLONYA

TÜRKİYE

Siz sadece üretin...

Biz taşıyor, depoluyor ve teslim ediyoruz.
Her yere, tam zamanında...

www.barsan.com
info@barsan.com

4444 BGL
245

SUNUŞ

Kıymetli Okurlarımız,

Dergimizin yeni sayısını sizlere sunmanın heyecanı içerisindeyiz. Geçmiş sayılarımıza gösterdiğiniz teveccühe teşekkür ediyor, bu sayının da sizler tarafından beğenilmesini umuyoruz.

Dergimizde siz değerli okurlarımız için faydalı olacağını düşündüğümüz gündeme ilişkin “Türkiye’de Bağımsız Denetimin Kapsamı ve Sınırları”, “Akreditifli İşlemlerde Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, “Anonim ve Limited Şirketlerde Genel Kurul Toplantı Tutanağının Önemi ve Düzenlenme Usulü”, ve “Cumhuriyetin İlk Yılları ve 1929 Ekonomik Buhranında Dış Ticaretin Yönetimi” gibi önemli bulduğumuz spesifik ve birbirinden farklı konuları en güncel haliyle sizlere sunuyoruz.

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği olarak çıkarılan bu kıymetli eserde Gümrük ve Ticaret Müfettişlerinin yanı sıra Akademisyenler, Gümrük Müdürleri, Gümrük Şefleri, Avukatlar, Gümrük Kimyagerleri diğer Bakanlık Mensupları ve yabancı ülkelerdeki gümrük çalışanları tarafından hazırlanan çalışmalarla dergimizin daha renkli bir kimliğe kavuşması sağlanmıştır.

Yeni dönemde Gümrük ve Ticaret Müfettişleri olarak dergimizle birlikte sektörün işlerliğine katkı sağlayacak heyecan verici yeni çalışmaların sizlere sunulmasını hedeflemekteyiz.

Bu vesileyle, siz değerli okurlarımızla paylaşmak istediğimiz bir diğer husus da;

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği olarak ülkemizde yaşanan terör saldırıları nedeniyle şehit olan tüm güvenlik güçlerimize ve yine söz konusu terör saldırılarında hayatını kaybeden vatandaşlarımıza Allahtan Rahmet diliyor, ailelerine ve dostlarına başsağlığı ve sabırlar temenni ediyoruz.

Saygılarımızla...

GTMD Yönetim Kurulu

İçindekiler

20

YARINI BEKLEYEN

Nadir ELİBOL

Yetkilendirilmiş Gümrük
Müşavirliği

25

MAKALE

Levent ÖZKARDEŞ

Cumhuriyetin İlk Yılları ve 1929
Ekonomik Buhranında Dış Ticaretin
Yönetimi

35

MAKALE

Prof. Dr. Ersan ÖZ

Yrd. Doç. Dr. Selçuk BUYRUKOĞLU
Osmanlı Döneminden Günümüze
Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik
Politikaları ve Etkinliği

60

MAKALE

Erdem BULUT

Türkiye'de Bağımsız Denetimin Kapsamı
ve Sınırları

10

RÖPORTAJ

Cenap AŞCI

Gümrük ve Ticaret Bakanı

99

KIYI MEVZUATINA İLİŞKİN

Özgür ÇELİK

Kıyı Mevzuatı Uygulamasında Karşılaşılan
Sorunlar ve Çözüm Önerileri

74

MAKALE

Ali BÜYÜKGÜRAL - Yılmaz TÜRK

Gümrük Kanunu'na Göre Tatbik Edilen Para Cezalarında Zamanaşımı
Sorunu

86

MAKALE

Hüseyin YAREN

Futbolcuların Gümrük Kıymeti, Gümrük Tarifesi ve Menşei

92

MAKALE

Mustafa YAVUZ

Anonim ve Limited Şirketlerde Genel Kurul Toplantı Tutanağının
Önemi ve Düzenlenme Usulü

110

GÜNCELE DAİR

İbrahim ÖZTÜRK

CE İşaretlemelerinin Amacı ve Ülkemizde Uygulanması

118

İHRACAT

Osman ERDOĞAN

Deniz Yolu İle İhracatta
Gümrükleme Maliyetinin Yeniden
Değerlendirilmesi Zarureti

123

SEKTÖREL BAKIŞ

Arif KÜMBÜL

Eski, Kullanılmış Eşya İthalı;

167

SÖYLEŞİ

NAHİT ERUZ

113

LABORATUVAR

Dr. Fulya ELGİN - Dr. Muharrem YILMAZ - Mehmet KIRBIYIK - Yüksek Kimya Müh. Yaşar ÇİFTÇİ
Suni Deriden Mamul Giyim Eşyalarının Gümrük Tarife Pozisyonuna Göre Sınıflandırılması

126

Murat PALANOĞLU

Gümrükte Bunları Biliyor
Musunuz?

128

TİCARETTE GÜNDEM

Salih USTA

Ticarette Gündem

134

GÜMRÜKTE GÜNDEM

Sercan BAHADIR

Gümrükte Gündem
(Temmuz-Ağustos-Eylül)

138

Yasin YAVUZ

Ticaret'te
Bunları Biliyor Muydunuz?

146

RUS GÜMRÜK İDARESİNDEN

Olga Vladimirovna Shishkina - Alexey Mikhailovich Sorokin
Problems of Customs Protection of Intellectual Property in Conditions Of
International Economic Integration As Illustrated By The Eurasian Economic Union

141

PRATİK BİLGİLER

Yakup GÜNEŞ

Gümrük İşlemlerinde
Kullanılan 40 Temel Belge

150

YARGI KARARLARI

Ali Said DOLU

T.C. Danıştay
Vergi Dava Daireleri Kurulu

158

YARGI KARARLARI

Salih USTA

6525 Sayılı Bazı Kanun Ve Kanun
Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik
Yapılması Hakkında Kanunda
Değişiklik Yapılması Hakkında Karar

172

SORULAR

Hakan UÇAK

Gümrük ve Ticaret Bakanı

Cenap AŞCI

İLE RÖPORTAJ

Sayın Bakanım Gümrük ve Ticaret Bakanı olarak, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı teşkilatı içerisinde gelmenin sağladığı kolaylıklar nelerdir? Bürokrat olarak çalıştığınız Bakanlıkta Bakan olarak görev yapmanın nasıl bir duygu olduğunu bizimle paylaşır mısınız?

Öncelikle, kıymetli mesai arkadaşlarımla çıkardığı, önemli bilgiler, makaleler, metinler ve sektöre yönelik paylaşımların olduğu böyle bir dergiye mülakat vermek ve bu sayede Bakanlığımızın kıymetli personeli ve sektörle buluşmak benim için bir mutluluk kaynağıdır.

1989 yılında Müfettiş Yardımcısı olarak mensubu olma şerefine eriştiğim Bakanlığımızda geçici hükümet çatısı altında Gümrük ve Ticaret Bakanı olarak görev almaktayım. Bu benim için ayrı bir gurur kaynağıdır.

Bilgi ve iletişim alanında meydana gelen gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan elektronik ticaret, firmaların tüketiciye doğru araçla ve hızlı bir şekilde ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda ülkemizde yeni yeni canlanmaya başlayan e-ticaret ile ilgili Bakanlığımız da yapılan ve yapılmakta olan çalışmalar hakkında bilgi verebilir misiniz?

İnternet ve mobil iletişim teknolojilerinin kullanımındaki artışla birlikte geleneksel ticaret dönüşüme uğrayarak sanal ortama taşınmakta ve günümüzde elektronik ticaret en hızlı ticaret yapma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Fizikî olarak karşı karşıya gelmeksizin, elektronik ortamda gerçekleştirilen çevrimiçi iktisadi ve ticarî her türlü faaliyeti kapsayan elektronik ticaretin gün geçtikçe yaygınlaştığı görülmektedir. Nitekim, e-ticaret hacmi Ülkemizde son beş yılda ortalama % 35,94 oranında büyüme göstermiştir. 2014 sonu itibariyle 41,88 milyar TL büyüklüğe ulaşan e-ticaret hacminin 2018 yılında 170 milyar TL, 2023 yılında ise 350 milyar TL'ye ulaşması beklenmektedir.

Bakanlık olarak, elektronik ticaretin güvenli bir şekilde yapılması ve yaygınlaşması, etkin bir rekabet ortamının ve şeffaflığın tesis edilmesi, tüketicinin korunması, yaşanan mağduriyetlerin önlenmesi ve AB müktesebatına uyum sağlanması amacıyla önemli çalışmalar yürütülmüştür. Bu çerçevede gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde hazırlanan 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun 01/05/2015 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bakanlığımızın uygulayıcı otorite olarak belirlendiği Kanunda; elektronik ticarete genel bilgilendirme yükümlülükleri ile ticari iletişim ve ticari elektronik iletilerle ilgili ön izin ve reddetme hakkı gibi temel düzenlemeler yer almaktadır.

15 Temmuz 2015 tarihinde yürürlüğe giren Ticari

İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmelikte, ticari iletişim ve ticari elektronik iletilerde uyulması gereken kurallar belirlenmiş; 26 Ağustos 2015 tarihinde yürürlüğe giren Elektronik Ticarete Hizmet Sağlayıcı ve Aracı Hizmet Sağlayıcılar Hakkında Yönetmelikte ise internet gibi ağlar üzerinden mal ve hizmet satışı yapan hizmet sağlayıcılar ile elektronik ticaret pazar yerlerini işleten aracı hizmet sağlayıcılara ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

Buna ek olarak, ticari iletişim ve ticari elektronik iletilere ilişkin kurallara aykırı hareket eden ve bu nedenle 6563 sayılı Kanun kapsamında idari yaptırım uygulanması gereken gerçek ve tüzel kişiler hakkındaki şikayet başvurularının elektronik ortamda alınabilmesine imkan tanıyan Ticari Elektronik İletişim Şikayet Sistemi oluşturulmuştur. Bakanlığımız internet sayfasından erişim sağlanabilen bu sistemin yakın bir zamanda e-Devlet Kapısına entegrasyonunun tamamlanması planlanmaktadır.

Elektronik ticaret faaliyetinde bulunan hizmet sağlayıcıların ve elektronik ticaret pazar yerlerini işleterek bu faaliyete ortam sağlayan aracı hizmet sağlayıcıların güvenlik ve hizmet kalitesi standartları ile bildirim yükümlülüklerinin belirlenmesine ilişkin olarak ise mevzuat çalışmalarımız devam etmektedir.

Bakanlığımızca, 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında, elektronik ticarete güven damgası sisteminin oluşturulması yönünde çalışmalar yürütülmektedir. Elektronik ticarete hizmet kalite

Bakanlığımız tekstil, ayakkabı, kırtasiye, mobilya, çocuk bakım ürünleri ve bunların yanı sıra oyuncak, deterjan, emzik, biberon, havuz kimyasalları, kuvvetli asit bazlar, diş fırçaları ve hijyenik kağıt gibi doğrudan tüketiciye arz edilen ürünlere yönelik piyasa gözetimi ve denetimi sorumluluğunu üstlenmektedir.

tesisi ve güvenlik standartlarını belirleyerek internet kullanıcılarının çevrimiçi alışverişe duyduğu güveni artırması ve bu alandaki kayıt dışılığı azaltması beklenen güven damgası sistemiyle elektronik ticaret hacminin artırılması hedeflenmektedir.

Son olarak, bilgi ve iletişim alanında meydana gelen değişikliklere bağlı olarak ortaya çıkan ve ülkemizde de çok hızlı bir şekilde gelişen ve yaygınlaşan elektronik ticaretin önündeki engellerin tespit edilerek bunlara yönelik tedbirlerin alınması, Ülkemizin ekonomik hedefleri doğrultusunda bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planında da bu hususa değinilmiş ve Bakanlığımız koordinatörlüğünde ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile sektör temsilcilerinden oluşacak bir yapı öngörülerek elektronik ticaretin önündeki engellerin kaldırılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda gerekli altyapı çalışmalarına başlanmış olup, kısa bir süre içinde bu yapının oluşturulması planlanmaktadır.

Tüketiciler ile ilgili düzenlemelerin yapılmasında Bakanlığımız öncü ve etkin bir rol oynamaktadır. Buna rağmen toplumumuzda tüketici bilinci istenilen seviyede değildir. Tüketici bilincinin artırılması için Bakanlığımız tarafından yapılan veya yapılması planlanan çalışmalar nelerdir?

Tüketicinin etkin korunmasının sağlanması için sadece yasal zeminin hazırlanması yeterli olmayıp, tüketicilerimizin hakları konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Hiç şüphesiz ki tüketicilerin korunmasının en iyi yolu onları sahip oldukları yasal hakları konusunda bilinçlendirmek, haklarını aramaları konusunda teşvik etmek ve yönlendirmektir.

Bakanlık olarak, tüketicilerin bilinç seviyelerini artırmak amacıyla çok sayıda faaliyet yürütüyoruz.

Bunlardan ilki tüketici haftası etkinliklerimiz. Tüketici haftası içinde Bakanlığımız merkez teşkilatı ve 81 ilimizde il müdürlüklerimiz tarafından çeşitli organizasyonlar düzenlenmekte ve bu sırada çok sayıda bilgilendirici afiş ve broşür tüketicilerimize ulaştırılmaktadır.

Bakanlığımız tarafından her yıl düzenlenen Tüketici Ödül Töreni ile haklarını arayan bilinçli tüketicilerimizi ödüllendiriyoruz. 2015 yılında yapılan ödül töreninde 10 adet tüketici ödülü haklarını arayan tüketicilerimize ve tüketici hakları konusunda sorumlu davranan firmalarımıza verilmiştir.

Bakanlığımız tekstil, ayakkabı, kırtasiye, mobilya, çocuk bakım ürünleri ve bunların yanı sıra oyuncak, deterjan, emzik, biberon, havuz kimyasalları, kuvvetli asit bazlar, diş fırçaları ve hijyenik kağıt gibi doğrudan tüketiciye arz edilen ürünlere yönelik piyasa gözetimi ve denetimi sorumluluğunu üstlenmektedir. Son zamanlarda, tüketiciye arz edilen ürünlere yönelik piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetlerimiz sonucunda denetimi yapılan güvensiz ürünlere ilişkin sonuçları kamuoyuyla paylaşarak tüketicilerimizin söz konusu ürünlere ve firmalara karşı dikkatli olmasını sağlıyoruz.

Bakanlığımızın ilgili uzmanları ve yöneticileri tüketici hakları konusunda çeşitli televizyon programlarına katılım sağlayarak, üretici ve tüketicilere yönelik çeşitli panel ve konferanslara katılarak, hatta ilköğretim öğrencilerine haklarını anlatmak için okullara misafir olarak toplumun her kesimine ulaşarak haklarını arama konusunda teşvik edici olamaya çalışmaktadır.

Son olarak, Avrupa Birliği'nin Erasmus+ Programı çerçevesinde, Bakanlığımız Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü tarafından uygulanan 'Consumer Academy' projesi tamamen tüketici bilincini arttırmak üzere kurulu bir projedir. Proje çerçevesinde hayata geçirilmesi öngörülen 'Consumer Academy' temel olarak, tüketicilerin bilinç düzeyinin artırılmasını sağlamak üzere çeşitli görsel ve işitsel unsurların kullanıcı profillerine uygun olarak sınıflandırıldığı, farklı kullanıcı pro-

fillerine mensup kişilerin siteyi kullanım amaçları çerçevesinde diğer kullanıcı gruplarıyla iletişim ve etkileşim halinde bulunduğu, söz konusu iletişim sayesinde tüketicinin korunması alanında mevcut bilgi ve birikimin paylaşılmasının yanı sıra yeni bilgi üretilmesi için de uygun ortamın oluşturulduğu ve bu bilgilerin de mümkün olan en verimli iletişim kanalları vasıtasıyla kitlelere ve özel olarak odaklanılan yurt içi ve yurt dışı paydaşlara aktarıldığı çevrimiçi bir eğitim platformu olarak tasarlanmıştır. 2015 Yılı içinde söz konusu proje kapsamında, tüketicilere yönelik bilgilendirme amaçlı iKişer dakikalık 25 adet kısa film hazırlanması çalışmalarına da başlanmıştır.

Ülkemizdeki ticari hayatın şekillendirilmesinde önemli bir yere sahip olan Bakanlığımızın iç ticaretin canlandırılması ve rekabeti bozan durumlarla mücadele edilmesi ile ilgili geleceğe dair planları nelerdir?

Küresel ölçekte ortaya çıkan iktisadi gelişmeler doğrultusunda ticari hayatımız yeni baştan düzenlenerek, ticarete yeni ve modern bir hukuki zemin kazandırıldı. Ülkemizin dünyanın önde gelen ticaret merkezlerinden biri olması hedefi doğrultusunda, çağdaş ticari anlayışın bir ürünü olan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nu yürürlüğe koyarak önemli yeniliklere imza atıldı. Bu Kanun ile ticari hayatta güven ortamının tesis edilmesi, yatırım ve iş yapma ortamının iyileştirilmesi, bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaştırılması, kurumsallaşmış, şeffaf ve rekabet gücü yüksek şirketlerin kurulması ve uzun ömürlü olması amaçlanmıştır. Kanun, teknoloji ve bilişim alanında ortaya çıkan yenilikleri tacirlerimizin ve ülkemizin istifadesine sunmuştur.

Bu kapsamda, ticaret sicili kayıtlarının elektronik ortamda düzenli, eksiksiz ve güvenli bir şekilde tutulmasını sağlamak amacıyla, ülkemiz genelindeki tüm ticaret sicili kayıtları elektronik ortama taşındı.

Şirketlerimizin kuruluş ve değişiklik işlemlerinin elektronik ortamda yapılmasını sağlamak amacıyla Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) oluşturuldu. MERSİS nezdinde tutulan bilgiler, gerek Bakanlığımız gerekse diğer kurum ve kuruluşlar açısından önemli bir veri kaynağı niteliği taşımaktadır. Bilgi toplumunun gereği olan bilişim hizmetlerinin yaygınlaştırılması kapsamında ticaret sicili işlemlerinin

MERSİS üzerinden elektronik ortamda yürütülmesiyle birlikte, kırtasiye, haberleşme, insan kaynağı ve benzeri giderlerden büyük oranda tasarruf sağlanmıştır. Önümüzdeki süreçte MERSİS'in kapsamının genişletilerek meslek örgütleri ve birliklerinin, kamu kurum ve kuruluşlarının, serbest meslek mensuplarının ve diğer ekonomik birimlerin elektronik ortamda kayıt altına alınmasını hedeflemekteyiz.

6102 sayılı Kanunla, ticari niteliği haiz çok sayıda işlemin elektronik ortamda yapılabilmesi mümkün hale getirilerek tacirlerimize önemli kolaylıklar sağlanmıştır. Fatura ve benzeri teyit mektuplarının elektronik ortamda hazırlanıp saklanabilmesi, genel kurul çağrılarının elektronik posta ile yapılabilmesi, yönetim ve müdürler kurulu toplantılarının elektronik ortamda yapılabilmesi, tarafların anlaşması durumunda ihbar, itiraz ve benzeri beyanların da yine internet yoluyla yapılabilmesi mümkündür. Bu alandaki bir diğer önemli yenilik ise payları borsaya kote olan şirketlerin genel kurullarını "Elektronik Genel Kurul Sistemi" üzerinden elektronik ortamda yapmasıdır. Diğer şirketler de genel kurullarını dilerse bu sistem üzerinden gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca, Kanunun zorunlu tuttuğu bütün işlemlerin

Son zamanlarda, tüketiciye arz edilen ürünlere yönelik piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetlerimiz sonucunda denetimi yapılan güvensiz ürünlere ilişkin sonuçları kamuoyuyla paylaşarak tüketicilerimizin söz konusu ürünlere ve firmalara karşı dikkatli olmasını sağlıyoruz.

elektronik ortamda güvenli elektronik imza ile yapılabilmesi ve bu işlemlerin dayanağı olan belgelerin de aynı usulle elektronik ortamda düzenlenebilmesi imkanı getirilerek şirket işlemlerinde elektronik ortamın azami derecede kullanılmasına imkan sağlanmıştır. Amacımız “Kolay ve Güvenli Ticaret, Güçlü Türkiye” hedefini yakalamaktır.

6102 sayılı Kanununun Geçici 7 nci maddesi ve ilgili Tebliğ uyarınca, gayri faal ya da münfesi durumda olan anonim ve limited şirket ile kooperatifler, kolaylaştırılmış usullerle tasfiye edilmiş ve bu kapsamda 2013 yılında 123.363, 2014 yılında 268.885 ve 2015 yılı Eylül ayına kadarki dönemde ise 45.318 şirketin ticaret sicili kaydı silinmiştir. Ülkemizde mevcut olan şirket ve kooperatiflerden ne kadarının gerçekten faal durumda olduğunu bilmek önemlidir. Çünkü, daha sağlıklı ticaret politikalarının oluşturulması ancak doğru ve güncel verilerle mümkündür. Fiilen hayatta olmayan şirketlerin tespit edilerek ticaret sicili kayıtlarından silinmesi ile, ticari hayattaki reel durumu artık net bir şekilde görebilmekteyiz.

Perakende Ticaret

Orta Vadeli Program başta olmak üzere diğer resmi politika dokümanlarında da yer alan amaç ve hedeflere uygun olarak hazırlanan 6585 sayılı Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun, 29 Ocak 2015 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun ile, perakende işletmelerin açılış ve faaliyete geçiş işlemlerinin kolaylaştırılması, perakende ticaretin serbest

piyasa ortamında etkin ve sürdürülebilir rekabet şartlarına göre yapılması, perakende işletmelerin dengeli bir şekilde büyüme ve gelişiminin sağlanması ve bu işletmelerin birbirleri, üretici ve tedarikçilerle ilişkilerinin düzenlenmesi amaçlanmıştır.

Kanunla getirilen en önemli yenilik perakende işletmelerin açılış, faaliyete geçiş ve kapanış süreçlerine ilişkindir. Açılış ve faaliyete geçiş işlemlerinin bir bilgi sistemi oluşturulması suretiyle basitleştirilmesi ve başvuruların bu sistem üzerinden tek bir mercie yapılması, böylelikle işlemlerin adeta tek bir kapıdan yürütülmesi öngörülmüştür. Perakende Bilgi Sistemi (PERBİS) adı verilen bu Sistem sayesinde işyeri açılış, faaliyete geçiş ve kapanış süreçlerinde bir belgenin ikinci kez istenmeyerek bürokrasinin azaltılması hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşılması amacıyla, işyeri açma ve çalışma ruhsatı verilmesine ilişkin mevzuat hükümleriyle uyumlu çalışacak bir sistem tasarlanmıştır. Böylece, açılış ve faaliyetteki bürokratik işlem ve süreçler kısaltılarak hem ilgili kurum ve kuruluşlar hem de perakende işletmeler için maliyetlerin en aza indirildiği bir mekanizmanın kurulması hedeflenmiştir.

Kanunda ayrıca, perakende ticaretin belirli standartlarda yapılmasını ve haksız rekabetin önlenmesini sağlamak amacıyla üretici, tedarikçi ve perakende işletmeler arasındaki alım satım sözleşmeleri ile bu sözleşmelerden kaynaklanan ödemelerin süreleri, perakende işletmelere yönelik prim ve bedel talepleri, mağaza markalı ürün satışları, kampanyalı ve sürekli indirimli satışlar ile alışveriş festivalleri, alışveriş merkezlerindeki ortak kullanım alanları ve perakende işletmelerdeki yer ve raf tahsisleri ile çalışma saatlerine ilişkin birtakım ilke ve kurallar düzenlenmiştir. Öte yandan, ustalık belgesi ve tatil günlerinde çalışma ruhsatı hususlarında yaşanan sorunların giderilmesine yönelik düzenlemelere de Kanunda yer verilmiştir.

Kanunun uygulanmasına yönelik olarak, temelde dört alanda ikincil mevzuat çalışması yapılması planlanmıştır. Bu kapsamda, alışveriş merkezlerine ilişkin hususların düzenlendiği “Alışveriş Merkezle-

Perakende Kanununun verdiği yetkiyle ülkemiz ekonomisinde önemli bir ağırlığı bulunan ve geniş kitlelere hitap eden ancak sınırlarının tam olarak belirgin olmaması sebebiyle uygulamada pek çok soruna yol açan ikinci el motorlu kara taşıtı ve taşınmaz alım satımına yönelik ikincil mevzuat çalışmalarımız da devam etmektedir.

ri Hakkında Yönetmelik Taslağı” hazırlanmış ve kamuoyu görüşüne açılmıştır. Gelen görüşler doğrultusunda nihai şeklini alacak olan Taslağın yakın bir tarihte yürürlüğe girmesini bekliyoruz. Ayrıca, “Perakende Ticarete Uygulanacak İlke ve Kurallar Yönetmeliği Taslağı” ile, Bakanlığımız koordinatörlüğünde hayata geçirilecek Perakendeciler Konseyinin oluşumu, organları, görevleri ile çalışma usul ve esaslarının düzenlendiği “Perakendeciler Konseyi Yönetmelik Taslağı”nın hazırlık çalışmaları devam etmektedir. Bununla birlikte, “Perakende Bilgi Sistemi”ne (PERBİS) yönelik olarak da bir adet yönetmeliğin yürürlüğe konulması planlanmaktadır. Ancak, bu sistemin oluşturulabilmesi için altyapı çalışmalarının belirli bir aşamaya gelerek olgunlaşması beklenmektedir.

Son olarak, Perakende Kanununun verdiği yetkiyle ülkemiz ekonomisinde önemli bir ağırlığı bulunan ve geniş kitlelere hitap eden ancak sınırlarının tam olarak belirgin olmaması sebebiyle uygulamada pek çok soruna yol açan ikinci el motorlu kara taşıtı ve taşınmaz alım satımına yönelik ikincil mevzuat çalışmalarımız da devam etmektedir.

Tarım Ürünleri Ticareti

Bakanlığımızın tarım ürünleri ticaretinin geliştirilmesini amaçlayan önemli çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bir tanesi lisanslı depoculuk sistemidir. Lisanslı depoculuk, uzun süreli depolayabilen ve standardize edilebilen hububat, baklagiller, yağlı tohumlar, pamuk, fındık, zeytin, zeytinyağı, kuru kayısı gibi tarım ürünlerinin ticaretine yönelik bir sistemdir. Bu sistemde, tarım ürünlerinin sınıf ve kaliteleri yetkili sınıflandırıcı olarak isimlendirilen laboratuvarlarca belirlenmekte, ardından, modern altyapıya sahip lisanslı depolarda depolanmakta ve bu ürünlerin ticareti ürünün mülkiyetini temsilen lisanslı depo işletmesince düzenlenen ürün senetleri vasıtasıyla yapılmaktadır.

Lisanslı depoculuk sistemi Ülkemizde ilk olarak 2011 yılında uygulamaya geçmiş olup, Bakanlığımızca kuruluş izni verilen lisanslı depo işletmesi sayısı 20’ye, lisans verilerek faaliyete geçirilen lisanslı depo işletmesi sayısı 8’e ve toplam lisanslı depo kapasitesi

Hal Kayıt Sistemi ile birlikte ürün künyesi uygulaması da hayata geçmiştir. Sebze ve meyve ticareti ile iştigal eden kişiler tarafından Sisteme yapılan bildirimler sonucunda oluşan ürün künyeleri, sebze ve meyvelerin kap veya ambalajlarının üzerinde yer almaya başlamıştır. Tüketicilerimiz, ürün künyeleri ile, tükettikleri ürünlerin nerede ve nasıl üretildiğini bilme imkânına kavuşmuştur.

ise 430.000 Tona ulaşmıştır. Kuruluş izni verilen tüm işletmelere lisans verilmesiyle birlikte toplam kapasitenin 862.500 tona ulaşması öngörülmektedir.

Lisanslı depoculuk sisteminin Ülkemizde gelişmesi ve yaygınlaşması ile birlikte; üreticiler ürünlerini depolayabilecekleri sağlıklı ve sigortalı depo imkânına kavuşacak ve ürünlerini fiyatların düşük olduğu hasat dönemlerinde ellerinden çıkarmak zorunda kalmayacaktır. Piyasada arz ve talep dengesi ile fiyat istikrarı sağlanacaktır. Tarıma dayalı ticaret ve sanayi sektöründeki işletmeler; ihtiyaç duydukları ürünler için depo inşa etme maliyetinden kurtulacak, talep ettikleri miktar, tür ve kalitedeki ürünü kolaylıkla ve güvenilir bir şekilde sağlayabileceklerdir. Ürün sahipleri ürün senetlerini teminat olarak göstererek bankalardan uygun koşullarda kredi alma olanağına sahip olacaklar, ürünlerini yakın çevrelerindeki az sayıda tacire pazarlamak yerine tüm Türkiye’ye hatta uluslararası pazarlara ulaşma imkânına kavuşacak ve çok sayıda alıcı ve satıcının bulunduğu gelişmiş bir piyasa oluşacaktır.

Öte yandan, tarım ürünleri ticaretine yönelik bir diğer önemli projemiz hal kayıt sistemidir. Hal Kayıt Sistemi (HKS), 5957 sayılı Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanuna istinaden Bakanlığımız bünyesinde elektronik ortamda

kurulmuş ve 2012 yılı başında www.hal.gov.tr web adresi üzerinden resmi olarak faaliyete alınmıştır.

5957 sayılı Kanundan önce sebze ve meyvelerin miktar ve fiyatları ile sektöre ilişkin diğer bilgilerin tutulacağı bir platform oluşturulmasına yönelik herhangi bir mevzuat düzenlemesi mevcut değildi. Bu nedenle, gerek üreticiler ve tüketiciler gerekse de meslek mensuplarının bu bilgilere tek elden ulaşabilecekleri bir yapı oluşturulamamış; her toptancı hali, bu verilerin izlenmesine yönelik olarak kendine göre bir usul geliştirmiştir. Toptancı halleri arasında uygulama birliğinin olmaması ise sektöre ilişkin sağlıklı verilere ulaşılmasını engellemiştir.

Hal Kayıt Sistemi ile sebze ve meyve ticaretine ilişkin güncel bir veri tabanı oluşturulmuştur. Meslek

bilme imkânına kavuşmuştur.

BAKK Projesi

KOBİ'lerimizin finansmana erişimini kolaylaştırmak amacıyla Avrupa Birliği'nin ilgili kurumlarıyla işbirliği halinde Büyüyen Anadolu'ya Kredi Kolaylıkları (BAKK) Projesi'ni uygulamaya aldık. Kişi başına milli geliri ülke ortalamasının %75'inin altına düşen 43 ildeki işletmelerimiz bu krediden faydalanabilmektedir. Kredi olarak dağıtılmak üzere 900 milyon Avro kaynak tahsisi sağlanmıştır. Proje kapsamında 2011-2015 yılları arasında 8040 işletmeye 583 milyon avro kredi olanağı sağlanmıştır. 2017 yılında Projenin sona ermesiyle 51 milyon Avroluk teminatın bakiyesi, KOBİ'lerin finansmanına yönelik projelerde kullanılmak üzere ilgili Genel Müdürlüğümüze devredilecektir. Bu kaynak ile yine KOBİ'lerimizin finansmana erişimini kolaylaştırmak için yeni projeler geliştirmeyi hedefliyoruz.

Bakanlık olarak, yönetim anlayışımız gereğince, bütün faaliyetlerimizde iletişimi ve işbirliğini önemsiyoruz. Yapılan düzenlemelerle ülkemizde tüketici hakları konusunda büyük ilerlemeler kaydettik.

mensupları ve diğer ilgililer ile bu kişilerin yapmış oldukları ticari işlemler Hal Kayıt Sistemi'ne kaydedilmektedir. Sahip olduğumuz bu veriler ile, sektöre yönelik olarak daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilmesi ve düzenlemeler oluşturabilmesi mümkün hale gelmiştir. Sektörden gelen görüş ve öneriler doğrultusunda Hal Kayıt Sisteminin geliştirilmesine ve kullanıcıların ihtiyaçlarına tam olarak cevap verbilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Hal Kayıt Sistemi ile birlikte ürün künyesi uygulaması da hayata geçmiştir. Sebze ve meyve ticareti ile iştigal eden kişiler tarafından Sisteme yapılan bildirimler sonucunda oluşan ürün künyeleri, sebze ve meyvelerin kap veya ambalajlarının üzerinde yer almaya başlamıştır. Tüketicilerimiz, ürün künyeleri ile, tükettikleri ürünlerin nerede ve nasıl üretildiğini

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile Bakanlığımızca finansal kuruluşların sebep olduğu tüketici mağduriyetlerini gidermeye yönelik olarak yapılan çalışmalar hakkında bilgi verebilir misiniz?

Tüketicilerin özellikle bankacılık sektöründe yaşadığı sorunlar nedeniyle tüketici hakem heyetlerimizde yapılan başvurularda ciddi bir artışın olduğu görülmektedir. Bu durum da tüketicinin korunması alanında yapılacak düzenlemelerin ciddiyetini ve neden daha fazla hassasiyet gösterilmesi gerektiğini bizlere göstermektedir.

Bu kapsamda, 28 Mayıs 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna istinaden bankacılık işlemlerinde; faiz dışında hangi hizmetlerden ücret, komisyon ve masraf alınacağı hususu, Bakanlığımızın görüşü alınmak suretiyle BDDK tarafından belirlenmiştir. Yapılan dü-

zenleme ile Bankaların tüketicilerden alabilecekleri ücret kalemleri Bakanlıktan görüş alınarak tek tek BDDK tarafından belirlenmiştir. Burada yer almayan hiçbir ücret ve masraf tüketiciden alınamayacaktır.

Bu yönüyle bakıldığında tüketici, bankaların keyfi uygulamalarından kurtulacak, bankalarda yapmış olduğu hizmetin bedeli ne ise onu alabilecektir. Bu sayede banka ile tüketicinin karşı karşıya gelmesi de önlenmiş olacaktır.

Yasa'da tüketici kredileri ve konut finansmanı sözleşmeleri ile ilgili uygulamada yaşanan sorunları ortadan kaldıracak çok önemli düzenlemeler yer almaktadır.

Diğer taraftan, tüketici hakem heyetlerine 2014 yılında 5 milyon 445 bin başvuru yapılmış ve bunların 2 milyon 727 bininin karara bağlanmış. Tüketici hakem heyetine yapılan ve tüketici bilgi sistemine (TÜBİS) kaydedilen şikayet sayısı 20 Ekim 2015 tarihi itibarıyla 1 milyon 426 bindir. Söz konusu başvuruların yaklaşık yüzde 95'i tüketici kredileri, kredi kartları, konut finansman sözleşmeleri gibi bankacılık sektörüyle bağlantılı şikayetlerden oluşmaktadır. Hakem heyetlerince karara bağlanan başvuruların yüzde 95'i ise tüketici lehine sonuçlanmıştır.

Ayrıca gerek 4077 sayılı Kanun gerekse de 6502 sayılı Kanun kapsamında Bakanlık Müfettişlerince bankalar nezdinde inceleme ve denetimler sürdürülmektedir. Denetim süreci biten ve mevzuatı ihlal ettiği tespit edilen 4 Bankadan 3'üne 110,1'er milyon TL, diğer Bankaya ise 43,6 milyon TL idari para cezası uygulanmıştır. 30'a yakın banka nezdinde inceleme süreci devam etmektedir.

Bakanlık olarak, yönetim anlayışımız gereğince, bütün faaliyetlerimizde iletişimi ve işbirliğini önemsiyoruz. Yapılan düzenlemelerle ülkemizde tüketici hakları konusunda büyük ilerlemeler kaydettik.

Sonuç olarak, tüketicilerin bazı haklara sahip olmalarından daha önemli bir konu vardır: O da tüketicilerin bu haklarının farkında olmaları ve kullanmala-

rıdır. Biz de, Bakanlık olarak, bu konunun üzerinde hassasiyetle duruyoruz. Tüketicilerimizin; haklarını bilen, savunan ve piyasayı etkileme gücünün farkında olan bilinçli ve güçlü tüketicilere dönüşmelerini arzu ediyoruz.

Günümüz dünyasında özellikle gelişmiş ülkelerde toplum ve çevre sağlığına ilişkin yapılan kontroller büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda yakın zamanda kanserojen madde içeren ayakkabıların ve oyuncakların tespiti toplumumuz tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın eşyanın ülkemize girişinden nihai tüketiciyle buluştuğu ana kadar geçen tüm aşamalarda etkin rol oynadığı düşünüldüğünde bu konuda yapılan çalışmalar ve ileriye dönük projeler hakkında bilgi verebilir misiniz?

Tüketicinin korunması kavramı, tüketicilerin ekonomik menfaatinin korunmasının yanı sıra sağlık ve güvenliğinin korunmasını da içermektedir. Bakanlığımızın temel görevlerinden biri de tüketicilerin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını korumaktır. Bakanlığımız piyasa gözetim ve denetimleri bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilmektedir.

Ülkemizde tüketicinin korunmasından sorumlu kamu otoritesi olan Bakanlığımız, tüketicilerimizin günlük hayatının vazgeçilmez olan ayakkabı, tekstil, mobilya, kırtasiye, çocuk bakım ürünleri, oyuncaklar, diş fırçaları ve deterjanlar gibi birçok tüketici ürününün güvenliğinin sağlanmasından sorumludur.

Bakanlığımız, “güvensiz ürüne karşı sıfır tolerans” prensibi ve “bilinçli tüketici, basiretli tacir” anlayışı çerçevesinde, hem iç piyasada hem de ithalat aşamasında etkin bir denetim mekanizmasının kurulmasını sağlamak ve PGD konularında sürekli öğrenmeyi ve ilerlemeyi teşvik etmek prensiplerini ilke edinmiştir.

Tüketicilerin menfaatlerinin özellikle de can ve mal güvenliklerinin korunması hem iç piyasada yapılacak piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetleri ile hem de gümrük kapılarında gerçekleştirilecek ithalat denetimleri ile tam olarak gerçekleştirilebilmektedir. Sadece iç piyasada ya da sadece ithalat aşamasında gerçekleştirilen denetimler sonucunda amaçlanan hedeflere ulaşılması mümkün olamamaktadır. Gümrük kapılarında gerçekleştirilen ithalat denetimleri ile desteklenmiş iç piyasa denetimleri, Bakanlığımızın piyasa gözetimi ve denetimi sisteminin en önemli unsurlarıdır.

İthalat aşamasında riskli görülerek denetlenen ürünler, ilgili mevzuatlarda yer alan hükümlere uygun değilse yurda girişine izin verilmemekte, tüketicilerimize arz edilmeden bu ürünlerin ortaya çıkaracağı riskler bertaraf edilebilmektedir. Aynı zamanda ithalat aşamasında elde edilen veriler iç piyasada gerçekleştirilen denetimlerde kullanılarak riskli ürünlere odaklanılmakta ve bu sayede kamu kaynakları daha verimli olarak kullanılabilir.

İthalat ve iç piyasa denetimlerinin entegre olarak çalışması denetim sonuçlarına da yansımaktadır. Örneğin, kırtasiye sektöründe 2011 yılında ilk kez yapılan iç piyasa denetimlerinde % 53 olarak tespit edilen güvensizlik oranı 2014 yılında bu oran %11'e gerilemiştir.

İthalat denetimleri, Gümrük Yönetmeliğinin 181 inci maddesi uyarınca Ekonomi Bakanlığınca düzenlenen “Ürün Güvenliği ve Denetimi Tebliği” çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Oyuncaklar Hakkında Yönetmelik kapsamındaki eşyanın denetimi 2015/10 sayılı “Oyuncakların İthalat Denetimi Tebliği” çerçevesinde, ayakkabıların ithalat denetimleri ise 2015/18 sayılı “Bazı Tüketici Ürünlerinin İthalat Denetimi Tebliği” çerçevesinde Ekonomi Bakanlığı tarafından risk kriterlerine göre TAREKS üzerinden yapılmaktadır.

Söz konusu ayakkabı ve oyuncakların fiili denetime yönlendirilmemesi halinde eşyalar Piyasa Gözetimi ve Denetimi mevzuatı çerçevesinde, Bakanlığımız Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğüne piyasada denetlenmektedir.

Bakanlığımız, “güvensiz ürüne karşı sıfır tolerans” prensibi ve “bilinçli tüketici, basiretli tacir” anlayışı çerçevesinde, hem iç piyasada hem de ithalat aşamasında etkin bir denetim mekanizmasının kurulmasını sağlamak üzere; mevzuatı sadeleştirerek yararlanıcıları etkin denetimin tarafı haline getirmek, tüketici, üretici ve diğer paydaşlarla işbirliği içinde bir denetim ve gözetim sistemi oluşturmak, tüketici odaklı hizmet sunumunun benimsenmesini sağlamak ve PGD konularında sürekli öğrenmeyi ve ilerlemeyi teşvik etmek prensiplerini ilke edinmiştir.

İlerleyen dönemde, yeni ürün gruplarının ithalat aşamasında denetlenmesine başlanması ve sorumlu olduğumuz ürün gruplarında kimyasal risklerin denetlenmesine ağırlık verilmesi planlanmakta olup, toplumda ürün güvenliği bilincinin artırılması ve sektör temsilcilerinin PGD konularında farkındalıklarının artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Bunun yanında, 2007/5 sayılı İthalatta Gözetim Uygulanmasına İlişkin Tebliğ çerçevesinde Tebliğ'in ekli listesinde gümrük tarife pozisyonu ve tanımları belirtilen oyuncaklar için Ekonomi Bakanlığınca ithalatta gözetim uygulanmaktadır.

Öte yandan; Ülkemizde 2001 yılı itibarıyla laboratuvar sayısı 23 iken, kısıtlı imkanlar sonucu verimli çalışmalar gerçekleştiremeyen çok sayıda laboratuvar yerine az sayıda ve konusunda uzmanlaşmış gümrük laboratuvarlarının oluşturulması hedeflenerek “Gümrük Laboratuvarlarının Modernizasyonu” kapsamında laboratuvar analizine tabi tutulan eşya açısından işlem hacmi en yüksek olan gümrük idarelerinden İstanbul, İzmir,İzmit, Mersin, Bursa, Ankara illerindeki toplam 6 adet gümrük laboratuvarı dışında kalan laboratuvarlar kapatılmıştır.

Gümrük laboratuvarlarımızda 100 kimyager ve 20 yardımcı personel görev yapmakta olup konusunda uzman, doktora, yüksek lisans düzeylerinde eğitimleri olan yurt içi ve yurt dışı gelişimleri yakından takip eden ve Bakanlığımızca yurt dışında bu konulardaki çalışmalarda eğitimler alan gümrük kimyagerlerimizce, laboratuvarlarımızda bulunan ileri teknoloji cihazlar kullanılarak; oyuncak, kırtasiye ürünleri, ayakkabı, çanta ve tekstil ürünlerinde çok düşük miktarlarda dahi olsa ağır metal, azo boyar maddeler ve ithalat ölçümleri yüksek hassasiyetlerde yapılmakta ve böylece ithal ürünlerde insan sağlığına zararlı kimyasalların tespitleri ile kanser riskleri içeren ürünlerin yurt içine arz edilmelerinin önüne geçilmektedir.

“Bazı Tüketici Ürünlerinin Tehlikeli Kimyasal Madde İçeriğine Yönelik Piyasa Gözetimi ve Denetimine İlişkin Tebliğ” ile “Tüketici Ürünlerinin Güvenlik Risklerinin Belirlenmesine İlişkin Tebliğ” çerçevesindeki analizler, 2013 yılında İstanbul Laboratuvar Müdürlüğümüzce yapılmaya başlanmış; 2014 yılı ikinci yarısından sonra da söz konusu analizler, Bursa Laboratuvar Müdürlüğümüzce de yapılabilir hale gelmiştir.

Bu kapsamda; İstanbul Laboratuvar Müdürlüğümüzde 2013 yılı içerisinde 230 eşyanın, 2014 yılında ise 670 eşyanın analizi gerçekleştirilirken; 2015 yılında Eylül ayı sonu itibarıyla toplam 6858 eşyanın analizi İstanbul ve Bursa Laboratuvar Müdürlüklerimizde gerçekleştirilmiştir.

Ortadoğu coğrafyasında yaşanan istikrarsızlık ve terör olayları nedeniyle özellikle gümrük idarelerinin bulunduğu sınır illerimizde ekonomik açıdan bir durgunluk yaşandığı görülmektedir. Bu anlamda bu bölgelerdeki ekonomik hayatın canlandırılmasına ilişkin ne tür çalışmalar yapılmaktadır. Yapılması öngörülen çalışmalar hakkında bilgi verebilir misiniz?

Sınır illerimizde yeni bir hudut kapısının açılması veya mevcut kapılarımızın modernize edilmesinin, ekonomik açıdan söz konusu illerimize canlılık getirebileceği gerçeğinden hareketle; bu bölgelerdeki yeni hudut kapısı açılışı ve/veya modernizasyonu faaliyetlerine, Bakanlık olarak devam etmekteyiz.

Bu çerçevede; Ardahan il sınırları içerisinde yer alan Çıldır/Aktaş Kara Hudut Kapısının resmi açılışı, 18/10/2015 tarihinde yapılmıştır. Yap-İşlet-Devret (YİD) modeli ile inşa edilen kapı sayesinde gümrük geçişlerinin hızlı ve kontrollerin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

İğdir il sınırları içerisinde yer alan Dilucu Kara Hudut Kapısı ise, Yap-İşlet-Devret (YİD) modeli ile yeniden yapılandırılmış olup 19/10/2015 tarihi itibarıyla yeni bina ve tesislerde hizmet vermeye başlamıştır.

Ayrıca Hakkari İline bağlı Yüksekova İlçesi sınırları içerisinde bulunan Esendere Kara Hudut Kapısı ile Van il sınırları içerisinde yer alan Kapıköy Hudut Kapısının Yap-İşlet-Devret (YİD) modeli ile yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalarımız da devam etmektedir.

Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği

*Nadir ELİBOL**

Gümrük Kanunu'nda antrepo rejiminde yapılan değişiklikle tekellerden serbest rekabete açılan antrepo işletmeciliği, Gümrük İdaresi'nin denetimi altında, sorumluluğu antrepo sahibi veya işletmeciye bırakılmış, yaklaşık 200-300 gümrük antrepolarının sayısı 10-15 yılda 1000'in üzerine çıkınca, ambar memuru kadrolarının da iptali sonucunda mevcut gümrük memurlarıyla antrepolar denetlenemez hale gelmiştir.

2008 yılında başlayan çalışmalarla Yetkilendirilmiş Gümrük Müşaviri statüsü yaratılarak, bu kişilerin bir ön tespit niteliğinde, antrepo işlemlerine nezaret etmesi, dolayısıyla da Gümrük İdaresi'nin yapacağı denetimler öncesinde sorunların önceden görülerek giderilmesi ve günlük icraatın gün içinde gözlemlenmesi amaçlanmıştır.

Gümrük memurunun denetimindeki yetersizlik gerekçesiyle oluşturulan yeni sistem, 6 yıldan fazla bir

süre (bazı aksaklık ve hatalarıyla da olsa) fevkalade verimli ve amacı uygun işlerken; sistemin ıslah edilmesi veya yenilenmesi yerine, sistemin bu kez YGM'lerinin yetersizliği gerekçe gösterilerek (bürokratik görüşe bağlı olmaksızın, çünkü benzer gerekçe ile bürokrasinin yarattığı ve gerekli gördüğü bir sistem olduğundan) 2014 yılı sonunda kaldırılması gündeme gelmiştir.

Bu yönde, 2 Aralık 2014 tarihli ve 29193 sayılı resmi gazete ile yayımlanan tebliğ ile, 2 seri sayılı tebliğin 4' üncü madde ve geçici 1' inci maddelerinde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle ilgili olarak Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin ve Bursa Gümrük Müşavirleri Dernekleri yapılan mevzuat değişiklikleri ile ilgili olarak görüş verse de olumlu bir sonuç elde edilememiştir.

Ardından 2014/1 sayılı 12.12.2014 genelge ile; antrepolarında YGM'nin yanı sıra antrepo memurunun

görevlendirileceği, bu görev için memura teknik donanım sağlanacağı, memur tarafından kamera sistemlerini kontrol edileceği, kilit mahallerini kontrol edeceği, antreponun çift kilidi olacağı, bunun birinin işletmeci de diğerinin antrepo memurunda olacağı, antrepoya giriş-çıkışın antrepo memuru nezaretinde olacağı, TIR-transit takip programı, NCTS ve BİLGE işlemlerin antrepo memurunca yapılacağı, antrepo da elleçleme işleminin antrepo memuru nezaretinde yapılacağı yönünde yeni bir idari işlem tesis edilmiştir.

Söz konusu düzenlemelerle birlikte Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Sistemi kısmen ortadan kaldırılmıştır. Bu durum karşısında, anılan tebliğ ve genelgenin iptali için gümrük müşavirleri derneklerince ortak bir iradeyle idari yargıda dava açılmıştır

Danıştay 15' nci Dairesi ise başvuruyu geciktirmeksizin sonuçlandırarak, idari işlemin uygulanması halinde, kapanma, telafisi güç veya mümkün olmayan zararların doğması ve geri dönüşünün imkansız hale gelmesi ihtimalleri üzerine, Danıştay tarihinde ender karşılaşılan kararlardan biri olarak, savunma dahi almadan "uygulanmakla etkisi tükenen idari işlem" niteliğindeki 18.12.2014 tarihinde yürütmeyi durdurma kararı vermiştir.

Yürütmeyi durdurma kararının idareye tebliği üzerine, bu kez 2014/30 sayılı 30.12.2014 tarihli genelge hazırlanarak, Danıştay Kararı'ndan bahisle uygulamada yeni bir düzenlemeye gidilmiştir.

Bu mezkur genelge ile; antrepolarda görevlendiril-

miş memurların görevine devam edeceği, henüz görevlendirme yapılmamış ise, derhal memur görevlendirilmesi, antrepoların 31.12.2014 tarihine kadar sayımlarının yapılması, TIR-transit takip programı, NCTS işlemlerinin sistemden memur tarafından yapılması, 2014/1 genelgedeki işlemlerin devam edeceği, bu kez iki kilit yerine üç kilit kullanılması, işletmeci, YGM ve antrepo memurunun da ayrı ayrı kilitler bulunması, tüm tespit tutanaklarının YGM ve antrepo memurunca müştereken düzenlenmesi ve imzalanması, kamera ve teknik donanımdan bu kez YGM'nin sorumlu olacağı talimatlandırılmıştır.

YGM sistemi, yalnızca bir tespit yapma, denetim öncesinde sıkıntıları giderme, sıkıntılı bir durumun tespiti halinde de sorunun hemen İdareye bildirilmesinden ibarettir.

Danıştay kararına rağmen, benzer idari tasarruf nedeniyle, bu kez de, 2014/30 sayılı 30.12.2014 tarihli genelgenin uygulamasının durdurulması için yapılan başvuru üzerine, Danıştay 15.Dairesi Esas:2015/665 sayılı karar ile yürütmeyi durdurma kararı vermiştir.

Bu Danıştay kararına rağmen, antrepolarda görevi yalnızca tespit yapma olan YGM'lerin

"denetim yapmalarına son verildiği" ve "denetim görevinin memura geri devredildiği" şeklinde idarece açıklamalar yapılmıştır.

Oysa; İdare, eşyanın antrepoya gelişinden önce, özet beyan ile eşyadan haberdar olmakta, bu özet beyana temel teşkil eden transit beyannamesini veya diğer beyanları görmekte, eşyanın veya belgelerinin idare tarafından kontrol ve muayenesi yapıldıktan sonra, düzenlenen antrepo beyannamesi ile eşyanın antrepoya alınması şeklinde işlem gerçekleştirilmektedir. Bu noktadan itibaren YGM veya çalışanı idarenin tanzim ettiği bu antrepo beyanna-

mesine göre eşyanın sayımını yaparak, cins, ağırlık, miktar (kap, adet) uygunluğunu görerek ve tespit tutanağı düzenleyerek, eşyanın antrepoya alınmasını sağlamaktadır.

Keza; eşyanın antrepodan çıkış işlemleri de, Gümrük İdaresi tarafından düzenlenen transit beyannamesi veya serbest dolaşım belgesinin ibrazı halinde, bu kez yine YGM ve YGM çalışanı eşyanın, bu beyannamelere uygunluğunu tespit ederek eşyanın çıkışını sağlamaktadır.

İdare; kendisine ait ve kendisi tarafından düzenlenmiş tüm kıymetli evrakını tamamladıktan sonra, eşyanın YGM tarafından antrepoya giriş ve çıkışında fiziki uygunluğu gözlenmesi ve tesbiti ile görevlendirilmesi hususu "denetim" gibi anlaşılmış, oysa yapılanın yalnızca bir "tespit" olduğu dikkate alınmamıştır.

İdare, YGM sistemindeki eksikliklerden kaynaklandığını ileri sürerek sistemde değişiklikler yapmış ise de, Danıştay bu işleme de yürütmeyi durdurma kararı vermiştir.

Bu Karara rağmen idare önceki kararında ısrar etmiş ve tebliğ ile genelgelere dayalı uygulamaya devam etmiştir. Halbuki antrepolar için görevlendirilmesi gereken antrepo memuru sayısı 2.200-2.300 olması gerekirken, 1124 adet genel ve özel antrepoda ancak 430 civarında antrepo memuru görevlendirebilmiştir.

1994 yılında Gümrük Kanunu'nda yapılan değişiklik ile antrepolar Gümrük, THY, TCDD ve TDI tarafından tekel olarak işletilirken ve bu antrepolarda devletin ambar memuru kadrosu ile istihdam ettiği görevlilerce bu işlem yapılırken; antrepo işletmeciliğinin serbest bırakılmasıyla bu görev antrepo sahibi ve işletmecisine bırakılmış, gümrük idaresi ise işletmenin giriş-çıkış kayıtlarını denetler duruma getirilmiştir. Antrepolardan sorumlu tutulan memur

tarafından da belirsiz zamanlarda denetim yapılması şeklinde antrepo işletmeciliği sürdürülmüştür. Zamanla antrepo memurlarının antrepolara hiç gitmemesi, antrepocuyla ilişki içine girmesi hususları denetim elemanlarınca tespit edilip, pek çok antrepo yolsuzluğu soruşturmaya alınca ve Devletin büyük vergi kaybına uğradığı tespit edilince, 2008 tarihinde Bakanlıkça YGM sistemi kurulmuştur. Bu nedenle, doğru ve yapılması gereken bu düzenlemenin kaldırılmasında kamu yararının olduğunu ileri sürebilmek güçleşmiştir.

Ancak, bu sistemde gümrük müşavirlerine yetki verilmesi sırasında eşitlik kriteri altında yetkilendirme işlemlerinde gerekli duyarlılık ve titizliğin gösterilmemesi sonucu güvenilirlik, tarafsızlık ve bağımsızlık esasına dayanan bu görevlendirmede liyakatlı olmayanların tercihi sonucunda sistemde muhtelif sorunlar oluşmuştur. 2014 yılında yeniden eksik ve hatalı uygulamaların giderilerek sistemin ıslahı yoluna gidilmesi düşüncesi yerine, daha önce antrepolarda istihdamından vazgeçilen gümrük memuruyla YGM ve YGM görevlileriyle birlikte tespit yapılması gerektiği iddiasıyla antrepo memuru yeni uygulamaya dahil edilmiştir.

Burada YGM sisteminin hatalı olduğu değil, yetkilendirilmiş gümrük müşavirlerinin belirlenmesinde dikkatsizlik ve özensizlik gösterildiği hususu göz ardı edilmiştir.

Oysa müfettiş raporlarında bu sistemin ıslahı yönünde pek çok rapor yazılmış, keza gümrük müşavir derneklerince de (dava idari yargıda iken dahi) yeni önerilerle sistemin yenilenmesi ve düzeltilmesi yolunda öneriler sunulmuştur. Ayrıca 6 yılı aşkın bir süredir devam eden uygulamada yaklaşık 400 YGM ve 4200 kadar YGM çalışanı, 1200 civarındaki genel ve özel antrepoda, 5 yılda 830.000 adet tespit raporu ve 5.000.000 tespit tutanağı düzenlenmiş olması bu sistemin mükemmel kabul edilebilecek ve kamu

yararına olduğunu kolayca ifade edebilir. Buna rağmen sistem, sayısı 10'u bulmayan yolsuzluk ve usulsüzlükler ileri sürülerek bu kez iyileştirme yoluna gidilmeyerek sonlandırılmak istenmiştir.

2015 yılında da YGM sisteminde düzenleme yapılması yerine, 2015/16 sayılı genelgeyle olayın me-mur ile birlikte devam ettirilmesi gerektiği belirtilerek antrepo denetimleri zorlaştırılmıştır.

Dolayısıyla basit bir çözüm arayışında dahi, asgari YGM ve YGM'lerin çalışanı sayısında antrepo me-muruna ihtiyaç bulunduğu çok açıktır.

Gümrük idaresinin antrepolar üzerindeki denetim yetkisi, YGM sistemine rağmen her zaman ve her koşulda geçerlidir ve yasal zorunluluktur.

Bakanlık, AB uyum yasaları çerçevesinde işletmeciliğini serbest bıraktığı antrepoları tekrar tekel altına alacak ta değildir. Bu sistemin daha etkin ve sağlıklı olabilmesi için; antrepoları denetlemekle sorumlu müdürlükler bünyesinde, kaçak istihbarat müdürlükleri paralelinde veya benzerinde kontrol personeli düzenlemeli, eğitmeli ve antrepolarda sürekli denetim sağlamalıdır.

Antrepoları mahalle aralarından ve apartman bodrum katlarından çıkararak, belirli büyüklükten aşağı olmamalarına dikkat edilerek, faaliyetleri düzenlenmeli, eski antrepolara makul süre verilerek yeni duruma uyum sağlamaları temin edilmelidir.

Antrepolar için "lojistik merkezleri" veya "organize antrepo bölgeleri" içinde faaliyet göstermeleri dü-

zenlenmeli, bu bölge ve merkezler, gümrüklü saha içine alınmalıdır.

Bakanlıkta gümrük hizmetlerinde çalışmış personel için, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'ndaki gümrük müşaviri uygulaması gibi sınav veya sınavsız YGM olabilme şartları yasada düzenlenmeli, YGM'lerin görevlendirileceği genel ve özel antrepo sayısı yeniden ele alınmalıdır. Ayrıca YGM şirket kuruluş şartları yeniden dikkate alınarak şirketin ortak olacağı YGM sayısı belirlenmeli, şirket YGM istihdam edememelidir.

Savaş alanında çarpışanlar ile karargah arasındaki kopukluk, savaşta ne sonuçlar yaratırsa; bugün de YGM'ler ile idare arasındaki iletişim kopukluğu aynı sonucu yaratacaktır.

YGM sistemi kamu yararı olan bir düzenlemedir. "Yeni iş gücü alanı açılması amaçlı bir düzenlemedir" şeklindeki ifadelerden kaçınılmalı, "Devletin egemenlik hakkından vazgeçilmesidir" ifadesi kullanılmamalı, YGM ve görevlileri meslek yüksek okulu mezunu olması gerektiği şartının bulunması gereği unutulurak "yetkilendirilmiş kişiler yetersiz ve bilgisizdir" denilmekten çekinilmelidir.

Bunlar dikkate alınmadan, sistemin değiştirilmesi ve yeniden düzenlenmesi yapılmadan, mevzuat değişiklikleri ile sistemin kaldırılmaya çalışılması; hukuka ve kişi haklarına zarar vermektedir.

İdare, tebliğ değişikliği sonrası, Danıştay dosyası ile savunmasını tamamladığında, bu kez konuyu kökten kaldırma yoluna gitmiş, YGM sisteminin ıslahı veya yeniden düzenlenmesi yerine, 7 yıl öncesinde (2008) kendi görüş ve ihtiyaçlarını reddederek, bu kez 30 Haziran 2015 tarihli 29402 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Gümrük Yönetmeliği değişik-

liğiyle “YGM” sıfatını tamamen kaldırarak, yerine “gümrük memuru” ibaresini koymuş ve sistemi sonlandırmıştır. 17.madde ile bu sonlandırmanın 30 Temmuz 2015’de yürürlüğe gireceğini hükme bağlamıştır.

Bu durum da, ivedilikle Danıştay’a başvuru yapılmasına neden olmuş bu idari işlem, Danıştay 15.Dairesi Esas:2015/5712 ve 07.07.2015 günlü karar, tekrar yürütmeyi durdurma kararıyla sonuçlanmıştır.

Mahkeme kararında, Danıştay 15’ nci Dairesi’nin 2014/9839 sayılı kararını uygulamayan idareye “Mahkeme kararlarının gereğini yerine getirmek, yasama ve yürütme organları ile idare için bir yetki değil, bir “anayasal ve yasal yükümlülüktür” ifadesi kullanılmış, “İdare’nin, yargı kararlarının bu etki ve sonuçlarının yaşama geçirilebilmesi için gerekeni yapma zorunluluğu olduğu” kararda özellikle belirtilmiştir. “Gümrük işlemlerinin daha hızlı sürede sonlandırılması ve böylelikle vatandaşa daha kaliteli ve etkili kamu hizmet sunulması ile birlikte teknik bilgi ve uzmanlık gereken ve güven esasına dayalı olarak belirlenecek nitelikleriyle düzenlenmiş YGM sisteminin sona erdirilmesine ilişkin İdari tasarrufun kanun hükmüne aykırı şekilde tesis edildiğinden” bahisle yürütmesini durdurma karar vermiştir.

Danıştay’ın bu Kararı’nın İdareye tebliğinden önce, idare bir başka tasarrufla yargı safhasında olan yönetmelik değişikliğinden bahisle 2015/16 sayılı 09 Temmuz 2015 günlü genelgeyi yayınlamak üzere YGM sisteminin sona erdirildiği dolayısıyla 2012/33-17.10.2012 (Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirleri Rehberi hk.) ve 2014/32 sayılı 30.12.2014 (asgari ücret tarifesi hk) genelgeleri de yürürlükten kaldırdığını duyurmuştur.

Danıştay’ın, yönetmelik değişikliğine ilişkin yürütmeyi durdurma kararına rağmen, idare bu kez

2015/16 sayılı genelgeyi hazırladığından, bu genelgenin iptali için de 9 Eylül 2015’de idari yargıya başvurulmuştur.

Görüldüğü gibi; Danıştay tarafından, idarenin tasarrufları Kanun hükmüne aykırı şekilde tesis edildiğinden, savunması alınarak veya alınmadan tüm işlemlerinin yürütmesinin durdurulmasına karar verilmiştir.

Bu süre içinde de hem 2 seri nolu tebliğ uygulamakta, hem de tüm genelge ve tebliğ değişiklikleri de uygulamaya dahil edilerek hukukiliği tartışılır şekilde sistem devam ettirilmektedir.

YGM sistemi, yalnızca bir tespit yapma, denetim öncesinde sıkıntıları giderme, sıkıntılı bir durumun tespiti halinde de sorunun hemen İdareye bildirilmesinden ibarettir.

Firmaların kayıt dışılıktan kurtarılarak, zaman içinde kolaylaştırılmış gümrük işlemlerine geçişe hazırlanmalarına yönelik bir ön sistemdir.

Bu nedenle; her tasarrufun idari yargı yoluna götürülmesinden ve her yürütmeyi durdurma kararından sonra da yeni düzenlemeler yapılmasından vazgeçilmelidir.

Savaş alanında çarpışanlar ile karargah arasındaki kopukluk, savaşta ne sonuçlar yaratırsa; bugün de YGM’ler ile idare arasındaki iletişim kopukluğu aynı sonucu yaratacaktır.

Beklenen; YGM’ler ile denetim elemanlarının ortaya koyduğu, sistemdeki eksik, yanlış veya hataların kaldırılmasını sağlamak, yeni düzenlemeler yapmak ve yolcusu bakanlık mensupları olan devrilmiş bu treni, rayların üzerine tekrar oturtmak olmalıdır.

Cumhuriyetin İlk Yılları ve 1929 Ekonomik Buhranında Dış Ticaretin Yönetimi

Özet

Lozan Antlaşması'nın getirmiş olduğu iktisadi hükümler nedeniyle, tüm yokluğu ve gelişmemişliğine karşın yeni Türk Devleti, Cumhuriyetin ilk yılları olan 1929 yılına kadarki dönemde aşırı serbest bir dış ticaret politikası izlemek zorunda kalmış ve dolayısıyla da etkili ve bağımsız dış ticaret ve himaye politikaları izleyememiştir. Lozan Antlaşması hükümlerinin sona erdiği 1929 yılı aynı zamanda Dünya Ekonomik Buhranı'nın başlangıcına denk gelmiş, bu nedenle henüz emekleme aşamasındaki ülke ekonomisi kötü yönde etkilenmiştir. Ancak, 1929 yılından itibaren başlayan bağımsız ve etkin dış ekonomik politikalar ve korumacı tedbirler ile birlikte ülkenin dış ticaret yapısında esaslı değişimler olmuş, Türkiye Cumhuriyeti daha sağlam temeller üzerinde yükselmeye başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Lozan Anlaşması, 1929 Ekonomik Buhranı, Dış Ticaret, Gümrük

JEL Sınıflandırma Kodu: F13, F14, N44, N74

Foreign Trade Management During First Years Of The Republic And 1929 Economic Crisis

Abstract

Despite the poverty and immaturity, the new Turkish Country was applying an extreme liberal foreign trade policy from the beginning of the Republic to the year of 1929 and thus it couldn't apply effective and free foreign trade and protection policies due to the economic provisions of the Lausanne Treaty. The end of the term of provisions of the Lausanne Treaty, in 1929, has timed to coincide with the beginning of the World Economic Crisis, thus the Country's economy in the crawling period has affected sorely. However, beginning from 1929, Country's foreign structure has changed significantly thanks to free and effective foreign trade and protectionist policies and the Republic of Turkey started to arise on more solid bases.

Keywords: Lausanne Treaty, 1929 Economic Crisis, Foreign Trade, Customs

JEL Classification Codes: F13, F14, N44, N74

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı ve devamında çok zor şartlar altında kazanılan Kurtuluş Savaşından yeni çıkan, dolayısıyla henüz emekleme aşamasındaki genç Türkiye Cumhuriyeti topraklarında, Osmanlı döneminde uygulanan ekonomi politikalarının ve yaşanan savaşların getirdiği yıkımın sonucu olarak pek çok tüketim ürününün üretimi mümkün olamamıştır. Ülkenin savaş ekonomisinden çıkıp normale dönmesiyle oluşan tüketim ihtiyacı ve kalkınma hedefi kapsamında gerçekleştirilen üretime yönelik sanayileşme çalışmaları sonucunda ortaya çıkan talep, Lozan Antlaşması'nın Türk dış ticaretine ilişkin getirmiş olduğu kısıtlayıcı düzenlemeler ve 1929 yılında başlayan Dünya Ekonomik Buhranı, dönem itibarıyla dış ticaretin yönetim

işlemini içinden çıkılması zor bir denklem haline getirmiştir.

Ancak, Cumhuriyetin kurulması ile nispeten çok az olsa da başlayan, 1929 yılından itibaren de hızlı biçimde ivme kazanan bağımsız ve etkin dış ekonomik politikalar ve korumacı tedbirler ile birlikte ülkenin dış ticaret yapısında **önemli temel** değişimler olmuştur. Bu çalışma, mevcut ekonomik durum içerisinde ve değişen Dünya ticaret konjonktürü karşısında, dönemin politika yapımcılarının uyguladıkları zamanlı ve yerinde müdahaleler ile bunların sonucunda Türkiye Cumhuriyeti'nin korumacılık ve sanayileşme yolunda kaydettiği önemli gelişmeleri incelemektedir.

1. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA DIŞ TİCARETİN YAPISI

Savaşta çıkmış ülkenin aynı dönemde ekonomik yapısı incelendiğinde, ülkede 65.000 işletmenin faaliyette bulunmakta olduğu; bu işletmelerin sektörel olarak dağılımına bakıldığında, %43,6'sının tarım ürünleri, %23,9'unun dokuma ve %22,6'sının da maden, sanayi ve makine yapım/onarımı üzerine faaliyette buldukları anlaşılmakta (Kepenek & Yentürk, 2009), dolayısıyla ekonominin büyük oranda emek yoğun tarım ve tekstil üretimi üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Dış ekonomik yapıya bakıldığında ise, 1. Dünya Savaşı ile birlikte, Almanya ve diğer ülkelerin karşı çıkımlarına rağmen kapitülasyonların tek taraflı olarak kaldırılmış bulunduğu görülmekte (Pamuk, 1993), dolayısıyla gümrük politikalarını uygulamak adına yeni Devlet'in elinin daha rahat olması beklenebilmektedir. Ancak, Kurtuluş Savaşı sonunda 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile Türk tarafının 1 Eylül 1916 tarihli gümrük tarifelerini 5 yıl süre ile uygulamayı taahhüt etmiş bulunması nedeniyle, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 1929 yılına kadar serbest bir gümrük politikası uygulama kabiliyetinin bulunmadığı görülmektedir (Kepenek, 1987).

Bu bağlamda, savaş dönemi sonrası içinde bulunan ekonomik durum nedeniyle Cumhuriyetin

ilk yıllarında ülkede geleneksel birkaç tarım ürünü dışında yabancı ülkelere satacak ürün bulunmadığı gibi en zaruri tüketim mallarına kadar işlenmiş malların tamamına yakını yabancı ülkelere ithal edilir olmuştur. Bu durumun, Lozan Antlaşması'nın dış ticarete ilişkin getirmiş olduğu düzenlemelerin 1929 yılına kadar dış ticaretin kontrol altına alınmasına izin vermemesi ile birleşmesi sonucunda, dış ticaret verilerinde özellikle ithalat ağırlıklı olmak üzere hızlı bir artış gerçekleştiği gözlenmektedir.

Tablo 1: Cumhuriyetin İlk Yıllarında İthal ve İhraç Mallarının Ortalama Fiyatları ve İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

Yıllar	İthal Mallarının Ortalama Fiyatları (Ton/TL)	İhraç Mallarının Ortalama Fiyatları (Ton/TL)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1923	291	229	78,60
1924	274	256	90,43
1925	329	288	87,50
1926	373	242	64,80
1927	328	227	69,20
1928	298	277	92,95
1929	257	232	90,27
1930	239	195	81,58
1931	255	144	56,47
1932	206	94	45,63
1933	188	77	40,95
1934	183	56	30,60
1935	168	65	38,69
1936	174	85	48,85
1937	199	129	64,82
1938	198	131	67,16
1939	195	137	70,25

Kaynak: Aykut (1944)

Diğer yandan; 1929 yılında ortaya çıkan "Dünya Ekonomik Buhranı" tüm Dünya ülkeleri gibi Türkiye'yi de etkilemiş; Ülke bu büyük ekonomik krizin içine, henüz daha ekonomik sistemini tam oluşturamadan girmek durumunda kalmıştır (Gözcü,

2008:273-289). Buhran, tarım ürünlerinin fiyatlarında hızlı bir düşmeye neden olmuş, bunun yol açtığı kazanç kaybını karşılamak amacıyla bir süre üretimin arttırılmasına devam edilmiş; ancak fiyatlardaki düşme eğiliminin devam etmesi bu artışın durmasına, hatta özellikle ticaret ve sanayi bitkilerinin (tütün vb.) üretiminde daralmalara yol açmıştır. Öte taraftan, ithal edilen sanayi ürünleri fiyatları başlangıçta krize direnç göstermiş, sonradan ise koruyucu gümrük tarifesinin de etkisiyle daha düşük oranda bir düşme göstermiş, bunun sonucunda da dış ticaret hadleri ülkemiz aleyhine dönmüştür (Zarakolu, 1988:113-117). 1929 yılında başlayan Ekonomik Buhran'ın, Türkiye'nin ithal ve ihraç mallarının fiyatlarında yarattığı olumsuz etkileri Tablo 1'de kısaca görmek mümkündür. Dönem boyunca, Türkiye'nin ihraç mallarının fiyatları istikrarsız bir seyir izlemiş ve ithal mallarının fiyatlarından düşük seviyede gerçekleşmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise 1923 yılında %78,6 ve 1929 yılında %90,27 iken 1929 yılı sonrası kriz ile birlikte şiddetli kayıplar görülmeye başlanmış, 1934 yılında bu oran en dip seviye olan %30,6'ya kadar düşmüştür.

1923'ten 1929'a ve hatta 1931 yılına kadar geçen dönemde, Lozan Antlaşması'nın gümrük politikası ile ilgili maddeleri de sebebiyle, devlet işletmeciliği ve müdahalelerinin en az düzeyde uygulandığı ve piyasa şartlarında sanayileşmenin benimsendiği "liberal" bir yapı benimsenmek durumunda kalınmış; izlenen politikalarda "iktisadi bağımsızlık" ve "hızlı kalkınma" hedefleri öne çıkmıştır (Eroğlu, 2007:63-73). 1929 yılında başlayan bağımsız politika izleyebilme imkanı, dış politikada önemli değişikliklere yol açsa da, bu politikaları sadece, Lozan Antlaşması hükümlerinin süresinin bitmesi sonucu doğan bir himayecilik (korumacılık) temeline oturtmak, 1929 yılında başlayan Ekonomik Buhran'ın tüm dünyada yarattığı olumsuz etkiler de dikkate alındığında doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Lozan Antlaşmasının himayeciliği önleyen gümrük ile ilgili madde uygulamalarının 1929 yılında sona erecek olması karşısında, dış ekonomik politika üretme

bağımsızlığına kavuşacak olan ülkenin ithalatı kısıtlayıcı himayeci politikalara yönelmesi beklentisi doğmuş ve sonuçta da ithalat talebinde artış olmuştur. Ancak bunun yanında, konunun ihracat ayağında, 1929 Buhranı ihracatı zorlaştıracak şekilde olumsuz etkilere neden olmuş, böylece dış açık artmıştır. Dahası, Lozan Antlaşması ile ödeme yükümlülüğüne girilen Osmanlı dış borçlarının ilk taksidinin vadesinin gelmesi ve Türk parasının bu dönemdeki hızlı değer kayıpları ile de karşı karşıya kalınmıştır. Sonuç olarak, bu dönemde uygulanan politikalar, tüm bu veriler dikkate alınarak uygulamaya konulmuştur.

2. YOKLUK VE BUHRAN DÖNEMİNDE DİŞ TİCARETİN YÖNETİMİ

1929 yılında yaşanan ithalat patlaması ve para krizinin devamında dış ticaret açığında artışın ortaya çıkmasıyla, Hükümet değişik araçlar kullanmak suretiyle, himayeciliğin yanında, söz konusu ticaret açığını kapatmayı hedefleyen dış ticaret politikaları uygulama yoluna gitmiştir. Bu anlamda, 1929 yılının getirdiği bağımsız politika uygulayabilme özgürlüğü ile birlikte, dünya ekonomik krizi karşısında ülkenin en az zararla bu buhranı atlattık ve ödemeler dengesinde açık vermemek adına alınan önlemleri ele almakta yarar vardır.

2.1. Temel Yasal Düzenlemeler

Öncelikle, gümrük tarifelerinin Türk Hükümetince bağımsız olarak saptanmasını kısıtlayan Lozan Ticaret Anlaşması ile belirlenen sürenin 1929 yılında dolacak olması nedeniyle, yeni gümrük tarifesini hazırlamak üzere bir komisyon kurulmuş ve 1925 yılından başlayan üç yıllık hazırlık süresi sonucunda, spesifik sistemi esas alan ve dış etkilere arınmış ilk gümrük tarife kanunu niteliği taşıyan 1499 sayılı "Gümrük Tarifesi Kanunu" 01/10/1929 tarihinde uygulanmaya başlanmış; 1929 öncesi dönemde ortalama olarak mal değeri üzerinden %14,66 olan gümrük vergileri, 1499 sayılı Kanun ile ortalama %40'a kadar yükseltilmiştir (Aysan, 1984:32-67).

1499 sayılı Gümrük Tarife Kanunu'nun büyük bir bölümünü oluşturan "Gümrük İthalat Umumi Tarifesi Cetveli" ile, Türkiye'ye getirilecek maddeler, mallar, makineler vb. eşya cins cins ve ismen sıraya konulmuş ve o eşyanın belli esaslara göre bulunacak adet, ağırlık, uzunluk ve litre ölçüleri itibarıyla tarifede karşılarında belirlenmiş emsaller üzerinden gümrük vergisine tabi tutulmuştur. "Spesifik" adı verilen sistemi yürürlüğe koyan bu Kanun ile gümrük mevzuatı bir bütünlük kazanmış ve böylece iç sanayiye koruma altına alacak dış ticaret tedbirleri alma imkanı doğmuş ve uygulama imkanı bulunmuştur.

Nitekim, Başbakan İsmet Paşa 1929 yılı Kasım ayında; *"yeni gümrük tarifeleri tedricen uygulanmaya başladı. Tarife siyasetimiz aşırı ve hesapsız bir himayecilik fikrinden uzaktır... Buğdayı bilhassa himaye ettiğimiz doğrudur..."* derken, birkaç ay sonra da *"Dokuma sanayiini ... himaye... kararındayız."* diyerek, uygulanan politikaların tesadüfi olmadığını ortaya koymuştur (Boratav, 2006:113-36). Bu kapsamda, ithal ikamesini hızlandıracak ve Yurt içi sanayiini destekleyecek düzenlemeler yapılması yoluna gidilmiştir.

1927 yılında düzenlenen Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun getirmiş olduğu sanayi makinelerine gümrük vergisi muafiyetini de destekler şekilde, 1499 sayılı Kanun ile ziraat ve sanayinin teşviki için kanunlar ile ithalatta alınan vergilerden istisna tutulan veya tutulacak bütün mallar gümrük vergisinden muaf tutulmuştur.¹ Bunun yanında, 1929 tarifeleri ile ulaştırma araçları ve Türkiye'de üretilmeyen sanayi hammaddeleri üzerindeki spesifik oranlar da oldukça düşük tutulmuş; tüm bunlara karşın özellikle iplik ve kumaş, şeker, un ve diğer gıda malları, deri ve ağaç ürünleri, çimento gibi gelişmekte olan yerli sanayi alanlarına ilişkin malların ithalatında ise yerli üretimi korumak amacıyla oldukça yüksek nominal vergi oranları getirilmiştir (Tezel, 2002:162-74). Bu çerçevede, 1923-1928 yıl-

ları arasında Türkiye ithalatının üçte ikisini oluşturan mallar üzerinde yapılan bir araştırmada; 1929 yılında getirilen tarifelerin bütün vergileri %131 ile %561 oranında, ortalama olarak ise %216 oranında yükselttiği saptanmıştır. Böylece 1916 tarifesine göre %12,9 olan tarifenin ekonomiyi koruma oranı, 1929 yılı tarifesi ile ortalama olarak %45,7'ye yükselmiştir (Yıldırım, 2006:112-113).

1929 yılında 1499 sayılı Gümrük Tarifesi Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle ortaya çıkan gümrük vergilerindeki artışlar ile öncelikle koruyucu (himayeci) bir politika izlenmiş, fakat söz konusu düzenlemeler ile aynı zamanda devlete yeni gelir sağlanması da amaçlanmıştır. Bütçeye yeni gelirlerinin katılabilmesi için kibrit, şeker, gazyağı, alkol ve alkollü içeceklerin satış ve imalleri inhisara (tekele) bağlanmıştır. Gümrük vergisi ve resimlerdeki artışlar ile ithalatı kısıtlayıcı ve zorlaştırıcı diğer düzenlemeler karşısında, ülke içerisindeki mal fiyatlarını arttırmış; bu artışlar karşısında özellikle güney sınırlarımızda kaçakçılık ekonomisinin kapsamında sürekli olarak artış gözlenmiş, neticede kaçakçılık faaliyetleri büyük boyutlara ulaşmıştır. Kaçakçılık ekonomisinin genişlemesi üzerine hükümet sorunun çözümüne yönelik olarak esaslı bir politikayı uygulamaya koyma arayışına girmiş ve öncelikle bölgesel kaçakçılık raporları hazırlanmış (Öğüt, 2011:91-122); devamında 01.08.1929 tarihinde 1510 sayılı "Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkında Kanun" yürürlüğe konulmuştur. Ayrıca, 30.12.1929 tarihinde 1909 sayılı Kanun ile gümrükler müstakil bir bakanlık olarak teşkilatlandırılarak "Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti" (Bakanlığı) kurulmuş, kaçakçılıkla mücadele etmek üzere görev ve yetki de bu Bakanlığın bünyesine verilmiş; 1931'de ise kaçakçılıkla mücadele amaçlı yarı askeri "Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı" kurulmuş (GTB, 2015); 1932 yılında da 1918 sayılı "Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun" yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹ 1499 sayılı Kanun Madde 5:

"Aşağıda yazılan eşya şeraitine tevafuk ettiği halde gümrük resminden muaftır:

.....

4 – Ziraat ve teşviki sanayi için kanunlar ile ithalât resminden istisna edilmiş veya edilecek bil'umum mevât,"

2.2. Diğer Düzenlemeler

Diğer yandan; yurt dışına para çıkartmayı yasaklayan 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Kanun ile birlikte, yurt içinde ve yurt dışında satılacak malların üzerinde tağşış (bir şeyin içine başka bir madde karıştırma, katıştırma) ve hileleri önlemek üzere, denetim görevini Hükümete veren, ürünlerin üretim aşamasından satış ve sürümüne kadar geçtikleri bütün aşamalarda modern teknik ve zihniyetin hakim olmasını amaçlayan 1705 sayılı Ticarete Tağşışın Men'i ve İhracatın Murakabe ve Korunması Hakkında Kanun 1930 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Tasarruf önlemlerine rağmen hızla azalan devlet gelirlerini arttırmak ve temel kamu hizmetlerini sürdürmek için 2728 sayılı İktisadi Buhran Vergisi Kanunu 1931 yılında kabul edilmiştir.

Uluslar arası ticaret her zaman ülkeler arası ilişkilerin göstergesi olduğu gibi ülkeler arası ilişkiler de uluslar arası ticareti doğrudan etkilemiştir. Nitekim, 1931 yılında yürürlüğe giren *1873 sayılı Ticaret Mukavelesi ve Modus Vivendi Akdetmeyen Devletler Ülkesinden Türkiye'ye Yapılacak İthalata Memnuiyetler veya Tahdit veyahut Takyitler Tatbikine Dair Kanun* (1873 sayılı Milli İktisadiyatımızı Koruma Kararnamesi) ile de; Türkiye ile ticaret anlaşması imzalamayan veya anlaşma sağlanması için Türkiye'nin girişimlerini karşılamayan veya Modus Vivendi yapmaktan kaçınan ülkelerden yapılacak ithalatı yasaklamaya, sınırlamaya veya hükümetin iznine bağlı kılmaya Bakanlar Kurulu yetkili kılınmış, dönemin İktisat Vekili Celal Bayar'ın söylemi ile "malımızı alanın malını alma ilkesi" uygulanmıştır. Böylece, Lozan Antlaşması eki Ticaret Antlaşmasına taraf olmayan ülkeler ticaret yapma konusunda teşvik edilmiştir. Ayrıca, daha sonraki yıllarda dış ticaret politikasının belkemiğini oluşturacak "kontenjan usulü"ne (miktar kısıtlamaları) dayanak olan, ülke ekonomisini korumak için gereğinde bazı eşyanın ithalini izne tabi tutma, sınırlama ya da yasaklama konusunda hükümet yetkilendirilmiş (Boratav, 2006:113-136); bu çerçevede, 1931 yılı

Kasım ayında 2/11940 sayılı Kararname ile kota listeleri ilan edilmeye başlanmıştır.

Kontenjan usulü, ülke ayırımına gidilmeksizin ithal mallarına kısıtlama getirilerek başlamıştır. Yine dönemin İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey'in söylediği; "*Şeker, kahve, çay gibi halkın alışkanlıklarını karşılayan ticaret ve ödemeler dengesinde dokuz milyon liraya yakın tutan maddeler ithal edilirken, bunları bize satanların bizden de o kadar mal almaları istenecektir. İşi olurluna bırakmak uygun değildir. Bizim memleketimiz uzun süre ödemeler dengesi açıklarıyla idare edilmiş olduğu için, memleketimizde menkul kıymetlerin ne kadar eksilmiş olduğunu hepimiz takdir buyurursunuz. Devlet Demir Yolları ve Milli Bankalarımız üç beş senelik milli sermayemizi teşkil ederler. Sivas-topol Harbinden itibaren başlayan bilanço açığını ödemek için milli sermaye akıp gitmiş bulunuyor.*" sözleri, kontenjan uygulamalarının ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir. Söz konusu kontenjan uygulamaları, ülkeye giren mal çeşidini ve hacmini belirlenen sınırlar içerisinde tutarak dış ticaret açığının kapanmasında önemli rol oynamış; uygulama 1934 yılından itibaren azalmaya başlayarak yerini "kliring anlaşmaları"na bırakmış 1937'de ise tamamen kaldırılmıştır (Yıldırım, 2006:113-114).

2.3. Ticaretin Yönlendirilmesi

Bu çerçevede; dış ticarete denge sağlamayı hedefleyen "malımızı alanın malını alma ilkesi"nin uygulandığı ikili ticaret anlaşmaları yapılmasının tercih edilmesinin, dönemin ekonomisi adına önemli etkileri vardır. Öncelikle, ikili ticaret anlaşmalarında 'en çok kayırılan ülke kuralı' uygulanmadığından ticaret yapılacak her ülke bazında mevcut dış ticaretin içeriğine uygun anlaşmalar yapma, ülkelere göre ithali yapılacak malların kontenjanını belirlemede özgür davranabilme imkanı olmuştur. Diğer taraftan çoğu ikili anlaşmaya 'ek olarak', ithal edilen malın bedelinin kliring ofisi veya merkez bankasına ulusal para ile ödenip, ihracat bedelinin de aynı yoldan ulusal para ile tahsil edilmesi esasına

dayanan 'Kliring' anlaşmaları da yapılmıştır. Bu kapsamda, Almanya, Fransa, Macaristan, İsviçre ve Avusturya ile kliring anlaşmaları yapılmıştır. Böylece, ülkeden döviz çıkmadan ihracat ve ithalat yapılması, dolayısıyla da döviz dengesi sağlanmıştır. Hükümet, mümkün olan bütün ülkelerle ikili anlaşma yapma yoluna gitmiş, böylece ithalatın artması ihracatın da artması yada ihracatın azalması ithalatın da azalması koşuluna bağlanmıştır. Kliring uygulamalarının önemli etkilerinden birisi de, Türkiye'nin ihraç ürünlerinin fiyatlarının Dünya konjonktüründen bağımsız olarak belirlenmesini sağlaması; böylece de, anlaşmalar gereği ticaret yapılan ülkelerin karşılık olarak Türkiye'den almaları gereken kliring bakiyesi nedeniyle Türk tarım ürünlerini satın almak zorunda olması, sonuç olarak da çok büyük kısmını tarım ürünlerinin oluşturduğu Türkiye'nin ihraç mallarının, Dünya fiyatlarının üzerindeki fiyatlarla ihraç edilmesi olmuştur. Ayrıca kliring uygulamaları ile artan tarım ürünleri ihracına karşılık ithal edilen sanayi malları sayesinde sanayileşme alanında da önemli gelişmeler gerçekleştirilmiştir (Yıldırım, 2006:114-115).

Mevcut uygulamaların yanında, 1932 yılında bir Takas Komisyonu kurulmuş, kontenjan ve kliring uygulamaları ile birlikte uygulanmaya başlanmıştır. Temelde kliring uygulamasına çok yakın olmakla birlikte ödemelere aracılık eden kurum açısından farklılık gösteren takas uygulamaları; bir malın ihracına karşılık olarak diğer bir malın ithalini öngörmekte, günümüzde uygulama değişmiş olsa da 'barter' olarak da adlandırılmaktadır. Takas uygulaması, karşılıklı iki ülke merkez bankaları nezdinde açılan hesaplar yoluyla gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın işleyişinde; bir ülkenin tüccarı Türkiye'den mal ithal ettiğinde malın bedelini kendi ülkesinin merkez bankasına kendi ülke parasıyla ödemekte, Türk merkez bankası ise malın bedelini ihracatçıya Türk Lirası cinsinden yapmakta; Türkiye'deki tüccarların mal ithal etmesi halinde ise bu durumun tersi gerçekleşmektedir. Böylece, iki ülke arasında ticaretten doğan borçların ödeme işlemleri, ülkelere döviz çıkarılmadan gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Takas uygulamalarının ihracatı artırıcı etkisi olmuş, ithalat için ise döviz gereksinim kalmamıştır (Yıldırım, 2006:115). Takas uygulamaları Türkiye için çok kritik bir görev üstlenmiş, dış ticarete büyük ölçüde yön vermiştir. Örneğin; 1939 yılı Ocak ayında Türkiye'nin dünya genelindeki ihracatı 11.766.350 Lira, ithalatı ise 9.096.956 Lira olmak üzere dış ticaret hacmi toplam 20.863.486 Lira olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu ticaret kapsamında takas usulü ile yapılan ticaretin payı ihracatta %81.4, ithalatta ise %85.8 olarak gerçekleşmiştir (Özkan, 2012:90).

Diğer yandan, dış pazarların incelenmesi, takibi ve ihracat imkanlarının geliştirilmesi amacıyla, 1925 yılında yurt dışında "ticaret temsilcilikleri" oluşturulmuş ve dış ülke pazarları hakkında ticari istihbarat yapılmaya başlanmıştır. Daha sonra 1934 yılında, bu çalışmalarını da kapsayacak şekilde İktisat Vekaletine bağlı olarak Türkiye Dış Ticaret İşleri Milli Ofisleri Dairesi (Türkofis – bugünkü görev karşılığı olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı/Ekonomi Bakanlığı) kurulmuştur.

Bunların dışında, ithalatın önüne geçmek ve ülke tasarrufunu arttırmak adına psikolojik faktör olarak tanımlanabilecek olan, tüketicinin (halkın) tüketim eğilimlerini etkileyerek Türk Malı kullanmaya sevk edilmesine yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Bu anlamda, 1929 buhranının başlamasının hemen ardından, 12/12/1929'da, TBMM Başkanı Kazım Özalp başkanlığında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuştur (TEK, 2015).

3. UYGULANAN POLİTİKALARIN SONUÇLARI

Gerçekleştirilen tüm bu çalışmalar sonucunda; Türkiye'nin ilk dönemine ait dış ticaretinin ülkelere göre dağılımı incelendiğinde, dış ticaret yapılan başlıca ülkelerin ağırlığının değişik dönemlerde farklılıklar göstermekle birlikte, birkaç ülke ile sınırlı olarak ticaret yapma eğiliminin bulunduğu gözlemlenmektedir. Nitekim Osmanlı İmparatorluğunda 1911 – 1913 yıllarını kapsayan dönemde yapılan ihracatın yaklaşık %60'ını sadece dört ülkenin oluşturduğu (sırasıyla İngiltere, Fransa,

Avusturya-Macaristan, ABD), ithalatın %55'inin ise yine dört ülkeden yapıldığı (sırasıyla İngiltere, Avusturya-Macaristan, Almanya, Fransa) göz önüne alındığında, sınırlı sayıda ülkelerle ticaret yapma eğiliminin Osmanlı'dan kalma bir alışkanlık olarak yeni Türk devleti tarafından da devam ettirildiği söylenebilir (Tezel, 2002:162-174).

Tablo 2 ile ortaya konduğu üzere; 1924 – 1929 yılları arasında Türkiye ihracatının ortalama %72'lik payını İtalya, ABD, Almanya, Fransa ve İngiltere oluştururken, aynı dönem ithalatının ortalama %63'ünün yine aynı ülkelerden yapıldığı görülmektedir. Anılan dönemde Osmanlı dış ticaretinde en büyük paya sahip olan İngiltere'nin Türkiye'nin dış ticaretindeki ağırlığında gerileme olduğu ve 1924 – 1929 yılları arası dönemde ilk sıradaki yerini İtalya'ya bıraktığı, 1929 yılı sonrası dönemde ise ağırlığın ciddi bir fark ile Almanya lehine olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Almanya ile olan ilişkilerdeki yıldan yıla artış gösteren yoğunlaşma dikkat çekici bir gelişmedir.

Almanya'nın toplam içindeki payı 1924 – 1929 yılları arası dönemde ihracatta ortalama %13 ve ithalatta ortalama %15 iken, 1938 yılında Almanya'nın dış ticaretimizdeki payı yaklaşık olarak ithalatta %48 ihracatta %44 olarak gerçekleşmiştir. Bunun yanında; İtalya, İngiltere ve Fransa'nın toplam dış ticaret içindeki paylarının 1929 yılından başlamak üzere ciddi oranda azaldığı, ABD'nin ise dalgalanmalarla birlikte toplam içindeki payını koruduğu görülmektedir.

Bu bağlamda, gerek hukuki alanda gerekse toplumsal alanda yapılan sözünü ettiğimiz çalışmalar karşısında, dış ticaret dengesi Türk Lirası bazında 1930 yılından itibaren 'fazla' vermeye başlamış ve bu durum 1938 yılına kadar devam etmiştir. Anılan dış ticaret fazlası Osmanlı borçlarının yeni Türk Devletince ödenmesinde önemli rol oynamış; Türk Hükümeti 25 Mayıs 1944'de, borçlarını erken ödeyeceğini ilan etmiş, 1954 yılında ise borçlar tamamen bitmiştir.

Tablo 2: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ticaret Yapılan Başlıca Ülkelerin Türkiye İhracat (EX) ve İthalatındaki (IM) Payları (%)

	Almanya		İtalya		İngiltere		Fransa		ABD		Toplam	
	EX	IM	EX	IM	EX	IM	EX	IM	EX	IM	EX	IM
1924	13	11	22	21	15	18	12	9	10	6	72	65
1925	14	13	26	18	9	16	12	11	13	8	74	69
1926	13	16	28	16	11	14	12	14	13	3	77	67
1927	10	17	23	12	11	14	11	14	16	4	71	61
1928	14	17	18	12	10	12	11	13	16	5	69	59
1929	14	17	22	13	10	12	13	10	10	7	69	59
1930	14	21	21	14	9	11	12	10	12	4	68	60
1931	12	24	24	15	9	11	10	10	10	3	65	63
1932	15	25	16	13	10	12	8	8	12	3	61	61
1933	20	27	13	11	9	13	6	7	10	3	58	61
1934	40	36	11	9	6	10	3	7	10	4	70	66
1935	43	43	10	6	5	10	3	5	10	7	71	71
1936	52	48	4	2	5	7	3	3	11	10	75	70
1937	39	44	5	5	7	6	4	1	14	15	69	71
1938	44	48	10	5	3	11	3	1	12	10	72	75

Kaynak: Tezel (2002)

Bu verilere karşın, dönem ülkelerinin içinde buldukları ekonomik koşullar göz önüne alındığında, söz konusu dönemde ihracatın izlediği seyrin ve bu seyre neden olan faktörlerin belli bir yıl baz alınarak (1948) incelenmesinde; ihracatın gayrisafi yurtiçi hasılaya (GSYH) oranının 1924 yılında %11, 1929 yılında da %0,9 olarak gerçekleştiği; bu oranın, buhran yıllarının ihracat zorluğuna karşın 1930 yılında %10, 1936 yılında %0,7, 1938 yılında ise %0,9 değerinde gerçekleşmiş olduğu (Tezel, 1977:194-196); bununla birlikte ihracat hacminin 1930'lu yıllarda artış göstermesinin önemli bir nedeninin üst üste gelen iyi hasat yıllarının ihraç edilebilir tarım stoklarını genişletmiş olmasının olduğu; tarıma dayalı Türk ihraç ürünlerine talebin azaldığı bu dönemde, Almanya'nın biraz da siyasi nedenlerle Türkiye'nin dış ticaretinin neredeyse yarısını kendine yönlendirmiş olduğu görülmektedir (Yıldırım, 2006:97-131).

Tablo 3: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'nin Dış Ticaret Dengesi (Milyon TL)

Yıllar	İhracat	İthalat	Fark
1923	85,0	145,0	- 60,0
1924	159,0	194,0	- 35,0
1925	192,0	242,0	- 50,0
1926	187,0	235,0	- 48,0
1927	158,0	211,0	- 53,0
1928	174,0	224,0	- 50,0
1929	155,0	256,0	- 101,0
1930	152,0	148,0	+ 4,0
1931	127,2	126,6	+ 0,6
1932	101,0	86,0	+ 15,0
1933	96,0	75,0	+ 21,0
1934	92,0	87,0	+ 5,0
1935	96,0	89,0	+ 7,0
1936	118,0	93,0	+ 25,0
1937	138,0	114,0	+ 24,0
1938	145,0	150,0	- 5,0

Kaynak: Tokgöz (1997)

Konu ithalat açısından ele alındığında; 1924 – 1929 yıllarını kapsayan dönemde bir ithalat furçasının yaşandığı görülmektedir. 1948 yılı fiyatları baz alındığında, anılan dönemde ithalatın GSYH'ya oranının %23 gibi oldukça yüksek bir değere ulaştığı görülmektedir. Devamında, Tablo 3 ile de gösterildiği üzere, 1930 yılında cari fiyatlarla 148 milyon TL olan ithalat tutarı, 1933'te 75 milyon TL'ye kadar düşürülmüş, ilerleyen yıllarda artış göstererek 1938 yılında tekrar 150 milyon TL'ye çıkmıştır (Tezel, 2002:162-174). Bu rakamların 1948 yılı fiyatları baz alınarak dikkate alınmasında, ithalatın gayrisafi yurtiçi hasılaya (GSYH) oranının 1924 yılında %25, 1929 yılında da %20 olarak gerçekleştiği; bu oranın 1930 yılında %12, 1936 yılında %0,8, 1938 yılında ise %10 değerinde gerçekleşmiş olduğu görülmektedir (Tezel, 1977:196). Bu çerçevede; 1948 yılı fiyatlarına göre, 1929 öncesi dönemde ortalama %22 olan ithalatın GSYH'ya oranının, 1930 – 1938 yılları arası dönemde %10 oranında olduğu görülmekte, dolayısıyla ithalatta meydana gelen azalma daha iyi ortaya çıkmaktadır.

Bu dönemde izlenen ithalatı kısıtlayıcı ve yönlendirici politikalar nedeniyle ithalat ve ihracatı oluşturan mal bileşenlerinin toplam ithalat/ihracat içindeki oransal ağırlıklarında da dikkat çekici değişiklikler olmuş, bu durum Tablo 4 ile özetlenmiştir. Tablo 4 ile gösterildiği üzere, 1923 – 1938 yıllarını kapsayan dönemde, ihracat kalemlerinde keskin bir değişim meydana gelmemiş; ihracatı oluşturan mal bileşenlerine göre tamama yakın denebilecek bir oranda ağırlığa sahip olan tarım mallarının toplam ihracat içindeki payında 1923 yılı oranlarına göre 1938 yılında cüzi seviyede sayılabilecek %2'lik bir gerileme olmuş, bu azalışa karşılık gelecek şekilde aynı dönemde maden ihracatında %2'lik artış gerçekleşmiştir.

Tablo 4: Cumhuriyetin İlk Yıllarında İthalat/İhracat Bileşenlerinin Toplam İçindeki Dağılımları

Yıllar			
İhracat Bileşenleri	1923	1928	1938
Tarım Malları	% 94	% 96	% 92
Madenler	% 3	% 2	% 5
Sanayi Malları	% 3	% 2	% 3
İthalat Bileşenleri			
Yatırım Malları	% 6	% 15	% 36
Hammaddeler	% 13	% 21	% 35
Tüketim Malları	% 81	% 64	% 29

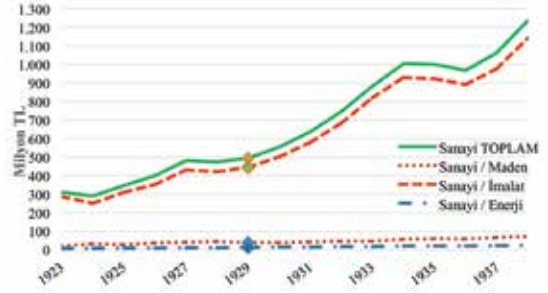
Kaynak: Tokgöz (1997)

İhracat bileşenlerindeki cüzi sayılabilecek değişime karşın dikkat çekici değişiklik ithalat bileşenlerinde görülmektedir. Öncelikle; Osmanlı'dan kalma uygulamaların devam ettirilmek zorunda kaldığı 1929 yılı öncesi dönemde ithalatın yapısında görülen değişim dikkat çekicidir. 1923 yılında %81 olan tüketim mallarının toplam içindeki ağırlığının himayeci politikalar öncesi 1928 yılında %64'e düşmesi, bunun yanında 1923 yılına göre 1928 yılında yatırım malları ve hammaddelerin oransal ağırlıklarında da artışlar gözlenmesi, 1929 yılı öncesi Cumhuriyet döneminde de belli bir tempoda tüketim mallarına ilişkin ithal ikamesinin gerçekleşmekte olduğu izlenimini vermektedir (Tezel, 2002:162-174).

1929 yılı sonrasında mal gruplarının dağılımında zaman içinde tüketim malları aleyhine ciddi bir dönüşüm olmuş; 1938 yılı itibariyle tüketim malları ithalatının toplam içerisindeki payı yarıdan da fazla azalarak %29 olarak gerçekleşmiş, dolayısıyla gerek hukuki alanda gerekse toplumsal alanda uygulanan politikaların etkisiyle ithal ikamesi ile tüketimi azaltma çabaları uygun sonuç vermiştir. Diğer yandan; sanayileşme yolunda gösterilen çabaların açık bir göstergesi olarak, sanayi ürünlerinin girdilerini oluşturan, hammadde ithalatında yaklaşık %75'lik bir artışla %21'den %35 oranına çıkılmış, yatırım malları ithalatı oranı ise iki katından da fazla artış göstererek 1928 yılında %15 iken 1938 yılında %36 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, 1920'li yıllarda

başlayarak 1930'lu yıllarda hızlanan ithal ikamesi ve sanayileşmenin dış ticaret göstergeleri adına net bir tablosunu çizmektedir.

Şekil 1: 1948 Fiyatlarıyla Sanayi Sektörü İtibarıyla GSMH (1923-1938)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2015)

Nitekim, Şekil 1'de de görüleceği üzere; 1948 Yılı fiyatları baz alınarak yapılan hesaplamada, 1928 yılı devamında sanayi sektörü itibarıyla Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'da hızlı bir artış olmuş, 1929 yılı GSMH değerinin sadece beş yıl sonra 1934 yılında iki katına çıktığı görülmüştür. Sanayi sektöründe yer alan alt sektörlerin gelişimi incelendiğinde; enerji ve maden sanayi sektörleri on beş yıllık süreçte hemen hemen yatay bir süreç izlerken, imalat sanayiinde toplam sanayi sektörüne hemen hemen paralel olarak bir artış gerçekleştiği, dolayısıyla sanayi sektöründe yer alan hızlı artışın arkasında imalat sanayiinin bulunduğu açıkça görülmektedir. Durum, uygulanan politikalar sonucu değişen ithalat bileşenlerinin yapısı ile birlikte ele alındığında; imalat sanayi sektöründeki GSMH artışının, sektördeki alt yapı ve hammadde ihtiyacının ithalat yolu ile çözümlenmesi neticesinde meydana geldiği sonucu doğmaktadır.

SONUÇ

Lozan Antlaşması'nın getirmiş olduğu iktisadi hükümler nedeniyle, tüm yokluğu ve gelişmemişliğine karşın yeni Türk Devleti, Cumhuriyetin ilk yılları olan 1929 yılına kadarki dönemde aşırı serbest bir dış ticaret politikası izlemek zorunda kalmıştır. Ülkenin bu nedenle etkili ve bağımsız bir dış ticaret politikası izleyememiş olması, ilk beş yıllık süre

çerisinde etkili bir himaye politikası izlenmesini de önlemiş; zaten çok sınırlı olan yerli sanayinin 1929 yılına kadar gümrükler yoluyla koruma altına alınması mümkün olmamıştır. Lozan Antlaşması hükümlerinin sona erdiği 1929 yılı aynı zamanda Dünya Ekonomik Buhranı'nın başlangıcına denk gelmiş, bu nedenle henüz emekleme aşamasındaki ülke dış piyasalardaki çöküşlerden kötü yönde etkilenmiştir.

Ancak, 1929 yılından itibaren gerek hukuki alanda gerekse toplumsal alanda bağımsız olarak uygulanan yerinde ve etkin politikalar sonucunda; Türkiye ekonomisi için bir kırılım yılı olan 1929 yılından 1938 yılına kadar olan dönemde hiç dış ticaret açığı verilmemiştir. Bu bağlamda, 1937 yılında dünya ticaretinin 1/8'inin kliring yolu ile yapıldığı göz önüne alındığında; Türkiye dış ticaretinin aynı yılda %78'inin, 1938 yılında ise %83'ünün anılan kliring anlaşmaları ile yapılmış olması mevcut ekonomik koşullar altında dönemin politikalarının yerindeliğini göstermektedir.

Diğer taraftan, 1920'li yıllarda büyük bir kısmını tüketim mallarının oluşturduğu ithalat bileşenlerinin yapısında da önemli gelişmeler olmuş; ülkenin dış ticaretine konu mal çeşitliliğinin tüketim yoğun bir ürün grubundan, sanayileşmeye destek olacak şekilde hammadde ve yatırım malı yoğun bir ürün grubuna yönlendirilmesi başarılmıştır. Bu sayede, imalat sanayiinin yatırım malı ve hammadde ihtiyacı giderilmiş ve dolayısıyla imalat sanayi önderliğinde sanayi sektöründe hızlı bir hasıla artışı sağlanmış; daha da önemlisi, yerel sanayileşmenin alt yapısı oluşturulmuştur.

Sonuç olarak; Büyük Önder Atatürk'ün Ekonomik Buhranın başladığı ve geliştiği yıllarda Meclis açılış konuşmasında söylediği, "Gelecek sene de beynelmilel buhranın devamına hazırlıklı bulunmak vazifesi karşısındayız. Mali ve iktisadi vaziyeti yakından takip ederek tedbirleri vaktinde ittihaz etmek en mühim işimiz olacaktır." sözünde bahsettiği (Olalı, 1986:81), iç ve dış piyasaların doğru analizi ve oluşan yeni koşullara hızlı biçimde uyum sağlamanın ekonomi yönetiminde çok önemli olduğu hususun-

da, Lozan Antlaşmasının ekonomik hükümlerinin kısıtlamaları altında bulunan Cumhuriyetin ilk yılları ve devamında 1929 Ekonomik Buhranı sürecinde Türkiye dış ticaretinin yönetiminde uygulanan politikaların başarısı ders niteliğinde bir örnek teşkil etmektedir.

Kaynakça:

- Aykut, S. S. (1944), İktisadi ve İçtimai Türkiye – Türkiye'de Harici Ticaret, Cilt 1, Sayfa: 4, 5.
- Aysan, M. A. (1984), "Ekonomik Görüşüyle Atatürk", Mustafa Kemal Derneği Yayınları: 5, Sayfa: 32-67.
- Boratav, K. (2006), Türkiye'de Devletçilik, İmge Kitabevi Yayınları, Sayfa: 113-136.
- Eroğlu, N. (2007), "Atatürk Dönemi İktisat Politikaları (1923 – 1938)", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, YIL 2007, Cilt XXIII, Sayı 2, Sayfa: 63-73.
- GTB, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (2015), Tarihçe, Gümrük, <http://www.gtb.gov.tr/kurumsal/hakimizda/tarihce>.
- Gözcü, A. (2008), "1929 Ekonomik Bunalımı Sonrasında Dünyada "Yeni Türkiye" Algısı Ve Türkiye'nin Ekonomik Arayışlarına İlişkin Saptamalar", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, VII/16-17, (2008/Bahar-Güz), Sayfa: 273-289.
- Kalkınma Bakanlığı (2015), Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, 1. Bölüm: Milli Gelir ve Üretim (Tablo I.), 21.05.2015 tarihinde 'http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx' web sayfasından alınmıştır.
- Kepenek, Y. (1987), Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi, 4. Baskı, Sayfa: 29 - 36.
- Kepenek, Y., Yertürk, N. (1987), Türkiye Ekonomisi, 22. Basım, Remzi Kitabevi, Sayfa: 46
- TEK, Türkiye Ekonomi Kurumu (2015), Tarihçe, <http://www.tek.org.tr/tarihce.php>.
- Tezel, Y. S. (2002), Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Sayfa: 162-174.
- Tezel, Y. S. (1977), "1923 – 1938 Döneminde Türkiye'nin Dış İktisadi İlişkileri, Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları", İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi Mezunları Derneği Yayını, Sayfa: 193-227.
- Tokgöz, E. (1997), Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi, İmaj Yayınları, Sayfa: 82.
- Olalı, H. (1986), "Atatürk'ün Ekonomik Modelinde İstikrar Politikası", Atatürk Dizisi Sayı: 19, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Sayfa: 81.
- Ögüt, T. (2011), "Milli Sınırların Oluşumu Sürecinde Güneydoğu Anadolu'da Kaçakçılık Ekonomisi", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, YIL 2011, Cilt XXXI, Sayı II, Sayfa: 91-122.
- Özkan, M. S. (2012), "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'nin Takas Usulü Ticareti", Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı: 34, Sayfa: 89-96
- Pamuk, Ş. (1993), 100 Soruda Osmanlı - Türkiye İktisat Tarihi: 1500-1914, İstanbul.
- Ülken, Y. (1981), "Atatürk ve İktisat İktisadi Kalkınmada Etkinlik Sorunu ve "Eklektik Model", Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı Dizisi: 4, Sayfa: 111, 112.
- Yıldırım, N. (2006), Atatürk'ün İktisadi Egemenlik İlkesinin Kalkınma Politikaları, Platin Yayınları, Sayfa: 97-131.
- Zarakolu, A. (1988), Atatürk Döneminde Türk Ekonomisi, Atatürk ve Ankara, Ankara Ticaret Odası, Sayfa: 113-117.

Osmanlı Döneminden Günümüze Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları ve Etkinliği¹

Özet

Küreselleşen dünya ile birlikte, tüm ülkeler kalıcı sermayeleri kendi ülkelerine çekmek ve uzun vadede barındırmak adına sermaye yatırımcılarına bir takım kolaylıklar sağlamaktadır. Özellikle “minimum maliyet maksimum kar” felsefesi ile yatırım kararı alan girişimciler, ciddi fizibilite etüdüleri yaparak yatırımlarını gerçekleştirir hale gelmiştir. Bu bağlamda da ülkeler yatırımları cazip kılan düzenlemelere yasalarında yer vererek ülke ekonomilerinin gelişimi adına adımlar atmaktadır. İlgili düzenlemeleri inceleyen yatırımcılar ise ülkelerin yatırım açısından güvenilirliğini de dikkate alarak yatırımlarını gerçekleştirmektedir. Genel olarak “yatırım teşvikleri” adını alan bu düzenlemeler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişinde önemli bir faktör haline gelmiştir. Ülkemizde de yatırım teşvik düzenlemelerine özellikle planlı ekonomiye geçiş sonrası ayrı bir önem verilmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’de uygulanan yatırım teşvikleri tarihsel süreç çerçevesinde ele alınacaktır. Ayrıca, dönemler itibarıyla uygulanan yatırım teşvik politikalarına ilişkin sonuçların değerlendirilmesine de yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yatırım Teşvikleri, Türkiye, Osmanlı, Cumhuriyet, Planlı Ekonomi.

Ottoman Period to the Present Day Turkey applied in Investment Promotion Policies and Activity

Abstract

Globalized world, along with the permanent capital of the country to their home countries in order to attract and accommodate long-term equity investors to provide a number of conveniences. Especially the “maximum profit at minimum cost” philosophy, has decided to invest with entrepreneurs, making serious investments will perform feasibility studies has become. In this context, the countries included in the law to make investment attractive by the regulations for the development of the national economy is taking steps. Investors viewed the regulations of the country in terms of investment, taking into account the reliability invests. In general, “investment incentives” name space these arrangements in the entry of foreign direct investment has become an important factor. Regulations also encourage investment in our country, especially after the transition to a planned economy is given a different significance. In this study, investment incentives implemented in Turkey will be discussed in the framework of the historical process. In addition, the period will be included in the evaluation of results as related to the investment incentive policies.

Keywords: Investment Incentives, Turkey, Ottoman, Republic, Planned Economy.

JEL Classification Codes: F20, G10.

¹ Bu çalışma Selçuk BUYRUKOĞLU tarafından Prof. Dr. Ersan ÖZ yönetiminde hazırlanan “Yatırım Teşvik Politikaları ve Makroekonomik Etkileri: Türkiye İçin Ampirik Analiz” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

GİRİŞ

Uluslararası platformda yaşanan gelişmelere bağlı olarak hemen hemen her ülke kendi kabuğunu kırarak diğer ülkelerle ticaret yapmaya başlamıştır. Kürselleşmenin ciddi katkısı olduğu düşünülen bu durum, serbest piyasa ekonomisi ile birlikte dış açık ekonomi politikalarını benimseyen ülkeler tarafından tercih edilir bir hal almıştır. Bu ülkeler serbest piyasa ekonomisinin yanında rekabet güçlerini artırma çabaları ile de bir adım önde olma gayreti benimsemişlerdir. Bu gayret ile birlikte bir takım yasal düzenlemeler eşliğinde özellikle kalıcı sermaye adına ülkeler cazip olma yollarını aramışlardır. Yabancı bir ülkeye yatırım yapacak olan bir yatırımcının da yatırım koşulları arasında arar hale geldiği bu düzenlemeler “yatırım teşvikleri” olarak adlandırılmaktadır. Yatırımcıların çok farklı şekillerde karşılımlarına çıkan bu tür düzenlemeler ile yatırımcılar da yatırım kararlarını vermektedir.

Türkiye’de de Osmanlı dönemine kadar uzanan yatırım teşvik politikaları gün geçtikçe gelişen bir mevzuat yapısına sahip olmuştur. İlgili mevzuatlar dahilinde teşviklerin amaçları ve araçları değişerek gelişim göstermişlerdir. Bu değişim ve gelişime paralel olarak kalıcı sermayenin ülke içerisine yerleşme beklentisi de artmıştır. Çalışma içerisinde de özellikle 2002 yılı sonrasındaki teşviklere yönelik düzenlenen kanun ve karar sonuçları irdelenerek bu beklentinin karşılanıp karşılanmadığı incelenmiştir.

1. TÜRKİYE’DE UYGULANAN YATIRIM TEŞVİKLERİNE TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE BİR BAKIŞ

Türkiye’de uygulanan yatırım teşviklerinin tarihi, Osmanlı İmparatorluğu’na kadar uzanmaktadır. Cumhuriyet’in kurulması sonrasında da yatırım teşvikleri devam etmiştir. Yatırım teşviklerinin sistemli bir şekilde uygulanmaya başlaması ise planlı ekonomiye geçiş yılı olan 1963 yılıdır. Ekonomiye önemli yapısal değişikliklerin meydana geldiği

1980 yılından sonra da teşvikler kapsamlı bir şekilde uygulanmıştır.

1.1. Osmanlı Döneminde Yatırım Teşvikleri

Avrupa kapitalizmi ile rekabet etme yollarını arayan Osmanlı devleti ilk olarak 1866 yılında “İslah-ı Sanayi Encümeni” nin kurulmasını sağlayarak esnafın aralarında birleşerek şirketler kurmalarını, ürünlerin kalitelerinin artırılmasını, belli standartlara uygun üretim yapılmasını, teknik öğrenimin geliştirilmesini önermiştir. Fakat mevcut sermaye birikiminin yatırımlara iyi kanalize edilememesi, çoğu zaman Avrupa kapitalizminin yatırımlara engel olması nedeniyle sanayileşme çabalarında olumlu bir sonuç alınamamıştır. Bunun üzerine 1873 yılında fabrika kuracaklara gümrük ve vergi muafiyeti verileceği açıklanmış, 1888’de bu nitelikteki muafiyetlerin sınırı genişletilmiştir (Varlık, 1976: 10-11).

Bu dönemde uygulanan teşvikler ise aşağıdaki şekilde belirtilmektedir (Ökçün, 1972: 11-12);

- 1- İmtiyaz sahibine tanınan tekel hakkı,
- 2- Kuruluş sırasında tanınan kolaylıklar;
 - Makinelerle diğer araç gereçler için gümrük muafiyeti,
 - İnşaat malzemesi için gümrük muafiyeti,
 - Meccanen arazi tahsisi,
- 3- İşletme sırasında tanınan kolaylıklar;
 - » Ham madde sağlanmasında sağlanan kolaylıklar,
 - Dışarıdan getirilecek bazı maddeler için gümrük muafiyeti,
 - Fabrikada kullanılacak ham maddeler için iç gümrük muafiyeti,
 - Boş miri arazide bulunan ham madde kaynaklarını meccanen kullanabilme,
 - Bazı maddelerin sağlanmasında tekele benzer rüçhan hakkı,

» Fabrika mamulleri için tanınan kolaylıklar olarak sıralanmaktadır.

Bütün bu teşviklere karşın, yatırımcıların uyması gereken koşullar ise aşağıdaki gibi belirtilmiştir (Varlık, 1976: 11):

- 1- İmtiyazı başkasına devretmemek,
- 2- Belirli bir sermayenin sağlandığını ispat etmek,
- 3- Fabrika yerini seçmede belirli kurallara uymak,
- 4- Belirli süreler içinde fabrikayı inşa etmek ve imalata başlamak,
- 5- Fabrikanın ve makinenin sağlam olmasını taahhüt etmek,
- 6- Osmanlı kanun ve nizamlarına ve Osmanlı mahkemelerine tabi olmak,
- 7- Genel sağlık kurallarına uymak,
- 8- Fabrikada Osmanlı tabiyetinde işçi çalıştırmak,
- 9- Devlet kuruluşlarına indirimli satış yapmak,
- 10- Bazı kuruluşlara sosyal yardımda bulunmak,
- 11- Sözleşmede öngörülen narha² uymak,
- 12- Hükümetle olan yazışmalarda Türkçe kullanmak,
- 13- Hükümetin veya mahalli idarelerin denetimine tabi olmaktır.

Diğer taraftan sanayiye teşvik için ve fabrikalar kurmak maksadıyla 1851 ve 1873 yıllarında alınan kararlarla fabrika kuracaklara gümrük ve vergi muafiyetleri tanınmıştır. 1888 yılında bu muafiyetler fabrika inşasına lüzumlu maddeleri içine alacak şekilde genişletilmiş ve 1897'de yeni fabrikalara on yıl müddetle vergi muafiyeti getirilmiştir. Öte yandan şeker, dokuma, cam, porselen, kağıt, kibrit, kauçuk gibi alanlarda faaliyette bulunan bir takım fabrikalara belirli süreler ve bölgeler için sınırlı kapsamda imtiyazlar verilmiştir. Özellikle büyük fabrikalar kurulurken Avrupa'dan ilk defa getirtilecek makine ve alet, edevat için gümrük muafiyetleri tanınmıştır. Yine bu fabrikalarda imal edilen mamuller için ihraç ve iç gümrük muafiyetleri de tanınmıştır (Şener, 2007: 65-66).

1.2. Planlı Ekonomi Dönemi Öncesi Teşvikler (1960 Öncesi)

Osmanlı İmparatorluğunda ekonomik sistem tarıma dayalı olup sanayi sektörü oldukça cılız bir konumdaydı. Sanayi devriminin sürükleyici sektörü olan tekstil ürünleri 19. yüzyıl başlarında kendi kendine yeterli iken, yüz yıl sonra iç tüketimin % 80-%90'ı ithal malı iplik ve kumaşlardan sağlanıyordu (Boratav, 2012: 20). Bu amaçla, sanayinin geliştirilmesi doğrultusunda 1913 yılında çıkarılan "Teşvik-i Sanayi Muvakkat", Türkiye'nin ilk ciddi teşvik uygulamasını oluşturmuştur (Akdeve ve Karagöl, 2013: 337).

1923 yılında toplanan Birinci İzmir İktisat Kongresi'nde özel sektör ağırlıklı bir kalkınma modeli benimsenmiş ve özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi kararı alınmıştır. Bu dönemde, milli hasılda tarımın payı % 50, hizmet sektörünün % 40 ve sanayi sektörünün payı ise % 10 civarındadır (Yıldırım vd., 2006: 14). 28/05/1927 yılında yayınlanan "Teşvik-i Sanayi Kanunu" özel sektör açısından geniş teşviklere yer vermektedir. Bu kanunla birlikte, yerli sanayi sektörüne ucuz devlet arazisi tahsisi, çeşitli vergi muafiyetleri, taşıma indirimleri gibi teşvikler ve muafiyetler getirilerek sermaye birikimine destek verilmiştir (Özçelik ve Tuncer, 2007: 258).

Bu dönemde reel üretimi harekete geçirecek ve üretimin parasal karşılığını tutacak olan finans sistemi bir ekonomik bütünün olmazsa olmazı kabul edilmiş ve finans sisteminin alt yapısı ile kurumsal olarak oluşturulması öncelikli işlerden kabul edilmiştir. Bu doğrultuda ise Türk banka sisteminin temelleri atılmıştır. Bu çerçevede, ticari ve sanayi hayatı finanse etmesi amacıyla Türkiye İş Bankası, Türkiye Sınai ve Maadin Bankası, Türkiye Sanayi Kredi Bankası, Emlak ve Eytam Bankası, yeniden düzenlenmiş ve Ziraat Bankası kurulmuştur (Selen, 2011: 182).

1923-1929 dönemi liberal ekonomi politikalarının uygulandığı bir dönem olmuştur. Ancak, 1929 yılında dünya ekonomisinin girdiği büyük bunalım

² Narh, zorunlu mallar ve üretim faktörleri için resmî yetkililerce belirlenen ve her yerde geçerli olan fiyat olarak ifade edilmektedir.

sonucunda devlet, ekonomiye müdahale etmek zorunda kalmıştır. Devlet, sanayileşme amacını gerçekleştirmek için Etibank, Sümerbank, Denizcilik Bankası gibi finansman, yönetim ve mülkiyet bakımından kendisine bağlı işletmeler oluşturmuştur (Seyidoğlu, 2003: 610). Bu genel amacın altında beliren amaçları dört maddede somutlaştırmak mümkündür (Selen, 2011: 181);

1. Dış baskılara karşı koyabilecek ulusal çerçeveli iktisat politikalarının belirlenmesi,
2. Ekonomik yetersizliklerin giderilmesi,
3. Kurumsallaşmanın gerçekleştirilmesi,
4. Üretimde ulusallığın sağlanması.

Tablo 1’de 1933 ile 1939 yılları arasında Teşvik-i Sanayi Kanunundan yararlanan şirketlerin sayısı verilmektedir. 1933 yılında bir kişinin mülkiyetinde 806, şirket mülkiyetinde 555, kamu mülkiyetinde 31 olmak üzere 1397 şirket, teşvik kanunundan yararlanmıştır. 1939 yılında ise teşvikten yararlanan toplam şirket sayısı 1144 olup bunun, 522’si bir kişinin, 511’i şirketin ve 111’i kamunun mülkiyetindedir.

Tablo 1: Teşvik-i Sanayi Kanunundan Yararlanan Şirket Sayısı

Yıllar	Bir Kişi Mülkiyetinde	Şirket Mülkiyetinde	Kamu Mülkiyetinde	Toplam
1933	806	555	31	1397
1935	738	534	38	1310
1936	631	474	56	1161
1937	562	465	89	1116
1938	529	470	104	1103
1939	522	511	111	1144

Kaynak: Aktaran; Eser, 2011: 74.

Yaklaşık 15 yıl yürürlükte kalan Teşvik-i Sanayi Kanunu 1942 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Bu

süreçte yasa kapsamına giren devlet kuruluşlarının sayısı oldukça azdır. Bunun nedenleri arasında ön plana çıkan, özel girişimcilerin üretimlerinin küçük çapta olmasıdır (Kasalak, 2012: 75).

1950 yılından itibaren Türkiye’de yeniden liberal ekonomi politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Serbestleşmeye yönelik bir dış ticaret rejiminin sonucu olarak, iç pazara dayalı bir sanayileşme programı yerine, dış pazarlara dönük ve tarıma, madencilğe, altyapı yatırımlarına ve inşaat sektörüne öncelik veren bir ekonomik kalkınma anlayışı gündeme gelmiştir (Boratav, 2012: 94). Yabancı sermayeyi teşvik etmek ve sermaye birikimini gerçekleştirmek amacıyla;

- 1954 yılında 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmıştır.
- Ayrıca, özel sektörü desteklemek için 1953 tarihli 6086 Sayılı Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu ile 1954 tarihli 6326 Sayılı Petrol Kanunu çıkarılmış,
- Özel sektöre proje bazında orta ve uzun vadeli kredi temin etmek için “Türkiye Sınai Kalkınma Bankası” kurulmuştur.

1.3. Planlı Ekonomi Dönemi Teşvikler (1960-1980 Arası)

Türkiye, 1960’lı yılların başlarında karma ekonomik bir yapı içinde kapsamlı bir planlama sistemini benimseyen ve kalkınmasını plana bağlayan gelişmekte olan ülkeler arasında yer almıştır (Ataç, 2012: 351). 1963 yılında uygulamaya konan ve beşer yıllık dönemleri kapsayan kalkınma planları serbest piyasayı güçlendirme amacına yöneliktir (Ulusoy, 2003: 316). Planlı ekonomiye geçiş ile birlikte, teşvikler üzerinde sistemli bir şekilde durulmaya başlanmıştır.³ Bu dönemde, Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) kurulmaya başlanmış, teknoloji transferlerinin teşvik edilmesi ve özendirme/yönlendirme çalışmalarının tek elden bir plan ve program dahilinde yürütülmesi kararı alınmıştır (Eser, 2011:

³ Kalkınma planlarındaki teşvikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Sariöz, 1996: 84-101; Korkmaz vd, 1989: 20-27; DPT, 1966; 1967; 1971;1972; 1975;1979; 1982; 1985; Kıldış, 1998: 101-149.

75-76). 1963 yılında 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda değişiklik yapılarak ilk defa yatırım indirimi uygulamasına başlanmıştır. 1968 yılında, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesine yönelik olarak, teşviklerin bölgesel bazda farklılaştırılmasını hedefleyen “Kalkınmada Öncelikli Yöre” (KÖY) uygulamasına geçilmiştir (Eşiyok, 2012: 49-50). Bu uygulamayla ilk defa, yatırım teşvikleri bölgesel kalkınma aracı olarak kullanılmıştır.

Bu dönemde öne çıkan teşvik tedbirleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Sanalan vd, 1973: 76-79 ve ilgili kanunlardan faydalanılmıştır);

19 Şubat 1963 tarih ve 202 sayılı Kanun

19 Şubat 1963 tarih ve 202 sayılı Kanun ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununa eklenen bir bölüm ile ülkemizde ilk defa yatırım indirimi uygulaması getirilmiştir.

202 sayılı kanuna göre yatırımın öz kaynaktan karşılanan kısmına uygulanacak yatırım indirimi nispeti genel olarak % 30, tarımsal yatırımlarda % 40 ve az gelişmiş bölgelerdeki yatırımlarda % 50'dir.

27 Haziran 1963 tarih ve 261 sayılı Kanun

Bu kanun ile Bakanlar Kuruluna, malullerimize ihrac gücü kazandırmak amacı ile bunların teşvik edilecek ihrac fiyatlarındaki vergi, resim, harç ve benzeri tesirler icra eden sair mükellefiyetleri muaflik ve istisnalar ihdası veya iade suretiyle veya gerektiği takdirde mevcut mali mevzuattaki ihracata meteallik muaflik, muvakkat kabul ve iade hükümlerini de geri bırakarak tamamen veya kısmen bertaraf etme yetkisi verilmiştir.

14 Mayıs 1964 tarih ve 474 sayılı Kanun

Bu kanun ile Bakanlar Kuruluna yatırım maddesi sayılan ve ithali uzun vadeli plan hedeflerine uygun görülecek eşyanın damga vergisi hariç ithalde alınacak diğer vergi ve resimlerini en çok beş yıllık bir devre içinde ve eşit taksitler halinde tahsiline kararname ile müsaade etme ve kalkınma planı hedeflerini göz önünde tutarak Gümrük Giriş Tarife Cetvelinde gösterilen vergi nispet ve hadlerinde ve tarifedeki notlarda gerekli değiştirmeleri kararnamelerle yapma yetkisi tanınmıştır.

27 Temmuz 1967 tarih ve 933 sayılı Kanun

933 sayılı kanun ile bir taraftan yeni bazı teşvik tedbirleri getirilmiş, diğer taraftan da teşvik tedbirlerini yürütme bakımından bir elde toplanması sağlanmıştır.

1967 yılına kadar çeşitli kamu idareleri tarafından yürütülen teşvik tedbirleri 933 sayılı kanunun 4 üncü maddesi ile Başbakanlığa bağlı olarak kurulan “Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu”nda toplanmıştır. Böylece çeşitli teşvik tedbirlerinin uygulanmasında bir koordinasyon sağlandığı gibi yatırımcı ve ihracatçılarda çeşitli idarelere başvurmak ve değişik formaliteleri yerine getirmek külfetinden kurtarılmıştır.

Sözü edilen büro, Başbakanlığın 13 Eylül 1967 tarihli genelgesi ile Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığına bağlanmıştır.

İlgili Döneme İlişkin Diğer Teşvik Tedbirleri

- 12/08/1970 tarih ve 6/12585 sayılı kararname
- 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu

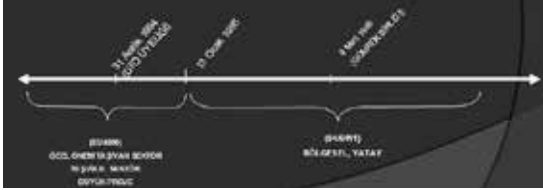
1.4. 1980 Sonrası Uygulanan Teşvik Politikaları

24 Ocak 1980 kararları, Türkiye ekonomisinde bir dönüm noktasıdır. Kararlarla, bu döneme kadar uygulanan ithal ikameci politikalardan vazgeçilerek ihracata dayalı politikalar oluşturulması hedeflenmiştir. Bu kararlarla, dış dünyadan soyutlanmış olan Türkiye'nin yeniden dünya ekonomisi ile bütünleşmesi amaçlanmıştır (Seyidoğlu, 2003: 612). 1985 ile 1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da belirtildiği gibi, döviz kuru politikasında, dış rekabet gücünü ve rasyonel bir teşvik sisteminin oluşturulması sağlayacak şekilde serbest döviz kuru sistemine geçilecektir. Ayrıca, devletin ekonomideki payının azaltılması, devlet işletmelerinin özelleştirilmesi, kotaların kaldırılması, faizlerin serbest bırakılması, yabancı sermayeye yeni teşviklerin sağlanması gibi amaçlar belirlenmiştir.

İhracata dayalı sanayileşme stratejisinin kabul edilmesiyle birlikte teşvik sisteminde de önemli değişiklikler olmuştur. Teşvikler, yalnız toplam sabit sermaye yatırımlarının gerçekleşmesi için değil, aynı zamanda yatırımlar, planın öngördüğü sektörel önceliklere göre dağılımının sağlanması amacıyla da kullanılmaya başlamıştır (Eser, 2011: 77).

Bu dönemde öne çıkan tarihlerden birisi de 1995 yılıdır. Şekil 1 de görüldüğü üzere, yatırımlarda devlet yardımları alanında sektörel seçicilik terk edilerek yerine bölgesel gelişmişlik düzeyinin esas alındığı, yatay tedbirler olarak da bilinen Ar-Ge, çevre koruma, küçük ve orta boy işletmelerin desteklenmesine yönelik programlardan oluşan konu başlıkları altında düzenlemeler yapılmıştır.

Şekil 1: Yatırımlarda Sektörel Seçicilik⁴ ve Bölgesel Gelişmişlik⁵ Süreci

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, (15.04.2014).

İlgili dönemde teşviklere ilişkin yasal düzenlemeler aşağıdaki şekilde gösterilebilir (Gülmez ve Yalman, 2010: 239 ve ilgili kanunlardan faydalanılarak hazırlanmıştır):

13.12.1984 tarih ve 84/8860 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

1985 yılında teşvik tedbirlerine nakit teşviklerin eklendiği Kaynak Kullanımını Destekleme Primi uygulamaya geçirilmiştir. Ancak, kamuda kaynak sıkıntısının baş göstermesi sebebiyle 1991 yılında uygulamadan kaldırılmıştır.

21.08.1987 tarih ve 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

İhracatın çeşitlendirilmesi, yeni pazarlara açılmak ve ihracatta pazar payının artırılması amacıyla 1987 yılında Türk Eximbank kurulmuştur.

1995

4 Nisan 1995 Tarih ve 22248 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları ile ilgili 95/2 Sayılı Tebliğ ile teşvikten yararlanacak yöreler; Gelişmiş Yöreler, Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli Yöreler ve Sanayi Kuşakları olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

4067 sayılı Kanunla uygun bulunan ve 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 sayılı Mükerrer Resmi Gazetede yayınlanan 95/6525 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü üyeliği gerçekleşmiştir. (Türkiye ve Avrupa Birliği üyesi ülkeler aynı zamanda DTÖ üyesidir.)

Taraflar her biri aynı zamanda birer sübvansiyon olan devlet yardımları alanında kuralları belirleyen Sübvansiyonlar ve Telif Edici Önlemler Anlaşmasına uymakla yükümlüdürler.

Sübvansiyonlar ve Telif Edici Önlemler Anlaşması temelinde;

- İhracat performansına veya yerli malların üretiminin kayrılması anlayışına dayalı olarak verilen destekleri yasak tedbir,
- Belli malların üretimini veya sektörlerin kayrılmasını ise spesifik yardımlar başlığı altında toplayarak dava edilebilir tedbir,
- İlk önce sayılan iki tedbir kapsamına girmemek kaydıyla araştırma-geliştirme, çevre koruma, bölgesel kalkınma amaçlı destekleri ise dava edilemez tedbir olarak kabul etmiştir.

16.10.1996 tarih ve 96/8615 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Küçük ve orta boy işletmelerin korunmaları, teşvik edilmeleri, üretim kalitelerini artırmaları ve istihdam yaratmaları amacıyla, 1996 yılında 96/8615 sayılı "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar" yayınlanmıştır.

⁴ 2009/15199 sayılı karar iki boyutta sektörel seçicidir. İlk olarak, bölgesel boyutta bölgelerin potansiyelleri ve gelişmişlik seviyeleri dikkate alınarak çeşitli sektörler belirlenmekte ve yatırımcıların öncelikli olarak bu alanlarda yatırım yapmaları özendirilmeye çalışılmaktadır. İkinci olarak ise, büyük proje yatırımları çerçevesinde bölgesel kısıtlamalar olmaksızın doğrudan özel önem taşıyan sektörlerin desteklenmesi öngörülmektedir (Eser, 2011: 166).

⁵ 5084 sayılı kanun çerçevesinde uygulanan bölgesel teşviklerde ise herhangi bir sektörel seçicilik unsuru yer almamaktadır. Söz konusu teşvikler tamamıyla bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması amacına odaklanan ve sektörel tercihlerin bulunmadığı bir yapıdadır. Bir başka deyişle işletmelerin anılan teşviklerden yararlanması için sektörel zorunluluklar bulunmamakta ve sadece bölgesel şartlar yer almaktadır (Eser, 2011: 167).

2002

2002 tarih ve **4367 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı** ile uluslararası rekabet gücünün artırılması, ileri teknoloji kullanan yatırımların yönlendirilmesi, bölgearası dengesizliklerin giderilmesi gibi amaçlar hedeflenmiştir. Kararda, yatırımların teşvik kapsamına alınabilmesi için asgari sabit yatırım tutarının kalkınmada öncelikli yörelerde 200 bin TL, diğer yörelerde ise 400 bin TL olması gerektiği belirtilmiştir.

2002 yılında, yatırımları teşvik etmek, yurtdışında çalışan Türk işçilerin tasarruflarını Türkiye’de yatırıma yönlendirmek ve yabancı sermaye girişinin artırılmasını sağlamak amacıyla **4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu** çıkarılmıştır.

2003

2003 tarih ve 4842 sayılı “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile tüm yatırımlarda otomatik olarak % 40 yatırım indirimi istisnası uygulaması getirilmiştir. Bu uygulama ise, 2006 yılında çıkarılan 5479 sayılı “Gelir Vergisi Kanunu, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Özel Tüketim Vergisi Kanunu ve Vergi Usul Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile kaldırılmıştır.

2004

Bölgesel kalkınma farklılıklarının ortadan kaldırılması amacı ile **5084 sayılı “Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”** ile 36 ili kapsayan teşvik yasası 2004 yılında yürürlüğe girmiştir.

2005

2005 yılında yürürlüğe giren **5350 sayılı “Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”** ile 13 il ve 2007 yılında yürürlüğe giren **5615 sayılı “Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”** ile Çanakkale ilinin Gökçeada ve Bozcaada ilçelerinin eklenmesiyle il sayısı 50’ye yükseltilmiştir. 5084 sayılı kanun 2009 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

2009

2009 yılındaki küresel krizin etkisi ve kalkınma planı çerçevesinde **2009/15199 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”** ile yeni bir yatırım teşvik sistemi yürürlüğe konulmuştur.

2012

2012 yılında ise, önceki teşvik sisteminin eksikliklerini gidermek ve etkinliğini artırmak amacıyla **19/06/2012 tarih ve 28328 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı** ile Türkiye’nin en son teşvik sistemi yürürlüğe girmiştir.

24 Ocak 1980 yılından sonra uygulanan teşvik politikaları, yatırım teşviklerinin sektörel dağılımını önemli ölçüde değiştirmiştir. Tablo 2, 1979 yılı ile 2012 yılları arasındaki yatırım teşviklerinin sektörel dağılımını göstermektedir.

Tabloda görüldüğü üzere, ithal ikameci sanayileşme politikalarından ihracata dayalı sanayileşme politikalarına geçişle birlikte imalat sanayiinin payı bir hayli düşüş göstermiştir. 1979 yılında % 90,1 olan imalat sanayiinin teşvikli sabit yatırımlar içerisindeki payı 2012 yılında % 46,2’ye gerilemiştir. Tarım sektörünün payı, 1979 yılında % 3,2 iken 1980 yılında % 13,3’e yükselmiş ve zamanla azalarak 2012 yılında % 1,4’e düşmüştür. Madencilik sektörünün 1979 yılında % 1,8 olan payı 2012 yılında % 3,8 olmuştur. Enerji sektöründe 2000 yılında çarpıcı bir artış gözlenmektedir. 1980 yılında % 0,2 seviyesinde gerçekleşen enerji sektörünün payı 2000 yılında % 24,2; 2011 yılında % 26,6 ve 2012 yılında % 22,1 olarak gerçekleşmiştir. Payı artan diğer bir sektör ise hizmetler sektörüdür. Hizmetler sektörünün % 4,6 olan 1979 yılındaki payı kademeli bir şekilde artış göstererek 2000 yılında % 32,7’ye yükselmiş, 2012 yılında ise azalarak % 26,5 seviyesine gerilemiştir.

Tablo 2: 1979-2012 Yılları Arasında Yatırım Teşviklerinin Sektörel Dağılımı (%)

Sektör	1979	1980	1990	2000	2011	2012
Tarım	3,2	13,3	10,6	1,4	2,8	1,4
Madencilik	1,8	1,8	2,7	0,8	2,6	3,8
İmalat	90,1	78,1	68,8	40,7	42,0	46,2
Enerji	0,3	0,2	2,0	24,2	26,6	22,1
Hizmetler	4,6	6,6	15,9	32,7	26,0	26,5
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Eşiyok, 2012: 52; T.C. Ekonomi Bakanlığı Yatırım Teşvik İstatistikleri, www.ekonomi.gov.tr, (15.04.2014).

2. TÜRKİYE'DE 2002 YILI SONRASI UYGULANAN YATIRIM TEŞVİKLERİNE İLGİLİ KANUN VE KARARLAR IŞIĞINDA GENEL BİR BAKIŞ

Nihai amacı; üretimi, ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı, istihdam artışı ile küresel anlamda mevzuata uygun⁶ bir şekilde tercih edilen bölge konumuna büründürmek olan teşvikler, ülkemizde de farklı şekillerde uygulama alanı bulmuş ve halen de uygulanmaktadır. Günümüz itibarıyla öne çıkan teşvik alanları aşağıdaki gibi belirtilebilir (Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, 2012);

- Altyapı,
- Bilgi ve Teknoloji,
- Çevre Teknolojileri,
- Destek Merkezleri,
- Enerji,
- Finansal Hizmetler,
- Gayrimenkul,
- Gıda,
- Kimya,
- Makine,
- Otomotiv,
- Sağlık,
- Tarım,
- Taşımacılık ve Lojistik,
- Turizm.

Belirtilen birçok sektördeki yatırımların aracı teşvikler olup, ilgili sektörlerde yapılan bir teşvikten olumlu sonuç beklenmesi yatırımları da beraberinde getirmesine bağlıdır. Örneğin, altyapı hizmetlerine yönelik yapılan teşvikler ülkemizde yatırım yapacak yerli veya yabancı yatırımcılar açısından olumlu bir sebep olabilecek ve altyapı yatırımları ülkemize kanalize edilebilecektir. Yine, 2008 küresel krizinde ciddi yaralar almasına karşın (Engin ve Polat, 2010: 40-41) günümüzde önemli bir sektör haline gelen otomotiv sektöründeki teşvikler, yabancı otomotiv sektörünü ülkemize çeken ciddi bir araç olabilecektir.⁷

Yukarıda belirtilen sektörler ve bu sektörlerde yapılan gerek maddi gerekse hukuki nitelikteki aynı veya nakdi yardımlar (Mat, 2007: 25) ülke ekonomisine doğrudan veya dolaylı olarak katkı sağlamaktadır.

Teşvikler, nakit hibe destekleri, vergi muafiyetleri ve istisnaları, düşük faizli krediler, enerji destekleri, arsa tahsisleri gibi geleneksel tedbirlerin yanında devlet garantileri, kamu alımları, devletin sermayeye katılımı gibi yeni nesil tedbirler de teşvik araçları altında yer bulmaktadır (Eser, 2011: 1). Ülkemizde de teşvik adı altında bu isimler kullanılmış olup, uygulanan teşvik paketlerinde bu tür desteklemelere yer verilmiştir.

Bu başlık altında, Türkiye'de son on yılda uygulanan yatırım teşviklerinin genel bir incelemesi yapılacak ve yatırım teşviklerine ilişkin istatistiki bilgilere yer verilerek yorumlanacaktır.

2.1. 5084 Sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda Teşvikler

Türkiye' de yatırım yapılabilir bölge olarak Marmara, Ege ve Akdeniz bölgeleri ön plana çıkmakta, ülkenin diğer bölgeleri ile bu bölgeler arasında sosyo-ekonomik yönden farklılıklar oluşmaktadır. Teşvikler, bölgeler arasında oluşan kalkınma farklarının giderilmesinde kullanılan araçlardan biridir. Bu kapsamda, yatırım iklimi bakımından olumsuz koşulları taşıyan

⁶ "Mevzuata uygun"dan kastedilen, yapılan teşviklerin ilgili ülkelerdeki kanunlara uygun, şeffaf ve hesap verilebilir bir şekilde yapılmasıdır. Aksi takdirde, gizliliğin olduğu, şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin olmadığı ülkeler vergi cenneti olarak kabul edilmektedir (Pehlivan ve Öz, 2011: 108-109).

⁷ Ülkemizde ve dünya ülkelerindeki otomobil üretim, ihracat, ithalat ve açık/fazla ile ilgili ayrıntılı bilgi için T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu "Otomotiv Sektörü 2012/2" incelenebilir.

ülkenin geri kalmış bölgelerini yatırım yapılabilir hale dönüştürebilmek için, 06/02/2004 tarihinde 5084 sayılı “Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” 25365 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir

Bu kanunun amacı; bazı illerde vergi ve sigorta primi teşvikleri uygulamak, enerji desteği sağlamak ve yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temin etmek suretiyle yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temin etmek suretiyle yatırımları ve istihdam imkanlarını artırmaktır.

2.1.1. 5084 Sayılı Kanun Kapsamındaki Teşvik Araçları

5084 sayılı kanun kapsamında öngörülen teşvikler;

- Gelir vergisi stopajı teşviki,
- Sigorta primi işveren hissesi teşviki,
- Bedelsiz yatırım yeri tahsis ve
- Enerji desteği olmak üzere dört başlık altında incelenebilir.

Tablo 3’de ise, 5084 sayılı kanun ile uygulanan teşvik araçlarına ilişkin özet tabloya yer verilmiştir.

2.1.2. 5084 Sayılı Kanunun Uygulama Sonuçları

Amacı, bazı illerde vergi ve sigorta primi teşvikleri uygulamak, enerji desteği sağlamak ve yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temin etmek suretiyle yatırımları ve istihdam imkanlarını artırmak olan 5084 ve 5350 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun uygulama sonuçları aşağıdaki şekillerde özetlenebilir. İlgili kanunların amacı bünyesinde vergi teşvik uygulamalarına yer verildiğinden dolayı 5615 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun da 2004-2009 yılları arasındaki mukayeseli incelemeye dahil edilmiştir.

Belirtilen kanunların mukayeseli incelemesine sırasıyla; gelir vergisi stopajı, sigorta primi işveren hissesi ve enerji desteği uygulama sonuçları şeklinde yer verilmiştir.

Tablo 3: 5084 Sayılı Kanunda Uygulanan Teşvik Araçları

Teşvik Türü	OSB ve Endüstri Bölgelerindeki İşyerleri	Diğer İşletmeler	Uygulama Süresi
Gelir Vergisi Stopajı	%100	%80	31.12.2012’ye Kadar
Sigorta Primi İşveren Payı	%100	%80	31.12.2012’ye Kadar
Enerji Desteği	%20-50	%20-40	31.12.2012’ye Kadar
Bedelsiz Yatırım Yeri Tahsis	En az 10 kişilik istihdamı öngörmek kaydıyla, OSB’ler ile diğer kamu arazi/arsalarında		31.12.2012’ye Kadar

Kaynak: Özdaş, 2009: 13.

⁸ 50 ilde uygulanan ve süresi 2008 sonu itibarıyla sona eren 5084 sayılı Teşvik Kanunun uygulama süresi 2009 yılı sonuna kadar uzatılmıştır. 2009 yılı ortalarında yeni yatırım teşvik sistemi uygulamaya konulmasına rağmen, küresel krizin devam etmesi ve teşvikin uygulandığı illerin çoğundan gelen talepler sonucu, 5084 sayılı teşvik kanunu bir kez daha uzatılmıştır. Ancak bu seferki uzatmada, 5084 sayılı yasanın uygulama tarihinden sonra yatırım yapan ve 31.12.2009 tarihi itibarı ile yatırımlarını tamamlayan işletmeler 2012 yılı sonuna kadar gelir vergisi stopaj, sigorta primi işveren hissesi ve enerji desteklerinden yararlanmaya devam ederken, 5084 sayılı yasanın uygulanmaya başladığı tarihten önce işe başlayan işletmeler ise 31.12.2012 tarihine kadar sadece sigorta primi işveren hissesinden yararlanacaklardır. 31.12.2009 tarihinde sonra söz konusu bölgelere yatırım yapacak olan işletmeler ise teşvik araçlarından sadece sosyal güvenlik prim desteğinden faydalanabilecekler; diğer teşvik araçlarından yararlanamayacaklardır. Yapılan bu düzenleme ile 5084 sayılı yasanın uygulama tarihinden sonra yatırım yapan ve 31.12.2009 tarihi itibarı ile yatırımlarını tamamlayan işletmeler 2012 yılına kadar 5084 sayılı yasanın 3, 4 ve 6 maddelerindeki gelir vergisi stopaj, sigorta primi işveren hissesi ve enerji desteklerinden yararlanmaya devam edeceklerdir.

Tablo 4: Gelir Vergisi Stopajı Teşviki Uygulamasının 5084, 5350 ve 5615 Sayılı Kanunlar Kapsamındaki Uygulama Sonuçları

		2004*	2005	2006	2007	2008	2009**	Ortalama
Teşvikten Faydalanan İşletme Sayısı (adet)	5084 Sayılı Kanun	23.161	37.066	32.671	28.111	23.791	19.167	27.328
	5350 Sayılı Kanun	-	973	2.248	2.789	-	-	2.003
	5615 Sayılı Kanun	-	-	-	15.118	22.254	21.672	19.681
	TOPLAM	23.161	38.039	34.919	46.018	46.045	40.839	38.170
Teşvikten Faydalanan Sigortalı Sayısı (kişi)	5084 Sayılı Kanun	77.211	140.018	157.137	143.819	126.265	97.448	123.650
	5350 Sayılı Kanun	-	61.604	140.296	178.492	-	-	126.797
	5615 Sayılı Kanun	-	-	-	438.647	565.922	526.537	510.369
	TOPLAM	77.211	201.622	297.433	760.957	692.187	623.985	442.233
Teşvik Miktarı (1.000 TL)	5084 Sayılı Kanun	34.369	81.814	99.619	99.468	22.619	12.455	350.345
	5350 Sayılı Kanun	-	27.115	91.179	41.302	-	-	159.596
	5615 Sayılı Kanun	-	-	-	205.673	104.682	68.119	378.474
	TOPLAM	34.369	108.929	190.798	346.443	127.301	80.574	888.415

Kaynak: Eser, 2011: 119.

* Mart-Aralık dönemini kapsamaktadır.

** Ocak-Ekim dönemini kapsamaktadır.

Tablo 4 incelendiğinde, yıllar itibariyle gelir vergisi stopajı teşvikinden faydalanan işletme ve sigortalı sayısı rakamlarında yıllar itibariyle artış gözlemlenmektedir. Bu durumun istisnası olarak 2007 ve 2008 yıllarında küresel krizin etkisiyle ülkemizde teşvik anlamında olumsuz bir senaryo boy göstermiştir. Teşvik miktarı olarak ise, aynı şekilde 2008 yılına kadar olumlu bir grafik gözlemlenirken, 2008 yılında yaklaşık olarak %55 düzeyinde bir azalış meydana gelmiştir. Bu düşüş 2009 yılında da kendisini göstermiştir.

Bu durum gelir vergisi teşviklerinin, ekonominin dengede olduğu yıllarda etkili olduğu fakat ekonomik dalgalanmaların olduğu yıllarda etkisini yitirdiği sonucunu doğurabilmektedir.

Tablo 5: Sigorta Primi İşveren Hissesi Teşviki Uygulamasının 5084, 5350 ve 5615 Sayılı Kanunlar Kapsamındaki Uygulama Sonuçları

		2004*	2005	2006	2007	2008	2009**	Ortalama
Teşvikten Faydalanan İşletme Sayısı (adet)	5084 Sayılı Kanun	23.161	37.066	32.671	28.111	23.791	19.167	27.328
	5350 Sayılı Kanun	-	973	2.248	2.789	-	-	2.003
	5615 Sayılı Kanun	-	-	-	15.118	22.254	21.672	19.681
	TOPLAM	23.161	38.039	34.919	46.018	46.045	40.839	38.170
Teşvikten Faydalanan Sigortalı Sayısı (kişi)	5084 Sayılı Kanun	77.211	140.018	157.137	143.819	126.265	97.448	123.650
	5350 Sayılı Kanun	-	61.604	140.296	178.492	-	-	126.797
	5615 Sayılı Kanun	-	-	-	438.647	565.922	526.537	510.369
	TOPLAM	77.211	201.622	297.433	760.957	692.187	623.985	442.233
Teşvik Miktarı (1.000 TL)	5084 Sayılı Kanun	52.564	125.128	152.359	152.129	141.302	101.467	724.949
	5350 Sayılı Kanun	-	41.470	139.450	63.167	-	-	244.088
	5615 Sayılı Kanun	-	-	-	314.559	650.661	551.864	1.517.083
	TOPLAM	34.369	108.929	190.798	346.443	127.301	80.574	888.415

Kaynak: Eser, 2011: 116.

* Mart-Aralık dönemini kapsamaktadır.

** Ocak-Ekim dönemini kapsamaktadır.

5084 sayılı kanunda ön plana çıkan teşvik unsurlarından birisi de sigorta primi işveren hissesi teşvikidir. Bu teşvik unsuruna ilişkin tablo 5'de belirtilen yıllar arasında gerçekleşen uygulama sonuçlarında da her üç kanunda da 2008 yılına kadar olumlu bir seyir gözlemlenmektedir. Fakat 2008 yılında yaşanan küresel kriz sigorta primi işveren hissesi teşviki rakamlarını da olumsuz etkilemiştir. Bu durumun gerekçesi olarak 2009 yılında ülke içerisindeki istihdam yaratan yatırımların ülkeyi terk etmesi gösterilebilir.

Tablo 6: Enerji Desteği Uygulama Sonuçlarının Yıllar İtibarıyla Dağılımı

		2004*	2005	2006	2007	2008	TOPLAM**
Teşvikten Faydalanan İşletme Sayısı (adet)	Eski Tesis	191	994	1.115	1.977	1.897	2.262
	Yeni Tesis	86	280	503	938	1.034	1.274
	TOPLAM	277	1.274	1.618	2.915	2.931	3.536
Teşvikten Faydalanan İstihdam Sayısı (adet)	Mevcut	9.915	52.769	58.229	88.552	91.851	105.029
	İlave	15.578	71.940	90.671	113.154	105.605	128.014
	TOPLAM	25.493	124.709	148.900	201.706	197.456	233.043
Teşvik Miktarı (1.000 TL)	TOPLAM	27.153	120.406	197.301	269.106	343.138	957.105

Kaynak: Eser, 2009: 122.

* Mart-Aralık dönemini kapsamaktadır.

** Ne kadar süre faydalandığına bakılmaksızın, teşvik alabilmiş firma sayısı toplamını göstermektedir.

5084 sayılı kanunda öne çıkan bir diğer teşvik aracı da enerji desteği uygulamasıdır. Özellikle küresel ısınma ile birlikte ayrı bir değer kazanan enerji sektörü, teşvikler kapsamına alınarak devlet tarafından desteklenmektedir. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere gerek teşvikten faydalanan işletme sayısında gerekse teşvikler sonucu oluşan ilave istihdam sayısında olumlu bir grafik gözlemlenmektedir. İlgili yıllar arasında verilen teşvik miktarında da ciddi bir artış yaşanmıştır. Tablo 6'da dikkat çeken en önemli husus ise, enerji sektörüne yönelik verilen teşvikler sonucunda yaratılan ilave istihdamın toplamda mevcut istihdamdan fazla oluşudur. Bu durum ise enerji teşviklerinin istihdam olanağı açısından olumlu bir sonuç doğurduğunu göstermektedir.

Ülkemizde 2004 yılından beri uygulanmakta olan teşvik yasası kapsamında 2009 yılı haziran ayı itibarıyla toplam 16.933 adet teşvik belgesi verilmiştir. Bu belgelerin sektörel dağılımına bakıldığında tablo 7'de teşvikten en çok faydalanan sektörün imalat sektörü olduğu görülmektedir. Fakat 2004 yılına nispeten 2009 yılında imalat sektöründe bir azalış görülmektedir. İmalat sektörünü 5.517 adet teşvik belgesi ile hizmetler sektörü takip etmektedir.

Tablo 7: 2004-2009 yılları Arası Verilen Teşvik Belgesi

Yıllar	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
2004	82	168	2.558	45	1.225	4.078
2005	96	158	2.305	85	1.660	4.304
2006	94	132	1.614	55	1.195	3.090
2007	64	131	1.424	102	645	2.366
2008	73	136	1.476	144	619	2.448
2009*	25	61	334	54	173	647
Genel Toplam	434	786	9.711	485	5.517	16.933

Kaynak: Evran, 2009: 64.

* Ocak- Haziran Dönemini Kapsamaktadır.

2.2. 2009/15199 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda Teşvikler

Kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler doğrultusunda oluşturulan 2009/15199 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, 16/07/2009 tarih ve 27290 sayılı Resmi Gazete

te’de yayımlanarak yeni yatırım teşvik sistemi yürürlüğe girmiştir. Teşvik sisteminin amacı; tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı artırmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, uluslararası rekabet gücünü artıracak teknoloji ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımları özendirerek, doğrudan yabancı yatırımları artırmak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek, çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektir.

Yatırım teşvik sistemi, teşvikleri, tüm bölgelere aynı esaslar çerçevesinde değil bölgesel sınıflandırmaya göre farklı esaslara göre uygulamaktadır.

2.2.1. 2009/15199 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar Kapsamında Kullanılan Teşvik Araçları

2009/15199 sayılı kararda, yatırımların, gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası, faiz desteği, sigorta primi işveren hissesi teşviki, vergi indirimi ve yatırım yeri tahsisi ile desteklenmesi öngörülmüştür.

İlgili dönemde uygulanan yatırım teşvik tedbirleri genel, bölgesel, büyük yatırım ve Ar-Ge ile Çevresel açıdan ele alınarak sınıflandırıldığında tablo 8’e ulaşılmaktadır. Bu tablo ile hangi teşvik tedbirinin hangi rejimde uygulandığı açık bir şekilde ortaya konulmuştur.

Tablo 8: 2009/15199 Sayılı BKK Gereği Teşvik Tedbirleri ve Rejimlerinin Tasnifi

Teşvik Tedbirleri	Genel	Bölgesel				Büyük Yatırım	Ar-Ge, Çevre
		I	II	III	IV		
Gümrük Muafiyeti	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Var
KDV İstisnası	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Var
Vergi İndirimi	-	Var	Var	Var	Var	Var	-
Yatırım Yeri Tahsisi	-	Var	Var	Var	Var	Var	-
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	-	Var	Var	Var	Var	Var	-
Faiz Desteği	-	-	-	Var	Var	-	Var

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, (10.04.2014).

2.3. 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda Teşvikler

Türkiye’de yatırım ortamının iyileştirilmesi, bölgesel farklılıkların azaltılması ve mevcut teşvik sisteminin aksayan yönlerinin giderilmesi amacıyla yeni bir teşvik sistemi oluşturulmuştur. Yeni teşvik sistemi, 2012/3305 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” ile 19/06/2012 tarih ve 28328 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 2012/1 numaralı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ” ile kararın uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlenmiştir. 13/10/2012 tarih ve 2012/3802 ile 15/02/2013 tarih ve 2013/4288 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Kararlar ile 2012/3305 sayılı kararda bazı değişiklikler yapılmıştır.

Yeni teşvik sisteminin amacı, kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler doğrultusunda tasarrufların katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirilmesine, üretim ve istihdamın artırılmasına, uluslararası rekabet gücünü artıracak ve araştırma- geliştirme içeriği yüksek bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar ile stratejik yatırımların özendirilmesine, uluslararası doğrudan yatırımların artırılmasına, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına, kümelenme ve çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesine katkı sağlamaktır.

Teşvik belgeleri kapsamında yapılacak yatırım cinsleri; komple yeni, tevsî, modernizasyon, ürün çeşitlendirme ve entegrasyondan oluşmuş olup Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğin tanımlar başlığı altında bu yatırım cinsleri açıklanmıştır.

Komple yeni yatırım: Mal ve hizmet üretimine yönelik olarak ana makine ve teçhizat ile yardımcı tesisleri içeren, gerektiğinde arazi-arsa ve bina-inşaat harcamalarını da ihtiva eden, yatırımın yapılacağı yerde aynı üretim konusunda mevcut tesisi veya mevcut tesisi ile altyapı bütünlüğü bulunmayan yatırımları,

Tevsî: Mevcut bir yatırıma üretim hattı veya makine ve teçhizat ilavesiyle kapasitenin artırılmasına yönelik olan ve mevcut tesis ile alt yapı müşterekliği oluşturarak bir bütün teşkil eden yatırımları,

Modernizasyon: Mevcut tesislerin üretim hatlarında teknik ve/veya ekonomik ömrünü tamamlamış makine ve teçhizata uygun parçaların eklenmesini veya mevcut makine ve teçhizatın yenileri ile değiştirilmesini, tesiste eksik kalmış bölümlerin tamamlanmasını, nihai ürünün doğrudan kalitesinin yükseltmesini

veya modelinin değiştirilmesini içeren yatırımları,

Ürün çeşitlendirme: Mevcut tesisler ile altyapı müşterekliği olan, aynı işletmede mevcut makine ve teçhizata yapılacak ilave yatırımla farklı bir nihai ürün elde edilmesine yönelik yatırımları, nihai ürün elde edilmesine yönelik yatırımları,

Entegrasyon: Mal ve hizmet üreten tesislerin mevcut üretim hatlarında elde edilen nihai ürüne bütünlüğü nitelikte ara malı verecek ve/veya üretilmekte olan nihai ürünü ara malı olarak kullanabilecek şekilde, mevcut tesise ileri ve/veya geriye doğru entegre olan, yatırımın konusu ve projenin özelliği dikkate alınarak kaideten aynı il sınırları içinde veya aynı yerde ve aynı tesis bünyesinde olan yatırımları ifade etmektedir.

Ekonomi Bakanlığının resmi web sitesinde yayınlanan verilere göre 2001-2013 yılları arasındaki yatırım cinsleri tablo 9'da gösterildiği şekildedir.

Tablo 9'da 2001-2013 yılları arasında gerçekleşen yatırım teşvik belgelerinin yatırım cinslerine göre çeşitli kriterler dikkate alınarak tasnifine yer verilmiş-

Tablo 9: Teşvik Belgeleri Kapsamında Yatırım Cinslerine Ait İstatistikler (2001-2013)

Yıllar	Komple Yeni			Tevsî			Diğer		
	Belge Adedi	Toplam Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam	Belge Adedi	Toplam Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam	Belge Adedi	Toplam Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
2001	1.160	5.243	66.328	527	3.232	29.002	364	3.893	10.401
2002	1.253	6.962	73.307	857	3.365	41.558	585	2.368	24.196
2003	1.492	7.073	67.244	1.124	3.467	46.360	701	2.183	34.250
2004	1.757	7.507	91.201	1.266	7.002	55.967	573	2.273	18.617
2005	2.452	11.184	114.286	1.042	5.205	45.692	430	1.423	12.371
2006	1.846	11.223	73.817	666	2.864	27.552	349	1.253	13.768
2007	1.704	15.243	77.515	775	5.613	32.851	272	1.413	12.585
2008	1.595	20.129	64.250	972	2.841	33.038	391	2.045	13.976
2009	1.276	15.895	52.448	670	6.828	20.610	363	4.530	12.315
2010	2.749	43.266	103.212	926	13.892	28.821	453	5.693	17.182
2011	2.917	37.033	97.236	1.046	12.175	23.218	423	4.517	5.078
2012	2.673	41.478	111.935	1.200	12.213	29.578	438	4.052	5.447
2013	2.956	65.672	145.859	1.509	20.388	36.451	520	7.808	8.075

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, (10.04.2014).

tir. Yatırım cinsleri komple yeni, tevsî ve diğer olarak sınıflandırılmıştır. Kriter olarak ise; belge adedi, toplam sabit yatırım (milyon TL) ve istihdam dikkate alınmıştır. İlgili yıllar arasında verilen yatırım teşvikleri her yıl olumlu sonuçlar doğurmuştur. Fakat yıllar itibariyle yüzdeler artışı veya azalışlar meydana gelmiştir. Örneğin, komple yeni yatırım cinsinde sunulan yatırım teşvikleri belge adedi olarak 2006 yılına kadar artış eğilimine sahipken, 2006 yılında yaklaşık olarak %25 oranında azalmıştır. Ancak, sonuç itibariyle ilgili kriterler açısından olumlu sonuçların varlığı görülmektedir. Tabloda dikkat çeken diğer önemli hususlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- * Yatırım cinsi olarak komple yeni yatırımlar teşviklerden en fazla faydalanan yatırım cinsidir.
- * Gerek belge adedi, gerek toplam sabit sermaye ve gerekse de istihdam açısından en olumlu sonuçları komple yeni yatırımlar vermiştir.
- * Özellikle komple yeni ve tevsî yatırım cinslerindeki belge adedi ve istihdama ilişkin 2006 yılındaki düşüş göze çarpmaktadır. Aynı yıl, bu azalışın aksine tevsî yatırımlar haricindeki yatırım cinslerinde toplam sabit sermaye yatırımı tutarındaki artış dikkat edilmesi gereken diğer bir husustur. Şahin ve Uysal (2011) bu tezatlığın gerekçesi olarak şu iki noktaya vurgu yapmaktadır: İlk olarak, 2006 yılından itibaren toplam yatırım tutarları içerisinde enerji sektörü payını ciddi olarak artırmasına rağmen, sektörün bu teşviklerle yarattığı istihdam miktarı oldukça sınırlı kalması, ikinci olarak ise, 2006 yılından itibaren imalat, madencilik ve tarım sektörlerinin teşvikli yatırımlarla yarattığı istihdam miktarı gerilemeye başlamasıdır.
- * 2008 yılındaki küresel ekonomik krizinin etkileri yatırım teşviklerine de yansımıştır. 2009 yılında belirtilen göstergelerde gözle görülür bir düşüş yaşanmıştır.

- * 2012 yılında uygulamaya konulan 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile birlikte de göstergelerde olumlu sonuçlar gözlemlenmiştir. Bu durum, ilgili kararın ilk yılında başarıya ulaştığı sonucu göstermektedir.

2.3.1. 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar Kapsamında Teşvik Uygulamaları

Gerek yerli gerekse yabancı yatırımcıların faydalanabileceği yatırım teşvikleri nihai olarak dört temel rejimi benimsemektedir. Bunlar (Hazine Müsteşarlığı, <http://www.invest.gov.tr>)

1. Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları,
2. Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları,
3. Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları,
4. Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamalarıdır.

Önceki teşvik paketlerinde genel yatırım, bölgesel yatırım ve büyük ölçekli yatırım teşvik uygulamalarına yer verilirken 1 Ocak 2012 tarihi itibariyle geçerli olan yeni yatırım teşvik sistemine stratejik yatırım teşvik uygulamaları da dahil olmuştur. Bu uygulamalar sırasıyla aşağıdaki gibi özetlenebilir.

2.3.1.1. Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları

Genel teşvik uygulamalarında bölge ayrımı yapılmaksızın, teşvik edilmeyecek yatırım konuları ile diğer teşvik uygulamaları kapsamında yer almayan ve belirlenen asgari sabit yatırım tutarı şartını sağlayamayan yatırımlar hariç olmak üzere, bütün yatırımların KDV İstisnası ve Gümrük Muafiyeti destekleri ile desteklenmesine devam edilmektedir (Gökmen, 2012: 138).

28328 sayılı Resmî Gazete ve 2012/3305 sayılı kararla yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararında da tanımına yer verilen genel teşvik uygulamaları, yine aynı kararın 5. maddesinde yer alan sabit yatırım tutarı⁹ ve üzerindeki yatırımları bölge ayrımı yapmaksızın kararda belirtilen destek unsurlarından yararlandırır.

⁹ (1)Yatırımların destek unsurlarından yararlanabilmesi için asgari sabit yatırım tutarının; 1 inci ve 2 nci bölgelerde bir milyon Türk Lirası, 3 üncü, 4 üncü, 5 inci ve 6 ncı bölgelerde ise beşyüz bin Türk Lirası (500.000 TL) olması gerekir. Ancak, desteklerden yararlanacak yatırımların varsa 8 inci maddede veya ekli listelerde belirlenen asgari kapasite, sabit yatırım tutarı ve diğer şartları sağlaması da gerekir.

(2) Finansal kiralama yöntemiyle yapılacak yatırımlarda finansal kiralamaya konu makine ve teçhizata ait toplam tutarın, her bir finansal kiralama şirketi için asgari ikiyüz bin Türk Lirası (200.000 TL) olması gerekir.

(3) Teşvik belgesi kapsamında yatırım harcaması olarak kabul edilen maddi olmayan duran varlıkların (marka, lisans, know-how vb.) oranı, teşvik belgesinde kayıtlı toplam sabit yatırım tutarının yüzde ellisini aşamaz.

Birinci ve ikinci bölge de asgari sabit yatırım tutarı bir milyon TL (1.000.000 TL) iken, bu tutar diğer bölgelerde (3,4,5,6) beşyüzbin TL (500.000 TL)'dir.

2.3.1.2. Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları

Her bölgede desteklenecek sektörler, bölgenin potansiyeli ve yerel ekonomik ölçek büyüklükleri doğrultusunda belirlenirken, sağlanacak desteklerin yoğunluğu bölgelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Asgari sabit yatırım tutarı her sektör ve bölge için ayrı ayrı belirlenmektedir .

Bölgesel teşvik uygulamasında ülke, sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerine göre 6 bölgeye ayrılmıştır. Her ne kadar bölge olarak adlandırılmış olsa da, bunun coğrafi bölge olarak anlaşılması gerekir (Gümüş, 2013: 97). Bunun sebebi ise, aynı coğrafi bölgede olmakla birlikte farklı bölgelerde yer alan illerin bulunmasıdır.

28328 sayılı Resmi Gazete ve 2012/3305 sayılı kararla yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararında teşvik uygulanacak olan bölgeler 6 kısma ayrılmıştır. İlgili bölgelerin yararlanacakları teşvik unsurları tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: 2012/3305 Sayılı Karara Göre Bölgesel Yatırımlarda Teşvik Unsurları

Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Gümrük Vergisi Muafiyeti			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB Dışı	15	20	25	30	40	50
		OSB İçi	20	25	30	40	50	55
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	OSB Dışı	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB İçi	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Faiz Desteği	İç Kredi		YOK	YOK	3 Puan	4 Puan	5 Puan	7 Puan
	Döviz / Döviz Endeksli Kredi				1 Puan	1 Puan	2 Puan	2 Puan
Sigorta Primi Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, (10.04.2014).

2.3.1.3. Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları

1 Ocak 2012 tarihi itibarıyla geçerli olan yeni teşvik paketi ile aşağıda belirtilen 12 yatırım konusu büyük ölçekli yatırım teşvik uygulamaları çerçevesinde desteklenmektedir.

Tablo 11: Büyük Ölçekli Yatırım Konuları ve Asgari Sabit Yatırım Tutarları

Sıra No	Yatırım Konuları	Asgari Sabit Yatırım Tutarları (Milyon TL)
1	Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	1000
2	Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	200
3	Liman ve Liman Hizmetleri Yatırımları	200
4	Motorlu Kara Taşıtlarının İmalatı Yatırımları	
	a) Motorlu Kara Taşıtları Ana Sanayi Yatırımları	200
	b) Motorlu Kara Taşıtları Yan Sanayi Yatırımları	50
5	Demiryolu ve Tramvay Lokomotifleri ve/veya Vagon İmalatı Yatırımları	50
6	Transit Boru Hattıyla Taşımacılık Hizmetleri Yatırımları	
7	Elektronik Sanayi Yatırımları	
8	Tıbbi Alet, Hassas ve Optik Aletler İmalatı Yatırımları	
9	İlaç Üretimi Yatırımları	
10	Hava ve Uzay Taşıtları ve/veya Parçaları İmalatı Yatırımları	
11	Makine (Elektrikli Makine ve Cihazlar Dâhil) İmalatı Yatırımları	
12	Metal Üretimine Yönelik Yatırımlar: [Maden Kanununda belirtilen IV/c grubu metalik madenlerin cevher ve/veya konsantresinden nihai metal üretimine yönelik yatırımlar (bu tesislere entegre madencilik yatırımları dâhil)]	

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, (10.04.2014).

Büyük ölçekli yatırımlar için sağlanan destek unsurları tablo 12'deki gibidir;

Tablo 12: 2012/3305 Sayılı Karara Göre Büyük Ölçekli Yatırımlarda Teşvik Unsurları

Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Gümrük Vergisi Muafiyeti			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB Dışı	25	30	35	40	50	60
		OSB İçi	30	35	40	50	60	65
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	OSB Dışı	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB İçi	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Sigorta Primi Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, (10.04.2014).

2.3.1.4. Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları

Aşağıdaki kriterlere uyan yatırımlar Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları kapsamında desteklenmektedir:

- İthalat bağımlılığı yüksek olan ara malı veya ürünlerin üretimine yönelik,
- Asgari sabit yatırım tutarı 50 milyon TL olan,
- Asgari % 40 katma değer yaratan (rafineri ve petrokimya yatırımlarında bu şart aranmamaktadır),
- Üretilecek ürünle ilgili toplam ithalat değeri son 1 yıl itibarıyla en az 50 milyon dolar olan (yurt içi üretimi olmayan mallarda bu şart aranmamaktadır).

Bu teşvik uygulamasının temel amaçları,

- Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) ve İthalat Haritası çerçevesinde, cari açığın azaltılması amacıyla ithalat bağımlılığı yüksek ara malları ve ürünlerin üretimine yönelik, GİTES ve İthalat Haritası çerçevesinde, cari açığın azaltılması amacıyla ithalat bağımlılığı yüksek ara malları ve ürünlerin üretimine yönelik,
- Uluslararası rekabet gücünü artırma potansiyeline sahip, yüksek teknoloji ve yüksek katma değerli yatırımları teşvik etmektir.

Bu tür yatırımlar ile Türkiye'nin ithalata bağımlılığı azaltılarak gerek dış ticaret açığı gerekse cari açık azaltılmaya çalışılacaktır.

Stratejik yatırımlar için sağlanan destek unsurları tablo 13'deki gibidir;

Tablo 13: 2012/3305 Sayılı Karara Göre Stratejik Yatırımlarda Teşvik Unsurları

Destek Unsurları		1, 2, 3, 4 ve 5. Bölgelerde (OSB Dahil)	6. Bölgede
KDV İstisnası		VAR	VAR
Gümrük Vergisi Muafiyeti		VAR	VAR
Vergi İndirimi	Vergi İndirim Oranı	%90	%90
	Uygulanacak Vergi Oranı	%2	%2
	Yatırıma Katkı Oranı	%50	%50
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Uygulama Süresi	7 yıl	10 yıl
	Destek Tutarının Azami Miktarı (Destek Tutarının Sabit Yatırım Tutarına Oranı)	%15	Limitsiz
Yatırım Yeri Tahsisi		VAR	VAR
Faiz Desteği	İç Kredi	5 Puan	5 Puan
	Döviz / Döviz Endeksli Kredi	2 Puan	2 Puan
	Azami Destek Tutarı (Bin TL)	50.000	50.000
Sigorta Primi Desteği (İşçi Hissesi)		YOK	10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği		YOK	10 yıl
500 milyon TL ve üzeri Yatırımların Bina-İnşaat Harcamaları için KDV İadesi		VAR	VAR

Kaynak: Gökmen ve Kartaloğlu, 2012: 27.

2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda yer alan teşvik rejimlerini kısaca özetlemek gerekirse;

Genel teşvik uygulaması; bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımlar ile kesinlikle teşvik edilmeyecek ve teşviki belirlenen şartlara uymadığı için teşvik edilmeyecek yatırımlar hariç olmak üzere, asgari yatırım tutarı üzerindeki tüm yatırımları kapsar. 2012/3305 Sayılı karar Ek-4' te teşvik edilmeyecek yatırım konuları; tarım ve tarımsal sanayi, imalat, enerji ve madencilik yatırımları ve hizmetler sektörü; teşviki belirli şartlara bağlı yatırım konuları ise tarım ve tarımsal sanayi, imalat sanayi ve hizmetler sektörü olarak belirlenmiştir. Genel teşvik uygulamasında, konu ve bölge ayrımı yapılmamıştır.

Bölgesel teşvik uygulaması kapsamında her ilin yararlanacağı yatırım konusu ve asgari yatırım tutarları belirlenmiştir. Dolayısıyla yeni teşvik sistemi, il bazında bir teşvik uygulamasını hayata geçirmiştir.

Bu teşvik sisteminde, imalat sanayiinin teknolojik düzeyini artırmaya yönelik önlemler alınmıştır (Eşiyok, 2012: 55). Bu amaçla, **büyük ölçekli** yatırım uygulaması kapsamında, 2012/3305 Sayılı karar Ek-3' te, konuları ve asgari sabit yatırım tutarları belirlenmiş olan sektörler yer almıştır. Tablo 11, büyük ölçekli yatırımların konu ve asgari sabit yatırım tutarları hakkında bilgi vermektedir. Tabloda, rafine edilmiş petrol ürünleri imalatının asgari sabit yatırım tutarının 1.000 milyon TL; kimyasal madde imalatı, liman ve liman hizmetleri yatırımları ile motorlu kara taşıtları ana sanayi yatırımlarının 200 milyon TL; diğer sektörlerin ise 50 milyon TL ile olarak belirlendiği görülmektedir.

Stratejik yatırım uygulaması, yeni teşvik sistemiyle hayata geçen yeni bir teşvik uygulamasıdır ve kararın 8. maddesinde düzenlenmiştir. Kararda, ithalat bağımlılığı yüksek ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar stratejik yatırım olarak değerlendirilmiş ve aşağıda belirtilen kriterlerin tamamının sağlanması gerektiği belirtilmiştir.

a) Asgari sabit yatırım tutarının 50 milyon TL' nin üzerinde olması,

b) Yatırım konusu ürünle ilgili yurtiçi toplam üretim kapasitesinin ithalattan az olması,

c) Ekonomi Bakanlığınca belirlenecek esaslar çerçevesinde belge konusu yatırımla sağlanacak katma değerinin asgari % 40 olması (Rafineri ve petrokimya yatırımları hariç),

d) Yatırım konusu ürünle ilgili olarak son bir yıl içerisinde gerçekleşen toplam ithalat tutarının 50 milyon doların üzerinde olması (Yurtiçinde üretimi olmayan ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar hariç).

2.3.2. 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'da Teşvik Araçları

2012/3305 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda; gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası ve iadesi, faiz desteği, sigorta primi işveren hissesi desteği, sigorta primi desteği, gelir vergisi stopajı desteği, vergi indirimi ve yatırım yeri tahsisi olmak üzere sekiz teşvik unsuru öngörülmüştür. Bunlardan, gelir vergisi stopajı ve sigorta primi işçi payı desteği ile KDV iadesi teşviki yeni teşvik unsurlarıdır

Yatırımların destek unsurlarından yararlanabilmesi için, asgari sabit yatırım tutarının 1. ve 2. bölgeler için 1.000.000 TL, 3., 4., 5., ve 6. bölgelerde ise 500.000 TL olması gerekir. Finansal kiralama yöntemiyle yapılacak yatırımlarda finansal kiralama konu makine ve teçhizata ait toplam tutarın her bir finansal kiralama şirketi için asgari sabit yatırım tutarı 200.000 TL'dir. Teşvik belgesi kapsamında yatırım harcaması olarak kabul edilen maddi olmayan duran varlıkların (marka, lisans, know-how vb.) oranı, teşvik belgesinde kayıtlı toplam sabit yatırım tutarının % 50'sini aşamaz.

Yatırım uygulamalarının türüne göre uygulanacak teşvik araçları tablo 14'deki gibidir.

Tablo 14: 2012/3305 Sayılı Karara Göre Teşvik Araçları ve Uygulanacağı Yatırımlar

Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımlar	Stratejik Yatırımlar
KDV istisnası	KDV istisnası	KDV istisnası	KDV istisnası
Gümrük vergisi muafiyeti	Gümrük vergisi muafiyeti	Gümrük vergisi muafiyeti	Gümrük vergisi muafiyeti
Sigorta primi işveren hissesi desteği	Vergi indirimi	Vergi indirimi	Vergi indirimi
Gelir vergisi stopajı desteği (6. bölge)	Sigorta primi işveren hissesi desteği	Sigorta primi işveren hissesi desteği	Sigorta primi işveren hissesi desteği
	Yatırım yeri tahsisi	Yatırım yeri tahsisi	Yatırım yeri tahsisi
	Faiz desteği (3. 4. 5. ve 6. bölgeler)	Gelir vergisi stopajı desteği (6. bölge)	Faiz desteği
	Gelir vergisi stopajı desteği (6. bölge)	Sigorta primi desteği (6. bölge)	KDV iadesi
	Sigorta primi des-teği (6. bölge)		Gelir vergisi stopajı desteği (6. bölge)
			Sigorta primi desteği (6. bölge)

Kaynak: Gümüş, 2013: 95- 96.

2.3.4. Yatırım Teşvik Belgelerine Ait İstatistikî Veriler ve Değerlendirilmesi

Türkiye’de 2004 yılından günümüze kadar üç yatırım teşvik sistemi uygulamaya konulmuştur. Ekonomi Bakanlığı verilerine göre, 01/01/2004 ve 31/12/2013 tarihleri arasında 2.508’i yabancı sermaye ve 41.764’ü yerli sermaye olmak üzere toplam 44.272 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir. Düzenlenen belgeler kapsamında 430.443 milyon TL sabit yatırım ve 2.029.369 adet istihdam gerçekleştiği görülmüştür.

Tablo 15, 01/01/2004 ile 31/12/2013 tarihleri arasında yerli ve yabancı sermaye kapsamında düzenlenen yatırım teşvik belgelerinin sayısı, öngörülen yatırım tutarı ve istihdam hakkında bilgi vermektedir. Tablo incelendiğinde; yerli sermayenin yabancı sermayeye göre yatırım teşvik belgesinden daha fazla yararlandığı, ancak, yabancı sermayenin daha fazla yatırım ve istihdam gerçekleştireceği öngörülmüştür. Yıllar itibarıyla yerli sermaye bazında en az teşvik belgesinin düzenlendiği yıl, ekonomik krizin yaşandığı 2009 yılıdır. Bu tarihte uygulaması başlatılan yatırım teşvik kararı ile izleyen yıllarda düzenlenen belge sayısında artışlar yaşanmıştır.

Tablo 15: 01/01/2004-31/12/2013 Tarihleri Arasında Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sayısı, Öngörülen Yatırım Tutarı ve İstihdam Sayısı

Yıllar	Yabancı Sermaye			Yerli Sermaye		
	Belge (Adet)	Yatırım (Milyon TL)	İstihdam (Kişi)	Belge (Adet)	Yatırım (Milyon TL)	İstihdam (Kişi)
2004	207	4.673	34.567	3.404	12.236	132.236
2005	188	3.840	29.005	3.871	14.917	149.755
2006	135	1.619	17.829	2.765	14.771	100.714
2007	172	4.169	23.006	2.641	17.788	105.175
2008	185	6.253	21.423	2.851	20.721	95.453
2009	164	12.092	16.795	2.202	18.710	69.292
2010	214	7.995	17.043	4.090	56.677	138.061
2011	221	9.535	9.847	4.263	46.578	118.181
2012	236	6.793	15.533	4.119	50.631	133.651
2013	240	13.183	16.547	4.745	80.685	173.838
Toplam	2.508	75.087	251.772	41.764	355.356	1.777.597

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Yatırım Teşvik İstatistikleri verilerinden derlenerek tarafımızdan oluşturulmuştur. (ekonomi.gov.tr), (10.04.2014).

Yatırım teşvik belgelerinin sektörler itibarıyla dağılımı ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablo 16'da görüldüğü üzere, 01/01/2004 ile 31/12/2013 tarihleri arasında en fazla teşvik belgesi düzenlenen, en çok yatırım ve istihdam yaratması öngörülen sektör, imalat sektörüdür. İmalat sektöründe yabancı sermaye için 1.828 adet teşvik belgesi düzenlenmiş; 36.352 milyon TL yatırım ve 191.043 kişilik istihdam yaratması öngörülmüştür. Yerli sermaye için ise 23.978 adet teşvik belgesi düzenlenmiştir. Yerli sermayenin aldığı yatırım teşvik belgelerine karşılık öngörülen yatırım tutarı 141.824 milyon TL ve öngörülen istihdam artışı ise 794.675'dir. İmalat sektörünü, hizmetler sektörü izlemiştir. En az teşvik belgesi düzenlenen sektör yabancı sermayede tarım; yerli sermayede ise enerji sektörü olmuştur.

Tarım sektörü, sektörler arasında en az yatırım yapılması öngörülen sektördür.

Sektörel bazda gerçekleşen teşvik belgelerinin dağılımı önemli bir noktaya daha vurgu yapmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik göstergesi olarak kabul edilen faktörlerden sanayileşme ve toplam üretimin sektörel dağılımı (Altıparmak, 2000: 57), verilen teşviklerin incelenmesiyle ülkemiz açısından da yol gösterici birer faktör olacaktır. İmalat (sanayi) sektörünün payının diğer sektörlerle nispeten daha yüksek oluşu Türkiye'nin gelişmiş ülke veya gelişmekte olan ülkeler arasında yer aldığını göstermektedir. Aksine tarım sektörünün payının düşüklüğü ise geri kalmış ülkeler sınıfından uzaklaştığına işaret eder.

Tablo 16: Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (01/01/2004-31/12/2013)

Sektör	Yabancı Sermaye			Yerli Sermaye		
	Belge (Adet)	Yatırım (Milyon TL)	İstihdam (Kişi)	Belge (Adet)	Yatırım (Milyon TL)	İstihdam (Kişi)
Enerji	102	17.486	3.293	1.286	81.109	30.278
Hizmetler	439	20.153	51.380	12.952	108.504	575.583
İmalat	1.828	36.352	191.043	23.978	141.824	794.675
Madencilik	82	875	3.302	2.046	16.576	77.601
Tarım	57	221	2.754	1.502	7.344	50.981
Toplam	2.508	75.087	251.772	41.764	355.356	1.777.597

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Yatırım Teşvik İstatistikleri verilerinden derlenerek tarafımızdan oluşturulmuştur. (www.ekonomi.gov.tr), (10.04.2014).

Yatırım teşvik belgelerinin bölgeler itibarıyla dağılımı ise tablo 17'de gösterilmiştir. Tabloda, düzenlenen belge sayısı, öngörülen yatırım ve istihdam açısından 1. bölgenin açık ara önde olduğu görülmektedir. 1. bölgede yabancı sermayeye düzenlenen 1.459 adet teşvik belgesi karşılığında yabancı sermayenin, 34.232 milyon TL yatırım ve 147.573 kişi istihdam gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Yerli sermayeye 16.738 teşvik belgesine karşılık öngörülen yatırım 137.723 milyon TL ve öngörülen istihdam ise 653.967 kişidir. 1. bölgeden 6. bölgeye doğru verilerin azaldığı ve 6. bölgenin en az tercih edilen bölge olduğu ortaya çıkmaktadır. 6. bölge incelendiğinde; bölgede yabancı sermayeye 36, yerli sermayeye 3.036 adet teşvik belgesi düzenlendiği; düzenlenen teşvik belgeleri karşılığında yabancı sermayenin 1.618 milyon TL yatırım, 4.990 kişi istihdam; yerli sermayenin ise 19.469 milyon TL yatırım, 104.436 kişi istihdam artışı öngörüldüğü görülmektedir.

Yatırım teşvik belgelerinin bölgesel dağılımı ele alan tablo 17'de ise önemli bir sonuç ortaya çıkmıştır. 2004-2013 yılları arasındaki verileri kapsayan tabloya göre bölgesel farklılıkların giderilemediği ve yatırımcıların ciddi avantajları barındıran beşinci ve altıncı bölgeleri tercih etmeyerek daha az teşvik barındıran birinci ve ikinci bölgeleri tercih ettiği görülmüştür. Bu durum ise ilgili bölgelerdeki istihdam ve yatırım tutarlarını doğrudan etkileyen bir faktör olmuştur. Yani yatırım teşvikleri bölgelerarası dengesizlikleri gidermede başarılı bir araç olmamıştır.

Bu azalışta 6. bölgede yer alan illere ait sosyo-ekonomik koşulların yetersizliği, ulaşım maliyetlerinin yüksekliği ve terör olayları gibi faktörler önemli bir yere sahiptir. Özellikle üretilen mal ve hizmetlerin batıda yer alan illerden yurtdışına ihraç edilmesi yada batıda yer alan illere ihracı 6. bölgedeki yatırım teşviklerini cazip kılmamaktadır. Yine önemli bir faktör olan terör sorunu da yatırımcılar açısından bu bölgedeki illerin cazibesini yitirmesine sebep olmaktadır.

Tablo 17: Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı(01/01/2004-31/12/2013)

Bölgeler	Yabancı Sermaye			Yerli Sermaye		
	Belge (Adet)	Yatırım (Milyon TL)	İstihdam (Kişi)	Belge (Adet)	Yatırım (Milyon TL)	İstihdam (Kişi)
1. Bölge	1.459	34.232	147.573	16.738	137.723	653.967
2. Bölge	433	11.730	53.342	7.625	73.200	283.304
3. Bölge	326	9.876	22.313	6.077	43.844	193.676
4. Bölge	164	6.535	12.315	4.534	33.562	146.016
5. Bölge	66	4.054	8.417	3.501	25.965	120.783
6. Bölge	36	1.618	4.990	3.036	19.469	104.436
Diğer	24	7.042	2.822	253	21.594	23.643
Toplam	2.508	75.087	251.772	41.764	355.356	1.777.597

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Yatırım Teşvik İstatistikleri verilerinden derlenerek tarafımızdan oluşturulmuştur. (www.ekonomi.gov.tr), (10.04.2014).

Tablo 18’de, yatırım teşviklerinin destek sınıflarına göre tasnifine yer verilmiştir. Bu tasnif yapılırken 2003-2013 yılları verileri dikkate alınmıştır. Destek sınıfları ise; bölgesel, büyük ölçekli, genel ve stratejik destekler olarak sıralanmıştır. İlgili yıllar dikkate alındığında, özellikle genel yatırım teşviklerinden faydalandığı görülmektedir. 2009 yılına kadar genel yatırım teşvikleri haricinde diğer destek unsurlarından faydalanılmamıştır. 2009 yılında ise büyük ölçekli ve bölgesel teşvik uygulamalarından da faydalandığı görülmektedir. 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile stratejik yatırım teşvik uygulamalarına da yer verilmiş olup 2012 ve 2013 yıllarında da bu teşvik uygulamasından faydalanılmıştır. Tabloda dikkat çeken bir diğer önemli husus ise 2008 yılında meydana gelen küresel ekonomik krizin takip eden yılda yatırım teşvik uygulamalarını da olumsuz yönde etkilediğidir.

Tablo 18: Yatırım Teşvik Uygulamalarında Destek Sınıflarına Ait İstatistik Veriler (2003-2013)

Destek Sınıfı		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
BÖLGESEL	Belge Adedi	0	0	0	0	0	0	477	1.902	1.523	2.084	2.937
	Toplam Sabit Yatırım*	0	0	0	0	0	0	5.461	23.244	13.670	25.136	36.452
	İstihdam	0	0	0	0	0	0	32.316	89.737	61.249	98.103	134.088
BÜYÜK ÖLÇEKLİ	Belge Adedi	0	0	0	0	0	0	16	21	7	15	16
	Toplam Sabit Yatırım*	0	0	0	0	0	0	4.815	20.924	5.564	2.545	14.428
	İstihdam	0	0	0	0	0	0	4.554	6.683	2.097	3.839	4.036
GENEL	Belge Adedi	3.317	3.596	3.924	2.861	2.751	2.958	1.816	2.205	2.856	2.210	2.022
	Toplam Sabit Yatırım*	12.723	16.782	17.812	15.339	22.268	25.016	16.977	18.683	34.490	23.380	36.839
	İstihdam	147.854	165.785	172.349	115.137	122.951	111.264	48.503	52.795	62.186	44.022	50.418
STRATEJİK	Belge Adedi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	10
	Toplam Sabit Yatırım*	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6.681	6.149
	İstihdam	0	0	0	0	0	0	0	0	0	996	1.843

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Yatırım Teşvik İstatistikleri, <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD>, (10.04.2014).

* Milyon TL

SONUÇ

Türkiye’de 1860’lı yıllara dayanan yatırım teşvik düzenlemeleri günümüze değin gelişerek uygulama alanı bulmayı başarmıştır. Bu gelişimin temel gerekçesi olarak serbest piyasa ekonomisi gösterilirken, uluslararası rekabet edebilirlik de bu değişim ve gelişimde önemli bir pay sahibi olmuştur. Çeşitli ülkelerin de kanunilik ilkesi çerçevesinde yer verdikleri yatırım teşvikleri mevzuatı, uluslararası platformda yatırım teşviklerinin önemini her geçen gün artarak daha da ön plana çıkarmaktadır.

Hem ülkemizde hem de çeşitli ülkelerde sık uygulama alanı bulan yatırım teşvik düzenlemeleri ülke ekonomileri adına mikro ve makro açıdan etkilere sahip olmaktadır. Dış ticareti geliştirme, istihdam olanaklarının artırma, iktisadi büyüme ve kalkınmayı sağlama, bölgelerarası dengesizlikleri giderme ve bireysel refah düzeyini artırma gibi birçok pozitif dışsallığa sahip olan yatırım teşviklerinin ülkelerde uygulanabilirliği giderek artmaktadır.

Türkiye’de de planlı ekonomiye geçiş yıllarına kadar ciddi bir gelişim sağlayamayan yatırım teşvikleri, 1960’lı yıllarda planlı ekonomiye geçişle birlikte bir canlanma yaşamış, fakat özellikle 2000’li yıllarda gözle görülür bir politika aracı haline gelmiştir. Son on yılda yatırım teşviklerine ilişkin gerçekleşen mevzuat değişiklikleri de bu durumun önemli bir kanıtıdır. Bir çok sektörde uygulama alanı bulan yatırım teşvikleri ülke içerisinde normal karşılanabilecek bir şekilde kendisine yer edinmiştir. Bu durum sadece Türkiye için geçerli olmamakta birlikte diğer dünya ülkelerinde de aynı yapıya bürünmüştür. Hatta, dünya ülkeleri yatırımları kendi ülkelerine çekebilmek adına teşvikler konusunda yarışır hale gelmiştir.

Osmanlı döneminden itibaren uygulama alanı bulmaya başlayan yatırım teşvik politikaları planlı

ekonomi ile birlikte ciddi bir gelişim göstermektedir. Özellikle 1963 ile serbest piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi amaçlanmış ve yatırım teşvikleri bir adım daha ön plana çıkmıştır. 24 Ocak 1980 kararları ile ithal ikameci politikardan vazgeçilerek ihracata dayalı politikaların ön plana çıkarılması ise diğer ciddi bir gelişme olmuştur. Bu durum ise, kalkınma planlarının da şekillenmesine ve ihracatı teşvik eden, emek yoğun yatırım projelerinin teşvik edilmesi ile istihdam probleminin çözülmesine yardımcı kalkınma planlarının hazırlanmasına sebebiyet vermiştir. Yani, yatırım teşvik politikaları yatırımları ülkeye çekme amacının yanında makro-ekonomik değişkenlere de pozitif dışsallık sağlamayı amaçlar bir hale dönüşmeye başlamıştır. 1980 yılından itibaren gerek *sektörel seçicilik* gerekse *bölgesel gelişmişlik* kriterlerini de dikkate alarak yatırım teşviklerine yer verilmiştir. Bu bağlamda 13 Ocak 1995 tarihi bir ayırım noktası olmuştur. 13 Ocak 1995 tarihine kadar *sektörel seçiciliğin*, sonrasında ise *bölgesel gelişmişliğin* ön planda tutulduğu yatırım teşvik politikaları etkili olmuştur. Günümüz itibariyle ise her iki kriter dikkat edildiği söylene bile sektörel seçicilik bir adım daha öndedir. Çünkü, sektörel seçiciliğin bölgelerin gelişmişlik seviyelerini ve büyük proje yatırımlarını ele alan çift yönlülüğü ile bölgesel farkların azaltılmasını amaçlayan bölgesel gelişmişliği de kapsadığını söylemek çok da yanlış bir ifade olmayacaktır.

Kaynakça

- Akdeve, Erdal ve Karagöl, Erdal Tanas (2013), Geçmişten Günümüze Türkiye’de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları, “Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi”, Sayı: 37, 329-350.
- Ataç, Beyhan (2012), Maliye Politikası, Gözden Geçirilmiş 9. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Altıparmak, Aytekin (2000), Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinin Ekonomik Gelişmişlik Düzeyinin Belirlenmesi ve Analizi, “Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi”, Sayı : 9, 57-81.

- Boratov, Korkut (2012), *Türkiye İktisat Tarihi 1908 – 2009*, 17. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara
- Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (2012), www.invest.gov.tr/tr-TR/, (15.02.2014).
- DPT (1966), “Kalkınma Planı”, 1963-1967 Birinci Beş Yıl, 1966 Yılı Programı, Ankara.
- DPT (1967), “Kalkınma Planı”, İkinci Beş Yıl 1968-1972, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara.
- DPT (1971), “1971 Yılı Programı”, İkinci Beş Yıl 1968-1972, Yayın No: 1004 Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- DPT (1972), “Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı”, Ankara.
- DPT (1975), “1975 Yılı Programı”, Üçüncü Beş Yıl 1973-1977, Yayın No: 1397, Ankara.
- DPT (1979), “Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983”, Ankara.
- DPT (1982), “Yatırımların ve İhracat Teşviki”, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- DPT (1985), “Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989”, Yayın No: 1974, Ankara.
- Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, (15.04.2014).
- Engin, Cem ve Polat, Efdal (2010), *Türk Otomotiv Sektörü ve Küresel Finansal Krizin Sektöre Etkileri (1996-2009)*, “Ekonomi Bilimleri Dergisi”, Cilt:2, Sayı:1, 35-43.
- Eser, Emre (2011), *Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler*, (Uzmanlık Tezi). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Eşiyok, B. Ali (2012), *Teşvikler, Kamu Sabit Yatırımları ve Bölgesel Eşitsizliklerin Çözümüne Yönelik Bir Öneri*, “İktisat ve Toplum Dergisi”, Sayı: 26, 49-60.
- Gökmen, Selahattin (2012), *Yeni Teşvik Sisteminin Sağlayacağı Destek Unsurları*, “Vergi Sorunları Dergisi”, Sayı: 284, 135-144.
- Gökmen, Selahattin ve Kartaloğlu, Emre (2012), *Yeni Teşvik Sistemi*, İSMMM Yayınları No:151, İstanbul.
- Gülmez, Mustafa ve Noyan Yalman, İlkay (2010), *Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Sivas İli Örneği*, “Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi”, Cilt: 24, Sayı: 2, 235-257.
- Gümüş, Erhan (2013), *Son Değişiklikler Çerçevesinde Yeni Teşvik Sistemi*, “Mali Çözüm Dergisi”, Sayı: 115, 94-95.
- Hazine Müsteşarlığı (2013), <http://www.invest.gov.tr/>, (15.03.2014).
- Kasalak, Kadir (2012), *Teşvik-i Sanayi Kanunları ve Türkiye’de Sanayileşmeye Etkileri*, “Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi”, Sayı: 27, 65-79.
- Kıldış, Yusuf (1998), *İktisadi Kalkınma Açısından Teşvik Edici Vergi Politikasının Önemi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Mat, Hidayet (2007), *Yatırım ve İstihdamı Artırmak Amacıyla Devletin Arsa, Arazi ve Diğer Teşvik Uygulamaları, Yaklaşım Yayınları*, Ankara.
- Ökçün, A. Gündüz (1972), *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında İmalat Sanayi Alanında Verilen Ruhsat ve İmtiyazların Ana Çizgileri*, “SBFD”, Cilt: 27, No:1, 157-167.
- Özçelik, Özer ve Tuncer, Güner (2007), *Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları*, “Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi”, Cilt IX, Sayı 1, 253-266.
- Özdaş, Yasemin (2009), *Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Diyarbakır Bölgesinde Bir Araştırma*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Pehlivan, Osman ve Öz, Ersan (2011). *Uluslararası Vergilendirme, Celepler Matbaacılık*, Trabzon.
- Sanalan, Timuçin vd. (1973), *Kalkınmada Öncelikli Yörelere Tesbiti ve Bu Yörelere Teşvik Tedbirleri*, Yayın No: DPT-1304, KÖYD-4.
- Sarıöz, Yeliz (2006), *Türkiye’de 1990 Sonrası Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Selen, Ufuk (2011), *Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Uygulamaları*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Seyidoğlu, Halil (2003), *Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama*, Geliştirilmiş 15. Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- Şahin, Mehmet ve Uysal, Özge (2011), *Bölgesel Kalkınma Çerçevesinde Yatırım Teşviklerinin Shift-Share Analizi*, “Maliye Dergisi”, Sayı: 160, 111-138.
- Şener, Sefer (2007), *Osmanlı Sanayileşme Süreci ve Bu Süreçte Özel Girişimin Rolü*, “Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi”, Cilt 9, Sayı: 3, 56-90.
- T.C. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2012). *Otomotiv Sektörü Raporu (2012/2)*, Sanayi Genel Müdürlüğü, Sektörel Raporlar ve Analiz Serisi.
- Ulusoy, Ahmet (2003), *Maliye Politikası*, 2. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon.
- Varlık, Bülent (1976), *Türkiye’de Sermayenin Teşviki, 1866-1976, ODTÜ- İFÖD Yayınları*, No: 2, Ankara.
- Yıldırım, Kemal vd. (2006), *Makroekonomi, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Baskı*, Seçkin Yayıncılık A.Ş., Ankara.

Erdem BULUT*

Türkiye’de Bağımsız Denetimin Kapsamı ve Sınırları

Özet

Ticari işletmelere ait finansal bilgilerin güvenilir olması, işletme faaliyetleriyle ilgilenen kişi ve kuruluşların doğru bilgi edinmeleri açısından son derece önemlidir. Günümüzde, işletmelere ait finansal bilgilerin doğru ve güvenilir olmasının teminatını bağımsız denetçiler tarafından yazılan raporlar oluşturmaktadır. Bu çalışmada, yeni Türk Ticaret Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile geniş kapsamlı bir uygulama alanı bulan bağımsız denetimin uygulama alanının genişletilmesine neden olan sebepler, bağımsız denetime konu olacak finansal tablo ve raporlar ile bağımsız denetim kapsamında değerlendirilecek ticari işletmeler ele alınmıştır. Çalışmada, bağımsız denetimle ilgili yetkilerin tek bir kamu biriminde toplanması yerine, geçmiş dönemlerde olduğu gibi bu yetkilerin çeşitli kamu kurum ve kuruluşları arasında paylaştırıldığı gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağımsız Denetim, Bağımsız Denetimin Kapsamı ve Sınırları, Yeni Türk Ticaret Kanunu,

JEL Sınıflandırma Kodu: M42, M48

The Scope and Border of Independent Audit in Turkey

Abstract

Reliability of the financial data of the commercial enterprises is of utmost importance to the individuals and institutions having interest in the activities of the enterprise to reach accurate information. Contemporarily, reliability of the financial data of the enterprises is secured and confirmed by the reports of the independent auditors. In this study, the reasons leading to the enlargement of the area of implementation of independent audit, which has gained considerable use with the enactment of the new Turkish Commercial Code, the financial reports and charts which are subject to independent audit and the enterprises to be considered in the framework of independent audit are analyzed. In the conclusion of this study, it is shown that instead of centralization of the authority regarding the independent audit within a single public institution, these authorities have been divided among a number of public institutions as it was the case in the past.

Keywords: Audit, the Scope and Border of Independent Audit, New Turkish Commercial Code

JEL Classification Codes: M42, M48

GİRİŞ

Günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler ve uluslararası ticaretin kazandığı devasa boyutlar, işletmelerin faaliyetleriyle ilgilenen kişi ve kuruluşların sayısını her geçen gün artırmıştır. İşletmelerin faaliyetleriyle ilgilenen kişi ve kuruluşların, işletmeler hakkındaki temel bilgi kaynağını ise hiç şüphesiz kamuoyuna açıklanan finansal tablolar oluşturmaktadır.

Finansal raporların ve işletmelerin mali durumlarının üçüncü kişilere raporlanması görevi ise bağımsız denetçiler tarafından yerine getirilmektedir. Bu nedenle, bağımsız denetimin üçüncü kişi ve kuruluşların haklarını korunması açısından önemi son derece büyüktür.

Finansal tablolardan yararlananlar için büyük bir önem arz etmesine rağmen, yakın döneme kadar bağımsız denetim Türkiye’de sınırlı olarak uygulanmıştır. Türkiye’de sınırlı olarak uygulanan bağımsız denetim genellikle, kamu kurumlarının yetkisi altındaki ticari işletmelere yönelik çıkardıkları yasal düzenlemeler ile sağlanmıştır. Bu durum ise beraberinde parçalı bir bağımsız denetim yapısını getirmiştir. Yine bağımsız denetim konusunda kapsayıcı ve yetkin bir otoritenin bulunmaması, bağımsız denetim konusunda yapılacak düzenlemelerin gerekçesinden birini ve en önemlisini oluşturmuştur.

Bu çerçevede ilk olarak 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu (yTTK) yürürlüğe konulmuş ve bağımsız denetim konusunda kapsamlı düzenlemelere gidilmiştir. Daha sonraki aşamada ise bağımsız denetim alanında yetkili Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) oluşturulmuştur. Söz konusu düzenlemelere paralel olarak yapılan alt düzenlemeler ile de bağımsız denetime tabi olacak sermaye şirketlerine ait kıstaslar belirlenmiştir.

Bu çalışmada da, özellikle son dönemde yoğunlaşan bağımsız denetime ilişkin düzenlemeler ele

alınmıştır. Bu düzenlemeler ele alınırken, yTTK öncesinde uygulanan bağımsız denetim uygulamaları gösterilerek, eski ve yeni sistem karşılaştırmaya tabi tutulmuştur. Yine çalışmamız içerisinde, bağımsız denetime şartsız tabi tutulan sermaye şirketleri ile şartlı olarak bağımsız denetim kapsamında değerlendirilen sermaye şirketleri gösterilmiştir. Bunun yanında, bağımsız denetime ilişkin mevzuatın öngördüğü kapsam ve sınırlar ele alınmıştır. Çalışmamızda, bu alanda her ne kadar önemli adımlar atılsa da, bağımsız denetim konusunda kamu idareleri arasında yetki paylaşımına gidildiği gösterilmiştir.

1- TİCARİ İŞLETMELERDE BAĞIMSIZ DENETİMİN KAYNAĞI

Finansal tabloların güvenilir olması, işletmeye ait gerçek durumu doğru ve dürüst biçimde yansıtması, söz konusu işletmelerin faaliyetleri ile ilgilenen kişi ve kuruluşların doğru bilgi edinmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Gerçekte, ekonomik hayatın temelini oluşturan bu güvenin sağlanması için işletmelerin gerçekleştirdikleri işlemlere ve faaliyetlere ilişkin olarak açıkladıkları finansal tablolardaki bilgilerin doğruluğunun, gerçek duruma uygunluğunun ve yasal düzenlemelerle olan ilişkisinin düzenli aralıklarla denetlenmesi gerekmektedir.

Denetim ise işletmenin faaliyetlerine ve olgularına ilişkin açıklanan bilgilerin, önceden belirlenen kıstaslara uygunluk derecesini belirlemek ve raporlamak amacıyla, ekonomik faaliyetlere ve olaylara ilişkin bilgi ile kayıtların toplanması, değerlendirilmesi ve sonucun ilgili kullanıcılara raporlanması süreci olarak tanımlanmaktadır (Arens ve Loebbecke, 1997: 2-3).

Türkiye’de şirketlerin iç denetimine baktığımızda, şirket denetimlerine ilişkin düzenlemelerin kaynağını oluşturan belki de en büyük faktörün, uluslararası sisteme entegre olma amacı olduğu görülmektedir. Bu nedenledir ki, Cumhuriyet tarihinin ilk Ticaret Kanunu’nun 1926 yılında çıkarılmasını, çok

partili siyasal hayata geçtikten sonra yabancı sermayeyi ülkeye çekmek için yapılan hukuksal düzenlemelerin yoğunlaştığı dönemde 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu'nun (mTTK) çıkarılmasını, 24 Ocak 1980 İstikrar Programı sonrasında sermaye piyasalarına yönelik düzenlemelerin yapılmasını tamamen bir tesadüf ürünü olarak niteleme olanağı bulunmamaktadır.

Şirketler hukukuna ve bilhassa da şirket denetimlerine ilişkin yapılan düzenlemelere neden oluşan bir başka konu ise Avrupa Birliği ile yürütülen müzakerelerdir. Avrupa Birliğinde yasal mali denetim uygulamasına 1984 tarihli 84/253/ECC sayılı 8 numaralı Direktif yön vermektedirken, muhasebe ve denetim alanında yaşanan uluslararası skandallar, Birliği, bu alanda daha kapsamlı bir düzenleme yapma yoluna sevk etmiştir. Bu amaçla, Revize 8 numaralı Direktif olarak bilinen 2006/43/EC sayılı Direktif kabul edilerek, 29/6/2006 tarihi itibarıyla yürürlüğe konulmuş ve üye ülkelere gerekli düzenlemeleri yapabilmeleri için iki yıllık bir geçiş süresi tanınmıştır. Üye ülkelerde yasal denetim (statutory audit) konusundaki düzenlemelerin büyük ölçüde harmonizasyonunun sağlanmasını amaçlayan Direktif başlıca aşağıda yer alan hususları içermektedir.¹

- Her üye ülke, yasal denetçilerin ve denetim firmalarının onaylanmasından sorumlu yetkili mercileri belirleyecektir.
- Üye devletteki yetkili otoriteler sadece iyi şöhrete sahip kişi ya da firmalara onay verebilirler. Bu iyi şöhretin tehlikeye düşmesi durumunda onay geri alınacaktır.
- Bir denetçinin yasal denetim gerçekleştirme konusunda yetkili kılınması için en az üniversite düzeyinde eğitim görmüş olması, teorik bir

eğitimden geçmiş olması, bir staj döneminden geçmesi ve mesleki yeterlilik sınavında başarılı olması gerekmektedir. Mesleki yeterlilik sınavı yasal denetime ilişkin gerekli teorik bilgiyi ve bu bilgiyi uygulama yeteneğini ölçmeye yönelik olmalıdır. Sınavın en azından bir bölümü yazılı olmalıdır.

- Üye devletler, her bir yasal denetçi ve denetim firmasının elektronik ortamda sicilinin tutulmasını ve bu sicildeki bilgilerin güncellenmesini sağlamalıdır. Sicil bilgileri elektronik ortamda kamunun erişimine açık olmalıdır.
- Üye ülkeler, yasal denetçilerin, teorik bilgi, mesleki beceri ve değerlerinin yeterli düzeyde olduğunu teyit etmek üzere sürekli eğitim programlarına katılmalarını ve sürekli eğitim konusunda öngörülen koşullara uymayanların uygun yaptırımlara tabi olmalarını sağlayacaklardır.
- Yasal denetçi ya da denetim firması denetlenen kuruluştan bağımsız olmalıdır ve denetlenen kuruluşun karar alma sürecinde hiçbir şekilde yer almamalıdır.
- Direktif, tüm yasal denetçiler ve denetim firmaları için bir kalite güvencesine tabi olma zorunluluğu getirmektedir. Kalite güvence sistemi, incelenen yasal denetçiler ve denetim firmalarından bağımsız bir şekilde organize edilmeli ve kamu gözetimine tabi olmalıdır. Yasal denetimler ayrıca uluslararası standartlara uygun şekilde gerçekleştirilmelidir.
- Üye ülkeler yasal denetime ilişkin yetersiz uygulamaların belirlenmesi, düzeltilmesi ve önlenmesine yönelik etkin soruşturma ve yaptırım sistemleri oluşturacak, denetçiler ve denetim firmalarına ilişkin alınan önlemlerin ve öngö-

¹ 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gerekçesi

rülen yaptırımların uygun bir şekilde kamuya açıklanmasını sağlayacaktır.

- Üye ülkeler, yasal denetçiler ve denetim firmaları için etkin bir kamu gözetimi sistemi organize edecekler ve tüm denetçiler ve denetim firmaları kamu gözetimine tabi olacaklardır. Bu sistem ile gerektiği hallerde denetçi ve denetim firmaları hakkında soruşturma yapılabilecek ve gerekli önlemler alınacaktır. Sistem şeffaf olmalıdır.
- Denetçi ve denetim firmalarının görevlendirilmeleri sürecinde, denetçi ve denetim firmasının, denetlenen şirketin finansal tablolarını hazırlayan kimselerden bağımsız olmaları gözetenmelidir.
- Denetçi ya da denetim firması, ancak denetçinin denetimi tamamlamasını engelleyen önemli bir etkenin varlığı halinde o denetim görevinden alınabilecektir. Görevden alma ve çekilme halleri sorumlu gözetim otoritelerine açıklanmalıdır.
- Üye ülkeler, onay, tescil, kalite güvencesi, soruşturma ve disiplin konularında bir ya da birden fazla yetkili otorite belirleyecektir. Yetkili otoriteler, işbirliği içinde ve çıkar çatışmasına yol açmayacak şekilde organize edilmelidir. Yetkili otoritelerde çalışanlara mesleki sır saklama yükümlülüğü getirilmelidir.
- Üye ülkelerdeki yetkili otoriteler, AB'de geçerli menkul kıymetleri ilgilendiren denetim raporlarını düzenleyen üçüncü ülke denetçi ve denetim firmalarını sicile kaydedecekler ve bunlar üye ülkenin gözetim, kamu güvencesi, soruşturma ve yaptırım uygulamalarına tabi olacaklardır. Üçüncü ülke denetim firmalarının tescil ve gözetim konusunda eş sistemlere tabi olması halinde bu uygulamalardan muafiyet sağlanacaktır.

Daha öncede belirtildiği üzere denetim, ekonomik faaliyetlere ve olaylara ilişkin bilgi ile kayıtların toplanması, değerlendirilmesi ve sonucun ilgili kullanıcılara raporlanması süreci olarak tanımlanmaktadır. Denetim faaliyetlerinin kimler tarafından ve hangi şekilde yapılacağı ve sonuçlarının nasıl raporlanacağına kurallara bağlanması demek olan denetim standartlarının belirlenmesi konusunda dünyadaki uygulamalara bakıldığında, bu konuyla ilgili olarak birçok uluslararası mesleki kuruluş bünyesinde çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Muhasebe mesleğinin dünyadaki en üst kurumu, 130 ülkeden 175 kuruluşun üye olduğu Uluslararası Muhasebeciler Federasyonudur (International Federation of Accountants – IFAC). IFAC bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board - IASB), muhasebe standartları hazırlama ve yayınlama konusunda uluslararası anlamda genel kabul görmüş, bağımsız ve özerk tek otoritedir. Kurul, kamu yararına olarak genel amaçlı finansal tablolarda şeffaf ve karşılaştırılabilir bilgiyi gerekli kılan anlaşılabilir ve uygulanabilir küresel muhasebe standartları geliştirmeyi amaçlamaktadır. IFAC bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (International Auditing and Assurance Standards Board – IAASB) ise uluslararası denetim standartlarını² belirleyerek bu standartlara ilişkin kalite ve uygulanabilirliği artırmayı amaçlayan bir diğer kuruluştur (Başpınar, 2005: 42).

IAASB yönetimi başkan ve dünyanın çeşitli bölgelerinden 17 gönüllü üyeden oluşmaktadır. Bu üyeler, kamu hizmetinde çalışan denetim ve diğer güvence hizmetleri alanında ciddi deneyime sahip meslek grupları ve kamu uygulamalarında bulunmayan bireyler olabilmektedir. Üyeler, IFAC atama komitesinin tavsiyelerine dayalı olarak IFAC Kurulu tarafından atanmaktadır.

² Uluslararası denetim standartları için bkz. <http://www.iasb.org/clarity-center/clarified-standards>

Denetim standartlarının oluşturulması konusunda Türkiye’de yetkili otorite ise Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu’dur. Buna göre; finansal tabloların, işletmelerin finansal durumunu, performansını ve nakit akışlarını Türkiye Muhasebe Standartları doğrultusunda gerçeğe uygun olarak sunumunu, kullanıcıların ihtiyaçlarına uygunluğunu, güvenilirliğini, şeffaflığını, karşılaştırılabilirliğini ve anlaşılabilirliğini sağlamak amacıyla, kamu yararını da gözetmek suretiyle, uluslararası standartlarla uyumlu ulusal denetim standartlarını oluşturmak ve yayımlamak ile denetimin bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamaya yönelik düzenlemeleri yapmak Kurumun görev ve yetkileri arasında sayılmıştır.

2- YENİ TÜRK TİCARET KANUNU ÖNCESİNDE BAĞIMSIZ DENETİM

01/07/2012 tarihine kadar yürürlükte kalan 6762 sayılı mTTK, ticari işletmelerin denetiminin, şirketin üç kanuni organından biri olan ve herhangi bir uzmanlık bilgisine sahip olmanın zorunlu bulunmadığı murakiplerin aracılığıyla yapılması öngörülmüştür. Örneğin, anonim şirketlere ait denetim organlarının görevleri arasında, bütçe ve bilanço denetiminden tasfiye işlemlerine, yöneticilerin kanun ve esas sözleşme hükümlerine uygun hareket etmesinden şirket ortaklarının ortaklık şartlarını yerine getirip getirmediğine kadar birçok görev sayılmasına rağmen denetçiler için herhangi bir uzmanlık bilgisinin varlığı şart koşulmamıştır.

Sermaye şirketlerinden bir diğeri olan limited şirketlerde de, ortak sayısının yirmiyi aşması durumunda, bir veya birden fazla denetçi bulunması

zorunlu tutulmuştur. Anonim şirketlere benzer şekilde, limited şirketlerde de denetçilerin herhangi bir uzmanlık bilgisine sahip olması aranmamıştır.

mTTK’da, denetçilerin herhangi bir uzmanlık bilgisine sahip olmasının aranmaması yanında, şirketi denetleyecek olanların yine bizzat şirketin diğer organları tarafından seçilmesi ve denetçiler ile yöneticiler arasındaki menfaat örtüşmesini engelleyici hükümlerin sınırlı olarak bulunması, şirket denetimi konusunda yapılacak yeni düzenlemelere neden teşkil etmiştir. Kaldı ki, 2000’li yılların başında patlak veren Enron skandalı, Parmalat vakası ve Worlcom olayı, bağımsız denetim konusunda öncülüklerden olan Amerika Birleşik Devletleri’nde bile, şirket denetimi konusunun tekrardan ele alınmasını zaruri kılmıştır.

Yakın döneme kadar yürürlükte kalan mTTK içerisinde her ne kadar bağımsız denetime ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiş olsa da, çeşitli dönemlerde ve muhtelif mevzuat düzenlemeleri ile bağımsız denetim sınırlı olarak uygulama olanağı bulmuştur. Örneğin 2499 sayılı eski Sermaye Piyasası Kanunu içerisinde ihraççılar³ ve sermaye piyasası kurumlarının⁴ düzenleyecekleri mali tabloların, bağımsız denetleme kuruluşlarına incelenmesini ve rapor alınmasını zorunlu kalmıştır. Söz konusu düzenlemeler kapsamında, 1987 tarihli “*Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik*” çıkarılmış ve sınırlı da olsa bağımsız denetimin temelleri atılmıştır.

Bağımsız denetime ilişkin bir başka düzenleme ise 5411 sayılı *Bankacılık Kanunu* içerisinde yapılmıştır. 5411 sayılı Kanun’un verdiği yetkiye dayanılarak

³ 2499 sayılı Kanun içerisinde; anonim ortaklıklar, mevzuata göre özelleştirme kapsamına alınanlar dahil kamu iktisadi teşebbüsleri, mahalli idareler ile bunlarla ilgili özel mevzuatları uyarınca faaliyet gösteren kuruluş, idare ve işletmeler olarak tanımlanmıştır. İhraç ise sermaye piyasası araçlarının ihraççılar tarafından çıkarılıp halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satışidir.

⁴ Temel sermaye piyasası kurumları; aracı kurumlar, yatırım ortaklıkları, yatırım fonları, sermaye piyasası araçlarının takas ve saklanması, derecelendirilmesi, ihraççıların ve sermaye piyasası kurumlarının denetlenmesi ile uğraşan kuruluşlar, yatırım danışmanlığı, portföy yönetimi gibi sermaye piyasası sermaye piyasası faaliyetlerini yerine getiren şirketler, varlık yönetim şirketleri, ipotek finansmanı kuruluşları, konut finansmanı fonları, varlık finansmanı fonları, risk sermayesi yatırım fonları, risk sermayesi yatırım ortaklıkları, vadeli işlemler aracılık şirketleri, sermaye piyasasında faaliyette bulunacak gayrimenkul değerlendirme kurumları ve portföy saklama şirketleridir.

çıkarılan *Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirilecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik* uyarınca, konsolide finansal tablo hazırlama yükümlülüğü bulunan bankaların konsolidasyon kapsamında bulunan ortaklarının etkin bir iç kontrol sisteminin olup olmadığına ilişkin gerekli denetim prosedürleri uygulanarak, bunların hesap ve kayıt düzeni ile bankalarca hazırlanan konsolide finansal tabloların denetlenmesi ve görüş oluşturulması bağımsız denetimin kapsamı içerisinde değerlendirilmiştir.

Yine Türkiye’de faaliyet gösteren sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri de 5684 sayılı *Sigortacılık Kanunu’nun* verdiği yetkiye dayanarak çıkarılan *Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelik* uyarınca bağımsız denetime tabi tutulmuştur.

Bağımsız denetim kapsamında değerlendirilecek bir diğer yasal düzenleme ise 6446 sayılı *Enerji Piyasası Kanunu* ve 4646 sayılı *Doğal Gaz Piyasası Kanunu* yapılmıştır. Bahsi geçenler Kanunların verdiği yetki çerçevesinde çıkarılan *Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarıncı Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik* çıkarılmış ve enerji piyasasında faaliyet gösteren lisans sahibi tüzel kişilerin, sertifika sahibi gerçek ve tüzel kişiler ile yetki belgesi sahibi resmi ve özel şirketlerin bağımsız denetim kuruluşlarıncı denetlenmesi öngörülmüştür.

Bu noktaya kadar yapılan açıklamalardan da görüleceği gibi bağımsız denetime ilişkin düzenlemeler, her bir kurum ve kuruluşun sorumlu olduğu yapı içerisinde zorunlu tutulmuştur. Bu durum ise bağımsız denetim konusunda dağınık bir yapı oluşmasına neden olarak bu alana yönelik yapılacak genel düzenlemelere ve standart belirlemelere en-

gel teşkil etmiştir. Bu durumu aşmak için ise 2012 yılının ortasında yürürlüğe giren 6102 sayılı yTTK ile bağımsız denetime ilişkin genel standartlar benimsenmiştir.

3- YENİ TÜRK TİCARET KANUNUNDA BAĞIMSIZ DENETİM

2012 yılında yürürlüğe giren yTTK, bağımsız denetim konusunda köklü bir düzenlemeye gitmiş ve bağımsız denetim için genel esaslar belirlemiştir. Söz konusu düzenlemeler ile bağımsız denetimin kapsamı genişletilmiş ve Türk idari teşkilatı içerisinde bağımsız denetimle alakalı yeni bir üst kuruluş olan Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu teşkil edilmiştir.

yTTK’nın ilk halinde bütün sermaye şirketleri için bağımsız denetim öngörülmüştür. Bağımsız denetim konusunda mevcut olan parçalanmışlığın önüne geçecek bu düzenlemeden daha sonra vazgeçilmiş ve bağımsız denetime tabi olacak şirketlerin Bakanlar Kurulunca belirleneceği hüküm altına alınmıştır. Düzenlemenin bu şekilde değiştirilmesinin temel nedenini ise bağımsız denetimin büyük ölçekli olmayan sermaye şirketleri için ek maliyet yaratması ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin bağımsız denetim konusunda yeterli bir bilgi ve deneyime sahip olmaması gösterilmiştir.

Daha sonraki süreçte ise 23/01/2013 tarihinde *Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı* yayınlanmış ve ancak belirli şartları sağlayan sermaye şirketlerinin⁵ bağımsız denetime tabi olacakları karara bağlanmıştır. Bundan sonraki başlıklar altında, bahsi geçen Bakanlar Kurulu Kararında belirlenen bağımsız denetim kriterleri ele alınacaktır.

⁵ Sermaye şirketleri; anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerden ibarettir.

3.1- Doğrudan Bağımsız Denetime Tabi Olan Şirketler

Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Bakanlar Kurulu kararına göre, aşağıda yer alan şirketler herhangi bir kritere tabi olmaksızın bağımsız denetime tabidir.

Bu kapsama tabi olan ilk grup, Sermaye Piyasası Kurulu'nun düzenlemesine ve denetimine tabi şirketlerden; yatırım kuruluşları, kolektif yatırım kuruluşları, portföy yönetim şirketleri, ipotek finansmanı kuruluşları, varlık kiralama şirketleri, merkezi takas kuruluşları, merkezi saklama kuruluşları, veri depolama kuruluşları, derecelendirme kuruluşları, değerlendirme kuruluşları, sermaye piyasası araçları bir borsada ve/veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören anonim şirketler ile nitelikli yatırımcılara satılmak üzere pay hariç sermaye piyasası aracı ihraç eden anonim şirketlerdir.

Diğer bir grup olan, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun düzenleme ve denetimine tabi şirketlerden; bankalar, derecelendirme kuruluşları, finansal holding şirketleri, finansal kiralama şirketleri, faktöring şirketleri, finansman şirketleri, varlık yönetim şirketleri ve finansal holding şirketleri üzerinde nitelikli paya sahip olan şirketler bağımsız denetim kapsamında değerlendirilmiştir.

Yine, Sigortacılık Kanunu ile Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu kapsamında faaliyet göstermekte olan sigorta, reasürans ve emeklilik şirketleri de söz konusu Bakanlar Kurulu kararına konu olmuştur.

Bunun yanında, Borsa İstanbul piyasalarında üye olarak faaliyet göstermesine izin verilen yetkili müesseseler, kıymetli madenler aracı kurumları, kıymetli maden üretimi veya ticareti ile iştigal eden anonim şirketlerde bağımsız denetime tabidir.

Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu hükümleri uyarınca anonim şirket halinde kurulan tarım

ürünleri lisanslı depo şirketleri ile Umumi Mağazalar Kanunu hükümleri uyarınca anonim şirket şeklinde kurulan şirketler de bağımsız denetime tabi tutulmuştur.

Son olarak, ulusal karasal, uydu ve kablolu televizyon sahibi medya hizmet sağlayıcı şirketlerin yıl sonu finansal tabloları ve bununla ilgili olan yönetim kurulu faaliyet raporlarının da bağımsız denetime tabi olduğu karara bağlanmıştır.

3.2- Şartlı Olarak Bağımsız Denetime Tabi Tutulacak Birinci Grup Şirketler

Bakanlar Kurulu kararıyla bağımsız denetime tabi tutulacak olan şirketlerin bir kısmı içi çeşitli şartlar öngörülmüştür. Bu şartlar zaman içerisinde gevşetilerek daha fazla sermaye şirketinin bağımsız denetim kapsamına girmesi sağlanmıştır. Söz konusu bağımsız denetim şartlarının son hali;

- Aktif toplamı elli milyon ve üstü Türk Lirası,
 - Yıllık net satış hasılatı yüz milyon ve üstü Türk Lirası,
 - Çalışan sayısı iki yüz ve üstü,
- şeklinde.

Bir şirketin bağımsız denetime tabi olması için yukarıda verilen üç şartın aynı anda gerçekleşmesine gerek olmayıp bu kriterlerden en az ikisinin sınırlarının art arda iki hesap döneminde aşılması gerekmektedir.

Bağımsız denetime tabi şirketler, söz konusu ölçütlerden en az ikisine ait sınırların art arda iki hesap döneminde altında kalması ya da bir hesap döneminde söz konusu ölçütlerden en az ikisinin sınırlarının %20 veya daha fazla altında kalması durumunda, izleyen hesap döneminden itibaren bağımsız denetim kapsamından çıkarılacaktır.

Bakanlar Kurulu kararında belirtilen üç ölçütten ikisinin sınırlarının aşılmadığının belirlenmesinin

de; şirketin aktif toplamı ve yıllık net satış hasılatı bakımından son iki yıldaki finansal tablolar, çalışan sayısı bakımından ise şirkette son iki yıldaki ortalama çalışan sayısı esas alınacaktır.

Bağlı ortaklıkları ve iştirakleri bulunan şirketler açısından Bakanlar Kurulu kararında belirtilen üç ölçütten ikisinin sınırlarının aşılmış aşılmadığının belirlenmesinde; aktif toplamı ve yıllık net satış hasılatı bakımından ana ortaklık ve bağlı ortaklığa ait finansal tablolarda yer alan kalemlerin toplamı esas alınacaktır. Çalışan sayısı bakımından ise ana ortaklıkta ve bağlı ortaklıkta son iki yıldaki ortalama çalışan sayılarının toplamı dikkate alınacaktır.

3.3- Şartlı Olarak Bağımsız Denetime Tabi Olacak İkinci Grup Şirketler

Şartlı olarak bağımsız denetime tabi olacak üçüncü grup şirketler faaliyet alanlarına göre yedi gruba ayrılmıştır. Her bir grup için ise farklı bağımsız denetim kriterleri getirilmiştir.

Söz konusu yedi gruptan ilki, sermayesinin en az %25'i kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına, sendikalara, derneklere, vakıflara, kooperatiflere ve bunların üst kuruluşlarına doğrudan veya dolaylı olarak ait olan şirketlerden; aktif toplamı kırk milyon ve üstü Türk Lirası, yıllık net satış hasılatı elli milyon ve üstü Türk Lirası ile çalışan sayısı yüz yirmi beş ve üstü kriterlerinden en az ikisinin sağlayanlar bağımsız denetime tabi olacaktır.

Bağımsız denetim kapsamında değerlendirilecek ikinci grup şirketler ise yurt çapında günlük olarak gazete yayımlayan şirketlerdir. Buna göre; aktif toplamı elli milyon ve üstü Türk Lirası, yıllık net satış hasılatı yetmiş beş milyon ve üstü Türk Lirası ile çalışan sayısı yüz yetmiş beş ve üstü ölçütlerinden en az ikisini sağlayanlar bu kapsamda değerlendirilecektir.

Üçüncü grup şirketleri ise Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu denetimine tabi olan şirketlerden; ak-

tif toplamı elli milyon ve üstü Türk Lirası, yıllık net satış hasılatı yüz milyon ve üstü Türk Lirası ile çalışan sayısı iki yüz ve üstü kıstaslarından en az ikisini sağlayanlar oluşturmaktadır.

Bir diğer grup ise Elektrik Piyasası Kanunu, Doğal Gaz Piyasası Kanunu, Petrol Piyasası Kanunu, Sıvılaştırılmış Petrol Gazları Piyasası Kanunu ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu düzenlemelerine tabi olarak faaliyet gösteren lisans, sertifika veya yetki belgesi sahibi şirketlerden oluşmaktadır. Bu kapsamda; aktif toplamı elli milyon ve üstü Türk Lirası, yıllık net satış hasılatı yüz milyon ve üstü Türk Lirası ile çalışan sayısı iki yüz ve üstü şartlarından en az ikisini sağlayan şirketler bağımsız denetime tabi olacaktır.

Yine sermaye piyasası araçları bir borsada ve/veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen ancak Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında halka açık sayılan şirketlerden; aktif toplamı on beş milyon ve üstü Türk Lirası, yıllık net satış hasılatı yirmi milyon ve üstü Türk Lirası ile çalışan sayısı elli ve üstü ölçütlerinden en az ikisini sağlayanlar bağımsız denetime tabi olacaktır.

Bağımsız denetime tabi olacak yedi gruptan altıncı grubu oluşturan şirketler ise Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonunun iştirakleri ile Fon tarafından denetimi ve yönetimi devralan şirketlerden; aktif toplamı elli milyon ve üstü Türk Lirası, yıllık net satış hasılatı yüz milyon ve üstü Türk Lirası ile çalışan sayısı iki yüz ve üstü kriterlerinden en az ikisini sağlayanlardan oluşmaktadır.

Bağımsız denetime tabi olacak son grubu ise kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile sermayesinin en az %50'si belediyelere ait olan şirketlerden; aktif toplamı kırk milyon ve üstü Türk Lirası, yıllık net satış hasılatı elli milyon ve üstü Türk Lirası ile çalışan sayısı yüz yirmi beş ve üstü kıstaslarından en az ikisini sağlayanlar oluşturacaktır.

Şartlı olarak bağımsız denetime tabi tutulacak birinci grup şirketlerde olduğu gibi şartlı olarak bağımsız denetime tabi tutulacak ikinci grup şirketlerde de, söz konusu ölçütlerden en az ikisine ait sınırların art arda iki hesap döneminde aşılmaması ya da hesap döneminde söz konusu ölçütlerden en az ikisinin sınırlarının %20 veya daha fazla altında kalınması durumunda, izleyen hesap döneminden itibaren bağımsız denetim kapsamından çıkarılacaktır.

Bakanlar Kurulunca belirlenen sınırların aşılmamasının belirlenmesinde, şirketin aktif toplamı ve yıllık net satış hasılatı bakımından son iki yıldaki finansal tablolar, çalışan sayısı bakımından ise şirkette son iki yıldaki ortalama çalışan sayısı esas alınacaktır.

4- BAĞIMSIZ DENETİM ALANINDA YAPILAN DİĞER ÖZEL DÜZENLEMELER

yTTK'nın verdiği yetki çerçevesinde Bakanlar Kurulu tarafından bağımsız denetime tabi tutulacak şirketler belirlenmiş olsa da, daha sonraki süreçte yapılan yasal düzenlemeler ile bağımsız denetimin kapsamı genişletilmiştir. Bu durum ise bağımsız denetime tabi olacak ticari işletmelerin belirlenmesi konusunda tekrardan parçalı bir yapı izlenimi vermesine neden olmuştur.

Örneğin, *Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'ye* göre, halka açık şirketler, bankalar, sigorta, reasürans ve emeklilik şirketleri, faktöring şirketleri, finansman şirketleri, finansal kiralama şirketleri, varlık yönetim şirketleri, emeklilik fonları, ihraççılar ve sermaye piyasası kurumları ile faaliyet alanları, işlem hacimleri, istihdam ettikleri çalışan sayısı ve benzeri ölçütlere göre önemli ölçüde kamuoyunu ilgilendirdiği için Kurum tarafından bu kapsamda değerlendirilen kuruluşlar kamu yararını ilgilendiren kuruluşlar olarak tanımlanmıştır. Kararname'nin

23'üncü maddesine göre ise, kamu yararını ilgilendiren kuruluşlarda denetim sadece bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılacaktır.

Yine 4572 sayılı *Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun'da* yapılan değişiklikle beraber, tarım satış kooperatif birliklerinin 6102 sayılı Kanun kapsamında bağımsız denetime tabi oldukları hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda, *Bağımsız Denetime Tabi Olacak Tarım Satış Kooperatif Birliklerinin Belirlenmesine Dair Tebliğ* çıkarılmış ve bağımsız denetime tabi olacak tarım satış kooperatif birliklerinin belirlenmesine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Söz konusu Tebliğ'e göre, aktif toplamı elli milyon ve üstü Türk Lirası, yıllık net satış hasılatı yetmiş beş milyon ve üstü Türk Lirası, bağlı kooperatiflerin ortak sayısı üç bin ve üstü ile çalışan sayısı iki yüz elli ve üstü kriterlerinden en az üçünü sağlayan birlikler, bağımsız denetime tabi olacaktır.

Bunun yanında, 6362 sayılı yeni Sermaye Piyasası Kanunu ile KGK tarafından yetkilendirilmiş bağımsız denetim kuruluşlarından bağımsız denetim faaliyetinde bulunacaklardan istenecek ilave şartların, Sermaye Piyasası Kurulunca belirleneceği kayıt altına alınmıştır. Bu kapsamda Sermaye Piyasası Kurulu, yapacağı denetim faaliyetlerine ilişkin yapacağı kalite kontrol ve denetim çalışmaları neticesinde standart ve mevzuata aykırılıkları tespit edilenleri kendi düzenlediği listeden çıkarmaya yetkili kılınmıştır.

Benzer bir düzenlemeye 5411 sayılı Bankacılık Kanunu içerisinde yer verilmiş ve KGK tarafından yetkilendirilmiş bağımsız denetim kuruluşlarından istenecek ilave şartların, Sermaye Piyasası Kurulunca belirleneceği hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, bağımsız denetim faaliyetlerine ilişkin yapacağı kalite kontrol ve denetim faaliyetleri neticesinde standart ve mevzuata aykırılıkları tespit edilenleri

kendi düzenlediği listeden çıkarmaya yetkili kılınmıştır.

5- BAĞIMSIZ DENETİMİN KAPSAMI

Bağımsız denetime tabi olan şirketlerin ve şirketler topluluğunun finansal tabloları, KGK tarafından yayımlanan uluslararası denetim standartlarıyla uyumlu Türkiye Denetim Standartlarına göre denetlenir. Yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu içinde yer alan finansal bilgilerin, denetlenen finansal tablolar ile tutarlı olup olmadığı ve gerçeği yansıtmayı yansıtmadığı da bağımsız denetim kapsamı içerisinde.

Şirketin ve topluluğun finansal tabloları ile yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporunun denetimi; envanterin, muhasebenin ve Türkiye Denetim Standartlarının öngördüğü ölçüde iç denetimin, komite raporlarının⁶ ve yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu içinde yer alan finansal bilgilerin denetmesini kapsamaktadır.

Bağımsız denetim bunun yanında, Türkiye Muhasebe Standartlarına (TMS), kanuna ve esas sözleşmenin finansal tablolara ilişkin hükümlerine uyulup uyulmadığının da incelemesini kapsamaktadır. Denetleme, şirketin ve topluluğun, mal varlıksal ve finansal durumunun dürüst resim ilkesine⁷ uygun olarak yansıtılıp yansıtılmadığını, yansıtılmamışsa sebeplerini, dürüstçe belirtecek şekilde yapılır.

Şirketin ve topluluğun finansal tabloları ile yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu, denetleme raporunun sunulmasından sonra değiştirilmiş ve değişiklik denetleme raporlarını etkileyebilecek ni-

telikteyse finansal tablolar ile yıllık faaliyet raporu içinde yer alan finansal bilgiler yeniden denetlenir. Yeniden denetleme ve bunun sonucu, bağımsız denetim raporunda özel olarak açıklanır.

TTK tarafından bizzat bağımsız denetçiye verilen işletmenin karşılaştığı riskleri inceleme ile şirketin geleceği ve sürdürülebilirliği hakkında incelemede bulunma yetkisi, son yıllarda ön plana çıkan "risk odaklı denetim" anlayışını destekler niteliktedir. Risk odaklı denetim ile geleneksel muhasebe odaklı denetim arasındaki temel fark ise denetim riskine bakış açısından kaynaklanmaktadır. Buna göre geleneksel denetimde, denetim muhasebe ile sınırlıdır ve muhasebe ile doğrudan bağlantılı risklere odaklanılmaktadır. Risk odaklı denetimde ise işletme muhasebesi kadar iç kontrol sistemi de önemlidir ve denetim riski geniş kapsamlı değerlendirilmektedir (Köksal, 2013: 321).

6- BAĞIMSIZ DENETİM İÇERİSİNDE BAĞIMSIZ DENETÇİLERİN YERİ

Bağımsız denetimin ana merkezinde yer alan bağımsız denetçiler, 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununa göre ruhsat almış yeminli mali müşavir veya serbest muhasebeci mali müşavir unvanını taşıyan ve KGK tarafından yetkilendirilen kişiler ve/veya ortakları bu kişilerden oluşan sermaye şirketleri olabilmektedir.

Bağımsız denetçiler şirket genel kurulunca seçilerek, topluluk denetçisi ana şirketin genel kurulunca seçilmektedir. Bağımsız denetçilerin, her faaliyet dönemi ve her halde görevini yerine getireceği fa-

⁶ 6102 sayılı Kanun'un 378'inci maddesinde göre, pay senetleri borsada işlem gören şirketlerin yönetim kurulu, şirketin varlığını, gelişmesini ve devamını tehlikeye düşüren sebeplerin erken teşhisi, bunun için gerekli önlemler ile çarelerin uygulanması ve riskin yönetilmesi amacıyla uzman bir komite kurmakla yükümlüdür. Diğer şirketlerde, denetçinin gerekli görüp bunu yönetim kuruluna yazılı olarak bildirmesi halinde, komite derhal kurulur. Bunun yanında, bütün komite raporları denetçiye de sunulmak zorundadır.

⁷ Şirketin finansal tablolarının TMS'ye göre şirketin mal varlığını, borç ve yükümlülüklerini, öz kaynaklarını ve faaliyet sonuçlarını tam, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaçlara ve işletmenin niteliğine uygun bir şekilde; şeffaf ve güvenilir olarak, gerçeği dürüst, aynen ve aslana sadık surette yansıtmak üzere çıkarılması dürüst resim ilkesi olarak ifade edilir.

aliyet dönemi bitmeden seçilmesi şarttır. Bağımsız denetçinin seçiminden sonra yönetim kurulu, gecikmeksizin denetleme görevini hangi denetçiye verdiğini ticaret siciline tescil ettirerek Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilan ettirmekle yükümlüdür.

Bağımsız denetçilerin faaliyet dönemi içerisinde görevden alınması konusunda bağımsız denetçilere yargı teminatı sağlanmıştır. Buna göre, ancak şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesi başka bir denetçi atayabilmektedir. Asliye ticaret mahkemesi ise bu kararı, yönetim kurulunun veya sermayenin %10'unu oluşturan pay sahiplerinin, halka açık şirketlerde esas veya çıkarılmış sermayenin %5'ini oluşturan pay sahiplerinin istemi üzerine vermektedir.

Denetçi, faaliyet döneminin dördüncü ayına kadar seçilmemişse, yönetim kurulunun, her bir yönetim kurulu üyesinin veya herhangi bir pay sahibinin istemi üzerine yine asliye ticaret mahkemesince atanmaktadır. Aynı durum, seçilen denetçinin görevi red veya sözleşmeyi feshetmesi, görevlendirme kararının iptal olunması, butlanı veya denetçinin kanuni sebeplerle veya diğer herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi veya görevini yapmaktan engellenmesi hallerinde de uygulanmaktadır.

Denetçi, denetleme sözleşmesini, sadece haklı bir sebep varsa veya kendisine karşı görevden alınma davası açılmışsa feshedilebilir. Denetçinin sözleşmeyi feshi yazılı ve gerekçeli olmak zorundadır. Bunun yanında bağımsız denetçi, sözleşmenin feshi edildiği tarihe kadar elde ettiği sonuçları genel kurula sunmakla yükümlüdür.

6102 sayılı Kanun'un 400'üncü maddesinde, bağımsız denetçi olabilecekler konusunda sınırlamaya gidilmiştir. Şöyle ki, bağımsız denetçi vasfına sahip kişi;

(a) Denetlenecek şirkette pay sahibiyse,

- (b) Denetlenecek şirketin yöneticisi veya çalışıyorsa veya denetçi olarak atanmasından önceki üç yıl içinde bu sıfatı taşıyorsa,
- (c) Denetlenecek şirketle bağlantısı bulunan bir tüzel kişinin, bir ticaret şirketinin veya bir ticari işletmenin kanuni temsilcisi veya temsilcisi, yönetim kurulu üyesi, yöneticisi veya sahibiyse ya da bunlarda yüzde yirmiden fazla paya sahipse yahut denetlenecek şirketin yönetim kurulu üyesinin veya bir yöneticisinin alt veya üst soyundan biri, eşi veya üçüncü derece dâhil, üçüncü dereceye kadar kan veya kayın hismiyse,
- (d) Denetlenecek şirketle bağlantı hâlinde bulunan veya böyle bir şirkette yüzde yirmiden fazla paya sahip olan bir işletmede çalışıyorsa veya denetçisi olacağı şirkette yüzde yirmiden fazla paya sahip bir gerçek kişinin yanında herhangi bir şekilde hizmet veriyorsa,
- (e) Denetlenecek şirketin defterlerinin tutulmasında veya finansal tablolarının düzenlenmesinde denetleme dışında faaliyette veya katkıda bulunmuşsa,
- (f) Denetlenecek şirketin defterlerinin tutulmasında veya finansal tablolarının çıkarılmasında denetleme dışında faaliyette veya katkıda bulunduğu için (e) bendine göre denetçi olmayacak gerçek veya tüzel kişinin veya onun ortaklarından birinin kanuni temsilcisi, temsilcisi, çalışanı, yönetim kurulu üyesi, ortağı, sahibi ya da gerçek kişi olarak bizzat kendisi ise,
- (g) (a) ilâ (f) bentlerinde yer alan şartları taşıdığı için denetçi olamayan bir denetçinin nezdinde çalışıyorsa,
- (h) Son beş yıl içinde denetçiliğe ilişkin meslekî faaliyetinden kaynaklanan gelirinin tamamının yüzde otuzundan fazlasını denetlenecek şirkette veya ona yüzde yirmiden fazla pay ile iştirak etmiş bulunan şirketlere verilen denetleme

ve danışmanlık faaliyetinden elde etmişse ve bunu cari yılda da elde etmesi bekleniyorsa,

bağımsız denetçi olamaz.

Yine bunların yanında, on yıl içinde aynı şirket için toplam yedi yıl denetçi olarak seçilen denetçinin, üç yıl geçmedikçe denetçi olarak yeniden seçilemeyecekleri kayıt altına alınmıştır.

Bağımsız denetim sisteminin gereklerine uygun şekilde 6102 sayılı Kanun içinde vurgulanan bir başka konu ise denetçilerin, denetleme yaptıkları şirkette, vergi danışmanlığı ve vergi denetimi dışında danışmanlık veya hizmet veremeyeceği gibi bunu yavru şirketi aracılığıyla da yapamayacağıdır.

Ülkemizde KGK tarafından tutulan bağımsız denetçi resmi siciline halihazırda 11.715 bağımsız denetçi kayıtlı olup söz konusu bağımsız denetçilerden 4.717'si İstanbul ilinde faaliyet göstermektedir. Yine mevcut 11.715 bağımsız denetçinin 2.413'ü yeminli mali müşavir iken 9.302'si serbest muhasebeci mali müşavirdir.⁸

7- BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU

Bağımsız denetçi, yapılan denetimin türü, kapsamı, niteliği ve sonuçları hakkında, gereken açıklıkta, anlaşılır, basit bir dille yazılmış ve geçmiş yıllara karşılaştırmalı olarak hazırlanmış, finansal tabloları konu alan bir rapor düzenlemekle yükümlüdür.

Bundan başka, yönetim kurulunun, şirketin veya topluluğun durumu hakkındaki yıllık faaliyet raporunda yer alan bilgilerin, finansal tablolar ile tutarlılığı ve gerçeğe uygunluğu ayrı bir rapor halinde değerlendirir.

Denetçi, denetleme yaparken ana şirket ile topluluğun finansal tablolarını esas almalıdır. Raporda öncelikle, şirketin ve topluluğun finansal durumuna

dair yönetim kurulunun değerlendirmesi hakkında görüş açıklanmalıdır. Bu görüşte, şirketin ve ana şirketin finansal tablolarının denetimi bağlamında, şirketin ve topluluğun varlığını sürdürülebilmesine ve gelecekteki gelişmesine ilişkin analiz yanında, şirket yönetim kurulunun raporu ile topluluk yıllık faaliyet raporu ve finansal durumu irdelenmelidir.

Bunun yanında, denetim raporunun esas bölümünde, defter tutma düzeninin, finansal tabloların ve topluluk finansal tablolarının, kanun ile esas sözleşmenin raporlamaya ilişkin hükümlerine uygun olup olmadığı ile yönetim kurulunun denetçi tarafından denetim kapsamında istenen açıklamaları yapıp yapmadığı ve belgeleri verip vermediği açıkça ifa edilmelidir.

Ayrıca, finansal tablolar ile bunların dayanağı olan defterlerin, öngörülen hesap planına uygun tutulup tutulmadığı ile TMS çerçevesinde şirketin mal varlığı, finansal ve karlılık durumunun gerçeğe uygun olarak ve dürüst bir şekilde yansıtılıp yansıtılmadığı belirtilmelidir.

Bağımsız denetçi, yapacağı denetimin sonucunu görüş yazısında ayrıca belirtir. Bu yazı, KGK'nın belirlediği esaslar çerçevesinde, denetimin konusu, türü, niteliği ve kapsamı yanında denetçinin değerlendirmelerini içerir. Bu kapsamda, denetçinin vermesi muhtemel görüş türleri bir sonraki başlıklar altında gösterilmiştir.

7.1- Olumlu Görüş

Denetçinin olumlu görüş vermesi durumunda, bizzat denetçi tarafından hazırlanacak görüş yazısında, TMS ve diğer gereklilikler bakımından herhangi bir aykırılığa rastlanmadığı, denetim sırasında elde edilen bilgilere göre şirketin veya topluluğun finansal tablolarının doğru olduğu, mal varlığı ile finansal duruma ve karlılığa ilişkin resmin gerçeğe uygun

⁸ http://kgk.gov.tr/bagimsiz_denetciler/Istatistik-BSD.aspx# (E.t.: 11.06.2015)

bulunduğu ve son olarak finansal tabloların bunu dürüst bir şekilde yansıttığı belirtilir.

7.2- Sınırlanmış Olumlu Görüş

Finansal tabloların şirketin yetkili kurullarınca düzeltilebilecek ayrıntılıklar içerdiği ve bu ayrıntılıkların finansal tablolarda açıklanmış sonuca etkilerinin kapsamlı ve büyük olmadığı durumlarda sınırlanmış olumlu görüş verilebilir. Sınırlamanın konusu, kapsamı ve düzeltmenin nasıl yapılabileceği söz konusu görüş yazısında açıkça gösterilmelidir.

7.3- Olumsuz Görüş

Denetim sırasında, TMS ve diğer gereklilikler bakımından ayrıntılıklara rastlanması, denetim sırasında elde edilen bilgilere göre şirketin veya topluluğun finansal tablolarının doğru olmadığı, mal varlığı ile finansal duruma ve karlılığa ilişkin resmin gerçeğe uygun bulunmadığı ve son olarak finansal tabloların bunu dürüst bir şekilde yansıtmadığının tespit edilmesi durumunda, bağımsız denetçi tarafından olumsuz görüş verilebilmektedir.

7.4- Görüş Vermekten Kaçınma

Denetçi, şirket defterlerinde, denetlemenin uygun bir şekilde yapılmasına ve sonuçlara varılmasına olanak vermeyen ölçüde belirsizliklerin bulunması veya şirket tarafından denetlenecek hususlarda önemli kısıtlamaların yapılması halinde, bunları ispatlayabilecek delillere sahip olmasa bile, gerekçelerini açıklayarak görüş vermekten kaçınabilir. 6102 sayılı Kanun'un 403'üncü maddesine göre, görüş vermekten kaçınma, olumsuz görüş vermenin sonuçlarını doğurmaktadır.

SONUÇ

Bağımsız denetim, sermaye piyasasında kamunun aydınlatılması, yatırımcının korunması, piyasada

güven ve istikrarın sağlanması ve halkın ekonomik kalkınmaya katılımı konusunda hayati bir rol üstlenmektedir. Bağımsız denetimin bir diğer yararı, işletmelerin mali tablolarından yararlanalar olarak ifade edilen grupların açısından muhasebe verilerinin doğru, tarafsız ve tutarlı olmasının sağlanmasıdır. Bağımsız denetim ise bu fonksiyonunu bağımsız denetim raporu ile yerine getirmektedir (Çelik, 2005: 56-57).

Bunun yanında, finansal bilgilerin güvenilir olması ekonomik yapının sürdürülebilirliği açısından da son derece önemlidir. İşletmelere ait finansal verilerin güvenilir olmaması finansal piyasaların gelişmesi önündeki en temel faktörlerden biridir. Finansal piyasalar, fon arz edenler ile talep edenleri bir araya getiren piyasalar olduğundan, işletmelere ait finansal bilgilerin güvenilirliğinin sağlanmadığı bir piyasada işlem yapmanın riski yüksek olacaktır. Dolayısıyla, fon arz edenler ve fon talep edenlerin güvensizlik nedeniyle bir araya gelememeleri, bir taraftan fonları atıl kalması diğer taraftan ihtiyaç duyulan kaynakların temin edilememesi sonucunu doğuracaktır. Bu durum ise gerekli üretimin yapılamaması, istihdam yaratılmaması gibi diğer problemleri beraberinde getirecektir (Aslanoğlu ve Bulut, 2013: 29-31).

Yine yapılan düzenlemeler ile birlikte, mali tabloların ülke genelinde tek tip düzenlenmesi ve denetim standartlarında yeknesaklığın sağlanması hedef alınmıştır. Ulusal çaplı bu düzenlemeler belirlenirken ise uluslararası kuruluşların belirlediği ilke ve standartların göz önünde bulundurulması, uluslararası yatırımcıların haklarının korunması ve uluslararası düzeyde uyumun sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir.

Yine etkin bir kamu gözetimi sistemi oluşturulmuş ve bağımsız denetim alanında gerekli olan kalite ve

⁹ http://www.kgk.gov.tr/contents/files/Pdf/BKK%20yeni%20limitler%20bas%C4%B1n%20duyurusu_.pdf (E.t.:15.06.2015)

güvenilirlik teminat altına alınmıştır. Her ne kadar bağımsız denetime ilişkin etkin bir kamu gözetimi oluşturulması yönünde adımlar atılmış olsa da, yapılan yeni düzenlemeler ve yasal değişiklikler gözetim siteminin çeşitli kamu kurum ve kuruluşları arasında paylaşılmasına neden olmuştur. Bu durum ise etkin bir kamu gözetimi oluşturulması önünde en büyük engeldir.

Daha önce de belirtildiği gibi işletmelere ait finansal tabloların uluslararası denetim standartlarıyla uyumlu olan ulusal denetim standartlarıyla denetlenmesi, işletmelerin mali gücünü karşılaştırılabilir ölçeklere göre hesaplanabilmesini temin ederek rekabet güçlerinin artırılmasına imkân tanıyacaktır. Bunun yanında, yerel işletmelere ait mali tabloların bağımsız denetimden geçmesinin bir sonucu olarak, uluslararası piyasalardan kaynak bulma imkânı genişleyecektir. Daha güçlü ve şeffaf bir sermaye piyasası anlamına gelen bütün bu durumların sonucu olarak ise kayıt dışı ekonomiyle mücadeleye ek bir katkı sağlanacaktır. Bağımsız denetimin sağlayacağı söz konusu ekonomik değerde göz önünde bulundurulduğunda, 2015 yılında yaklaşık olarak beş bin işletmenin bağımsız denetime tabi olması,⁹ bağımsız denetimden beklenen faydanın sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, bağımsız denetime tabi tutulacak işletme sayısının daha geniş kapsamlı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ve son olarak, yeni mevzuat hükümleri ile bağımsız denetim konusunda farklı otoriteler tarafından yapılan düzenlemelerin yarattığı karmaşa giderilmeye çalışılmış olsa da, yapılan son düzenlemeler bu konuda geçmiş uygulamalara dönüş olduğu izlenimi uyandırmıştır. Bu nedenle, bağımsız denetimde uygulama birliği ile gerekli kalite ve güveni sağlamak, denetim standartlarını belirlemek ve bağımsız denetim alanında kamu gözetimi yapmak yetkisine sahip olan KGK'ı, bu alanla ilgili yegâne otorite olarak kabul etmek ve bu çerçevede yasal düzenlemeler yapmak büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Arens, Alvin A. ve James, K. Loebbecke (1997) **Auditing, An Integrated Approach**, 7. Edition, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Aslanoğlu, Suphi ve Erdem, Bulut (2013) "Türkiye'de Bağımsız Denetim ve Yeni Türk Ticaret Kanunu", **Gümrük & Ticaret Dergisi**, Cilt 1, Sayı: 1, ss: 21-31.
- Başpınar, Ahmet (2005) "Türkiye'de ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış", **Maliye Dergisi**, Sayı: 148, Ocak-Nisan 2015, ss: 35-62.
- Çelik, Aytekin (2005) **Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Sorumluluğu**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
- 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun
- 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu
- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu
- 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
- 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
- 6446 sayılı Enerji Piyasası Kanunu
- 660 sayılı Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Gerekçesi
- 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu
- Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı
- Bağımsız Denetime Tabi Olacak Tarım Satış Kooperatif Birliklerinin Belirlenmesine Dair Tebliğ
- Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik
- Bankaların Bağımsız Denetimi Hakkında Yönetmelik
- Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarıncı Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik
- Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik
- Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelik

Gümrük Kanunu'na Göre Tatbik Edilen Para Cezalarında Zamanaşımı Sorunu

Özet

5326 sayılı Kabahatler Kanunu ile 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun zamanaşımı sürelerine ilişkin farklılıkların olması sebebiyle, Gümrük Kanunu'na göre tatbik edilecek para cezalarında zamanaşımı konusunda tereddütlere düşüldüğü gözlemlenmiştir. Tatbik edilecek para cezalarında zamanaşımına ilişkin sürenin Kabahatler Kanunu'na göre mi yoksa Gümrük Kanunu'na göre mi dikkate alınacağı hususu önem arz etmektedir.

Bu çalışmamızda söz konusu tereddütlerin giderilmesi amaçlanmış olup, gümrük vergilerine bağlı olarak doğan para cezalarında zamanaşımı sürelerine ilişkin gümrük uygulamalarında oluşan ihtilaflar ve çözüm yolları bir kısım örnek olaylarla detaylandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kabahat, Zamanaşımı, İdari Para Cezası, Tedbir, Yaptırım, Para Cezası, Gümrük Kanunu, Gümrük Vergileri, Hukuk.

JEL Sınıflandırma Kodu: H4, H20, K1, K3, K23, K34, F1

Prescription Time Problem For The Monetary Penalties That Executed Pursuant To Customs Law

Abstract

Because of the fact that there are some differences between the Blame Law, numbered 5326, and the Customs Law numbered 4458 about prescription time periods, it is observed that some hesitations occur on executing monetary penalties based on the Customs Law. It is important whether the Customs Law or the Blame Law have to be used on the execution of monetary penalties in the context with timeout procedures.

In this essay; it is not only aimed to clarify such hesitations but also tried to explain financial customs fines which take place as an integral part of customs duties by giving some detailed information about customs practices and disputes in terms of time of limits and legal solution procedures.

Keywords: Blame, Timeout, Administrative Fines, Measure, Sanction, Monetary Penalties, Customs Law, Customs Duties, Law.

JEL Classification Codes: H4, H20, K1, K3, K23, K34, F1

GİRİŞ

Gümrük vergilerinin doğru ve zamanında tahsil edilmesi esas olmakla birlikte, vergilerin tahsili aşamasında yükümlülüklerce bilerek ya da bilmeyerek ihlallere sebebiyet verilmektedir. Bu duruma bağlı olarak da, gümrük vergilerinin yanı sıra vergi kaybına neden olduğu ya da usulsüzlüklere sebebiyet verildiği için idari para cezası gibi ek bir yükümlülük ortaya çıkmaktadır. Söz konusu ek yükümlülükten kaynaklı olarak ortaya çıkmakta olan ek tahakkuklar ise belli bir zamanaşımına tabi olmaktadır. Bu zamanaşımı da vergi alacağıının def'i noktasında önem arz etmektedir. Bu çerçevede gümrük idaresince vergi alacaklarının zamanaşımı hususuna dikkat etmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Bu zamanaşımına ilişkin süreler aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

1. İDARİ YAPTIRIM VE İDARİ PARA CEZALARI TÜRLERİ

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 16. maddesinde; "Kabahatler karşılığında uygulanacak olan idari yaptırımların, idari para cezası ve idari tedbirlerden oluştuğu, İdari tedbirlerin, mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve ilgili kanunlarda yer alan diğer tedbirler.." olarak ifade edildiği görülmüştür. Buna göre, idari yaptırımlar idari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve ilgili kanunlarda yer alan diğer idari tedbirlerden ibarettir.

İdari Yaptırım; Hukuk sistemimizde kabahat olarak nitelendirilen haksız fiilleri işleyen kişilere idare tarafından kanunen uygulanması öngörülen müeyyidelere denmektedir.

İdari para cezası, kabahat olarak nitelendirilen ve değişik kanunlarda düzenlenen haksız fiiller karşılığında uygulanan türü, miktarı ve süresi ancak kanunla belirlenen belli miktardaki paranın, kabahat fiilini işleyen gerçek veya tüzel kişiden alınarak kamuya geçirilmesi olarak tanımlanabilir. İdari para

cezaları Maktu ve Nispi idari para cezası olarak ikiye ayrılmaktadır.

Maktu İdari Para Cezaları; İdari para cezasının maktu olması, cezanın ilgili kanun gereği sabit miktar olarak belirlenmiş olmasıdır. Yasal düzenlemelerde en çok başvurulan yöntem para cezalarının maktu olarak belirlenmesi yöntemidir. Örneğin; Serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutulan eşyanın muayene ve denetleme neticesinde, dökme halinde gelen eşyanın değersiz, artık veya atık madde olması sebebiyle idari para cezası ton başına otuz bin Türk Lirası olarak hesaplanacaktır.

Nispi İdari Para Cezaları; Hakimın ya da yetkili idari makamın takdir hakkı dışında bırakılan ve suçta fiilin veya meydana gelen zararın belli bir oranı olarak hesaplanan idari para cezalarıdır.¹ Örneğin, eşyanın genel düzenleyici idari işlemlerle ihracının yasak olduğunun tespit edildiği durumlarda eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı idari para cezası verilecektir. Dolayısıyla burada ceza miktarı gümrüklenmiş değer belli bir oranı olarak belirlenmiştir.

Gümrük mevzuatında para cezaları iki bölümde sınıflandırılmaktadır. Bunlardan birincisi, Vergi Kaybına Neden Olan İşlemlerden Ötürü Uygulanacak Cezalar; ikincisi, Usulsüzlük İşlemlerinden Ötürü Uygulanacak Cezalardır.²

Bununla birlikte, Kabahatler Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin olarak Maliye Bakanlığı tarafından 442 Seri No.lu Tahsilat Genel Tebliği çıkartılmış olup, konuya ilişkin aydınlatıcı bilgiler verilmiştir.

2. İDARİ PARA CEZALARI AÇISINDAN KABAHAHLER KANUNU VE GÜMRÜK KANUNU'NUN UYGULANMASI

2.1. 442 Seri No.lu Tahsilat Genel Tebliği'nin I - Kabahatler Kanunu Kapsamına Giren İdari Para Cezalarına İlişkin Düzenlemeleri başlıklı bölümünde;

¹ İçişleri Bakanlığı Mülkiye Müfettişliği İnceleme Araştırma Raporu

² UZUN, Fatih, İstanbul (Mart 2015), "125 Soruda Gümrük Mevzuatında Para Cezaları", Syf.8.

442 Seri No.lu Tahsilat Genel Tebliği'nin I - Kabahatler Kanunu Kapsamına Giren İdari Para Cezaları başlıklı bölümünde; 5326 Sayılı Kanun'un 3'ncü maddesinde; "(1) Bu Kanunun; a) İdarî yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümleri, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde, b) Diğer genel hükümleri, idarî para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren bütün fiiller hakkında uygulanır." şeklinde düzenlemeye gidildiği görülmüştür.

Yapılan bu düzenlemeler ile 5326 sayılı Kabahatler Kanununun genel kanun olma niteliği korunmuş, sadece idari para cezalarının düzenlendiği özel kanunlarda belirlenmiş olan kanun yollarının uygulanması saklı tutulmuştur. Dolayısıyla, idari para cezalarının düzenlendiği kanunlarda kanun yoluna ilişkin özel bir düzenleme bulunması halinde bu hükümler uygulanacaktır.

Buna göre, Kabahatler Kanunu'nun kanun yolu dışındaki diğer genel hükümleri tüm idari para cezaları hakkında uygulanacak, idari para cezalarının düzenlendiği kanunlarda kanun yoluna ilişkin özel bir düzenlemenin bulunmaması halinde Kabahatler Kanunu'nun idari yaptırım kararlarına karşı getirdiği kanun yoluna ilişkin hükümleri de uygulanacaktır.

Bu itibarla, idari yaptırım kararlarında bulunması gereken hususlar, kararların ilgililere tebliğ usulü, özel kanununda hüküm bulunmaması koşuluyla idari yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümler (başvuru yolu ve süresi, itiraz yolu ve süresi), ödeme usulü, zamanaşımı, idari para cezalarının gelir kaydedileceği kamu idareleri gibi düzenlemeler genel hükümler olup, ilgili kanunlarda aksine hüküm bulursa dahi Kabahatler Kanunu hükümlerinin uygulanması gerekmekte olup, söz konusu Kanun ile nispi para cezalarında zamanaşımı süresi de 8 yıl olarak belirlenmektedir.

Buna karşın, 6455 sayılı Kanun ile 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 231'inci maddesinin ikinci fıkrasında "Gümrük vergileri alacağına **bağlı** idari para cezalarının zamanaşımı, bu idari para cezalarına

ilişkin gümrük vergilerinin zamanaşımına tabidir." hükmü yer almaktadır. Diğer taraftan, Gümrük Kanunu'nun mülga 231'inci maddesinde böyle bir ifade yer almamaktadır. Dolayısıyla, Gümrük Mevzuatında "Gümrük Vergileri Alacağına Bağlı İdari Para Cezaları" ibaresi 11.04.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6455 sayılı Kanun değişikliği ile beraber yer almıştır.

Bununla birlikte, söz konusu durum ilk defa Gümrük Mevzuatında uygulanmaktadır. Bahse konu ifade Maliye Bakanlığı nezdinde uygulanması Vergi Usul Kanunu kapsamında olmakla beraber Vergi Usul Kanununda vergiye bağlı alacaklar şeklindedir. Dolayısıyla gümrük mevzuatına giren bu uygulama vergi hukukundaki uygulamayla paralel bir şekilde düzenlenmeye çalışılmıştır. Ancak VUK'un ikinci maddesinde "Gümrük idareleri tarafından alınan vergi ve resimler bu Kanuna tabi değildir. Bu vergi ve resimlerle ilgili olarak 27/10/1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanununun 242'nci maddesi hükümleri uygulanır." ifadesine yer verilmiştir. Gümrük Kanunu'nun hem vergiyi doğuran hem de usule ilişkin bir kanun olması yönüyle VUK'dan ayrı olduğu değerlendirildiğinde ve VUK'un ikinci maddesi de dikkate alındığında bu şekilde bir uygulamanın direkt Gümrük Kanununa alınması sıkıntılar doğurabilecektir.

Zira Vergi Usul Kanununun 341. maddesinde vergi zıyanının tanıma göre, mükellefin veya sorumlunun vergilendirme ile ilgili ödevlerini zamanında yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi yüzünden verginin zamanında tahakkuk ettirilmemesi veya eksik tahakkuk ettirilmesi yahut haksız yere geri verilmesine neden olunması sonucunda vergi kaybına sebebiyet verilmesi, vergi ziyayı (kayıbı) suçunu oluşturmaktadır. Bu suç işleyenlere, **vergi kaybına bağlı olarak** "Vergi Zıyayı Cezası" kesilmektedir.

Diğer taraftan, aynı kanunun 351. maddesinde Usulsüzlüğün tanımında, "Vergi kanunlarının şekle ve usule müteallik hükümlerine riayet edilmemesidir." hükmü ifade edilmiştir. Esasında usulsüzlük,

doğrudan doğruya bir vergi kaybına yol açmasa dahi vergi kanunlarının usule ve şekle ilişkin uyulması gereken hükümlerine uymamanın cezasıdır. VUK'da usulsüzlük sayılan fiiller hakkında dereceler itibarıyla ayrı miktarlarda para cezaları düzenlenmiştir.

Bu çerçevede bakıldığında, Gümrük Kanununda usulsüzlüğe ilişkin cezaların vergi alacağına bağlı olmaması, vergi kaybına yol açan cezaların ise vergi alacağına bağlı cezalar olması gerekmektedir. Ancak, gümrük mevzuatında gümrüklenmiş değer şeklinde bir ceza vardır. Bir başka ifadeyle, vergi kaybına neden olan işlemlere uygulanacak cezalar kısmında bizatihi gümrüklenmiş değer adı altında hesaplanan para cezası uygulanmaktadır. Dolayısıyla, Gümrük mevzuatının tamamen kendine has bir kanun ve kendine has özellikler taşıması nedeniyle uygulamada problemlerin yaşandığı görülmektedir. Bu bakımdan Gümrük Kanunu'nun usul kanunu olması yönü düşünüldüğünde, vergi alacağına bağlı cezaların Vergi Usul Kanununda uygulandığı gibi birebir şekilde gümrük mevzuatı kanunda belirlenen cezai durumlara uygulanacak müeyyideler açısından yanlış uygulama ve yorumlara neden olmaktadır. Fakat alınmış olması da bunun aydınlatılması gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Şayet, Vergi mevzuatındaki uygulamalar gibi olsaydı Gümrük Kanununun 239 ila 241 maddeleri vergi aslına bağlı olmayan, 234 ila 238 maddeleri vergi aslına bağlı olan cezalar olacaktır.

Yukarıda ifade edilen hususlar birlikte değerlendirildiğinde, özel kanun niteliği taşıyan Gümrük Kanunu'nda gümrük vergileri alacağına bağlı idari para cezalarının zamanaşımı, bu idari para cezalarına ilişkin gümrük vergilerinin zamanaşımına tabi olması öngörülmüştür. Bir başka ifadeyle, ceza gümrük vergileri alacağına bağlı ise zamanaşımı vergi istenmesinde olduğu gibi 3 yıl olacaktır. Ancak, gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan para cezalarında zamanaşımı süresi bu hususa ilişkin genel kanun niteliğindeki Kabahatler Kanunu hükümlerine göre belirlenecektir.

2.2. Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün 2013/38 Sayılı Genelgesinin 'Zamanaşımı Hükümleri'ne İlişkin Düzenlemeleri

Diğer taraftan, gümrük mevzuatı çerçevesindeki uygulama için Gümrükler Genel Müdürlüğü tarafından 2013/38 sayılı Genelge çıkartılmıştır. Bu genelgenin "Zamanaşımı Hükümleri" başlıklı bölümünde; "Zamanaşımı hükümlerinin uygulanmasında, para cezalarının gümrük vergileri alacaklarına bağlı olup olmaması belirleyici olacaktır. İdari para cezasının tutarı belirlenirken, para cezasına dayanak bir vergi alacağı söz konusu ise, bu para cezası gümrük vergileri alacağına bağlı idari para cezasıdır. Vergi tutarının sadece idari para cezasının hesaplanmasında dikkate alındığı, ortada bir vergi alacağının söz konusu olmadığı para cezaları ile gümrüklenmiş değer üzerinden belirlenen para cezaları, gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan idari para cezalarıdır." düzenlemesine yer verilmiştir.

2.2.1. Gümrük Vergileri Alacağına Bağlı İdari Para Cezaları

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 231'inci maddesinin birinci fıkrasında "İdari yaptırıma konu fiilin, ceza uygulamasını gerektiren bir fiile ilişkin olması ve zamanaşımı daha uzun bulunan bu fiil nedeniyle ceza davası açılmış olmak kaydıyla, idari yaptırım kararları Türk Ceza Kanunundaki dava ve ceza zamanaşımı süreleri içerisinde uygulanır." hükmünün uygulandığı durumlarda cezaya ilişkin zamanaşımı süresi de aynı şekilde uzamış olacaktır.

Diğer taraftan, kanunun yine aynı maddesinin ikinci fıkrasında "Gümrük vergileri alacağına bağlı idari para cezalarının zamanaşımı, bu idari para cezalarına ilişkin gümrük vergilerinin zamanaşımına tabidir." hükmüne yer verildiği görülmüştür. Görüldüğü üzere, idari para cezasının gümrük vergileri alacağına bağlı olması durumunda tahakkuk zamanaşımına uğrayan gümrük vergilerine ait para cezaları da zamanaşımına uğramaktadır. Zira ortada aslı olmayan verginin cezası da olmayacaktır. Bu durum, 2 Seri No.lu Gümrük Genel Tebliği'nin 4'ncü mad-

desinin ikinci fıkrasında belirtilmiş olup, söz konusu maddede “Ek tahakkuka esas alacak aslının, 6183 sayılı Kanunun 106’ncı maddesinde belirtilen tutarın altında kalması halinde ek tahakkuk yapılmaz ve vergi aslına bağlı olarak ceza kararı da düzenlenmez.” hükmünü içermektedir.

2.2.2. Gümrük Vergileri Alacağına Bağlı Olmayan Maktu ve Nispi İdari Para Cezaları

Kabahatler Kanunu’nun “Soruşturma Zamanaşımı” başlıklı 20’nci maddesinde; zamanaşımı süresinin, kabahate ilişkin tanımdaki fiilin işlenmesiyle veya neticesinin gerçekleşmesiyle işlemeye başlayacağı, kabahati oluşturan fiilin aynı zamanda suç oluşturmaları halinde suça ilişkin dava zamanaşımı hükümlerinin uygulanacağı, nispi idari para cezalarında zamanaşımının **8 yıl**, maktu para cezalarında ise zamanaşımı süresinin;

- Yüzbin Türk Lirası veya daha fazla idarî para cezasını gerektiren kabahatlerde **beş yıl**,
- Ellibin Türk Lirası veya daha fazla idarî para cezasını gerektiren kabahatlerde **dört yıl**,
- Ellibin Türk Lirasından az idarî para cezasını gerektiren kabahatlerde üç yıl, olduğu belirtilmiştir.

Yine, Kanun’un “Yerine Getirme Zamanaşımı” başlıklı 21’inci maddesinde de; zamanaşımı süresinin, kararın kesinleşmesinin rastladığı takvim yılını takip eden takvim yılı başından itibaren işlemeye başlayacağı, kanun hükmü gereği olarak idari yaptırımın yerine getirilmesine başlanamaması veya yerine getirilememesi halinde zamanaşımının işlemeyeceği belirtilmiştir.

Bu kapsamda, 5326 sayılı Kabahatler Kanun’un 3’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi hükmü gereğince gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan idari yaptırım kararlarına ilişkin zamanaşımı süreleri anılan Kanun’un 20’nci ve 21’inci maddesi hükümlerine tabidir. Ancak uygulamada Gümrük Kanunu’nun 231’inci maddesinin 1’inci fıkrasının da dikkate alınması gerektiği unutulmamalıdır.

Görüldüğü üzere, Kabahatler Kanunu ile Gümrük Kanunu’nun zamanaşımı sürelerine ilişkin farklılıklar uygulamada, tatbik edilecek para cezaları konusunda tereddüt yaşanmasına sebep olmaktadır.

Bu bağlamda, 2013/38 Sayılı Genelgenin 6. maddesinde ifade edildiği üzere zamanaşımı hükümlerinin uygulanmasında, para cezalarının gümrük vergileri alacağına bağlı olması durumuna göre değiştiği ifade edilmektedir. Gümrük vergileri alacağına bağlı idari para cezası deyiminden, para cezasının yanında cezaya konu gümrük vergisi alacağının da söz konusu olması anlaşılmalıdır. Cezanın gümrük vergilerine bağlı olduğu böyle bir durumda zamanaşımı süresi Gümrük Kanununda yer alan zamanaşımı hükümlerine tabi olacaktır.

Anılan Genelge’nin devamında, vergi tutarının sadece para cezasının hesaplanmasında dikkate alındığının, ortada bir vergi alacağının söz konusu olmadığı para cezaları ile gümrüklenmiş değer üzerinden belirlenen para cezalarında ise gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan idari para cezasının söz konusu olduğu belirtilmiştir. Zira idari para cezasına konu gümrük vergisi ile gümrüklenmiş değer, idari para cezalarının hesaplanmasında dikkate alınmıştır. Böyle bir idari para cezasının olduğu durumda Gümrük Kanunu’na ilişkin zamanaşımı hükümleri geçerli olmazken, Kabahatler Kanunu’na ilişkin zamanaşımı hükümleri geçerli olacağı düşünülmektedir.

Bu kapsamda yapılacak değerlendirmelerden önce Gümrük Kanunu’na aktarılan mülga Kaçakçılıkla Mücadele Kanunundaki kaçakçılık kabahatlerine yer verilmesi doğru olacaktır.

3. GÜMRÜK KANUNU’NA AKTARILAN MÜLGA KAÇAKÇILIK KABAHAHLERİ

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nun 3’üncü maddesinin mülga (8), (9), (10), (11), (13), (15)’inci fıkraları ile 6’ncı maddesinin (1)’inci fıkrası, 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun 234, 235, 236,

238 ve 239'uncu maddelerinde düzenlenmiş olup, Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 3'üncü maddesinin (16)'ncı fıkrası ile 6'ncı maddesinin (2)'nci fıkrası ise anılan yasa metninden çıkarılmakla birlikte Gümrük Kanunu'na da aktarılmamıştır.³

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun mülga 235'inci maddesinde, antrepo ve geçici depolama yerlerindeki eşyanın gümrük idaresinin izni olmadan değiştirilmesi ya da bu yerlerden çıkarılmasında eşyanın ithalat veya ihracat vergilerinin yanı sıra vergilerinin üç katı para cezası gerektiren fiil; 5607 sayılı yasanın 3'üncü maddesi mülga (8)'inci fıkrası paralelinde, 4458 sayılı yasanın meri 236'ncı maddesinde sadece serbest dolaşımda bulunmayan eşya için gümrüklenmiş değerinin iki katı idari para cezası olarak yeniden düzenlenmiştir. Örnekleri arttırmak mümkündür.

Böylelikle idari para cezalarının hesaplanmasında; Gümrük Kanunu'nun mülga maddelerinde gümrük vergileri, meri maddelerinde ise gümrüklenmiş değer esas alınmıştır. Esas itibarıyla Gümrük Kanununda yapılan bu düzenlemelerin Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu paralelinde olduğu görülmüştür.

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda Gümrük Kanununda yer alan Vergi Kaybına Neden Olan İşlemlere Uygulanacak Ceza hükümlerini ihlal neticesini doğuran fiiller için öngörülen idari para cezalarında zamanaşımı sürelerini tek tek yorumlamak gerekmektedir.

4. İDARİ PARA CEZALARINDA ZAMANAŞIMI

4.1.1. Gümrük Kanunu'nun **234-1/a** maddesinde "Gümrük Tarifesi oluşturulan unsurlarda veya vergilendirmeye esas olan sayı, baş, ağırlık gibi ölçüle-

rinde aykırılık görüldüğü ve beyana göre hesaplanan ithalat vergileri ile muayene sonuçlarına göre alınması gereken ithalat vergileri arasındaki fark % 5'i aştığı takdirde, ithalat vergilerinden ayrı olarak bu farkın üç katı para cezası alınır." hükmüne yer verilmiştir.

Örneğin, X firması adına tescilli beyanname kapsamı eşyanın tarım payının eksik hesaplanması neticesinde Gümrük Kanunu'nun 234-1/a maddesi uyarınca ithalat vergilerinden ayrı olarak bu farkın üç katı para cezası uygulanması gerekmektedir. Eşyanın katma değer vergisi farkı 250,76 TL ve tarım payı farkı 3.134,42 TL'dir. Bu durumda eksik tahsil olunan ithalat vergileri tutarı 3.385,18 TL'nin yanı sıra, uygulanacak idari para cezası da 10.155,54 TL olacaktır.

Örnek olaya ilişkin tatbik edilecek idari para cezasının tutarı belirlenirken, para cezasına dayanak bir vergi alacağı söz konusu olmuştur. Başka bir ifadeyle, para cezası ile birlikte bir vergi alacağı da doğmuştur. Bu durumda örneğimize konu olan para cezası, gümrük vergileri alacağına bağlı idari para cezası olmuştur; zamanaşımı da gümrük vergilerinin tabi olduğu zamanaşımı süresine tabi olarak **3 yıl** kabul edilecektir.

4.1.2. Gümrük Kanunu'nun **234-1/b** maddesinde "Kıymeti üzerinden ithalat vergilerine tabi eşyanın beyan edilen kıymeti, 23 ila 31'inci maddelerde yer alan hükümler çerçevesinde belirlenen kıymete göre noksan bulunduğu takdirde, bu noksanlığa ait ithalat vergilerinden başka vergi farkının üç katı para cezası alınır." hükmüne yer verilmiştir.

Örneğin, X firması adına tescilli SDGB kapsamı eşyaya ilişkin eksik tahsil edilen navlun sebebiyle Gümrük Kanunu'nun 234-1/b maddesi uyarınca

³ CEYHAN, Sami, GÖKTAŞ, Serkan, (Ocak-Mart 2014), "Mülga Kaçakçılık Fiillerinin, Gümrük Kanununda Düzenlenmesinin Hukuki Sonuçları", Gümrük ve Ticaret Dergisi, Sayı:3, Cilt:2, Syf.44.

noksanlığa ait ithalat vergilerinden başka vergi farkının üç katı para cezası uygulanması gerekmektedir. Eşyanın ödenmeyen navlun giderine ilişkin KDV farkı 338,16 TL'dir. Navlun kıymete eklendiğinden gümrük vergilerine de etki etmektedir. Bu durumda noksan tahsil olunan ithalat vergisi tutarı 338,16 TL'nin yanı sıra, uygulanacak idari para cezası da 1.014,48 TL olacaktır.

Yine bir önceki örnekte yapılan açıklamalar paralelinde örneğimizi incelediğimizde, gümrük vergileri alacağına bağlı idari para cezası söz konusu olmakta, zamanaşımı da gümrük vergilerinin tabi olduğu zamanaşımı süresine tabi olarak **3 yıl** kabul edilecektir.

Benzer durum, Gümrük Kanunu'nun **234-1/c, 234/2 ve 234/5** maddelerinde de söz konusu olmaktadır. Kanun maddeleri hükmünce uygulanacak idari para cezalarının zamanaşımı süresi de gümrük vergilerinin tabi olduğu zamanaşımı süresine tabi olacak ve **3 yıl** olarak kabul edilecektir.

4.1.3. Gümrük Kanun'un **234/4, 237/2 ve 238/3** maddelerinde yer alan para cezaları ihlallere ilişkin maktu idari para cezalarıdır. Bu açıdan ilgili para cezalarına ilişkin zamanaşımaları için; Yüzbin Türk Lirası veya daha fazla idarî para cezasını gerektiren kabahatlerde beş yıl, Ellibin Türk Lirası veya daha fazla idarî para cezasını gerektiren kabahatlerde dört yıl, Ellibin Türk Lirasından az idarî para cezasını gerektiren kabahatlerde üç yıllık zamanaşımı süreleri göz önüne alınacaktır.

4.2.1. Gümrük Kanun'un **235/1-a** maddesinde "Eşyanın genel düzenleyici idari işlemlerle ithalinin yasaklanmış olduğunun tespiti halinde, eşyanın gümrük vergilerinin alınmasının yanı sıra, gümrüklenmiş değerinin dört katı idari para cezası verilir." hükmü yer almaktadır.

Kanunu'nun **235.** maddesi uyarınca uygulanacak para cezalarına ilişkin zamanaşımı konusu farklılık arz etmektedir. Şöyle ki;

6455 sayılı Kanunla, Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun mülga 3'üncü maddesi (10)'uncu fıkrasında yer alan düzenleme, Gümrük Kanununun 235'inci maddesi 1 (a) ve (b) fıkrasına aktarılmıştır.

Hatırlanacağı üzere, 2013/38 sayılı Genelgenin "Zamanaşımı Hükümleri" başlıklı altıncı maddesi birinci fıkrasında, vergi tutarının sadece idari para cezasının hesaplanmasında dikkate alındığı, ortada bir vergi alacağının söz konusu olamadığı para cezaları ile gümrüklenmiş değer üzerinden belirlenen para cezalarının, gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan idari para cezaları olduğu ifade edilmiştir.

Gümrüklenmiş değer, ithal eşyası için eşyanın CIF kıymeti ile gümrük vergileri toplamı, ihraç eşyası için FOB kıymeti ile gümrük vergileri toplamı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Gümrüklenmiş değer, ithalat vergilerinden daha kapsamlı bir kavram olduğu unutulmamalıdır. Bu anlamda, gümrüklenmiş değere konu olacak veya bu değer üzerinden hesaplanacak para cezaları gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan idari para cezalarıdır.

Gümrük Kanunu'nun 235/1-a, 235/1-c, 235/2-a, 235/2-b ve 235/5 maddeleri kapsamında bahsi geçen para cezalarının hesaplanmasında ithalat vergileri yerine gümrüklenmiş değer dikkate alındığı görülmektedir.

Anlatılanlar ışığında, Gümrük Kanun'un **235/1-a** maddesi kapsamında öngörülen para cezası gümrüklenmiş değer dördü katı olarak belirlenmiştir. Ortaya çıkan ceza gümrüklenmiş değer belli bir oranı olması dolayısıyla gümrük vergisine bağlı olmayan nispi para cezasıdır. Bu açıdan zamanaşımı süresi 5326 sayılı Kabahatler Kanunu hükümleri

uyarınca **8 Yıl** olarak değerlendirilecektir.

Yine, Kanunun **235/1-c** maddesinde “Eşyanın ithali, lisansa, şarta, izne, kısıntıya veya belli kuruluşların vereceği uygunluk veya yeterlilik belgesine tabi olduğu halde uygunluk ve yeterlilik belgesine tabi değilmiş veya belge alınmış gibi beyan edildiğinin tespit edilmesi halinde, eşyanın gümrük vergilerinin yanı sıra, eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı idari para cezası verilir.” hükmüne yer verilmiştir.

Bu maddeye ilişkin örnek olaya Gümrükler Genel Müdürlüğünün 2014/28 sayılı Genelgesinde yer verilmiş olup, aynen; “Yükümlü (A)’ya rejim hükümlerinin ihlali nedeniyle 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun 235/1-c maddesi uyarınca gümrüklenmiş değer iki katı para cezası uygulanması gerekmektedir; eşyanın gümrük kıymeti 10.000 TL gümrük vergisi tutarı 1.000 TL, katma değer vergisi tutarı 1.980 TL’dir.” Bu durumda eşyanın gümrüklenmiş değeri 12.980 TL, uygulanacak idari para cezası tutarı 25.960 TL, zamanaşımı süresi ise 5326 sayılı Kabahatler Kanunu hükümleri uyarınca 8 yıl olacaktır.

4.2.2. Gümrük Kanunu’nun 235/1-b maddesinde “(a) bendindeki eşyanın değersiz, artık veya atık madde olması durumunda, idari para cezası; dökme halinde gelen eşya için ton başına otuz bin Türk Lirası, ambalajlı gelmesi halinde kap başına altı yüz Türk Lirası olarak hesaplanır ve eşya yurtdışı edilir.” hükümleri yer almaktadır.

Bu kanun maddesinde yasa koyucu cezaya konu fiilin gerçekleşmesi durumunda maktu para cezası öngörmüştür. Maktu para cezalarının tanımı gereği, ilgili kanun kapsamında ceza miktarının sabit belirlenmesi gerekmektedir. Bu açıdan, maktu para cezalarına ilişkin zamanaşımaları için; Yüzbin Türk Lirası veya daha fazla idarî para cezasını gerektiren

kabahatlerde beş yıl, Ellibin Türk Lirası veya daha fazla idarî para cezasını gerektiren kabahatlerde dört yıl, Ellibin Türk Lirasından az idarî para cezasını gerektiren kabahatlerde üç yıllık zamanaşımı süreleri göz önüne alınacaktır. Dolayısıyla, 235/1-d maddesi de aynı kapsamda değerlendirilmelidir.

Yukarıda yapılan açıklamalar paralelinde;

Gümrük Kanunu’nun 235/1-a, 235/1-c, 235/2-a, 235/2-b ve 235/5 maddelerinde belirtilen para cezaları nispi para cezalarıdır ve bu para cezalarının zamanaşımı süresi Kabahatler Kanunu hükümleri uyarınca **8 Yıl** olarak değerlendirilmesi gerekecektir.

6455 sayılı Yasayla, Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nun mülga 3’üncü maddesi (11)’inci fıkrasında yer alan düzenleme ile Gümrük Kanununun 235’inci maddesinin 1 (c) fıkrasına, (13)’üncü fıkrasında yer alan düzenleme Gümrük Kanunu’nun 235’inci maddesinin 2(a,b) fıkralarına aktarılmıştır.

4.2.3. 235’nci maddenin 3. fıkrasında “Yolcuların, gümrük mevzuatına göre kişisel ve hediye eşya kapsamı dışında olup beyanlarına aykırı olarak üzerlerinde, eşyası arasında veya taşıma araçlarında çıkan ya da başkasına ait olduğu halde kendi eşyasıymış gibi gösterdikleri eşyanın gümrük vergileri iki kat olarak alınır ve eşya sahibine teslim edilir. Gümrük vergileri ödenmediği takdirde, eşya gümrüğe terk edilmiş sayılır.” hükmüne yer verilmiştir. Bu hüküm, 5607 sayılı kanunun mülga 6’ıncı maddesi (1)’inci fıkrasındaki düzenleme, Gümrük Kanunu’na aktarılmıştır.

Örneğin, “Atatürk Havalimanı’na gelen (A) isimli şahıs, geliş gümrük salonunda yeşil hattı kullanmış, x-ray cihazından geçirildiğinde kişisel ve hediye eşya kapsamı dışında olan 1 adet dinamo cinsi eşya tespit edilmiş, bunun sonucunda Gümrük Kanunu’nun 235/3 maddesi uyarınca eşyanın gümrük

vergilerinin iki katı ödenmesi halinde kendisine verileceği aksi halde eşyanın gümrüğe terk sayılacağı bildirilmiştir.”

Kanunda beyan dışı fazla çıkan yolcu eşyası ile ilgili olarak bir idari para cezasından bahsedilmemiş olup, aykırılık sonucunda gümrük vergilerinin iki kat tahsil edileceğinden bahsedilmiştir. Yolcuların gümrük vergisi ödemediği beyana aykırı bir şekilde kişisel ve hediye olmaya eşya ile yeşil hattan geçmeleri, vergi yükünden kurtulma çabalarına işaret etmektedir. Böyle bir durumda vergi kaybı yaşanacaktır.

Kanun maddesine baktığımızda, ortada vergi kaybına neden olan bir işlem olmasına rağmen bu işlemle ilişkin uygulanacak para cezasının bulunmadığı görülmüştür. Böyle bir durum karşısında anılan maddenin Gümrük Kanunu'nun cezalar kısmında yer verilmesi de dikkat çekici bir durumdur. Sonuç itibarıyla, kanunun 235/3 maddesinde vergi kaybı söz konusu olması sebebiyle uygulanacak zamanaşımı süresi, Gümrük Kanunu'na ilişkin zamanaşımı hükümlerince **3 yıl** olarak değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Bu maddeye ilişkin dikkat çekici bir diğer konu, zamanaşımı durumunun fiiliyatta uygulama alanı bulamamasıdır. Zira burada uygulanan iki katı gümrük vergilerinin tahakkuku, tebliği ve tahsili aynı zamanda gerçekleşmektedir. Bilindiği gibi, ticari miktar ve mahiyet arz etmeyen fazla çıkan yolcu beraberli eşyanın tespit edilmesinin ardından kıymet ve tarife hemen belirlenmekte, ithalat vergileri hesaplanmakta ve yolcuya bildirilmektedir. Vergiler ödenmediği takdirde eşya gümrüğe terk sayılmaktadır. Bununla beraber, yolculara vergiyi ödemeleri konusunda belirli bir mühletin verilmiyor olması da göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, ilgili kanun

maddesinde iki katı verginin ödeninceye kadarki sürede eşyalar sahibine teslim edilmediği gibi vergilerin derhal ödenmesine yönelik bir ifadenin de yer almadığı görülmektedir.

4.3.1. Gümrük Kanunu'nun **236/1'**inci maddesinde “Teminat alınmış olsa bile, gümrük işlemlerine başlanmadan veya bu işlemler bitirilip gümrük idaresinin izni alınmadan gümrük antrepoları veya gümrük idaresince eşya konulmasına izin verilen yerlerden kısmen veya tamamen eşya çıkarılması veya buralardaki eşyanın değiştirilmesi ya da yapılan sayımlarda kayıtlara göre eşyanın bir kısmının noksan olduğunun anlaşılması hallerinde, bu eşyanın gümrük vergilerinin yanı sıra gümrüklenmiş değerinin iki katı idari para cezası verileceği”, hüküm altına alınmıştır.

Örneğin, X firması adına tescilli antrepo beyannamesi muhteviyatı eşyanın Y antrepoşunda Temmuz-Aralık 2013 yılı altışar aylık sayımlarda antrepo sayım listesinde 2510 kap eşya kayıtlı olduğu halde yapılan sayımda 5 kap (60şişe) (X) cinsi eşyanın eksik olması neticesinde Gümrük Kanununun 236/1'inci maddesi uyarınca gümrük vergilerinin yanı sıra gümrüklenmiş değerinin iki katı idari para cezası uygulanması gerekmektedir. Eşyanın gümrüklenmiş değeri olan 3.166,54 TL'nin iki katı 6.333,08 TL tahsil edilecektir.

Para cezası hesaplanırken gümrük vergisi değil, gümrüklenmiş değer ölçü alınmıştır. Dolayısıyla zamanaşımı Kabahatler Kanunu hükümleri uyarınca **8 Yıl** olarak değerlendirilmesi gerekecektir. Yine, Kanunun **236/5** maddesini de aynı kapsamda değerlendirmek doğru olacaktır.

4.3.2. Gümrük Kanunu'nun **236/2'**inci maddesinde “Gümrük antrepolarında veya gümrük idaresince eşya konulmasına izin verilen yerlerde yapılan sa-

yımlarda kayıtlara göre fazla eşya çıkması halinde, bu eşyanın 177 ila 180 inci madde hükümlerine göre tasfiyeye tabi tutulmasının yanı sıra, fazla çıkan eşyaya ait ithalat veya ihracat vergileri tutarı kadar para cezası alınacağı”, hüküm altına alınmıştır.

Örneğin, Y firması adına tescilli antrepo beyannamesi muhteviyatı eşyanın muayenesi için X antrepasına gidilmiş, yapılan sayım sonucunda mezkur beyannamede toplam 947 adet (şişenin) fazla olduğu tespit edilmiş, fazla çıkan eşya için Gümrük Kanununun 236/2 maddesi uyarınca ithalat vergilerinin iki katı para kesilmiştir. İthalat vergileri tutarı olan 21.508,93 TL'nin tahsili gerekmektedir.

Yukarıdaki örnek minvalinde Kanunun **236/2** maddesinde öngörülen idari para cezası gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan, nispi idari para cezasıdır. Zira ithalat veya ihracat vergileri tutarı kadar alınacak para cezasının konusu, eksik çıkan eşyanın cezai yaptırımıdır. Dolayısıyla burada sadece para cezasından bahsetmek mümkündür. Bu para cezasının zamanaşımı süresinin **8 Yıl** olarak değerlendirilmesi gerekecektir.

4.3.3. Gümrük Kanunu'nun **236/4** maddesinde “Gümrüksüz satış mağazalarından hak sahibi olmayanlara satış yapılması halinde satışa konu eşyaya, hak sahibi olmakla birlikte limit üstü satış yapılması halinde de limit üstü eşyaya ait ithalat vergilerinin yanı sıra bu vergilerin üç katı para cezası alınacağı”, hüküm altına alınmıştır.

Kanun maddesi gereğince uygulanacak idari para cezasının zamanaşımı süresi **3 Yıl** olup, cezanın konusu gümrük vergileri alacağına bağlı bir idari para cezasıdır. Limit üstü eşyaya ilişkin para cezasına dayanak bir vergi alacağı söz konusudur.

4.4.1. Gümrük Kanunu'nun **237/1'inci** maddesinde “...özet beyan veya özet beyan olarak kullanılan ticari veya resmi belgelerdeki kayıtlı miktara göre noksan çıkan kapların mahrecinden yüklenmemiş veya yanlışlıkla başka yere çıkartılmış veya kaza ve avara sonucunda yok olmuş veya çalınmış bulunduğu gümrük idaresince belirlenecek süre içinde kanıtlanamadığı takdirde, bu noksan kaplara ait eşyadan tarife pozisyonuna veya tarife pozisyonu tespit edilemiyor ise cinsine ve türüne göre tarifede dahil olduğu faslın en yüksek vergiye tabi pozisyonuna göre hesaplanacak gümrük vergileri kadar para cezası alınacağı”, hüküm altına alınmıştır.

Örneğin, X no.lu TIR karnesi muhteviyatı Y sayı/tarihli özet beyanname kapsamı eşyanın antrepoya tahliyesi sırasında 1 kap eşyanın özet beyan noksanlığının izahının yapılamaması neticesinde Gümrük Kanununun 237/1 maddesi uyarınca özet beyan veya özet beyan olarak kullanılan ticari veya resmi belgelerdeki kayıtlı miktara göre noksan çıkan kap için 255,33 TL tutarında ceza uygulanmıştır.

Eksik kap miktarına ilişkin gümrük vergileri tutarı kadar para cezası uygulanması sebebiyle gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan, nispi para cezası söz konusu olmuştur. Zamanaşımı sürelerinin **8 Yıl** olarak değerlendirilmesi gerekecektir.

4.4.2. Kanun'un **237/3 ve 237/6** maddelerinde yer alan idari para cezalarının konusunu eşyanın CIF kıymeti oluşturmaktadır. Anılan kanun maddelerinde ifade olunan para cezalarını tutarı gümrük vergilerine göre değil, CIF Kıymetine göre belirlenmiştir. CIF kıymeti gümrük vergilerinden daha kapsamlı bir kavramdır. Dolayısıyla bu maddelerde de gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan, nispi para cezaları söz konusu olmuştur ve zamanaşımı sürelerinin **8 Yıl** olarak değerlendirilmesi gerekecektir.

4.5.1. Kanun'unun **238/1'inci** maddesinde "241 inci maddenin üçüncü fıkrasının (h), (l) ve (m) bentleri, dördüncü fıkrasının (g) ve (h) bentleri ile beşinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen durumlar hariç, dâhilde işleme rejimi, gümrük kontrolü altında işleme rejimi ile geçici ithalat rejimine ilişkin hükümlerin ihlali halinde eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı, tam muafiyet suretiyle geçici olarak ithal edilen özel kullanıma mahsus taşıtlar için gümrük vergileri tutarının dörtte biri oranında para cezası verilir. Ancak, dâhilde işleme rejimi kapsamı ithal eşyasının, işleme faaliyetindeki hali veya işlem görmüş ürün hali de dahil olmak üzere rejim çerçevesinde izin verilen yerlerde tespiti halinde, ithal eşyasının gümrük vergileri tutarının iki katı oranında para cezası verilir. Bu cezanın ödeme süresi içinde eşyanın gümrükçe onaylanmış başka bir işlem veya kullanıma tabi tutulmaması halinde eşyanın gümrük vergileri tutarında para cezası tahsil edileceği" hüküm altına alınmıştır.

Örneğin, X firması adına tanzimli 2013/D1-008021/19.03.2013 sayı ve tarihli giriş beyannamesi ile geçici ithali yapılan 18000 adet '19960MC10 mekanik' cinsi eşyaların süresi içerisinde yurtdışı edilmemesi sebebiyle Gümrük Kanunu'nun 238/1'inci maddesi uyarınca gümrüklenmiş değerini iki katı ceza uygulanması gerekmektedir. Bu durumda eşyanın gümrüklenmiş değeri 9.235,08 TL, para cezası olan 18.470,16 TL tutarında tahsilat yapılacaktır.

Yukarıda Gümrük Kanunu'nun 234, 235, 236 ve 237'nci maddeleri kapsamında yapılan detaylı açıklamalar ışığında, kanunun 238/1 maddesinde öngörülen idari para cezası gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan, nispi para cezası olup, zamanaşımı süresi 5326 sayılı Kabahatler Kanunu hükümleri uyarınca **8 Yıl** olması gerekecektir.

SONUÇ

6455 sayılı Kanun ile birlikte Kaçakçılıkla Mücadele Kanun mülga olan bazı maddelerinde yer alan kaçakçılık kabahatleri 4458 sayılı Gümrük Kanunu'na aktarılmış böylece, Gümrük Kanunu'ndaki idari yaptırımların ağırlaştığı görülmüştür. 5326 sayılı Kanunu'nun yedinci maddesinde, kabahatlerin icrai veya ihmali davranışla işlenebileceği hüküm altına alınmıştır. Diğer taraftan, dokuzuncu maddesinde, Kabahatler, kanunda açıkça hüküm bulunmayan hallerde, hem kasten hem de taksirle işlenebileceği hüküm altına alınarak idari yaptırım kararı verilmesinde "kasıt" unsuru aranmasının zorunlu olmadığı belirtilmiştir. Dolayısıyla, Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda yer alan kabahatlerin ancak kasten işlenebileceği hükme bağlanmışken, Gümrük Kanununda idari para cezası verilebilmesi için söz konusu fiillerin taksirle işlenmesi yeterli görülmüştür.

Yapılan düzenlemeler ile Gümrük Kanunu'na göre tatbik edilecek para cezalarında zamanaşımı uygulaması sorunları ile karşı karşıya kalınmıştır. İdari para cezalarında zamanaşımı süresinin Kabahatler Kanunu'na göre veya Gümrük Kanunu'na göre değerlendirileceği net ortaya konulmadığı görülmüştür. Bu bakımdan Gümrük Kanunu'nun Vergi Kaybına Neden Olan İşlemlere Uygulanacak Ceza maddelerini tek tek ele alarak zamanaşımı süreleri bakımından değerlendirilmiştir.

Gümrük Kanunu'na göre tatbik edilecek para cezalarında zamanaşımının gümrük vergileri alacağına bağlı olup olmamasına göre değişmektedir. İdari para cezasının tutarı belirlenirken, para cezasına dayanak bir vergi alacağı söz konusu olması durumunda bu para cezası gümrük vergileri alacağına bağlı idari para cezası olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla zamanaşımı süresi Gümrük Kanunu'nda

yer alan zamanaşımı hükümlerine tabi olarak 3 yıl uygulanacağı düşünülmektedir.

Ancak, gümrük vergilerinin sadece idari para cezasının hesaplanmasında dikkate alındığı, ortada bir vergi alacağının söz konusu olmadığı para cezalarında ise gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan idari para cezası söz konusu olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, gümrük vergilerinin idari para cezalarının hesaplanmasında sadece bir ölçüm aracı olarak kullanıldığı durumlarda, gümrük vergileri alacağına bağlı olmayan idari para cezaları söz konusu olacaktır. Nitekim anılan kanunun bazı maddelerinde para cezası tutarının hesaplanmasında gümrüklenmiş değer ve eşyanın CIF kıymeti ölçü alınmıştır. Gümrüklenmiş değer ifadesinin gümrük vergilerinden daha kapsamlı olması sebebiyle para cezasına konu olduklarında zamanaşımı süresi, gümrük vergileri alacağına bağlı olmayacaktır. Dolayısıyla, böyle bir idari para cezasının söz konusu olduğu durumlarda Kabahatler Kanunu'na ilişkin zamanaşımı hükümlerine tabi olarak 8 Yıl geçerli olarak uygulanacaktır.

Bu açıdan, gümrük vergilerine bağlı olarak doğan para cezalarında zamanaşımı sürelerine ilişkin gümrük uygulamalarında birlik sağlanmadığı görülmüştür. Bu çalışmada ortaya konulan değerlendirmeler bizim kendi görüşümüz olup, uygulayıcılar tarafından farklı yorumlanarak, farklı sonuçlara ulaşılabileceği unutulmamalıdır. Dolayısıyla, bu konuda Bakanlık tarafından en kısa sürede uygulama birlikteliği sağlanması için aydınlatıcı mahiyette düzenleme yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Vergi aslına bağlı olarak alınan para cezalarının miktar bakımından daha yüksek tutarlara ulaşabileceği ve ağır olabileceği dikkate alındığında, kanun koyucu tarafından bu duruma ilişkin zamanaşımı süresi

3 yıl olarak belirlenmişken, diğer idari para cezaları için zamanaşımı süresinin 8 yıla kadar belirlenmiş olması, adalet ve ölçülülük ilkelerine aykırı olduğu değerlendirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, tüm durumlara ilgili zamanaşımı konusunun gümrük kanununda açıkça düzenlemeler yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Yine, bu zamanaşımı sürelerinin Ek Tahakkuk ve Ceza Takip Programında takip edildiği düşünüldüğünde, Gümrük İdareleri tarafından bu programın uygun ve düzgün bir şekilde kullanılması önem arz ettiği ve buna göre gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Kaynakça

- 4458 sayılı, 07/10/2009 tarihli Gümrük Kanunu (04/11/1999 tarihli ve 23866 sayılı Resmi Gazete).
- 5326 sayılı, 30.03.2005 tarihli Kabahatler Kanunu (31/03/2005 tarih ve 25772 sayılı Resmi Gazete).
- 5607 sayılı, 21/03/2007 tarihli Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu (31/03/2007 tarihli ve 26479 sayılı Resmi Gazete).
- 6455 sayılı, 28/03/2013 tarihli Gümrük Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (11/04/2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazete).
- Gümrükler Genel Müdürlüğü, 2013/38 sayılı Genelge.
- Gümrük Genel Tebliği (Tahsilat İşlemleri) Seri No:2, (21/01/2014 tarihli ve 28889 sayılı Resmi Gazete).
- GEDİK, Doğan, (Ocak 2008), "Bir İdari Yaptırım Çeşidi Olarak Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi", Terazi Hukuk Dergisi, S.17.
- ULUSOY, Ali, İstanbul (Kasım 2013), "İdari Yaptırımlar".
- İçişleri Bakanlığı, Mülkiye Müfettişliği İnceleme-Araştırma Raporu, (Erişim Tarihi:10.10.2015),http://www.mulkiyeteftis.gov.tr/ortak_icerik/mulkiyeteftis/idari%20para%20cezalar%C4%B1-%C4%B0nc.%20Raporu-as%C4%B11.doc.
- UZUN, Fatih, İstanbul (Mart 2015), "125 Soruda Gümrük Mevzuatında Para Cezaları", Syf.8.
- CEYHAN, Sami, GÖKTAŞ, Serkan, (Ocak-Mart 2014), "Mülga Kaçakçılık Fiillerinin, Gümrük Kanununda Düzenlenmesinin Hukuki Sonuçları", Gümrük ve Ticaret Dergisi, Sayı:3, Cilt:2, Syf.44.
- BOZKURT, Nevzat, (Kasım-Aralık 2013), "Gümrük Vergi ve Para Cezalarına İlişkin Zamanaşımı Konusunda 6455 sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklikler", Gümrük ve Ticaret Dergisi, Sayı:2, Cilt:1, Syf.21.
- 6455 sayılı Kanun Gerekçesi, (Erişim Tarihi:06.10.2015), <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6455.html>.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, 2014-İstanbul, "Beyanname Düzenleme Kılavuzu", Cilt:3, Syf:248, 252.

Hüseyin YAREN*

Futbolcuların Gümrük Kıymeti, Gümrük Tarifesi ve Menşei

Özet

İnsan ticareti ve kölelik şüphesiz yıllar önce insanlığın gündeminden çıkmıştır. Ama günümüzde başta futbolcular olmak üzere sporcuların belirli bedeller karşılığında transfere yani bir nevi alım satım konu oldukları da göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Makalemizde, bu alım satım işleminin gümrük mevzuatını tabi olması durumunda futbolcuların Gümrük Kıymeti, Gümrük Tarifesi ve Menşeinin nasıl belirleneceği tartışılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Futbolcu Transferleri, Eşyanın Gümrük Kıymeti, Menşe, Tarife

JEL Sınıflandırma Kodu: F13, F14, F15

The Custom Value, The Origin And The Tariffs Of Footballers

Abstract

Trafficking of human beings and slavery had already fallen off the agenda of humanity. But in this day and age, it is an unignorable truth that sportsmen especially football players are the subjects of the transfers which can be thought a type of trade. In this article; it will be discussed that; if transfers were subject to law, how The Custom Value, The Origin and The Tariffs of football players would be determined.

Keywords: Transfers of Footballers, The Custom Value, The Origin And The Tariffs

JEL Classification Codes: F13, F14, F15

GİRİŞ

İnsan hakları üzerine detaylı olarak kaleme alınmış ve uluslararası toplumda genel kabul görmüş temel metin şüphesiz İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. Söz konusu metin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir. 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu ile "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Resmi Gazete ile yayınlanması yayımdan sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu Beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması" kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır(TBMM, 2001: s. 203).

Söz konusu Beynamede; eşitlik, yaşama hakkı, özgürlük, kişi güvenliği hakkı, aile kurma hakkı ve mülkiyet hakkı gibi hususlar düzenlemekle birlikte 4 üncü madde ile “Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.” hükmü kabul edilmiştir(T-BMM, 2001: s. 204).

Madde metni ile özelde kölelik yasaklanmakla birlikte şüphesiz temel vurgu insan ticaretinin yapılmamasına ilişkindir. Bununla beraber yazımıza konu edileceği üzere, başta futbolcular olmak üzere sporcular gerek aynı ülke içerisinde gerekse de farklı ülkelerde yer alan takımlar arasında “bonservis bedeli” karşılığında transfere dolayısı ile de bir nevi “ticaret”e konu olmaktadır.

Tabi ki bu alım-satım/transfer işlemi, işleme konu olan bir eşya olmadığı için gümrük mevzuatı içerisinde değerlendirmek mümkün görünmemektedir. Yazımız kapsamında amaçlanan ise eğer bu alım-satım/transfer işlemi gümrük mevzuatı kapsamında değerlendirilebilecek olsaydı gümrük tekniği ve terminolojisinin söz konusu işlem üzerinde nasıl zuhur edeceği.

1. FUTBOLCU TRANSFERLERİ NEDEN GÜMRÜK MEVZUATINA TABİ OLAMAZ?

Girişte bahsettiğimiz üzere futbolcu transferlerinin gümrük mevzuatı çerçevesinde değerlendirilmesi mümkün değildir. Öyle ki; Gümrük Kanunu’nun 1 inci maddesinde; “Bu Kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesine giren ve çıkan eşyaya ve taşıt araçlarına uygulanacak gümrük kurallarını belirlemektir.” denilmek suretiyle gümrük kurallarının eşya ve taşıt araçlarına uygulanacağı hüküm altına alınmış, yine söz konusu Kanunun 3/23 üncü maddesi ile de “eşya” deyiminden; her türlü madde, ürün ve değer anlaşılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Dolayısıyla futbolcu; eşya veya taşıt aracı olarak değerlendirilemeyeceğinden, Gümrük

Kanunu ve buna bağlı mevzuatın futbolcu transferlerine uygulanması söz konusu olmayacaktır. Yazımızın takip eden bölümlerinde bu konunun gözü ardı edilmesi halinde ortaya çıkacak durumlar irdelenmeye çalışılacaktır.

2. FUTBOLCUNUN TARİFESİ, MENŞEİ VE KIYMETİ

İthalatta alınan gümrük vergisi, kural olarak gümrük kıymeti üzerinden alınmaktadır. Ancak gümrük kıymeti tek başına eşyanın gümrük vergisini belirlememektedir. İthalatta ödenen gümrük vergileri dört temel unsur ile belirlenmektedir.

- Eşyanın Gümrük Tarifesi*
- Eşyanın Menşei*
- Eşyanın Gümrük Kıymeti*
- Eşyanın Miktarı (Uçak, 2010: s. 10)*

Bu anlamda izleyen bölümde futbolcu transferlerinde gümrük vergisi alınıyor olsaydı; bu vergi nasıl hesaplanırdı sorusunun üzerinde durulacaktır.

2.1 Futbolcunun Gümrük Tarifesi

Gümrük Kanunu’na göre; gümrük vergileri, gümrük yükümlülüğünün başladığı tarihte yürürlükte olan gümrük tarifesine göre hesaplanmakta, ayrıca varsa eşya ticaretine ilişkin özel hükümlerle belirlenmiş diğer önlemler de gerektiği takdirde, söz konusu eşyanın tarife pozisyonuna göre uygulanmaktadır.

Bu anlamda eşyaya ilişkin 12 rakamdan oluşan Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu’nun doğru olarak belirlenmesi çok büyük önem arz etmektedir.

Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu’nun dayanağı olan Armonize sistem ve dolayısıyla Türk Gümrük Tarife Cetveli iki temel sınıflandırma kriterine dayanır:

- Eşyanın yapıldığı maddeye, materyale göre sınıflandırma
- Eşyanın fonksiyonu veya kullanıldığı yere göre sınıflandırma

... Gümrük Tarife Cetvelini inceleyecek olursak, eşyanın yapıldığı materyale göre sınıflandırmanın şu bölümler için geçerli olduğunu görmekteyiz.

- Bölüm I: Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler
- Bölüm II: Bitkisel Ürünler
- Bölüm IX: Ağaç ve Ahşap Eşya

...Sınıflandırma prensiplerinden eşyanın fonksiyonu veya kullanıldığı yere göre sınıflandırmanın ise şu bölümler için geçerli olduğu görülmektedir.

- Bölüm XII: Ayakkabılar, Başlıklar, Şemsiyeler, Güneş Şemsiyeleri
- ... Bölüm XVII: Nakil Vasıtaları (Gökçelik, 2009: s. 28-29)

Görüldüğü üzere Tarife Cetvelinin ilk bölümlerinde genel itibarıyla eşyanın ham hali yer almakta, eşyanın ham maddesinin işlenme düzeyi arttıkça da eşyanın dâhil olacağı bölüm yukarılara çıkmaktadır. Bu anlamda bakıldığında futbolcu transferleri gümrük mevzuatı kapsamında değerlendirilseydi; şüphesiz futbolcular Gümrük Tarife Cetvelinin 1 nolu Bölümü'nde yer alacaklardı ve belki de oynadıkları mevkiye, geçmiş tecrübelerini, yaşlarına, millî takımlarda oynayıp oynamadıklarına göre de alt açılımları detaylandırılabilirdi.

Futbolcuların Tarife Cetvelindeki yerini bir nebze de olsa belirledikten sonra örnek olarak Özel Tüketim Vergisinin uygulanışına bakabiliriz. Bilindiği üzere özel tüketim vergilerine gelir sağlama amacı dışında birçok nedenle başvurulabilmektedir. Gelir seviyesi yüksek kesimin satın alacağı varsayılan lüks mallar üzerinde yoğunlaştırılan özel tüketim vergileri, vergi yükü dağılımında artan oranlılığın

gerçekleştirilmesine hizmet edebilmektedir (Taylar, 2012: s. 462).

Bu anlamda her ne kadar ülkemize gerçekleşen transferlerin meblağları, Real Madrid'in 09/10 futbol sezonunda gerçekleştirdiği 94,00 milyon €'luk Cristiano Ronaldo transferinin yanına yaklaşmasa da; futbolcu transferlerinin de ÖTV kanunu kapsamına gireceği ve bu anlamda uygulanacak ÖTV oranının belirlenmesinde yine Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonundan faydalanılacağı aşikârdır.

2.2 Futbolcunun Menşei

Gümrük Kanununun 18 inci maddesinde; "Tümüyle bir ülkede elde edilen veya üretilen eşya, o ülke menşelidir." Denilmektedir; dolayısıyla *Menşe eşyanın hangi ülkeden geldiğini değil, hangi ülkede üretilmiş olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.*(Kaya, 2007: s. 1)

Makalemizin hareket noktası Gümrük Kanunu ve buna bağlı mevzuatın futbolcu transferlerine uygulanması halinde ortaya çıkacak durumlar olduğu için belki de en karmaşık konu futbolcuların menşelerinin belirlenmesi olacaktır. Öyle ki;

Gümrük Kanununun 18 inci maddesinde; "Tümüyle bir ülkede elde edilen veya üretilen eşya, o ülke menşelidir." Denilmekte olup, ilgili maddenin izleyen kısmında "Tümüyle bir ülkede elde edilen veya üretilen eşya ifadesinden;

- O ülkede çıkartılan madencilik ürünleri,
- O ülkede toplanan bitkisel ürünler,
- O ülkede doğan ve yetiştirilen canlı hayvanlar,
- O ülkede yetiştirilen canlı hayvanlardan elde edilen ürünler,
- O ülkede tutulan ve avlanan balıkçılık ve avcılık ürünleri... anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.

Bununla birlikte; aynı Kanununun 19 uncu maddesinde; üretimi birden fazla ülkede gerçekleştirilen

eşyanın bir ülke menşeli sayılabilmesi için, o ülkede yeni bir ürün imal edilmesi veya imalatın önemli bir aşamasının ve ekonomik yönden gerekli görülen en son esaslı işçilik ve eylemin o ülkede bu amaçla donatılmış işletmelerde yapılması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

Söz konusu hüküm ele alındığında ilk akla gelen elbette ki Türkiye’de top oynayan başta Almanya’da yetişmiş olan “gurbetçi” futbolculardır.

Türklerin Almanya’da işçi olarak çalışmaları 1957’de 12 kişilik sanatkâr grubunun Almanya’ya gitmesi ile başlamış, bunu çok sayıda başka işçilerin de izlemesi üzerine Almanya’ya gidişi resmen örgütleyebilmek amacıyla 31 Ekim 1961’de Türk-Alman İşçi Mübadele Anlaşması imzalanmıştır. Diğer Batı Avrupa ülkelerinde de işgücü açığını kapatmak üzere, ilgili ülkelerin isteği üzerine 1964’de Hollanda, Belçika ve Avusturya, 1965’de Fransa ve 1967’de ise İsveç ile benzer işçi mübadele anlaşmaları imzalanmıştır. Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması Türklerin bu anlaşmalar gereğince Batı Avrupa’ya göçleri 1970’lere kadar artarak sürmüştür, 1973’deki petrol krizinin yol açtığı ekonomik olumsuzluklar sonrasında yabancı işçi alımları yavaşlatılmış, 1980’lerden sonra ise tamamen durdurulmuştur. Ancak değişik vesilelerle göç halen devam etmektedir (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2005: s. 7-8).

Göç; özellikle yeni ikametlerine yerleşen ilk işçileri kültürel, ekonomik ve sosyal bir takım tercihler yapmak zorunda bırakırken; Almanya’da doğup büyüyen yeni nesil Türkler de bir takım farklı tercihler arasında kalmıştır. Bu konu alabildiğine kapsamlı ve üzerinde hali hazırda çalışılan bir mecra olduğu için biz yalnızca olayı ‘futbolcuların menşei’ çerçevesiyle değerlendirmeye çalışacağız.

2015 yılı itibarıyla Spor Toto Süper Lig’de yurtdışında doğup büyümüş ve çoğunluğu Almanya’nın alt-

yapısında yetişmiş 98 Türk futbolcu forma giyiyor (Avşar, 2015: s. 1).

Söz konusu cümlede menşe anlamında temel vurgu şüphesiz bu 98 Türk futbolcunun; ‘yurtdışında doğup büyümüş’ ve ‘Almanya’nın altyapısında yetişmiş’ olmalarındadır. Gümrük mevzuatı açısından bakıldığında; *tümüyle bir ülkede elde edilen veya üretilen eşyanın, o ülke menşeli sayılacağı* hususu ve üretimi birden fazla ülkede gerçekleştirilen eşyanın bir ülke menşeli sayılabilmesi için, ... *ekonomik yönden gerekli görülen en son esaslı işçilik ve eylemin o ülkede bu amaçla donatılmış işletmelerde yapılması gerektiği* hususları bir arada değerlendirildiğinde; bahse konu 98 Türk futbolcu, gümrük mevzuatı ve *futbol anlamında* Almanya, Hollanda, Belçika menşeli sayılacaktır.

Türkiye Futbol Federasyonu(TFF) tarafından 2014 - 2015 Futbol Sezonunda Spor Toto Süper Liginde bulunan kulüplerin transfer ve tescil dönemleri içerisinde olmak kaydı ile 8 yabancı uyruklu futbolcu ile sözleşme imzalayabilmelerine, ancak sahada müsabakaya devam eden kadroda aynı anda en fazla 5 yabancı uyruklu futbolcu bulundurulması koşulu ile 8 yabancı uyruklu futbolcunun müsabaka isim listesine yazılabilesine olanak tanınmıştır. (<http://www.tff.org/>)

Hali hazırda uygulanmakta olan bu yöntemde; yabancı ülke milli takımlarının formasını giyen yerli oyuncular futbol anlamında Türk menşeli kabul edilmekte ve yabancı statüsü harici tutulmaktaydı.

Bununla birlikte 2015-2016 sezonu itibarıyla TFF tarafından uygulamaya konulacak olan yeni düzenlemede; yabancı ülke milli takımlarının formasını giyen yerli oyuncular, yabancı statüsünde kabul edilecektir. Bu anlamda futbolcuların doğup-büyüme ve yetiştirilme kriterleri itibarıyla ‘futbolculuk’larını kazandıkları ülkelerin menşelerini taşıdıkları yönündeki düşüncemizin yeni sezonda TFF tarafından da dikkate alınacağı görülmektedir.

Yine TFF tarafından 2014 – 2015 Futbol Sezonu için Spor Toto Süper Liginde futbolcular için geçerli ‘menşei kazandıran işçilik ve eylemler’ şu şekilde sıralanmıştır:

Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçen yabancı uyruklu futbolcuların, vatandaşlığa kabul için yapmış oldukları ilk müracaat tarihinden itibaren, ancak beş yıl sonra Türk statüsünde oynayabilmelerine, sezonun bir yarısının içerisinde beş yıllık süresi dolanların, o yarının başındaki transfer ve tescil döneminin başından itibaren Türk statüsünde sayılması,

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 42. Maddesinin 1. Fıkrası uyarınca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kazananların, (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları, Türk vatandaşı olmak istemeleri) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanma tarihinden itibaren Türk statüsünde oynayabilmeleri... (<http://www.tff.org/>)

Futbolcu menşei açısından bakıldığında TFF; 2014 – 2015 Sezonunda, PTT 1. Lig takımlarının 3 yabancı uyruklu futbolcu ile sözleşme ve bu 3 yabancı futbolcuya ilaveten Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan ülkelerinin vatandaşı olan en fazla 2 futbolcu ile sözleşme imzalayabilmelerine olanak sağlayarak bir anlamda söz konusu 2 futbolcu için bir nevi Türk Menşeiil sayılma hakkı tanımıştır.

2.3 Futbolcunun Kıymeti

Gümrük Kanununun 23 üncü ve izleyen maddelerinde özetle; eşyanın gümrük kıymetinin, Gümrük Tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla belirlenen kıymet olduğu,

İthal eşyasının gümrük kıymetinin, eşyanın satış bedeli olduğu,

Eşyanın satış bedelinin ise, Türkiye’ye ihraç amacıyla yapılan satışta fiilen ödenen veya ödenecek fiyat olduğu,

Fiilen ödenen veya ödenecek fiyatın da, ithal eşyası için alıcının, satıcıya veya satıcı yararına yaptığı veya yapması gereken ödemelerin toplamı olduğu hüküm altına alınmıştır.

Makalemizin konusu itibariyle belki de üzerinde en az kafa yorulması gereken husus futbolcuların kıymeti konusudur. Öyle ki; günümüzde futbolcuların değerlerini; oynadıkları mevki, attıkları gol, yaptıkları asist gibi performans dayalı verilerin yanı sıra, bu performanslara birincil derece etki eden yaş, boy, kilo ve çeviklik gibi doğrudan fiziki unsurlar da belirlemektedir. Öyle ki; futbolcuların değerlerinin belirlenmesinde göz önüne alınan bu hususlar her ne kadar cari bir uygulama olmasa da bir nevi kölelerin değerlerinin belirlenmesindeki kıstasları akıllara getirmektedir:

Köle ticaretinde, köle ve cariyelerin dış görünüşleri, el becerileri, sağlıklı olup olmadıkları, vücutlarının herhangi bir yerinde yara izi ya da başka bir lekenin varlığı, yaşları, fiyatların belirlenmesinde etkili olmuştur. Özellikle cariye satışlarında bir cariyenin güzelliği, yaşı ve üstüne üstlük şarkı söyleme ve raks etmek gibi becerileri olması fiyatın doğrudan artışı anlamına gelmektedir. Bu nedenle satışa konu olmuş mahkeme kayıtları da dâhil bütün kölelikle ilgili dava kayıtlarında genellikle kölelerin dış görünüşü ve fiziki yapısı tarif edilmektedir(Akkaya, 2011: s. 208, 209).

Görüldüğü üzere; ticarete konu olan kölelerin değerlerinin belirlenmesinde rol oynayan fiziki yapı ve beceri gibi unsurlar, günümüzde de futbolcuların transfer değerlerinin belirlenmesinde kullanılmaktadır.

3. SONUÇ

Makalemizde; futbolcuların belirli bedeller karşılığında kulüpler arasında transfer olmaları, dolayısıyla bir nevi alım-satım işlemine konu olmaları, bilahare bahse konu bu transferlerin önemli bir bölümünün de uluslararası boyutunun olması karşısında söz konusu işlemlerin gümrük mevzuatına tabi olması halinde ne gibi durumların ortaya çıkacağı sorusu tartışılmaya çalışılmış;

Bu kapsamda futbolcuların ülkeler arasında transferi halinde belirlenmesi zorunlu olacak tarife, kıymet ve menşee unsurlarının üzerinde durulmuş;

Nihayetinde, Tarife Cetvelinin ilk bölümlerinde genel itibariyle eşyanın ham halinin yer aldığı, eşyanın hammaddesinin işlenme düzeyi arttıkça da eşyanın dâhil olacağı bölümün yukarılara çıktığı dikkate alındığında futbolcuların Gümrük Tarife Cetvelinin 1 nolu Bölümü'nde yer alacakları,

Vergi matrahını azaltma anlamında farklı yöntemlere başvuran kimi firmalardan farklı olarak kulüpler bonservis bedelini olduğu gibi hatta çoğu zaman olduğundan fazla şekilde duyurma heveslisi olduğundan, futbolcu transferleri gümrük mevzuatına tabi olmuş olsaydı vergilerin belirlenmesinde en muteber kıstasın kıymet olacağı,

Gümrük Kanununun 19 uncu maddesinde; üretimi birden fazla ülkede gerçekleştirilen eşyanın bir ülke menşeli sayılabilmesi için, o ülkede yeni bir ürün imal edilmesi veya imalatın önemli bir aşamasının ve ekonomik yönden gerekli görülen en son esaslı işçilik ve eylemin o ülkede bu amaçla donatılmış işletmelerde yapılması gerektiği hükmü dikkate alındığında; 'yurtdışında doğup büyümüş' ve 'o ülke altyapısında yetişmiş' gurbetçi futbolcuların **futbol anlamında** o ülke menşeli sayılabileceği sonuçlarına varılmış,

Bununla birlikte TFF tarafından 2015-2016 sezonu itibariyle uygulamaya konulacak olan yeni düzenleme ile bu sonucu teyit eder mahiyette olacak şekilde; yabancı ülke milli takımlarının formasını giyen yerli oyuncuların yabancı statüsünde kabul edileceği duyurulmuştur.

Kaynakça

Kitaplar

- Uçak, H. (2011) 100 Soruda Gümrük. Ankara: Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını
- Gökçelik, C. (2009) Gümrük ve Dış Ticaret Uygulamaları. İstanbul

Dergiler

- Akkaya, M. (2011). XVII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Üsküdar'da Köle Ticareti, Kölelerin Ticaretle Uğraşması Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 14, Sayı 25, sayfa 204-217
- Taylar, Y. (2012). Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri Ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 12, Özel S., 2010, s.435-467

Tezler

- Kaya, Talip E. (2007). Dünya Ticaretindeki Gelişmelerin Ülkemiz Menşee Mevzuatına Etkisi: Pan-Avrupa-Akdeniz Menşee Kümülasyonu Sistemi Örneği, Uzmanlık Tezi. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

Diğer Kaynaklar

- Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, (2005), Federal Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı Ve Sorunları Araştırması, Ankara
- TBMM, (2001) Uluslararası Temel İnsan Hakları Belgeleri, ss. 203
- Avşar, H. İbrahim (2015) Süper Lig'de 98 gurbetçi, <http://www.aa.com.tr/tr/spor/461103--super-ligde-98-gurbetçi> (20.04.2015)
- TFF, (2015) 2014-2015 Futbol Sezonu İlan Edilmesi Gereken Hususlar, <http://www.tff.org/Resources/TFF/Auto/74566d9f-b3084162a7f312c8f34192e2.doc> (20.04.2015)
- http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/mevzuat_TIHB.htm Erişim 22.01.2014
- <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> Erişim 22.01.2014
- www.anayasa.gov.tr/files/bireysel_basvuru/AIHS_tr.pdf Erişim 22.01.2014
- Gümrük Kanunu

Mustafa YAVUZ*

Anonim ve Limited Şirketlerde Genel Kurul Toplantı Tutanağının Önemi ve Düzenlenme Usulü

Özet

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu uyarınca anonim ve limited şirket genel kurullarında, ortakları veya temsilcilerini, bunların sahip oldukları payları, gruplarını, sayılarını, itibari değerlerini, genel kurulda sorulan soruları, verilen cevapları, alınan kararları, her karar için kullanılan olumlu ve olumsuz oyların sayılarını göstermek üzere toplantı tutanağı düzenlenir. Söz konusu tutanağın ve eklerinin, toplantı başkanlığı ve anonim şirketlerde katılmışsa Bakanlık temsilcisi tarafından imzalanması zorunludur, aksi halde tutanak geçersiz olacaktır. Şirketin yönetim organı, toplantı tutanağının noterce onaylanmış bir suretini derhal sicil müdürlüğüne vermek ve tescil ve ilana tabi hususları tescil ve ilan ettirmekle yükümlüdür. İşte bu çalışmada, toplantı tutanağı bütün yönleriyle incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anonim şirket, limited şirket, genel kurul, şirket ortağı, toplantı tutanağı, toplantı başkanlığı.

JEL Sınıflandırma Kodu: K20, K40, O24

The Importance and Organization Method of General Meeting Minutes for Joint-Stock Corporations and Limited Liability Corporations

Abstract

In accordance with the Turkish Commercial Code number 6102, minutes of general meeting are drawn up in general meetings of both joint-stock and limited liability corporations in order to demonstrate partners of company and their representatives, shares, groups, numbers and nominal values of them, questions requested in the general meeting and answers given to them, decisions taken in the general meeting, both positive and negative votes for each individual decision. The relevant minutes and annexes must be signed by the chairman of meeting and also by the representative of the Ministry if he/she has attended to the meeting. Otherwise, the minutes become invalid. The managing body of the company is liable for giving a notarized copy of the minutes to the registry of commerce immediately and getting registration and announcement of issues which are required done. In this study minutes of meeting subject is analyzed and assessed in all its aspects.

Keywords: Joint-stock corporation, limited liability corporation, general meeting, partner of company, minutes of meeting, chairmanship of meeting.

JEL Classification Codes: K20, K40, O24

GİRİŞ

Anonim ve limited şirketlerin zorunlu organlarından biri olan genel kurul, ortakların belli bir zamanda ve yerde müzakerelerde bulunmak ve karar almak için mevzuatta öngörülen genel kurul düzenine (çağrı, öneri, müzakere, nisap, oylama, karar alma gibi) uymak kaydıyla bir araya gelmelerini ifade eder. Genel kurul, bir anlamda şirketlerin yasama organı mahiyetinde olup, kanunda ve esas sözleşmede açıkça öngörülmüş bulunan hallerde karar alır. Bir organ olarak genel kurulun karar alması, kural olarak toplantıyı gerektirir ve genel kurul iradesi bu toplantılarda oluşur (Akbay, 2009:4-7). Kanuni istisnalar saklı olmak üzere ortaklar, şirket işlerine ilişkin haklarını genel kurulda kullanırlar.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun¹ (TTK) 422. maddesi uyarınca, genel kurul toplantılarında tutanak tutulur. Toplantı tutanağı, anonim ve limited şirket genel kuruluna katılan ortaklara ilişkin bilgilerin, toplantı ve karar nisaplarının, gündemde yer alan hususlara ilişkin yapılan görüşmelerin ve genel kurulun iradesi olarak alınan kararların tespit edildiği belgedir (Karahana ve Huysal, 2012:519). Esas sözleşmede aksine herhangi bir düzenleme yoksa toplantıyı yönetecek başkan ve gereğinde başkan yardımcısı, ortaklar veya ortak sıfatını taşıması şart olmayan kişiler arasından genel kurul tarafından seçilir. Toplantı başkanı, tutanak yazmanı ile gerek görürse oy toplama memurunu tayin ederek başkanlığı oluşturur.

TTK'nın anonim şirketlerde genel kurul toplantı tutanağını düzenleyen söz konusu 422. madde hükmü, aynı Kanunun 617/III. maddesinde yapılan atıf kapsamında limited şirketler hakkında da kıyas yoluyla uygulanacaktır.

Bu çalışmada, anonim ve limited şirket genel kurul toplantılarında tanzim edilmesi gereken toplantı tu-

tanağı ile bu tutanağın düzenlenmesine ilişkin usul ve esaslar hakkında detaylı ve açıklayıcı bilgi verilecektir.

1. GENEL KURUL TOPLANTI TUTANAĞI

Bir anonim veya limited şirket genel kurul toplantısında genel kurul kararının meydana gelebilmesi için sadece karar alınması yeterli olmayıp, bu karar aynı zamanda tutanağa da bağlanmalıdır. Şirket genel kurul toplantısında alınan kararlar, yapılan seçimler, kullanılan oylar tutanakta gösterilir (Aksu, 2012:86). Toplantı tutanağı, işlevsel anlamda bazı görevler ifa eder. Öncelikle alınmış kararlar ve seçim sonuçları toplantı tutanağında belgelenmiş, bir başka deyişle ispat vesikası meydana getirilmiş olur. Ayrıca toplantı tutanağı, organların karşılıklı olarak bilgilenmesini ve toplantıya katılmayan ortakların alınan kararlar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar (Akbay, 2009:221). Bunun yanında söz konusu tutanak, genel kurul kararları ve bunların içerikleri hususunda doğabilecek şüphe ve tereddütleri de giderir.

Toplantı tutanağına ilişkin olarak TTK'nın 422. maddesinde: "(1) Tutanak, pay sahiplerini veya temsilcilerini, bunların sahip oldukları payları, gruplarını, sayılarını, itibari değerlerini, genel kurulda sorulan soruları, verilen cevapları, alınan kararları, her karar için kullanılan olumlu ve olumsuz oyların sayılarını içerir. Tutanak, toplantı başkanlığı ve Bakanlık temsilcisi tarafından imzalanır; aksi halde geçersizdir. (2) Yönetim kurulu, tutanağın noterce onaylanmış bir suretini derhal ticaret sicili müdürlüğüne vermek ve bu tutanakta yer alan tescil ve ilana tabi hususları tescil ve ilan ettirmekle yükümlüdür; tutanak ayrıca hemen şirketin internet sitesine konulur." denilmektedir.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan Anonim Şirketlerin Genel Kurul Toplantılarının Usul ve Esasları ile Bu Toplantılarda Bulunacak

¹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu 14/02/2011 tarihli, 27846 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmış ve 01/07/2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Temsilcileri Hakkında Yönetmeliğin² (Yönetmelik) 26/l. maddesinde ise; genel kurul toplantısında yapılan görüşmeler ve alınan kararların, toplantı başkanlığı tarafından tutanağa yazılacağı, genel kurul tutanağının toplantı mahallinde ve toplantı sırasında en az iki nüsha olarak düzenleneceği ifade edilmiştir. Yine aynı Bakanlık tarafından yayımlanan ve adı geçen Yönetmeliğin ekinde yer alan anonim şirket genel kurul toplantılarına ilişkin örnek iç yönergeye³ göre genel kurul tutanağı daktiloyla, bilgisayarla veya okunaklı şekilde mürekkepli kalem kullanılmak suretiyle el yazısıyla ve EK'te gösterildiği şekilde düzenlenir. Tutanağın bilgisayarda yazılabilmesi için toplantı yerinde çıktılarının alınmasına imkan sağlayacak bir yazıcının olması şarttır. Bunlara ilişkin gerekli önlemler yönetim kurulu/müdürler tarafından alınır. Belirtelim ki, genel kurul toplantı tutanağı yazılırken maddeler, gündemdeki maddeler ile aynı sıra ve içerikte olmalıdır.

Öte yandan, anonim şirket genel kurul toplantılarına Gümrük ve Ticaret Bakanlığı temsilcisinin katılması gereken toplantılarda Bakanlık temsilcisi, genel kurul tutanağının hazırlanmasına nezaret eder⁴ ve tutanağın TTK ve Yönetmelik hükümlerine uygun olarak düzenlenmesini sağlar. Bakanlık temsilcisi toplantının yapılması ve kararların alınması ile ilgili tespit ettiği hukuka aykırılıkları ve usulsüzlükleri de toplantı tutanağına geçirir.

Diğer taraftan şirket ortaklarının, toplantı tutanağının içeriğini inceleme hakkı olmakla beraber, tamamının bir suretini veya fotokopisini isteme hakları TTK'da düzenlenmemiştir. Ancak açılacak davaya

temel olmak üzere ilgili ortağın müracaatı üzerine noter tasdikli bir suretinin verilmesi gerekir (Pulaşlı, 2013:367). Durum böyle olmakla birlikte her bir şirket ortağı, TTK'nın 35. maddesinde öngörülen ticaret siciline açıklık (aleniyet) ilkesi gereğince, şirket yönetimce ticaret siciline verilmiş olan toplantı tutanağını sicil müdürlüğünde inceleyebileceği gibi giderini ödeyerek bunun ve genel kurula ilişkin diğer belgelerin onaylı suretlerini de alabilir. Ayrıca, ilerleyen bölümlerde açıklanacağı üzere, TTK md. 422/II'de tutanağın şirketin internet sitesine konulması öngörülmüştür. Bu halde, bağımsız denetime tabi olup da internet sitesi açmakla yükümlü olan sermaye şirketlerinin toplantı tutanağı, şirketin internet sitesinde yayımlanmak suretiyle herkese açık hale getirilmişken, hem bu şirketlerde hem de internet sitesi kurma yükümlülüğüne tabi olmayan şirketlerde bu tutanağın ortaklara verilmemesinin hukuki olmadığı değerlendirilmektedir.

1.1. Tutanağın İçeriği

Toplantı tutanağında, şirketin ticaret unvanı, toplantı tarihi ve yeri, şirketin toplam sermayesi ve pay adedi, toplantıda hazır bulunan pay sahiplerinin veya temsilcilerinin sahip oldukları pay sayılarının toplamı ve grupları ile paylarının itibari değerlerinin toplamı gösterilmek suretiyle toplantı nisabı, genel kurulda sorulan sorular ve verilen cevaplar, alınan her karar için kullanılmış olumlu ve olumsuz oy sayıları, katılmışsa Bakanlık temsilcisinin adı ve soyadı ile görevlendirme yazısının tarih ve sayısı, çağrıya dayalı toplantı yapılıyorsa çağrının ne surette yapıldığı; çağrısız toplantı yapılıyorsa bu durum açık bir şekilde belirtilir. Toplantıda alınan kararlar,

² Anonim Şirketlerin Genel Kurul Toplantılarının Usul ve Esasları ile Bu Toplantılarda Bulunacak Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Temsilcileri Hakkında Yönetmelik, 28/11/2012 tarihli ve 28481 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

³ TTK'nın 419/II. maddesi uyarınca anonim şirket yönetim kurulu, genel kurulun çalışma esas ve usullerine ilişkin kuralları içeren, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından asgari unsurları belirlenmiş olan bir iç yönerge hazırlar ve genel kurulun onayından sonra yürürlüğe koyar. Bu iç yönerge tescil ve ilana tabidir. Anılan Bakanlık tarafından hazırlanan söz konusu iç yönergenin asgari unsurları, Anonim Şirketlerin Genel Kurul Toplantılarının Usul ve Esasları ile Bu Toplantılarda Bulunacak Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Temsilcileri Hakkında Yönetmelik ekinde yer almaktadır.

⁴ Yönetmeliğin 32. maddesinde öngörülen hallerde anonim şirket genel kurul toplantılarına Bakanlık temsilcisi de bulunmalıdır. Ancak, gündem maddelerinin içeriği ne olursa olsun limited şirketlerin hiçbir genel kurulunda Bakanlık temsilcisinin bulunması şart değildir. Limited şirket yönetime talepte bulunulsa dahi Ticaret İl Müdürlükleri tarafından herhangi bir görevlendirme yapılmayacaktır.

hiçbir tereddüte yer vermeyecek şekilde, olumlu ve olumsuz oyların toplamları da gösterilmek suretiyle tutanakta yer alır. Ayrıca kararlara ilişkin oy miktarları, rakamla ve yazıyla tutanakta gösterilir. (TTK md. 422/I, Yönetmelik md. 26). Söz konusu hususların tutanakta yer alması zorunlu olmakla birlikte, bunların dışında ayrıca takdir edilen konulara da tutanakta yer verilebilir. Nitekim özellikle tartışmalı gündem maddelerine ilişkin kararların, ortaklar tarafından kolayca anlaşılabilmesini, mahiyetini aydınlatıcı ve görüşmelerin tam olarak bilinmesini sağlayacak şekilde tutanakta gösterilmesi faydalı olacaktır. Bunun yanında, genel kurulda yapılan bütün konuşmaların kelime kelime tutanağa geçirilmesi şart olmayıp, sorulan sorular ve bunlara verilen cevapların özet olarak yazılması yeterlidir. Bununla birlikte ortak, soru ve/veya açıklamalarının aynen tutanağa geçirilmesini isterse kanaatimizce bu talep yerine getirilmelidir.

Ayrıca toplantıda alınan kararlara muhalif kalarak, muhalefet şerhi yazmak isteyenlerin şerhleri tutanağa yazılır veya yazılı olarak verilen muhalefet şerhleri tutanağa eklenir. Tutanağa şerh koyan ortağın adı ve soyadı yazılarak, muhalefet şerhinin ekli olduğu belirtilir. Zira bu durum, genel kurul kararları aleyhine iptal davası açılmasında önem arz etmektedir. Öyle ki, TTK'nın 446 ve 622. maddeleri uyarınca anonim ve limited şirket genel kurul kararları aleyhinde iptal davası açmak isteyen ortakların, kural olarak toplantıda hazır bulunup karara olumsuz oy vermesi ve bu muhalefetini tutanağa geçirtmesi lazımdır.

Öte yandan, yukarıda sayılanların dışında mevzuat gereğince belli hallerin varlığı halinde bazı hususların da tutanakta gösterilmesi zorunludur. Şöyle ki;

Toplantı gündeminin görüşülmesine başlanmadan önce, organın temsilcisi, bağımsız temsilci ve kurumsal temsilci ile tevdi eden temsilcilerinin, temsil edecekleri kişilerin payları ile ilgili şirkete yaptıkları bildirimler, doğrudan veya pay sahiplerinden birinin talebi üzerine toplantı başkanı tarafından açıklanır.

Bu açıklamanın yapılmaması tek başına genel kurulda karar alınmasını engellemekle birlikte, söz konusu hususun tutanağa yazılması zorunludur. Bunun yanında, oy hakkının kullanılmasına ilişkin sınırlamaları dolanmak veya herhangi bir şekilde etkisiz bırakmak amacıyla payların veya pay senetlerinin devri ya da pay senetlerinin başkasına verilmesi geçersizdir. Yetkisiz katılmalarla ilgili olarak her ortak, toplantı başkanlığına itirazda bulunabilir, itirazını ve yönetim kuruluna da itirazda bulunmuş olduğunu tutanağa geçirebilir (TTK md. 431-433).

Diğer taraftan, finansal tabloların müzakeresi ve buna bağlı konular sermayenin en az onda birine, halka açık şirketlerde yirmide birine sahip azlık pay sahiplerinin istemi üzerine genel kurul kararına gerek olmaksızın, toplantı başkanı tarafından bir ay sonraya ertelenmesi zorunludur. Azlık pay sahipleri tarafından finansal tablolar hakkında ileri sürülecek tüm itirazların ilk toplantıda yapılması ve bunların tutanağa yazılması gerekir. Azlığın istemiyle bir defa ertelendikten sonra finansal tabloların müzakeresinin tekrar geri bırakılmasının istenebilmesi, finansal tabloların itiraza uğrayan ve tutanağa geçmiş bulunan noktaları hakkında ilgililer tarafından, dürüst hesap verme ölçüsü ilkeleri uyarınca cevap verilmiş olması şarttır. (TTK md. 420).

Son olarak ifade edelim ki, murahhas üyelerle en az bir yönetim kurulu üyesinin genel kurul toplantısında hazır bulunması şarttır. Diğer yönetim kurulu üyeleri de isterlerse genel kurul toplantısına katılabilirler. Şirket bağımsız denetime tabi ise denetçi de genel kurulda hazır bulunur (TTK md. 407/II). Toplantı başkanlığı, murahhas üyeler ile en az bir yönetim kurulu üyesinin ve denetime tabi şirketlerde denetçinin toplantıda hazır olup olmadığını tespit etmek ve bu durumu toplantı tutanağında belirtmekle görevlidir (Yönetmelik md. 8/1-f).

1.2. Tutanağın İmzalanması

Toplantı tutanağının her sayfası ve bu tutanağa dayanak oluşturan diğer belgeler, toplantı başkan-

lığı ve Bakanlık temsilcisinin katılması gereken toplantılarda Bakanlık temsilcisi tarafından imzalanır. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun⁵ 204/II. maddesine göre Bakanlık temsilcisi tarafından imzalanan tutanak aksi ispatlanıncaya kadar kesin delil sayılır. Tek pay sahipli şirketlerde, toplantı tutanağının tanzim edilmesi ve bu tutanağın toplantıda hazır bulunan ortak veya temsilcisi tarafından imzalanması zorunludur. Belirtelim ki, tutanak yanında tutanağa eklenen muhalefet şerhleri de toplantı başkanlığı ile Bakanlık temsilcisi bulunan toplantılarda Bakanlık temsilcisi tarafından imzalanır.

Toplantı başkanlığı ve anonim şirketlerde katılmışsa Bakanlık temsilcisi tarafından imzalanmayan toplantı tutanakları geçersizdir (TTK md. 422/I, Yönetmelik md. 26/V, Örnek İç Yönerge md. 13/III). Tutanağın geçersiz olması halinde doğal olarak alınan bütün kararlar da kendiliğinden geçersiz hale gelir. Bir başka deyişle imzalanmamış olan toplantı tutanakları yoklukla⁶ malul olup, ilgili tutanaklar ve/veya tutanakta yer alan kararlar hukuken mevcut değildir (doğmamıştır). Şirket genel kurul kararlarının geçersiz/yok olduğunun tespitini, dürüstlük kuralı çerçevesinde, belli bir süreye bağlı olmaksızın menfaati bulunan herkes, şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden isteyebilir.

Tutanağın, toplantı başkanlığı ve katılmışsa Bakanlık temsilcisi tarafından imzalanması yeterli olup, bütün ortaklarca imzalanması şart değildir. Durum böyle olmakla birlikte, özellikle az ortaklı şirketlerde tutanak bütün ortaklarca imzalanabilir mi? Kanaatimizce buna ilişkin TTK'da açık bir yasaklama bulunmadığından, anılan şirketlerde ortakların tutanağı imzalamasında bir engel yoktur. Ancak tekrar belirtelim ki, toplantı tutanağının bütün ortaklarca imzalanması zorunlu değildir. Bunun yanında tuta-

nağın, toplantı başkanlığınca imzalanmasına ilişkin genel kurul gündeminde bir madde bulunması da gerekli değildir.

1.3. Tutanağın Tescili

Toplantı başkanı, genel kurul toplantı tutanağının bir nüshasını ve hazır bulunanlar listesi dahil toplantı ile ilgili diğer tüm belgeleri, derhal şirkete (hazır bulunan yönetim kurulu üyelerinden birine) teslim eder. Örnek iç yönergenin 14/I. maddesine göre bu durum, taraflar arasında düzenlenecek ayrı bir tutanakla tespit edilir. Anonim şirketlerde yönetim kurulu, limited şirketlerde müdürler; genel kurul toplantı tutanağının noterce onaylanmış bir suretini toplantı tarihinden itibaren en geç on beş gün içerisinde ilgili ticaret sicili müdürlüğüne vermek⁷ ve bu tutanakta yer alan tescil ve ilana tabi hususları tescil ve Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilan ettirmekle yükümlüdür. Genel kurul kararları, tescil edilmemeleri halinde geçerli olmayacaktır. Genel kurul işlemleri ile ilgili belgelerin elektronik ortamda güvenli elektronik imza ile düzenlenmesi halinde toplantı tutanağında noter onayı aranmaz. Ayrıca söz konusu tutanak, internet sitesi açmakla yükümlü olan şirketlerce genel kurul tarihinden itibaren en geç beş gün içerisinde internet sitesine de konulur (TTK md. 422/II, Yönetmelik md. 29, Örnek İç Yönerge md. 14).

Toplantı başkanı, hazır bulunanlar listesinin, gündemin ve genel kurul toplantı tutanağının bir nüshasını katılmış olması halinde Bakanlık temsilcisine teslim eder. Genel kurulun elektronik ortamda yapılması halinde ise mezkur belgeler, elektronik belge taşımaya ve saklamaya elverişli bir ortam içerisinde de verilir. Bakanlık temsilcisi de toplantıdan sonra almış olduğu bu belge ve tutanakları, Gümrük

⁵ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 04/02/2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

⁶ Bir hukuki işlem, içeriği itibarıyla olduğu gibi meydana geliş açısından da emredici hukuk kurallarına aykırı olabilir. Meydana gelişle ilişkin emredici hukuk kuralları, hukuki işlemin mevcudiyet şartlarını belirleyen, onun unsurlarını oluşturan, kurucu şekli nitelikteki hükümlerdir. Hukuki işlemin meydana geliş açısından (şekil ve usul bakımından) emredici hükümlere aykırı olması durumunda yokluktan söz edilir.

⁷ Yönetmeliğin 29. maddesi uyarınca, toplantı tutanağının noterce onaylanmış bir suretinin yanında Bakanlık temsilcisi bulunan toplantılarda temsilcinin görevlendirme yazısının bir nüshası ve ticaret sicili müdürlüğüne istenecek diğer belgeler de ticaret sicili müdürlüğüne verilir.

ve Ticaret Bakanlığı merkez teşkilatında İç Ticaret Genel Müdürlüğüne, illerde ise ticaret il müdürlüğüne teslim eder.

2. GENEL KURUL TOPLANTI VE MÜZAKERE DEFTERİ

Anonim ve limited şirketler tarafından tutulması gereken defterlerden biri de genel kurul toplantı ve müzakere defteridir. TTK, işletmenin muhasebesiyle ilgili olmamakla birlikte mezkur defteri de ticari defter olarak kabul etmektedir. Bu defterin açılış onayı, kuruluş sırasında ve kullanılmaya başlanmadan önce noter tarafından yapılır. Genel kurul toplantı ve müzakere defterinin izleyen faaliyet dönemlerindeki açılış onayı, defterin kullanılacağı faaliyet döneminin ilk ayından önceki ayın sonuna kadar notere yaptırılır. Bahse konu defter, yeterli yaprakları bulunmak kaydıyla izleyen faaliyet dönemlerinde de açılış onayı yaptırılmaksızın kullanılmaya devam edilebilir. Ciltli ve sayfa numaraları teselsül eden söz konusu deftere, genel kurul toplantılarında görüşülen hususlar ve alınan kararlar kaydedilir. Anılan defter, şirket genel kurul toplantısı yapılırken kurulda sorulan sorular, verilen cevaplar, sunulan önergeler, alınan kararlar işlenerek düzenlenebileceği gibi hazırlanan toplantı tutanağının deftere yapıştırılması şeklinde de tutulabilir. Ticari Defterlere İlişkin Tebliğin⁸ 11/IV. maddesi uyarınca limited şirketlerde genel kurul toplantı ve müzakere defteri ile müdürler kurulu karar defteri, tek bir defter olarak tutulabilir.

SONUÇ

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda, anonim ve limited şirket genel kurul toplantılarında, yapılan görüşmeleri ve alınan kararları belgelendirmek, ortaya çıkabilecek şüphe ve tereddütleri gidermek ve bütün ortakların alınan kararlar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamak amacıyla bir tutanak düzenlenmesi öngörülmüştür. Toplantıda alınan kararlar ve varsa ortakların muhalefet şerhleri, hiçbir tered-

dütte yer bırakmayacak şekilde toplantı tutanağında gösterilmelidir. Bu durum, hem kararların uygulanması hem de genel kurul kararları aleyhine iptal veya butlan davası açılması bakımından önemlidir. Bunun yanında, şirket ortaklarının ve diğer üçüncü kişilerin hak ve menfaatlerinin korunması için alınan kararların sadece tutanağa geçirilmesi yeterli olmayıp aynı zamanda bu kararların tutanağa genel kurulda kabul edildiği haliyle ve doğru bir şekilde de aktarılmasına da dikkat edilmelidir. Aksi takdirde, genel kurulun iradesine aykırı davranılmış olacaktır.

Toplantı başkanlığı tarafından toplantı mahallinde ve toplantı sırasında en az iki nüsha olarak düzenlenen genel kurul tutanağının ve eklerinin her sayfasının, toplantı başkanlığı, Bakanlık temsilcisinin bulunması zorunlu olan toplantılarda Bakanlık temsilcisi ve tek pay sahipli şirkette hazır bulunan ortak veya temsilcisi tarafından imzalanması şarttır. Uygulamada bilindiğinin aksine toplantı tutanağının bütün ortaklar tarafından -tek kişilik şirketler hariç- imzalanması zorunlu değildir. Kanunda belirtildiği şekilde imzalanmayan toplantı tutanağı ve bu tutanakta yer alan kararlar ise geçersiz ve hukuken doğmamıştır. Bu bağlamda, genel kurul toplantı tutanağının TTK'da öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde hazırlanması anonim ve limited şirketlerin menfaatine olacaktır.

Anonim şirketlerde yönetim kurulu ve limited şirketlerde müdürler, tutanağın noterce onaylanmış bir suretini toplantı tarihinden itibaren en geç on beş gün içerisinde ticaret sicili müdürlüğüne vermek ve bu tutanakta yer alan tescil ve ilana tabi hususları tescil ve ilan ettirmekle yükümlüdür. Tescil edilmemiş kararlar geçerli değildir. Belirtelim ki, açıklık (aleniyet) ilkesi gereğince şirket ortağı olsun olmasın herkes, ticaret siciline tevdi edilen genel kurul toplantı tutanağını ve şirketin diğer belgelerini, hem sicil müdürlüğünde inceleyebilme hem de giderini ödeyerek bunların onaylı suretlerini alabilme hakkına sahiptir.

⁸ Ticari Defterlere İlişkin Tebliğ, 19.12.2012 tarihli ve 28502 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

Ek

(Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca Hazırlanan ve 28/11/2012 Tarihli ve 28481 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan Örnek İç Yönergenin Ekidir.)

Anonim Şirket Toplantı Tutanağı Örneği⁹**..... Anonim Şirketinin..... Tarihinde Yapılan Genel Kurul Toplantı Tutanağı**

..... Anonim Şirketinin yılına ait genel kurul toplantısı tarihinde, saat de, şirket merkez adresi olan adresinde, /..... İl Gümrük ve Ticaret Müdürlüğü'nün tarih ve sayılı yazılılarıyla görevlendirilen Bakanlık Temsilcisi'ın gözetiminde yapılmıştır.

Toplantıya ait çağrı; kanun ve esas sözleşmede öngörüldüğü gibi ve gündemi de ihtiva edecek şekilde, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinin tarih ve sayılı nüshasında ilân edilmek suretiyle ve ayrıca nama yazılı pay sahipleri ile önceden pay senedi tevdi ederek adresini bildiren hamiline yazılı pay sahiplerine taahhütlü mektupla, toplantı gün ve gündeminin bildirilmesi suretiyle süresi içinde yapılmıştır. Hazır bulunanlar listesinin tetkikinde, şirket paylarınıntoplam itibari değerinin; toplam itibari değeri TL olan,payın temsilen, toplam itibari değeri..... TL olanpayın asaleten olmak üzere toplantıda temsil edildiği ve böylece gerek Kanun gerekse esas sözleşmede öngörülen asgari toplantı nisabının mevcut olduğunun anlaşılması üzerine toplantı tarafından açılarak gündemin görüşülmesine geçilmiştir.

1 – Toplantı başkanlığınanın seçilmelerine oybirliğiyle/..... olumsuz oya karşılık oyla karar verildi.

2- Yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu ve varsa denetçi tarafından verilen rapor okundu ve müzakere edildi.

3- Bilânço ve kâr/zarar hesapları okundu ve müzakere edildi. Yapılan oylama sonucunda, bilânço ve kâr/zarar hesapları oybirliğiyle/...olumsuz oya karşılık oyla tasdik edildi.

Şirket kârından Kanun ve esas sözleşme gereği yapılması gereken miktarlar ayrıldıktan sonra kalan kısmın tamamının/bir bölümünün dağıtılmasına oybirliğiyle/..... olumsuz oya karşılık oyla karar verildi.

Birinci temettünün tarihinde, dağıtımına karar verilen kârın ise tarihinde dağıtılmasına oybirliğiyle/..... olumsuz oya karşılık oyla karar verildi.

4- Yapılan oylama sonucunda yönetim kurulu üyeleri oybirliğiyle/..... olumsuz oya karşılık oyla ibra edildiler. Yapılan oylama sonucunda, varsa denetçi oybirliğiyle/..... olumsuz oya karşılık oyla ibra edildi.

5- Yönetim kurulu üyelerine TL, varsa denetçiye TL aylık/yıllık ücret ödenmesine oybirliğiyle/..... olumsuz oya karşılık oyla karar verildi.

6- Şirketin yönetim kurulu üyeliklerine yıl süreyle görev yapmak üzere,.....,'nın seçilmelerine oybirliğiyle/.....olumsuz oya karşılık..... oyla karar verildi.

Denetçiliğe'nın seçilmesine oybirliğiyle/..... olumsuz oya karşılıkoyla karar verildi.

7- (Gündemde olmak kaydıyla görüşülüp karara bağlanan sair konular yazılır.)

Kaynakça

- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu.
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu.
- Anonim Şirketlerin Genel Kurul Toplantılarının Usul ve Esasları ile Bu Toplantılarda Bulunacak Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Temsilcileri Hakkında Yönetmelik.
- Ticari Defterlere İlişkin Tebliğ.
- Akbay, D. (2009), Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Limited Ortaklık Genel Kurulunun Toplanma ve Karar Alma Esasları, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksu, Ü. (2012), Limited Şirket Genel Kurulu, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karahan, S. ve Huysal, A. S. (2012), Şirketler Hukuku, Mimoza Yayınları.
- Pulaşlı H. (2013), Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Adalet Yayınevi, 2. Baskı.

⁹ Söz konusu tutanak örneği, kıyas yoluyla limited şirketler hakkında da uygulanabilecektir.

Kıyı Mevzuatı Uygulamasında Karşılaşılan

Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Özgür ÇELİK*

I. Giriş

Hızlı nüfus artışı ve göçlerin sonucunda yaşanan plansız ve programsız gelişmeler hayatını devam ettirmek isteyen tüm canlılar için gerekli olan hayat damarlarını tahrip etmektedir. Zengin bir potansiyele sahip kıyılara talep her geçen gün artmakta, turizm ve endüstri yatırımlarından doğan rant geri dönüşümü olamayan tahribatları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunları henüz oluşmadan engelleyebilmek için mevcut idari ve kurumsal yaklaşımların revize edilmesi, uygulamaya yönelik tedbirlerin alınması ve kıyı yönetimi politikalarının sağlıklı bir şekilde oluşturulması gerekmektedir.

II. Kıyı Kenar Çizgisi (Kkç) Tespiti

Kıyılarda kamunun kullanımına açık yeterli alanlar bırakılmasının, kıyı ekosisteminin korunmasının, kıyı ve sahil şeridinde yapılacak planlamanın ilk adımı ise KKÇ'nin doğal ve bilimsel verilere uygun bir biçimde tespit edilmesidir. Ancak tespit ve uygulama aşamasında KKÇ Tespit Komisyonlarının yetersizliği, güncel hâlihazır haritaların temini, tespit ile ilgili

sorunlar ile adli ve idari yargı kararları sonrasında yaşanan belirsizlikler gibi birçok sorunla karşılaşmaktadır.

Birçok ilde KKÇ Tespit Komisyonu üyelerinin yeterli bilgi ve donanımına sahip olmamaları nedeniyle KKÇ'nin yeri yanlış olarak belirlenebilmekte, bazen mülkiyet sınırları da dikkate alınarak kıyıda kalması gereken oluşumlar kıyı dışında ya da kıyı dışında bırakılması gereken oluşumlar kıyıda bırakılacak şekilde tespitler yapılabilmektedir. Değişik illerin Tespit Komisyonları arasında veya aynı ilin farklı kişilerden oluşan komisyonları arasında bazen tespit bakımından bir davranış birliği görülmemekte, benzer jeolojik ve jeomorfolojik yapılarıdaki kıyılarda birbirinden çok farklı tespitlerde bulunulabilmektedir. Maddi olanaksızlıklardan dolayı hâlihazır haritaların temin edilememesi ve valiliklerin yoğun iş yükü nedeniyle yıllık tespit programları yapılamamakta ya da uygulanmamaktadır.

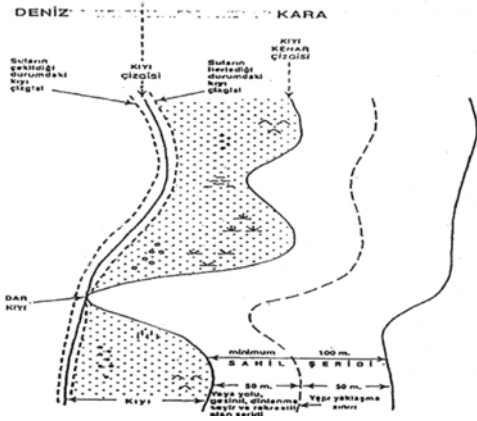
Diğer taraftan bazı alçak – basık karakterli kıyılarda, çok geniş hareketli ve sabit kumul alanlarını veya sazlık bataklık türü oluşumları mevzuatı gereği kıyıda bırakacak biçimde tespit yapılması gerektiğinden, binlerce metre genişliğindeki alanların kıyılarda bırakılması gerekmekte ve bu durum planlama, uygulama ve mülkiyetle ilgili birçok soruna yol açmaktadır. Kıyıda kalan taşınmazlarla ilgili olarak defterdarlık ve malmüdürlükleri tarafından herhangi bir bedel veya tazminat ödenmeksizin tapu iptali ve ka'İ davaları açılmakta, bu durum ise idari yargı nezdinde çok yoğun bir KKÇ değişikliği talebine mahal vermektedir. İdari yargının KKÇ iptalini parsel bazında yapması durumunda yapılan yeni tespitin mevcut onaylı KKÇ ile karşılaştırılması doğal verilere göre zor olmaktadır.

İdari ve adli mahkemelerce görev verilen bilirkişiler, çoğu zaman Kıyı Kanunu'nda sayılan meslek gruplarından eksikler olduğundan, ayrıca bilgi ve

deneyim eksikliklerinden dolayı tespit ile ilgili olarak bilimsel kriterlere uygun olmayan görüşler ve rebilmektedirler. Adli mahkemelerde kıyıda kalan taşınmazların tapu iptalleri ile ilgili davalar karara bağlanmadan önce mevcut onaylı KKÇ'ye göre değil, mahkeme tarafından görevlendirilen bilirkişinin görüşü olan KKÇ'ye göre hüküm verilmektedir. Bilirkişinin farklı bir KKÇ önermesi durumunda biri mülkiyet hukuku yönünden, diğeri ise imar uygulamaları bakımından geçerli olan iki farklı KKÇ'nin varlığı gündeme gelmektedir.

Adli yargının tapu iptal istemini reddetmesi durumunda, ilgililerince KKÇ'nin yargı kararına esas olan bilirkişi görüşü doğrultusunda değiştirilmesi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan talep edilmektedir. Bu durumda yargı kararının yerine getirilmesi bakımından tapunun iptal edilmemesinin yeterli olup olmadığı ve KKÇ'nin de yeniden tespitinin gerekmediği konusunda tereddütler oluşmaktadır.

Her ne kadar 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun "kıyı kenar çizgisi"ni belirleme yöntemine ilişkin 5. ve 9. maddelerinin uygulanmasına yorum getiren ve görülmekte olan davalarda dikkate alınması zorunlu bulunan 28.11.1997 tarih ve 5/3 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında "kural olarak, mülkiyet hukuku yönünden kıyı kenar çizgisinin belirlenmesi görevinin adli yargıya ait olduğuna; ancak 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun 9. maddesi uyarınca idare tarafından kıyı kenar çizgisi belirlenmiş ve yazılı bildirimle rağmen yasal süresinde idari yargıya başvurulmaması nedeniyle yargı yolunun kapanmış olması veya idare tarafından verilip kesinleşmiş karar bulunması durumlarında, bunlara uygun şekilde kıyı kenar çizgisinin adli yargı tarafından saptanması gerektiğine" işaret edilmişse de sözü edilen bu ikilem ilgili uygulamaların çoğunda önemli paradoksal sorunlara ve tespit ile ilgili gecikmelere yol açmaktadır.

Şekil: Kıyı, Kıyı Kenar Çizgisi, Kıyı Çizgisi, Sahil Şeridi
(Kaynak: Doğan ve Erginöz,1997)

3621 sayılı Kanun çerçevesinde; kıyıda kalan özel mülkiyete ilişkin adli yargıda açılmış davalarda idarece belirlenerek kesinleşmiş kıyı kenar çizgisinin esas alınması hükmü getirilerek, uygulamada ortaya çıkan uyumsuzlukların giderilmesi sağlanabilir.

Yargıtay'ın, 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun uygulanmaya başlanmasından önceki dönemlerde onaylanan KKÇ'lerinin 3621 sayılı Kanun hükümlerine göre yeniden tespitinin gerektiği şeklinde kararlar alması üzerine, özellikle de 1990 öncesinde onaylanan KKÇ tespitlerinin % 50'den fazla bir oranı teşkil ettiği göz önüne alınacak olursa, taşınmazları kıyıda kalan çok sayıda kişi bu kararları emsal göstererek yeniden KKÇ tespiti talep etmekte olup, bu taleplerin değerlendirilmesinde tereddütler oluşmaktadır.

Yukarıda belirtilen sorun ve aksaklıkların giderilebilmesi, varsa Kıyı Kanunu ve Uygulama Yönetmeliği'nden gelen eksikliklerin ortaya konması, kıyılarımızın korunması, kıyı kenar çizgisinin doğal ve bilimsel kriterlere uygun olarak tespit edilmesi, verimli, sürekli, uygulanabilir bir kıyı planlamasının yapılabilmesi konularında yeni fikirler ve öneriler getirilerek bunların uygulanması yolunda önemli adımlar atılabilmesi için uygulayıcı kuruluş olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile başta Maliye Bakanlığı Millî Emlak Genel Müdürlüğü (MEGM) olmak üzere Kıyı Alanları Türkiye Millî Komitesi, Üniver-

sitelerimiz, ilgili meslek odalarımız ve sivil toplum örgütleri arasında etkin bir işbirliği ve bilgi alışverişinin ivedilikle sağlanması gerekmektedir.

III. Bütünleşik Kıyı Planlaması Gereği

Göz önünde bulundurulması gereken en önemli noktalardan biri kamuya ayrılmış bir kuşağın tanımlanmasının ötesinde, kıyıda kamunun geniş oranda yararlanmasına yönelik düzenlemelerin oluşturulması, ihtiyaca cevap verecek tesislerin sağlanması, bunların bakımı, onarımı ve denetiminin sağlanmasıdır. Bu da bütünüyle bir yönetim işidir ve kamuya açık alanların sahip olduğu taşıma kapasitesi ile doğrudan ilişkilidir. Kıyının kamu kullanımına açık olmasını sağlayacak önlemler almak ve bunları uygulamak mümkün olabilir. Fakat bunun ötesinde önemli olan konu, kullanıcılara yönelik ve alanın kullanım biçimini tamamlayan altyapı ve üstyapı olanaklarının sağlanmasıdır. Bu da tamamıyla kıyının yönetimiyle ilgilidir. İdari organizasyonlardaki koordinasyon eksiklikleri amaçların aynı olmasına rağmen sonuçta karışıklıkların çıkmasına neden olmaktadır. Planlama ve imar konularındaki yetkilerin çeşitli bakanlıklar ile il ve ilçe belediyeleri düzeyindeki kuruluşlar arasında dağılmış olması kıyı alanlarının yönetiminde engel teşkil etmektedir. Yasama ve yürütme tarafından politik olarak tanımlanmış sınırlar içinde kıyı olarak kullanılan alanlar, sular ve bunların içinde bulundukları zenginliklerin bir arada yönetilmesi gerekir.

Anayasanın 43. maddesinin "Kıyılar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir. Kıyılarla, sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir." hükmü gereği 04.04.1990 tarih ve 3621 sayılı Kıyı Kanunu yürürlüğe konulmuştur.

Ancak, 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nda;

- Kıyı, dolgu alanı ve sahil şeridine ilişkin hükümlere yer verilirken su alanlarının kullanımına ilişkin herhangi bir düzenleme getirilmemiş,

- Kıyı kenar çizgisi tespitinin valilikçe, onay işleminin ise Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca (Günümüzde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca) gerçekleştirilmesi, kıyı kenar çizgisinin yürürlüğe girme sürecinin uzamasına sebep olmuş,
- Kıyıda ve dolgu yapılmak suretiyle kazanılan araziler üzerinde yapılacak tesislerin ve bu tesislere ilişkin imar planlarının onay ve yapım işlemleri gecikmiş ve bu gecikmeler Kanun hükümlerine aykırı uygulamalara neden olmuş,
- Kıyı kenar çizgisi ve kıyıda hazırlanan imar planlarının askı, ilan ve itiraz süreçlerine ilişkin bir düzenleme yer verilmemiştir.

Ayrıca, 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nda kıyıda kalan özel mülkiyete ilişkin hükümlerin Anayasanın 35. ve 46. maddeleri ile uyumlu olmadığı değerlendirilmektedir.

Yapılacak bir düzenleme ile kıyı kenar çizgilerinin onayının valiliklere bırakılarak, bürokrasinin azaltılması, idarenin yapacağı işlemlere süre kısıtlaması getirilerek plan hazırlama ve onaylama sürecinin hızlandırılması, kıyı kenar çizgisi ve imar planlarına askı, ilan ve itiraz işlemlerine yönelik usul ve esaslar belirlenerek aleniyet ve katılımın sağlanması, kıyıda özel mülkiyetin nasıl sona erdirileceği hususunun Anayasa'nın ilgili hükümleri ile uyum sağlanarak belirlenmesi öngörülebilir.

Diğer taraftan; 3621 sayılı Kıyı Kanunu ve ilgili yönetmelikte kıyıda yapılacak yapı ve tesislere ilişkin bazı hükümlerin yeterince açık ifade edilmemesi ve değişik bölümler altında dağınık biçimde yer verilmesi, farklı yorumlara ve çelişkili uygulamalara neden olmaktadır.

Kamuoyunda yıllardır tartışılan ve içinde bulunulan yasama yılında olgunlaştırılıp yasalasması beklenen kıyılara ilişkin yeni kanun tasarısı ile kıyıda yapılabilecek yapıların farklı yorumlara neden olabilecek şekilde kodifike edilmesi ve çıkarılacak kanun kapsamında aynen korunarak birleştirilmesi yoluna gidilmesi faydalı olacaktır.

Diğer bir husus ise; onaylanan kıyı planlarının gerisaha ile ilişkisinin kurulmaması nedeniyle planlama ve uygulama yönünden çeşitli sorunlarla karşılaşılmasıdır.

Bütün bu hususlar bağlamında; kıyı sorunu, kıyı alanları ile birlikte tüm kentin bütüncül bir anlayışla planlanması olarak ele alınacaksa (ki zaten sistem bu şekilde kurgulanmalıdır), "stratejik planlama" yaklaşımı ile o kente yönelik çok boyutlu bir değerlendirme sonucu kent planı oluşturulması yaklaşımının gerekliliği ile yasal ve idari düzenlemelerin de buna göre tanzim edilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Kıyı alanlarındaki planlama yetkisini dağınık yapısından kurtaracak ve sadeleştirecek yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Değişik kanunlarda farklı kurumlara tanınan planlama yetkisinin, tek düzenleme çatısı altında toplanmasının, bu alanda uzman olan bir kuruma bırakılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Planlama aşamasında görüşü alınan çok sayıdaki kurum ve kuruluş ile yapılan yazışmaların uzun bir zaman dilimine yayılmasının yol açtığı zaman ve kaynak israfının önlenmesi amacıyla görüş verme durumunda olan kurum temsilci veya uzmanlarından oluşan bir kurul şeklinde çalışılmasının yararlı olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

Kıyıların özellikleri ve hangi kullanımlara uygun oldukları tespit edilerek üst ölçekli planlar üretilmelidir. İlgili kurumların, planlama aşamasında doğru kararlar almasına olanak veren, kıyıların bütün özellik ve önceliklerini gösteren bir coğrafi bilgi sistemi oluşturulmalı ve planlama çalışmaları için gerekli olan güncel harita ve bilgilerin ilgili kurumların ulaşabilecekleri bir sistemde bulunması sağlanmalıdır.

IV. Kıyılarda Açılan Tapu İptali Davaları

Mülkiyet hukuku yönünden bakıldığında kıyılar; Anayasa'nın 43. maddesinde ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 715. maddesinde ifadesini bulan Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerdendir. Bu gibi alanların özel mülkiyete

konu olmaları mümkün değildir. Bu nedenle kıyı kenar çizgisi tespit edildikten sonra kıyıda kalan taşınmazlar için defterdarlıklar ve malmüdürlükleri tarafından herhangi bir bedel ya da tazminat ödenmeksizin tapu iptali davası açılmaktadır. Bu uygulamanın yasal bir dayanağı bulunmamaktadır. Gerek Anayasada ve gerekse Kıyı Kanunu'nda kıyıda kalan taşınmazlar için tapu iptali davası açılacağını öngören bir hüküm bulunmamaktadır. Yalnızca Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin 10. maddesinde; "Tesbit sonucunda, kıyıda kalan özel mülkiyete konu arazilerle ilgili tapu iptal işlemleri ilgili defterdarlıkça yürütülür." hükmü yer almaktadır. Kanunda yer almayan temel bir hüküm hakkında yönetmelikle düzenleme yapılmış olması itibarıyla genel kabul görmüş hukuk normlarına göre alt düzenlemelerin üst düzenlemelere aykırı olamayacağı kuralına aykırı bir surette bahsi geçen Yönetmelikle, Kanunda olmayan bir hususun düzenlenmesi Kıyı Kanununa aykırılık teşkil etmektedir. Elbette ki gerek Anayasanın 43. maddesine ve gerekse 3621 sayılı Kıyı Kanunu'na göre kıyıların Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu, bu nedenle tapu iptali davası açılması için ayrıca yasa hükmü bulunmasına gerek olmadığı düşünülebilir. Ancak tapu iptali davası açılıncaya kadar ortada hukuki açıdan geçerli bir mülkiyet bulunmaktadır

ve Anayasanın 35. maddesine göre mülkiyet hakkı kamu yararının gerektirdiği hallerde ancak kanunla sınırlanabilir. Üstelik Anayasa'nın 13. maddesi mucibince de temel hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlanabileceği hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle mülkiyet hakkının özellikleri dikkate alındığında, kıyılardaki tapuların iptal edilerek kıyının, toplumun ortak kullanımına açılması hususunun bir kanunla düzenlenmesinin daha uygun olacağı yönünde doktrinel görüşler mevcuttur.

Yargıtay'ın 1950'lerden sonra "kıyıların özel mülkiyete konu olamayacağı" yönünde verdiği kararlar, 1982 Anayasa'sının ve 3621 sayılı Kıyı Kanunu'ndan sonra daha derinleşerek devam etmiştir. Bu kararların ihtiva ettiği belirgin hususlar; Kadastro Kanununda yer alan hak düşürücü süreye tabi olmama¹, iyi niyet iddiasının ve tapu siciline güven ilkesinin geçerli olmaması,² zamaşımı hükümlerine tabi olmama,³ tapusu iptal edilen taşınmazlar için tazminat davası açılmaması⁴ olarak sıralanabilir.

V. Tapuları İptal Edilen Taşınmazlar Hakkında AİHM Kararlarının İç Hukukumuza Etkisi

Kıyıda kalması nedeni ile tapusu iptal edilen taşınmaz sahipleri, iç hukuktan sonuç alamamaları nedeni ile AİHM'de Türkiye aleyhine tazminat davası

¹ Kadastro Kanununun 12. maddesinde "Bu tutanaklarda belirtilen haklara, sınırlandırma ve tespitlere ait tutanakların kesinleştiği tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, kadastrodan önceki hukuki sebeplere dayanarak itiraz olunamaz ve dava açılmaz" hükmü yer almaktadır. Kıyıda açılan tapu iptali davalarında Yargıtay tarafından, kıyıda oluşan tapular hakkında Kadastro Kanununun 12. maddesinde yer alan bu hak düşürücü sürenin uygulanmayacağı yönünde kararlar verilmiştir. Örneğin Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 23.11.1988 tarihli ve E:1988/1-825, K:1988/964 sayılı Kararında kıyılarda açılacak tapu iptal davalarının 12. maddede yer alan hak düşürücü süreye tabi olmadığı ifade edilmiştir. Hukuk Genel Kurulunun 24.03.1999 tarihli ve E:1999/1-170, K:1999/167 sayılı Kararında da "3402 sayılı Kanunun 12/3 maddesinde düzenlenen 10 yıllık hak düşürücü sürenin, Hazinece açılan ve devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yer iddiasına dayanan davalarda dava koşulu olarak ele alınıp değerlendirilemeyeceği, işin esasına girilip dava konusu taşınmazın gerçek niteliğini, daha açık bir anlatımla özel mülkiyete konu olup, olmayacağına tespit edilmesinden sonra bu yönde bir karar verilmesi gerektiği" vurgulanmıştır. Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 22.03.2004 tarihli ve E:2004/2741, K:2004/3236 sayılı Kararında da Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan ve bu nedenle tespit dışı bırakılması gereken kıyılar hakkında tespit tutanağı düzenlenmiş olsa bile, yok hükmünde sayılan bu işlemlerin 10 yıllık hak düşürücü süreye tabi olmadığı karara bağlanmıştır.

² Fakat Yargıtay AİHM'nin Türkiye aleyhine verdiği tazminat kararları sonrasında görüşünü değiştirerek Devlet tarafından verilen tapulara hukuki değer atfedilmesi gerektiği yönünde kararlar vermektedir.

³ Yargıtay İçtihatları Birleştirme Hukuk Genel Kurulunun 28.11.1997 tarihli ve E:1997/5, K:1997/3 sayılı Kararında da ifade edildiği gibi, kıyılar doğal nitelikleri itibarıyla herkesin kullanımına açık, diğer taraftan da bu nitelikleri nedeniyle özel mülkiyet alanı dışında ve özel mülkiyete konu olamayacak yerlerdir. Kıyılar, herhangi bir tahsis işlemine gerek olmaksızın doğrudan doğruya herkesin serbestçe yararlanmasına sunulmuş sahihsiz kamu mallarıdır. Bunun sonucu olarak kıyının zamaşımı yoluyla kazanılması mümkün değildir.

⁴ Yargıtay 1. Hukuk Dairesi tarafından verilen 23.10.2007 tarihli ve E:2007/6214, K:2007/9985 sayılı Karara kadar, Yargıtay'ın istikrarlı kararları kıyıda kalması nedeni ile tapusu iptal edilen taşınmaz malikinin herhangi bir tazminat davası açamayacağı yönünde idi. Ancak AİHM'nin kıyılarda iptal edilen tapulara karşılık herhangi bir tazminat ödenmemesini mülkiyet hakkının ihlali olarak nitelendirmesi üzerine Yargıtay 1. Hukuk Dairesi de görüşünü değiştirerek kıyılarda tapusu iptal edilen taşınmaz maliklerinin tazminat davası açabileceğini benimsemiştir.

açmaktadırlar. AİHM'in kıyıda kalması nedeni ile tapuları iptal edilen taşınmazlar hakkında verdiği kararlar genellikle aynı unsurları içermektedir. Bu konuda şu ana kadar tespit edilen belli başlı davalar; Aslan ve Özsoy/Türkiye, Edip Uslu/Türkiye, Gümüšoğlu ve Diğerleri/Türkiye, Kalyoncu/Türkiye, Kutluk/Türkiye, Terzioğlu ve Diğerleri/Türkiye, Moğol/Türkiye, Doğrusöz ve Aslan/Türkiye, Mehmet Ali Miçoğulları/Türkiye, N.A. ve Diğerleri/Türkiye, Tozkoparan ve Diğerleri/Türkiye, Tuncay/Türkiye davalarıdır.

1- Kabul Edilebilirlik Kriterleri

Mahkeme konunun esasına girmeden önce başvuruyu kabul edilebilirlik kriterleri açısından değerlendirmektedir. Kriterlerden ilki altı ay kuralıdır. Bu kurala göre AİHM'e, iç hukuktaki nihai karardan itibaren altı ay içinde başvurulması gerekmektedir. AİHM, altı aylık başvuru süresinin, tapu iptaline ilişkin Yargıtay kararının tapusu iptal edilen taşınmaz malikine tebliğ tarihinden itibaren işlemeye başladığını vurgulamaktadır. Zorunlu olmamakla beraber eğer karar düzeltme talebinde bulunulmuş ise karar düzeltmeye ilişkin kararın tebliğ tarihi, altı aylık sürenin başlangıcında dikkate alınır (AİHM'in 30.01.2007 tarihli, Aslan ve Özsoy/Türkiye kararı).⁵ Eğer tapu iptaline karşılık olarak Hazine aleyhine tazminat davası açılmış ise bu durumda, bu davaya ilişkin olarak Yargıtay'ın kesinleşmiş kararının taşınmaz malikine tebliğ tarihi esas alınmaktadır (AİHM'in 16.12.2008 tarihli Terzioğlu ve Diğerleri/Türkiye kararı). Eğer kıyıda kalan taşınmazların tapularının iptaline ilişkin nihai mahkeme kararı taşınmaz malikinin nihai mahkeme kararını "itiraza mahal bırakmayacak şekilde" öğrendiği tarihte başlar (AİHM'in 03.06.2008 tarihli Kutluk ve Diğerleri/Türkiye kararı). Ancak bu durumda sorumlu hükümet; davacıların ya da avukatlarının AİHM'e başvuru-

runun yapılmasından altı aydan daha fazla bir süre önce Yargıtay kararı hakkında bilgi sahibi olduklarını itiraza mahal bırakmayacak nitelikte bir kanıtla ispatlamak durumundadır (AİHM'in 03.06.2008 tarihli Kutluk ve Diğerleri/Türkiye kararı). Aksi takdirde başvurunun altı aylık süre kuralına uyularak yapıldığı karine olarak kabul edilir.

Türk Hükümeti tarafından kabul edilebilirliğe ilişkin olarak ileri sürülen ikinci itiraz iç hukuk yollarının tüketilmemiş olduğu savıdır. AİHM'e göre Hükümetin gösterdiği medeni ve idari hukuk yolları başvuranın tapusunun ancak kanuna aykırı olarak iptal edilmesi halinde kullanılacak yollardır (AİHM'in 30.05.2006 tarihli Doğrusöz ve Aslan/Türkiye kararı, Adalet Bakanlığı, İNHAKBB, 2010/g). Oysa tapu iptaline ilişkin kararlar Anayasanın 43. maddesine, Kıyı Kanunu'na, Tapu Kanunu'nun 33. maddesine göre alınmaktadır. Üstelik Hükümet tarafından ileri sürülen kararların hiçbirisi malike tazminat ödenmesiyle sonuçlanmamıştır. Bu gerekçelere müsteniden AİHM, Türk Hükümeti'nin sunduğu iç hukuk yolunun etkin olduğunun kanıtlanamadığı, bu yolun tüketilmesinin davacıdan beklenilemeyeceğine karar vermiştir.⁶

2- Kıyılarda Bulunan Tapuların İptal Edilmesinin AİHM'e Aykırılığı

Müdahalenin yargı kararı ile olmasının önemi olmaksızın kıyıda kalan taşınmazların tapusunun iptal edilmesini mülkiyet hakkına müdahale olarak gören Mahkeme, bu hakka yapılan müdahaleleri Ek 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinden esinlenerek "Üç Kural Analizi" çerçevesinde üçlü bir gruplandırmaya tabi tutmaktadır. Mahkeme kıyıda kalan taşınmazların tapularının iptal edilmesinin mezkur analizde, Ek 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi kapsamında mal ve mülkten yoksun bırakma niteliğinde olduğunu vur-

⁵ Terzioğlu ve Diğerleri/Türkiye kararında bu hususu şu şekilde ifade etmiştir: "AİHM, 23953/05 no'lu başvuruda, tapu iptaline ilişkin kararın, katıplığı 27 Mayıs 2002'de geri gönderildiğini gözlemler. Ancak başvuran, mülkiyetine ilişkin tapunun iptalini müteakiben mülkiyet kaybı ve kendisine ait dört dükkanın yıkılması nedeniyle tazminat davası açmıştır. İlgili takibat, Yargıtay'ın başvuranın, kararın düzeltilmesine ilişkin talebini reddettiği 17 Mart 2015'te sona ermiştir. AİHM, Hükümet'in benzer bir itirazının, N.A. ve Diğerleri/Türkiye davasında AİHM tarafından reddedilmiş olduğunu hatırlatır (karar, no.37451/97, 14 Ekim 2004). AİHM, mevcut davada farklı bir sonuca varmak için gerekçe görmemektedir."

⁶ AİHM'nin 13.01.2009 tarihli Berber/Türkiye kararı.

gulamıştır (AİHM’in 11.10.2005 tarihli N.A. ve Diğerleri/Türkiye kararı). AİHM, kıyılarla ilgili davalarda, kıyı olarak tanımlanarak herkesin serbestçe ve eşit olarak yararlanmasına ayrılmış kuşaktaki özel mülkiyete tabi taşınmazların tapularının iptal edilmesinin kamu yararı amacına hizmet ettiğine ve keyfi olarak değerlendirilemeyeceğine karar vermek suretiyle, “müdahalenin gerekli şartları taşıyıp taşımadığı” babında müdahalenin “kamu yararına olduğu” nu tevsik etmiştir (AİHM’in 11.10.2005 tarihli N.A. ve Diğerleri/Türkiye kararı). Mahkemece mülkiyet hakkına müdahalelerde aranılan ikinci kriter “hukuk tarafından öngörülme”dir. Ek 1 No’lu Protokol’ün 1. maddesi, herhangi bir kimsenin, ancak kamu yararı sebebiyle ve hukuk tarafından öngörülen koşullara uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabileceğini öngörmektedir. Mahkeme bu konuya ilişkin olarak yaptığı değerlendirmede müdahalenin Anayasa’nın 43. maddesine, Kıyı Kanunu hükümlerine, Tapu Kanununun 33. maddesine ve Kadastro Kanununun 16. maddesine dayanılarak yapıldığını, dolayısıyla hukuk tarafından öngörülme şartının gerçekleştiği kanaatindedir (AİHM’in 30.05.2006 tarihli Doğrusöz ve Aslan/Türkiye kararı, Adalet Bakanlığı, İNHAKBB, 2010/g).

“Uluslararası Hukukun Genel İlkelerine Uygunluk” ve “Ölçülülük” şeklinde isimlendirilebilecek diğer kriterlerin yanı sıra son ve en önemli kriter olan “Orantısallık” ise kıyıda kalan taşınmazların tapula-

rının iptal edilmesi nedeniyle Türkiye’nin tazminat ödemesine neden olmaktadır. AİHM içtihatlarına göre; müdahale meşru bir amaca hizmet ediyor olsa bile müdahalede kamusal yarar ile bireysel yarar arasındaki dengenin de gözetilmesi gerekir. Yani müdahale sonucu kamunun sağladığı yarar ile bireysel yarar arasında makul bir dengenin olması gerekir (AİHM’in 30.05.2006 tarihli Doğrusöz ve Aslan/Türkiye kararı, Adalet Bakanlığı, İNHAKBB, 2010/g). Bu makul denge de tazminat ödenmesi ile kurulabilecektir. Taşınmazın değeriyle orantılı bir tazminat ödenmemesi ise taşınmaz malikinin “kişisel ve haddinden fazla yük” taşımak zorunda kalmasına ve gerekli dengenin kurulamamasına neden olur. Tazminat ödemesi olmadan taşınmaz tapularının iptal edilmesi ise ancak istisnai durumlarda haklı olarak kabul edilebilir. Kıyıda açılan tapu iptali davaları ise bu istisnai duruma girmemektedir, dolayısıyla kişiye taşınmazın değeriyle orantılı uygun bir tazminat ödenmesi gerekir (AİHM’in Doğrusöz ve Aslan/Türkiye kararı, Adalet Bakanlığı, İNHAKBB, 2010/g).

Her ne kadar ödenecek tazminatın mülkün tam değerini yansıtmaması şart değilse de (AİHM’in 20.05.2008 tarihli, Edip Uslu/Türkiye kararı) Mahkeme, mülkün değeriyle makul orantıda bir ödeme yapılmadan mülkün elden alınmasının, normal olarak orantsız bir müdahale oluşturacağına karar vermiştir.

Tablo: AİHM’nin Kıyı İptalleri Konusunda Verdiği İhlal Kararlarındaki Tazminat Tutarları

Dava Adı	Malik Tarafından Talep Edilen Tutar (Avro)	Mahkemece Hükmedilen Tazminat Tutarı (Avro)	Fark (Avro)
Gümüsoğlu ve Diğerleri/Türkiye	37.390,00	29.000,00	8.390,00
Doğrusöz ve Aslan/Türkiye	29.000,00	26.000,00	3.000,00
Berber/Türkiye	50.300,00	50.300,00	0
Edip Uslu/Türkiye	56.300,00	50.000,00	6.300,00
Kalyoncu/Türkiye	100.000,00	10.000,00	90.000,00
Kutluk/Türkiye	144.651,00	15.500,00	129.151,00
M.Ali Miçoğulları/Türkiye	78.300,00	15.000,00	63.300,00
Aslan ve Özsoy	291.000,00	150.000,00	141.000,00

(Kaynak: Şimşek,2011)

Tablodan da anlaşıldığı üzere AİHM'in kıyı iptalleri konusunda verdiği ihlal kararlarında belirgin bir tazminat standardı bulunmamaktadır. Bu kararlar arasındaki ortak nokta; mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin kamu yararına olduğu durumlarda tazminatın mülkün tam değerini yansıtmaması zorunluluğunun bulunmamasıdır. Bu husus AİHM tarafından Doğrusöz ve Aslan/Türkiye davasında (İNHAK BB, 2010/g) şu şekilde vurgulanmıştır: *“AİHM, tespit edilen ihlalin temelinde mülke el konmasının yasaya aykırılığın- dan ziyade tazminat ödenmemiş olması yatıyorsa, tazminatın mülkün tam değerini yansıtmamasına gerek olmadığını hatırlatmaktadır.”*

3- AİHM'in Kararlarının İç Hukukumuzda Etkisi

Doğrusöz ve Aslan/Türkiye kararından sonra Yargıtay 1. Hukuk Dairesi tarafından verilen 23.10.2007 tarihli ve E:2007/6214, K:2007/9985 sayılı Karar ile *“kıyıda kalan taşınmazına ait tapu kaydı Hazinece açılan tapu iptali sonucunda iptal edilen taşınmaz malikinin tazminat davası açabileceği”* vurgulanmıştır. Bu ve benzeri diğer kararlarda⁷ mülkiyet hakkının gerek Anayasa ve yasalarla iç hukuk yönünden, gerekse AİHS ve ek protokolleri ile kabul edilmiş temel haklardan olduğu ve kamu yararının bulunduğu hallerde sınırlandırılabilirliği veya tamamen kaldırılabilirliği vurgulanmıştır. Ancak bu sınırlandırma veya kaldırma gerçekleştirilirken, kamu yararı ile mülkiyet hakkından kısmen veya tamamen yoksun bırakılan kişinin hakkı arasında makul, kabul edilebilir, hak ve adalet dengesini sağlayacak bir oranın kurulması gerekmektedir. Bu nedenle kıyılarda daha önceden oluşturulan tapu kaydının iptalinde kamu yararı bulunduğu, bu tapuların iptal edilmesi gerektiği açık olmakla birlikte kişinin mülkiyet hakkı sona erdirilirken karşılıklı hak

dengecinin sağlanması için mülkiyet hakkı sahibine tazminat niteliğinde bir bedelin ödenmesi gerektiği, tapunun iptal edilmesinin yasa dışı bir işlem değil kamu yararını gerçekleştirme amacını taşıyan bir işlemden kaynaklanması nedeni ile, tazminatın taşınmazın tam değerini karşılama zorunlu olmadığı yönünde karar verilmektedir.

Yargıtay tarafından daha önceden verilen kararlarda kıyıda oluşan tapulara hukuki değer verilemeyeceği dile getirilmekteyken AİHM'in tazminat kararlarından sonra Yargıtay görüş değiştirerek kıyılarda her nasılsa oluşan tapuların kıyının kamu malı niteliğini değiştirmeyeceği, ancak Devlet tarafından verilen, doğru esasa ve geçerli kayda dayalı tapu ile sağlanan mülkiyet hakkına değer verilmesi, böyle bir yer kıyı kapsamında kalmakla, temel vasfı yani kamu malı olma niteliği değişmemekle birlikte, kişinin söz konusu tapuya dayalı hakkının yukarıda ifade edildiği gibi korunması gerektiği ifade edilmiştir (Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin 18.01.2010 tarihli, E:2009/12967, K:2010/165 sayılı kararı).

Bu kararlardan sonra, kıyıda kalması nedeniyle tapusu iptale uğrayan taşınmaz maliklerinin açtıkları tazminat davaları Yargıtay tarafından kabul görmeye başlamış ve kamu yararı nedeniyle mülkiyet hakkından yoksun bırakılan kişinin makul ve kabul edilebilir hak dengesini sağlayacak bir oran kurularak adil bir tazminat ödenmesi gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır.⁸ Temyiz incelemesi ile görevli Yargıtay 4. Hukuk Dairesi AİHM'in tazminata mahkum eden kararlarından sonra verdiği ilk kararlarında tazminat davalarını *“Türk Medeni Kanunu'nun 1007. maddesinde düzenlenmiş bulunan tapu sicilinın tutulmasından dolayı devletin sorumluluğuna dayalı maddi tazminat isteği olarak kabul ederek, mülki-*

⁷ Sözelimi Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin 17.09.2009 tarihli, E:2008/7384, K:2008/9364; 26.03.2009 tarihli, E:2009/1914, K:2009/3745; 18.01.2010 tarihli, E:2009/12967, K:2010/165 sayılı kararları.

⁸ Sözelimi Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin 17.09.2008 tarihli, E:2008/8822, K:2008/11033; 26.03.2009 tarihli, E:2009/1914, K:2009/3745; 21.01.2010 tarihli, E:2008/13853, K:2010/492 sayılı kararları.

yet hakkı sahibi kişinin tapu siciline güvenerek taşınmaz edindiği iyi niyetinin korunması gerektiğini, ancak taşınmazın kamuya ait kumsalda yer alması, davacının bu yeri kullandığı gözetilerek bedelin (zararın) belirlenmesinde Borçlar Kanunu'nun 43 ve 44. maddeleri gereğince indirim yapılarak tazminat miktarı belirlenmelidir “şeklinde karara bağlamak-tayken daha sonraki tarihli kararlarında; bu davaların haksız eylem nedenine dayalı maddi tazminat davaları olduğu, bu nedenle de mülkiyet hakkından yoksun kalan kişinin dava tarihindeki gerçek zararını isteyebileceğinden, taşınmazın dava tarihindeki sürüm değerinden uygun bir tutarda indirim yapılmak suretiyle zarar kapsamı belirlenerek, dava tarihinden itibaren zararın faiziyle tahsili gerektiği yönünde kararlar verilmeye başlanmıştır.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kıyılarımızın ne kadarında KKÇ tespiti yapıldığı Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüklerince tespit edilmeli, bu tespitler onay mercii olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nda bulunmalı ve böylelikle KKÇ eksiklikleri rahatlıkla ölçümlenebilmelidir. Özellikle turizm açısından önem arz eden ve yerleşimin yayılma ihtimali bulunan bölgelere öncelik verilerek KKÇ tespitleri tamamlanmalı, valiliklerin harita ihtiyacı, harita üreten kamu kuruluşlarıyla koordinasyon sağlanarak karşılanmalıdır.

KKÇ tespitlerinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi amacıyla, kıyılarla ilgili çalışma ve araştırma yapan bilim adamlarının da görüşü alınarak su hareketlerinin oluşturduğu alanların doğal sınırlarının belirlenmesine ilişkin bilimsel kriterler tespit edilmeli, tespit komisyonlarındaki her meslek grubunun hangi verileri araştıracağı, nasıl bir ölçüm ve analiz yapacağı belirlenmeli, tespit tutanaklarının yeterli ayrıntı ve kapsamda olmasının sağlanması amacıyla yönelik bir format oluşturulmalıdır. Onaylı KKÇ pafta örneklerinin ilgili kurumlara gönderilmesinin takibini sağlayacak bir sistem oluşturulmalıdır.

Mülkiyetlerin tespiti için KKÇ paftalarının kadastro müdürlüklerine de gönderilmesi ve kıyıda kalan mülkiyetlerin belirlenerek yerel maliye teşkilatına bildirilmesi sağlanmalıdır.

KKÇ tespitlerinin kadastro çalışmalarından önce veya eş zamanlı olarak yürütülmesinin bu alandaki mülkiyet ihtilaflarını azaltacağı düşünülmektedir. KKÇ tespitinden önce yasalara uygun olarak edilen mülkiyetlerin sonradan kıyıda kaldığının belirlenmesi üzerine, tapuların iptal edilmesi, tapu sicillerine güvenerek işlem yapanların mağduriyetine yol açtığından, bu alanda yasal düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır.

Şüphesiz ki kıyıları kamunun ortak kullanımında bulunmalıdır. Ancak tapular iptal edilirken malike herhangi bir bedel ödenmemesi hukuk devleti ilkesine aykırı olduğu gibi hakkaniyete de aykırı olacaktır. Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin yukarıda müteaddit defalar hatırlatılan 23.10.2007 tarihli ve E:2007/6214, K:2007/9985 sayılı Kararında da açıkça vurgulandığı üzere; Devlet tarafından verilen, doğru esasa ve geçerli kayda dayalı tapu ile sağlanan mülkiyet hakkına değer verilmesi gerekir. Böyle bir yer kıyı kapsamında kalsa bile, kişinin söz konusu tapuya dayalı hakkının bahsedildiği gibi korunması gerekir. Aksi düşünce tarzı, yani devletin verdiği tapunun geçersizliğini ileri sürerek, hiçbir karşılık ödemeksizin iptalini istemesi, geçerli kayda dayalı mülkiyet hakkı ile bağdaşmayacağı gibi, devletin saygınlığını zedeler nitelikte bir tutum olacaktır.

Söz konusu gerekçelerle; yasal düzenleme yapılarak kıyıların kamunun ortak kullanımına geçmesinin ve karşılığında bedel ödenmesi konusunun düzenlenmesi faydalı olacaktır. Kıyının kamunun ortak kullanımına geçmesinin, hukuk tekniği açısından geliştirilebilecek bazı temel araçlar marifetiyle yapılması hem belirlilik hem de usul ekonomisi açısından hayati önem taşımaktadır.

Kaldı ki, Yargıtay 1. Hukuk Dairesince müşahhas bir olayla ilgili olarak verilen 23.10.2007 tarih ve E:2007/6214, K: 2007/9985 sayılı mevzu bahis Karar ile de;

“...Devlet tarafından verilen, doğru esasa ve geçerli kayda dayalı tapu ile sağlanan mülkiyet hakkına değer verileceği kuşkusuzdur. Böyle bir yer kapsamında kalmakla, temel vasfı yani kamu malı olma niteliği değişmemekle birlikte, kişinin söz konusu tapuya dayalı hakkının... korunması gerekeceği muhakkaktır. Aksi düşünce tarzının, devletin verdiği tapunun geçersizliğini ileri sürerek, hiçbir karşılık ödemeksizin iptalini istemesi, geçerli kayda dayalı mülkiyet hakkı ile bağdaşmayacağı gibi, devletin saygınlığını zedeler nitelikte bir tutum olacaktır. Bu durumda, kıyılar kamunun yararlanacağı yerlerden olup buralarda yukarıda belirtilen nitelikte tapu kaydı oluşturulmuş ise tapunun iptalinde, Anayasa'nın 43., Tapu Kanununun 33., Kadastro Kanununun 16. maddesi göz önüne alınarak, kamu yararının bulunduğu kabulü gerekir. Ancak, kişinin mülkiyet hakkı sona erdirilirken karşılıklı hak dengesinin sağlanması için mülkiyet hakkı sahibine tazmini nitelikte bir bedelin ödeneceği de kuşkusuzdur. Tazminatın nedeni yasa dışı bir işlem değil hak dengesinin sağlanmasından kaynaklandığından, taşınmazın tam değerini karşılaması da gerekli değildir. Bu düşünce, AİHM'in bir kararında ‘... Ulusal hukuk ihlalin yol açtığı sonuçları tam olarak gidermeye imkân tanımıyorsa 41. madde AİHM'i uygun gördüğü adil bir tazminata hükmetmeye yetkili kılar...’ şeklinde dile getirilmiştir.”

Denilerek, kamu yararı nedeni ile davalının tapusunun iptali ile taşınmazın kayıt dışı bırakılmasında hukuka aykırı bir durum bulunmayıp, davalının tapu kaydının iptalinden dolayı *ancak tazminat isteminde bulunabileceğinden* usul ve yasaya uygun bulunan yerel mahkeme kararının onanmasına hükmedilmiştir.

Dolayısıyla, yasalara uygun olarak edinilen mülkiyetlerinin kıyıda kaldığının belirlenmesi üzerine, tapuları iptal edilen şahısların açılan davalarda, AİHM kararları ve ondan mülhem alan Yargıtay ilamını emsal alan ve alacak mahkeme kararlarıyla davacı ya da davacılar lehine tazminata hükmedilmekte olup; bundan böyle de tazminata hükmedilmeye devam olunacağı dikkate alındığında önemli bir mali külfetle de karşı karşıya kalınacağı açıktır. Her ne kadar “Tazminatın nedeni yasa dışı bir işlem değil hak dengesinin sağlanmasından kaynaklandığından, taşınmazın tam değerini karşılaması da gerekli değildir.” denilmekte ise de bu miktarın hangi kriterlere göre “*hak dengesini sağlamış sayılacağı*” olgusu, belli bir çerçeveye oturtulamayan ve geleceğe yönelik olarak “*taşınmazın tam değeri*”ne giderek yaklaşacak hukuki mülahazalara da konu olabilecektir. Nitekim çalışmanın (V/3) bölümünde belirtildiği gibi, temyiz incelemesi ile görevli Yargıtay 4. Hukuk Dairesi AİHM'in tazminata mahkum eden kararlarından sonra verdiği ilk kararlarında tazminat davalarını “Türk Medeni Kanunu'nun 1007. maddesinde düzenlenmiş bulunan tapu sicilinin tutulmasından dolayı devletin sorumluluğuna dayalı maddi tazminat isteği olarak kabul ederek, mülkiyet hakkı sahibi kişinin tapu siciline güvenerek taşınmaz edindiği iyi niyetinin korunması gerektiğini, ancak taşınmazın kamuya ait kumsalda yer alması, davacının bu yeri kullandığı gözetilerek bedelin (zararın) belirlenmesinde Borçlar Kanunu'nun 43 ve 44. maddeleri gereğince indirim yapılarak tazminat miktarı belirlenmelidir “ şeklinde karara bağlamakta; daha sonraki tarihli kararlarında; bu davaların haksız eylem nedenine dayalı maddi tazminat davaları olduğu, bu nedenle de mülkiyet hakkından yoksun kalan kişinin dava tarihindeki gerçek zararını isteyebileceğinden, taşınmazın dava tarihindeki sürüm değerinden uygun bir tutarda indirim yapılmak suretiyle zarar kapsamı belirlenerek, dava tarihinden itibaren zararın faiziyle tahsili gerektiği

yönünde kararlar verilmeye başlanmış ve sonrasında bu anlayış yerleşiklik kazanmıştır.

Bu gelişme de, KKÇ tespitleri ile kadaströ çalışmaları arasındaki koordinasyon ve zamanlamanın regülasyonu ve kıyıların kamunun ortak kullanımına geçmesi ile bunun karşılığında bedel ödenmesi hususlarını, tazminat karşılığı tapu iptali ve Hazine taşınmazları ile takas gibi geliştirilebilecek bazı temel araçlar ışığında tazammun edecek bir yasal düzenlemenin önemini bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.

Kıyıda kalan taşınmazların Hazinesinin özel mülkiyetindeki taşınmazlarla takası, kıyının herhangi bir nakdi bedel ödenmeksizin kamunun ortak kullanımına alınması bakımından fayda sağlayacaktır. Takas, ana karakteristik özellikleri itibarıyla tescilli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının Hazine taşınmazları ile değiştirilmesindeki esaslara dayandırılabilir.

Tazminat karşılığı tapu iptali ise nitelikçe kamulaştırma işlemine benzetilebilirse de bazı ayrı yönleri bulunmaktadır. Burada kamulaştırma yerine tazminat karşılığı tapu iptali ifadesinin kullanılmasının temel nedeni, Anayasa'nın 46. maddesine ve Kamulaştırma Kanunu'na göre kamulaştırma bedelinin "rayiç bedel" esas alınarak tespitinin zorunlu olmasına karşılık AİHM'in kıyılarla ilgili kararlarında vurgulandığı üzere kıyıların kamunun ortak kullanımına alınmasında ödenecek tazminatın her zaman için taşınmazın gerçek değerini yansıtmamasının zorunlu olmadığından hareketle idareye kamulaştırma bedelinin tespiti hususunda belli bir esneklik ve hareket alanı sağlanmasının amaçlanmasıdır.

Geliştirilebilecek bu sistemde kıyıda kalan taşınmaz için Hazinece tespit edilen bedel taşınmaz malikine teklif edilerek taşınmazın tapudan terkini talep edilecek, malikin kabulü halinde tapunun iptal edilmesinden sonra bedel ödenecektir. Taşınmaz

malikin kabul etmemesi halinde Hazinece taşınmazın bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesine başvurularak taşınmazın tapusunun iptali ile Hazinece malike ödenecek taşınmaz bedelinin tespit edilmesi istenecektir.

Kıyıda kalan taşınmazların Hazinesinin özel mülkiyetindeki taşınmazlarla takası, herhangi bir finansman ihtiyacı gerektirmeyecektir. Buna karşılık tazminat karşılığı tapu iptali, belirli bir finansman ihtiyacı doğuracak olup, bütçe kaynakları dışında Hazine taşınmazlarının satışından ayrılan payları ile genel kıyı rejimini düzenleyen yasalarda yapılacak değişikliklerle oluşturulabilecek özel hesaplar için sağlanacak ödenek gelirleriyle, şahıslar üzerinde ek bir vergi yüküne yol açılmaksızın bu giderlerin karşılanması yoluna gidilebilecektir.

Diğer taraftan, kıyılardaki uygulamaların denetiminin etkin bir şekilde yapılabilmesi için ilgili kurumların kıyı ihlallerinin giderilmesi konusundaki görevlerini yerine getirmekten kaçınmasını önlemeye ve denetim sistemini sadeleştirmeye yönelik birincil ve ikincil mevzuat düzenlemelerine, yetki ve görevlerin açık ve net bir şekilde belirlenmesine olan ihtiyaç her geçen gün kendisini daha fazla hissettirmektedir.

Kaynakça

- Dağlı, H. (2007) "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Mülkiyet Hakkı", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Dik, E. (2006) "Kamu Yararı", Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış), 2006
- Dinç, G. (2004) "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Mülkiyet Hakkı", İzmir Barosu Dergisi, Yıl:2004, Sayı:69
- Doğan, E. ve Erginöz, M. (1997) Türkiye'de Kıyı Alanları Yönetimi ve Yapılaşması, Arion Yayınevi, İstanbul, 1977
- Şimşek, S. (2011) Türk Hukukunda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2011
- T.C. Yasalar (17.04.1990). 3621 sayılı Kıyı Kanunu. Ankara: Resmi Gazete (20495 sayılı).

*İbrahim ÖZTÜRK**

CE İşaretlemelerinin Amacı ve Ülkemizde Uygulanması

Bilindiği gibi 1993 yılında AB’de uygulanmaya başlayan CE işareti, bir ürünün AB’nin Güvenlik, Sağlık, Çevrenin ve Tüketicinin Korunması hususlarında oluşturmuş olduğu ürün direktifleri olarak bilinen temel şartlara uygun olduğunu gösteren bir işarettir. CE işareti, sadece söz konusu mevzuat kapsamına giren ve AB üyesi ülkelere piyasaya arz edilecek ürünlerde yer alması gereken bir işarettir, dolayısıyla bu kapsamdaki ürünler CE işaretini taşımazsa AB üyesi ülkelere ihraç edilmez ya da piyasaya arz edilemezler.

Bu anlamda CE işareti, ilgili ürünün kalite ya da performansına ilişkin bir işaretleme olmayıp, o ürünün insan, çevre, hayvan v.b. sağlığı için tehlike arz etmediği ve sadece temel güvenlik şartlarını taşıdığını gösterir. Yine, CE işareti, ürünün AB’de üretildiğini değil, her nerede üretilmiş olursa olsun, AB’nin öngördüğü yasal gereksinimleri karşıladığını gösterir.

Ülkemiz açısından ise, mevzuat uyumu tamamlanmış ve zorunlu uygulamaya girmiş ürün yönetmelikleri kapsamına giren ürünlerden CE işareti taşıması gerektiği halde taşımayan ürünlerin ülkemizde de ithali ya da piyasaya arz edilmesi mümkün bulunmamaktadır.

CE İşaretinin Ürüne Konulması

CE işareti imalatçı tarafından ürüne tatbik edilir. Üretici, CE işaretini ürüne koyarak, tamamen kendi sorumluluğunda olmak üzere, ürünün bu işaretin konulmasını öngören ilgili teknik düzenlemelere uygunluğunu ve bu uygunluğun değerlendirilebilmesi için gerekli tüm testlerin yapıldığını beyan etmiş sayılır. CE işareti ürünün piyasaya arz edilmesinden önce sadece imalatçı veya onun yetkili temsilcisi tarafından konulur.

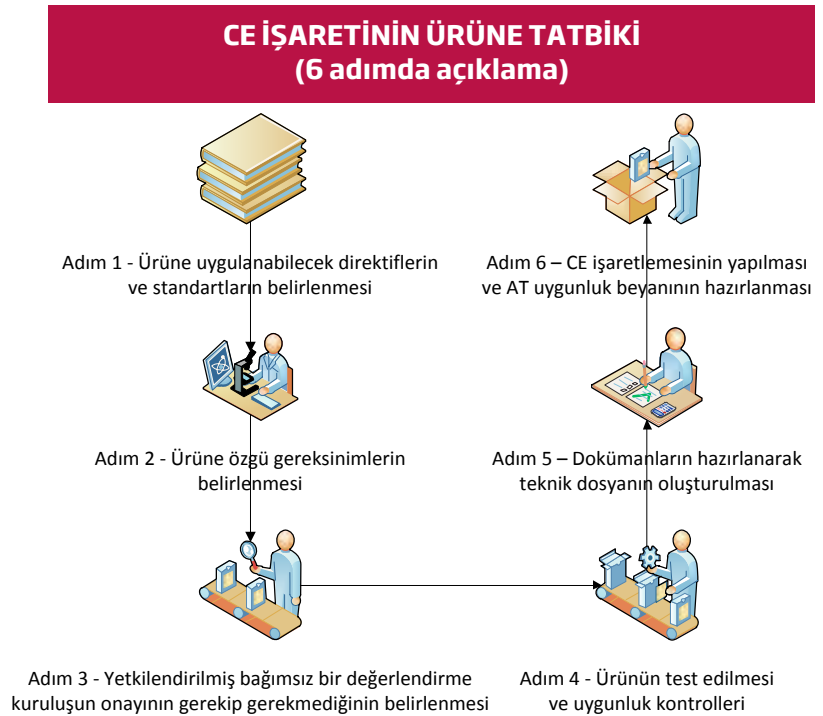
İmalatçının Sorumlulukları

CE işaretinin ürüne tatbik edilmesi, ürünün pazarlanmasından önce, gerekli uygunluk değerlendirmesi süreçlerinin başarılı bir şekilde tamamlanmasının sonucudur. Dolayısıyla üretici, ürettiği ürünün hangi direktifler kapsamına girdiğini,

bu direktiflerinin öngördüğü teknik özellikleri ve bu özelliklere uygunluğun hangi yöntemlerle test edilmesi gerektiğini bilmelidir.

Üretici, söz konusu testleri yapıp süreci tamamlarken gerekli dokümantasyonları ürüne ilişkin teknik dosyada muhafaza eder. Teknik dosyanın tutulması, gerektiğinde denetimle sorumlu kuruluşlarının yapacağı incelemeler bakımından önemlidir. Nitekim bu dosyada teknik dokümanlar yanında, AT uygunluk beyanı da yer almalıdır. AT uygunluk beyanı, mevzuatın öngördüğü uygunluk değerlendirme yöntemi uyarınca imalatçı tarafından hazırlanarak imzalanan; teknik düzenlemelerin ürüne uygulanabilir tüm kurallarının yerine getirildiğini beyan eden bir belgedir. Ülkemiz mevzuatı, tüm bu evrakların on yıl süreyle saklanmasını ve istenmesi halinde yetkili kuruluşa sunulmasını zorunlu kılar.

Süreç ana hatlarıyla aşağıdaki şekilde görüldüğü gibidir:

İthalatçının Sorumlulukları

Her ne kadar imalatçılar ürünün gerekli düzenlemelere uygun olarak üretilmesinden ve CE işaretinin doğru şekilde tatbik edilmesinden sorumlu olsalar da, ithalatçılar da yalnızca bu kapsamdaki ürünlerin ithal edilmesinden sorumludur. Dolayısıyla ithalatçılar, imalatçıların yükümlülüklerini yerine getirmiş olduğunu ve ürünün CE işaretini taşıdığını teyit etmek, AT uygunluk beyanının bir örneğini ürünü piyasaya arz ettiği tarihten itibaren on yıl süreyle bulundurmak ve

talep edilmesi halinde yetkili kuruluşa sunmak ve teknik dosyanın bir örneğini talep edilmesi halinde yetkili kuruluşa sağlamakla yükümlüdür.

İthalat ve Ülkemizdeki Uygulama

Yukarıdaki açıklamalarda belirtildiği gibi, özellikle imalatçı firmaların Türkiye’de yerleşik olmadığı düşünülürse ithalatçılar, imalatçıların sorumluluklarını yerine getirdiği ve ürünün gerekli CE işaretini taşıdığını teyit etmek zorundadır. Yine ithalatçılar, yetkili kuruluşça istenilmesi halinde AT uygunluk beyanı ve teknik dosya muhteviyatı belgeleri ibraz etmekle yükümlüdür. Dolayısıyla ithalatçıların da ithal ettikleri ürünlerle ilgili direktifler ve dokümantasyon gereksinimleri hakkında genel bilgi sahibi olması zorunludur. Bu kapsamda, ithalatçıların, gerekli dokümanlara (AT uygunluk beyanı ve teknik dosya gibi) ulaşabilecekleri ve istenmesi halinde yetkili kuruluşlara ibraz edebileceklerine ilişkin imalatçıdan yazılı bir teyit almaları faydalı olacaktır.

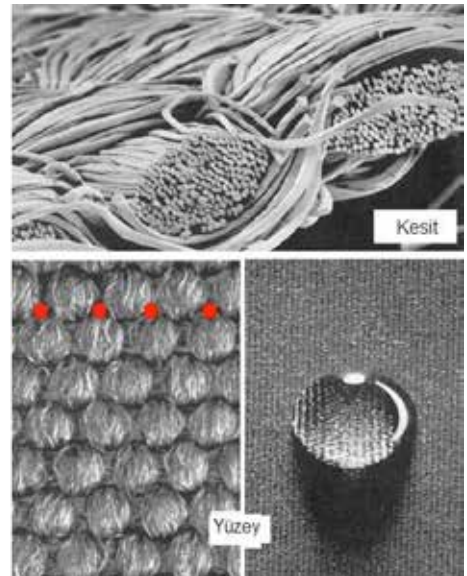
Bilindiği gibi ülkemizde, yetkili kuruluşlar denetimlerini TAREKS üzerinden yapmaktadır. Denetimlerde öncelikle AT uygunluk beyanı sisteme yüklenmekte, talep edilmesi halinde teknik dosya muhteviyatı belgeler (test raporları gibi) talep edilmektedir. Pek çok örnekte, ürünlerin tabi olduğu direktifler konusunda ihtilaflar yaşanmakta: mevzuatı çıkaran AB ülkelerinde talep edilmeyen bazı direktiflere uygunluk ülkemizde talep edilebilmektedir. Bazı örneklerdeyse, AT uygunluk beyanları, direktif numaralarında ya da birden fazla direktife tabi ise direktif numaraları arasındaki boşluklarda, notalı virgül yerine iki nokta konulduğu, virgül yerine slash yer aldığı gibi gerekçelerle red edilmektedir. Konunun esası kaçırılarak basit şekli hususlara takılınması, uygulamada amaçlanan faydayı sağlamadığı gibi kötü niyetli uygulamalara zemin hazırlamaktadır.

Suni Deriden Mamul Giyim Eşyalarının Gümrük Tarife Pozisyonuna Göre Sınıflandırılması

*Dr. Fulya ELGİN, Dr. Muharrem YILMAZ, Mehmet KIRBIYIK, Yüksek Kimya Müh. Yaşar ÇİFTÇİ**

1. Giriş

Geçmişten günümüze yapay liflerin üretimi ve buna paralel olarak yapay lifler üzerine yapılan araştırmalar her geçen gün artış göstermektedir. Tekstilin temel fonksiyonu olan örtünme ve dış etkenlerden korunmanın dışında; günümüzde estetik ve dekoratif özelliklerin yanında, tekstil ürünlerinin teknik veya işlevsel özelliklerinin artırılmasına yönelik üretilen koruyucu ve spor tekstillerinde özellikle yüksek performans, sağlamlık, konfor gibi parametrelerin önemli olduğu yerlerde modern kaplama ve laminasyon teknolojileri kullanılmaktadır.¹ Kötü hava koşulları gibi dış etkenlerden korunmak için yağ, vaks gibi maddeler kumaş üzerine aktarılıp, geçirgenlik özellikleri belli oranda kısıtlanmış kumaş elde edilerek kaplama kumaş teknolojisine ilk adım atılmıştır. Kauçuk ve polimer maddelerin keşfi ve kimya sektöründeki gelişmelerle birlikte farklı özellikte ve farklı kullanım alanlarına sahip ürünler elde edilmeye başlanmıştır. Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler tekstilin de kendi içerisinde gelişmesini sağlamıştır.

Mikrofiber kumaş yapısının elektron mikroskobu ile elde edilen görüntüsü

¹ Füsün Doba KADEM, Aslıhan ERGEN, Farklı Membranlı Laminasyonlu Kumaşların Mukavemetlerinin Araştırılması, Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 26(2), ss. 1-8, Aralık 2011

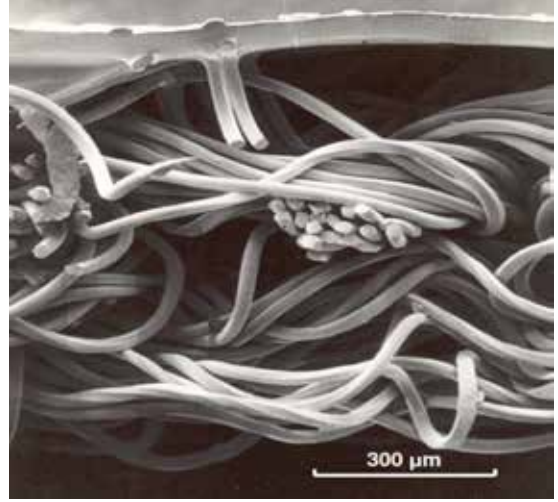
Kaplama ve laminasyon, kumaşların fiziksel ve estetik özelliklerini geliştirmek ve değiştirmek, kumaşların ve polimerlerin avantajlarını kombine ederek, kullanım alanını genişletmek amacıyla uygulanmaktadır.

Kaplama kumaşlarda; bir yüzde kaplama fonksiyonuna uygun özellikte olması gereken tekstil materyali bulunmaktadır. Bu kumaş, kaplama için bir taşıyıcı zemin görevini ana görev olarak üstlendiğinden, diğer kumaşlara nazaran daha az önem taşımaktadır. Ancak bazı örnekler buna istisna oluşturmaktadır. Örneğin: bazı yağmurluklar gibi arkası kaplanmış kumaşın, boyanmış-basılmış ve görünen yüzü tekstil materyali ise tekstil lifinin ve kumaş konstrüksiyonunun önemi daha fazladır.

Kaplama kumaşın niteliği, tekstil lifi veya kumaş yapısı bazındaki özelliklere değil, kaplama maddesi tarafından kumaşa kazandırılan özelliklerin istenilen düzeyde olmasına bağlıdır.

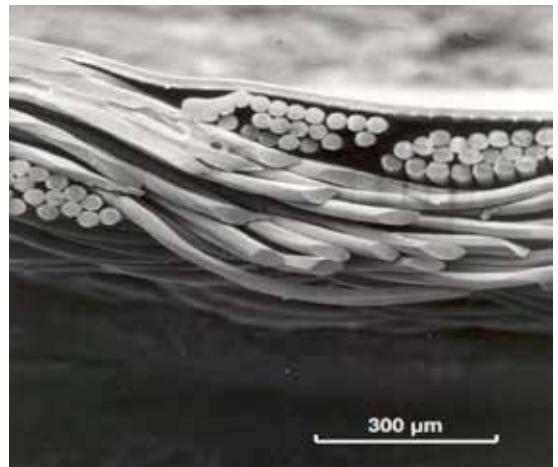
Kaplama veya laminasyon işlemi sonucu rüzgârlık, montluk, pantolonluk gibi günlük giysilik kumaşlar üretilebileceği gibi, zirai tekstillerden tıbbi tekstillere, ev tekstillerinden koruyucu giysilere kadar farklı kullanım amaçları için teknik tekstil ürünlerinin üretilmesi de mümkündür. Temel olarak bu kullanım alanları giysilik ürünler, giysilik dışı kullanım alanına sahip ürünler (suni deri, inşaat alanında kullanılan tekstil ürünleri, hava yastığı uygulamaları, halı arkası kaplamaları, otomobil iç döşemeleri için uygulamalar gibi), yüksek teknolojiye sahip ürünler (koruyucu veya kamuflaj giysiler, iletken polimer kaplı kumaşlar) olarak da incelenebilmektedir. Kaplama veya laminasyon işlemi sonucu elde edilecek ürünün özellikleri kullanım alanına uygun bir zemin kumaşı, uygun kaplama materyali, uygun kaplama ya da laminasyon tekniği seçilerek belirlenmektedir.²

Kaplama işlemi, dokuma, atkılı-veya çözgülü-örme veya non-woven kumaşların yüzeylerine, tek katman veya katmanlar halinde polimer filmi uygulama işlemidir.

Kalın bir Poliüretan (PU film tabakası ile kaplanmış örme kumaşın mikroskobik görüntüsü³

Laminasyon ise iki veya daha çok (genellikle iki) kumaş tabakasının her ikisine de yapışık olan aradaki bir polimer katmanı ile birleştirilmesidir. Bu katman yeterince kalın ve sandviçin önemli bir parçasını oluşturacak kadar kalın ve sağlam olabilir veya sadece iki kumaşı birleştirecek kadar bir yapışkan olarak görev yapabilir.

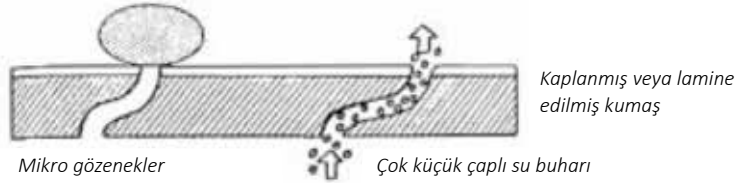
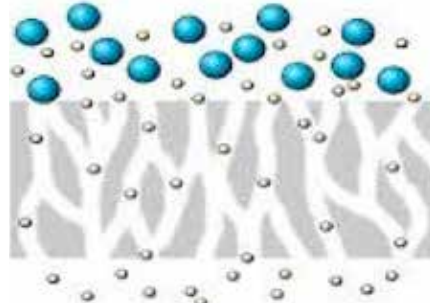
İnce bir PU film tabakası ile lamine edilmiş dokuma kumaşın mikroskobik görüntüsü

² Yasemin Bulut, Kaplamalı Giysilik Kumaşların Mekanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

³ Robert Lomax, Some Applications for nano-phase separated polyurethane in textiles, Presentation to NanoEurope, 2008.

Su damlacığı

Kaplanmış veya lamine edilmiş tekstil ürünlerindeki su buharı geçirgenliğinin prensibi⁵

Son yıllarda doğal liflerden elde edilen mensucatlar daha pahalı olduğu için üreticiler yapay mensucatlara yönelmiştir. Ev, ofis, kıyafet, döşemelik olarak tercih edilen suni derilerin kullanımı, hakiki derinin yüksek maliyetli olması ve fonksiyonel özelliklerin sınırlı olması sebebiyle yaygınlaşarak artmaktadır. Sentetik deri üretimi günümüzde Polietilen tereftalat (PET), Poliamid (PA) ve Poliakrilonitril (PAN) mikroliflerinden üretilmiş dokusuz yüzeyleri Poliüretan (PU) ile emdirilmesiyle üretilmektedirler. Bu şekilde üretilen ürünler, gerçek deri ile karşılaştırıldığında daha düzgün bir yüzey, daha iyi boyutsal dayanım, kolay bakım, daha yüksek renk haslığı ve düşük ağırlık özelliklerine sahiptirler.⁴

Ayrıca günümüzde tüketicilerin giyim tercihlerinde modanın yanı sıra konforlu giysileri tercih ettikleri görülmektedir. İlgili duyulan giyim konforunun kumaşın su buharı geçirgenliği, hava geçirgenliği (nefes alabilme) ve su iticilik özellikleri ile doğrudan ilgili olduğu da görülmektedir.

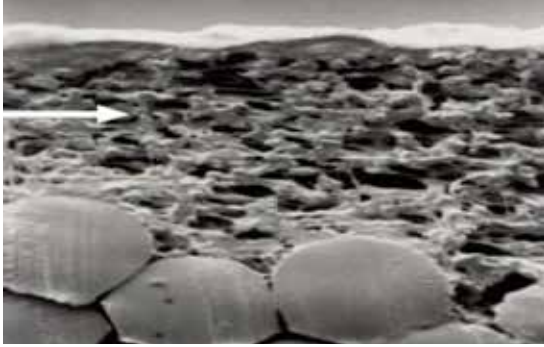
2. Suni Deri Giyim Eşyalarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesi

Tüketici için dış görünümüyle tamamen aynı olarak değerlendirilse de, biz Gümrük Kimyagerleri için yeni üretim yöntemlerinin kullanımı ve geliştirilmesi ile farklı zeminler üzerine Poliüretan (PU) ya da Polivinil klorür (PVC) kaplanarak elde edilen mensucatlar bazı belirgin özelliklerine göre ve Gümrük Tarife Cetveli İzahnamesi açıklama notları ışığında; Türk Gümrük Tarife Cetveli İzahnamesinde “Bölüm VII Plastikler ve Mamülleri” veya “Bölüm XI Dokumaya Elverişli Maddeler ve Bunlardan Mamul Eşya” başlıkları altında değerlendirilirler.

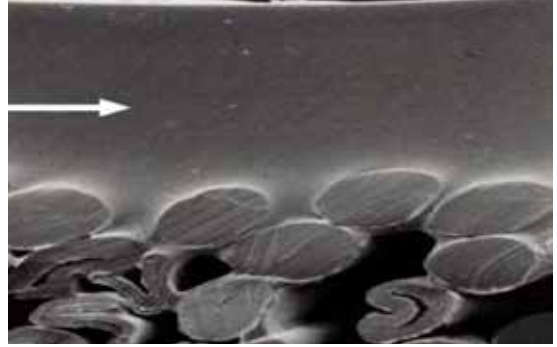
Türk Gümrük Tarife Cetveli İzahnamesi açıklama notlarında belirtilen maddeler tümüyle dikkate alındığında, plastik ile mensucatin birleştiği ve sadece bir yüzü plastikle kaplanmış bir mensucatin “Bölüm XI Dokumaya Elverişli Maddeler ve Bunlardan Mamul Eşya” başlığı altındaki 5903 Tarife Pozisyonu ile “Bölüm VII Plastikler ve Mamülleri” başlığı altındaki 3921 tarife pozisyonlarının hangisinde değerlendirilmesi gerektiğinin tespiti için; öncelikle plastiğin gözenekli olup olmadığı ve mensucatin vasıflı olup olmadığı araştırılmalıdır.

⁴ H. Kübra KAYNAK, Osman BABAARSLAN, Mikroliflerin Tekstil Endüstrisindeki Yeri ve Önemi, Tekstil Teknolojileri Elektronik Dergisi Cilt: 3, No: 3, 2009 (70-83)

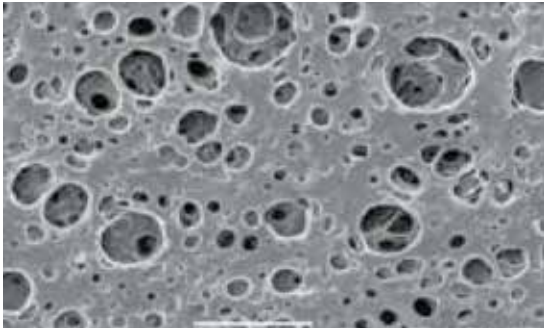
⁵ Brzeziński S., Malinowska G., Nowak T., Schmidt H., Marcinkowska D., Kaleta A., Structure and Properties of Microporous Polyurethane Membranes Designed for Textile-Polymeric Composite Systems, FIBRES & TEXTILES in Eastern Europe, Vol. 13, No. 6 (54), 2005.

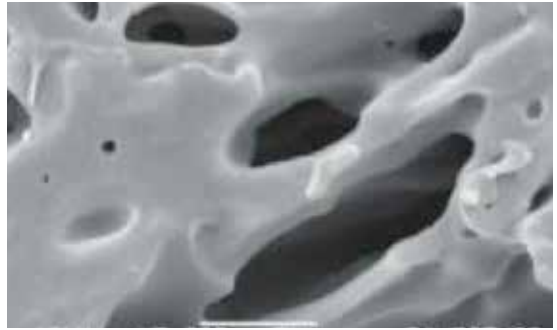
Kaplanmış ve lamine edilmiş gözenekli/mikro gözenekli polimer film tabakasının mikroskopik görüntüsü

Kaplanmış ve lamine edilmiş gözeneksiz hidrofik polimer film tabakasının mikroskopik görüntüsü

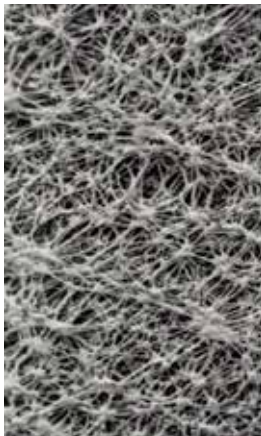

Mikro gözenekli PU filmin mikroskopik görüntüsü (yaklaşık 1000 kat büyütülmüş)

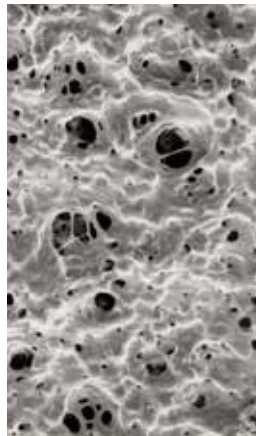

Mikro gözenekli PU filmin mikroskopik görüntüsü (yaklaşık 5000 kat büyütülmüş)⁶

Vasıflı olarak değerlendirilen mensucat türleri Türk Gümrük Tarife Cetveli İzahnamesi açıklama notlarında açık ifadelerle belirtilmektedir.⁶

Gözenekli PTFE

Gözenekli PU

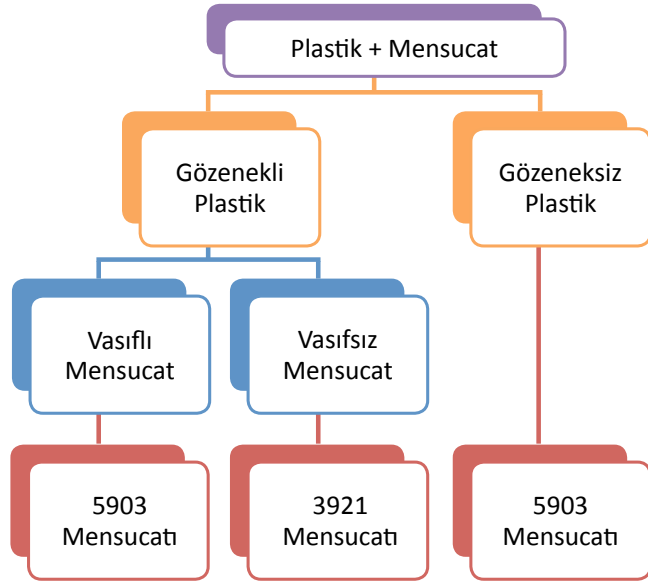

Gözeneksiz PU

Bazı polimer film tabakalarının mikroskopik görüntüsü⁴

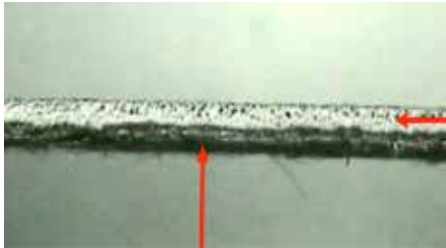
⁶ Gümrük Tarife Cetveli İzahnamesi 39. Fasıll Plastikler ve dokumaya elverişli maddelerin bileşimleri başlığı (d) bendi, XI. Bölümün 1 nolu Notunun (h) maddesi, 56.Fasılın 3 nolu Notu, 56.Fasılın 3 nolu Notu.

Plastikle mensucatin birleşimindeki olası durumlar dikkate alınarak yapılan değerlendirme kıstasları şematik olarak aşağıda gösterilmektedir:

Gümrüklerin teknik bilimsel dalı olan Gümrük Laboratuvarları donanımlı personeli ve sahip olduğu modern analiz cihazlarıyla söz konusu ayırımı yapabilecek analiz yöntemlerine sahiptirler.

Gözenekli plastik ile vasıfsız bir mensucatin birleşiminin enine kesitinin mikroskop görüntüsü aşağıda yer almaktadır.

Vasıfsız mensucat

Gözenekli plastik ile vasıflı (şardonlanmış)⁷ bir mensucatin birleşiminin enine kesitinin mikroskop görüntüsü aşağıda yer almaktadır.

Vasıflı mensucat (şardonlanmış örme mensucat)

Ayrıca yukarıda özelliklerine değinilen mensucatlardan mamul giyim eşyalarının sınıflandırılması da yine Türk Gümrük Tarife Cetveli İzahnamesi açıklama notlarında yer almaktadır.⁷

Buna göre Bölüm VII'de yer alan; 3921 tarife pozisyonunda değerlendirilen bir üründen mamul giyim eşyası yine aynı bölümdeki plastikten mamul eşyaların bulunduğu 3926 tarife pozisyonunda yer almaktadır.

Ayrıca, Bölüm XI'de 5903 tarife pozisyonunda yer aldığı belirlenen bir mensucattan, dokuma veya örme olması durumuna göre mamul bir giyim eşyasının ise yine aynı bölümde bulunan 6210 veya 6113 tarife pozisyonlarında yer aldığı anlaşılmaktadır.

⁷ Gümrük Tarife Cetveli İzahnamesi 3926, 6113 ve 6210 Tarife Pozisyonları açıklama notları.

Deniz Yolu İle İhracatta Gümrükleme Maliyetinin

Yeniden Değerlendirilmesi Zarureti

*Osman ERDOĞAN**

Değerli okurlarımız;

Gümrük & Ticaret Dergisi'nin 3.Cilt, 5.sayısının 94-102. sayfalarında yayımlanan "Yeni Bir Gümrük Müdürlüğü Kuruluş Hikayesi" Kütahya Gümrük Müdürlüğü "Yeni her şey hayalle başlar..!" temalı makaledeki, kurumsal vizyonumuzu bütünleştirecek "İhracatta gereksiz maliyetlerin kaldırılması" konulu yeni bir yazı daha kaleme almak istiyorum.

Bahsi geçen makalede, kısaca; Kütahya Gümrük Müdürlüğü'nün kuruluş hikayesi, yerinde gümrükleme hizmet sunmak, sanayicilerin ihracatta girdi olarak kullandığı ithalat ve ihracat ürünlerinin Dünya piyasasına pazarlanmasında maliyetlerini düşürmek, dış ticaret rekabetine açık üretimini yaptığımız milli nihai tüketime konu eşyanın ithalatında ise tarife dışı önlemlerden ihtisas gümrük uygulamalarının daha etkin kullanılarak bu tür eşyanın liman gümrüklerinden ithalatına izin verilmeyerek iç gümrüklere yönlendirilmesinin yerinde olacağı; bu sürecin doğrudan gümrük teşkilatının yetki ve sorumlulukları çerçevesinde yapılabileceği, 2023 hedeflerinde ihracatın artırılması ve iç bölgelerin gelişmesinde lojistik alt yapının kuvvetlendirilerek katkı sağlanması gibi hususları işlemiş idik.

Kuruluş gününden itibaren her gün ayrı bir firma ziyaret edilmiş, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, diğer kurum ve kuruluşlarla her fırsatta Müdürlüğümüz faaliyetlerinin bölgeye katkısının daha etkin olabilmesi için bölge sanayicilerinin ithalat/ihracat işlemlerini Müdürlüğümüzden yapmalarının faydaları, yerinden hizmet almanın vereceği avantajlar, marka değeri, coğrafi işaretlerin takibi, emniyet güvenlik tedbirlerinin sürdürülebilir kılınması ve maliyetlerin kontrol edilebilir ve öngörülebilir olması ile uzun vadeli perspektif çizilmesinin mümkün olacağı anlatılmıştır.

Yapılan bu çalışmalar karşılık bulmuş ve yeni açılan bir gümrük idaresi olmasına karşılık bölge sanayicilerinin büyük çoğunluğunun Müdürlüğümüzden işlem yapmaya başladığı ve bunun hızla artmaya devam ettiği gözlemlenmektedir.

Son yıllarda yürütülen teşvik programları sonuç vermiş, iç bölgelerin sanayi yatırımları hızla artmış ve ihracatın çeşitlenmesi, yurt dışı müşteri portföyünün ülke bazında artması ve sürdürülebilir kılınması sağlanmaya başlanmıştır. Buna paralel olarak da yeni Gümrük Müdürlüklerinin kurulması, yerinde gümrükleme hizmeti verilerek sanayiciye destek olunması hedeflenmiştir.

Ancak, limana sınırı olmayan illerden denizyolu ile ihracatta konteyner taşımacılığında maliyet sıkıntısının olduğu, bu hususun iç gümrüklerin iş potansiyelini de azalttığı gibi, limanlarda sadece çıkış işlemi yapılması mümkün olduğu halde, ihracat gümrük işlemlerinin de limanlarda yapılması nedeni ile buralarda gereksiz yığılmanın olduğu ve bunun da muayene kriterlerinin etkin uygulanamamasına sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır.

Şöyle ki;

- Türkiye ihracatının % 70 oranında nakliyesi deniz yolu ile yapılmaktadır.
- Limanlara sınırı olmayan illerde mukim firmaların ihracata yönelik üretim ve yükleme yerleri fabrika sahalarında yapılmasına ve konteynerler buralarda yükleniyor olmasına karşın, ihracat işlemleri için doğrudan liman gümrüklerine yönlendirilmektedir.
- Buldukları illerdeki Gümrük Müdürlüklerini ikinci iskele yöntemi ile kullanmaları durumunda gümrük müşavirlik ve nakliyeciler hizmet bedelleri doğrudan limandan yapmaları durumuna göre (aşağıda daha detaylı anlatılacağı üzere) iki kat daha fazla olmaktadır.
- İç gümrüklerde işlem yapılmaması nedeni ile gümrük denetimi ve gözetimi olmadan sadece ihracatçı firma ile nakliyeciler arasındaki nakliye anlaşmalarına göre ihracat yükü almış konteyner, liman gümrüklerine kadar emniyet ve güvenlik tedbirlerinden yoksun bir şekilde sevk edilmektedir.

- Gümrük güvenlik mührü olmadığından dolayı özellikle basitleştirilmiş işlemlerden faydalanan firmalar başta olmak üzere ara nakliye sırasında ihracat yükünün ve/veya ihracat yüküyle birlikte kaçakçılığa konu olabilecek başka bir maddenin varış ülkesine göre kötü niyetli kullanılabilmesine zemin oluşturulmaktadır.

- Sadece çıkış hükmünde gitmesi gerektiği limana aynı zamanda ihracat gümrük işlemlerinin yapılması için de gönderilen konteynerler nedeni ile limanlarda mevcut iş yoğunluğu daha da artmakta, konteynerin yüklü olarak gelmesi, ihracat yükünün muayene kriterlerinin daha da esnek uygulanması, limana varış tarihi ile geminin kalkış tarihi arasındaki zaman darlıkları vs. hususlar birlikte değerlendirildiğinde fiziki alt yapı yetersiz kalmakta ve muayene kriterleri sistem üzerinden atanmış muayene ile görevli personelin inisiyatif ve sorumluluğuna bırakılmaktadır.

- Bu maliyet farklılığı nedeni ile yerinden hizmet için kurulan iç gümrükler, gerçek potansiyelleri oranında görev yapamamakta ve Türkiye genelinde dağılmış personel yapısı ile adaletsiz bir iş yüküyle karşı karşıya kalınmakta, dolaylı olarak da personel istihdamında israf yaşanmaktadır.

- İç gümrüklerden deniz taşımacılığı ile yapılacak ihracattaki maliyet farklılıkları öne sürülerek Gümrük Müşavir ve Nakliyeciler firmalar tarafından ihracatçılar kolayca ikna edilmekte, ve bu hizmet türüne göre adil olunmak istenilmiş ise de, zaten iç gümrüklerden iş yaptırılmayarak işlevselliği fiilen ortadan kaldırılmış durumdadır.

Yukarıdaki olumsuzlukların temel nedeni olan gümrükleme hizmet maliyeti unsurlarını aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

4458 sayılı Gümrük Kanununun Geçici 6 nci maddesinin 10 uncu fıkrası uyarınca “Gümrük Müşavirliği Asgari Ücret Tarifesi” ve “Gümrük Müşavirliği Asgari Ücret Tarifesi Uygulanan Esasları” her yıl yeniden yayımlanmaktadır. 2015 yılı için Bakanlığımız Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün 30.12.2014 tarihli ve 2014/31 sayılı Genelgesi bulunmakta olup, genelge eki ücret tarifesinin ihracat ve transit işlemleri ile ilgili bölümlerinde;

İHR	İHRACAT İŞLEMLERİ TÜM GÜMRÜKLER İÇİN (BEHER BEYANNAME)	2015 (TL)
İHR-1	Kesin İhracat İşlemleri (Dahilde İşleme Dahil)	Kara/ Hava 105 Deniz 138
İHR-2	Geçici İhracat İşlemleri (Hariçte İşleme Dahil)	204
İHR-3	ATA Karneli işlem	204
İHR-4	Gayri ticari çıkış (Bedelsiz)	138
İHR-5	İkinci Gümrük Yoluyla İhracat İşlemleri (Havayolu hariç)	275
İHR-6	İhrakiye ve Kumanya İşl. 25 Faturaya kadar-25 Fatura Üzeri Beher Fatura için 6.-TL ilave edilir.	138
İHR-7	Dökme Eşya İhracat İşlemleri	413
İHR-8	Yukarıda Hizmet Ücretlerine İlaveten ikinci ve Sonraki Beher TIR/Konteyner/Araç/Vagon v.b.	33

TR	TRANSİT İŞLEMLERİ	2015 (TL)
TR-1	Transit işlemleri (İlk araç)	204
TR-2	Özet beyan	55
TR-3	Aynı taşıma belgesi kapsamı ikinci ve sonraki her bir aracın transit işlemleri	55

Tablolarda gösterildiği şekilde yayımlanmıştır.

Ancak, limana sınırı olmayan illerden denizyolu ile ihracatta konteyner taşımacılığında maliyet sıkıntısının olduğu, bu hususun iç gümrüklerin iş potansiyelini de azalttığı gibi, limanlarda sadece çıkış işlemi yapılması mümkün olduğu halde, ihracat gümrük işlemlerinin de limanlarda yapılması nedeni ile buralarda gereksiz yığılmanın olduğu ve bunun da muayene kriterlerinin etkin uygulanamamasına sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır.

İhracat beyannamesinin gümrükleme hizmet bedeli ile ilgili maliyet farkına geçmeden önce, Transit İşlemler (İlk araç) 204-TL maliyetinin hangi durumlarda uygulandığının netleştirilmesi gerekmektedir.

Öncelikli olarak, bu tarifenin Gümrük Müşavirliği ücret tarifesi olduğu, nakliyeciler firmaların bu ücret tarifesiyle sorumlu olmadıklarını vurgulayarak, nakliyecilerin taşıma bedeli ile yapacakları gümrük hizmetlerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi ile bu hususun ihracatçı firmalarca da bilinmesi gerekmektedir.

Kaldı ki, ihracat eşyası serbest dolaşımda olan bir eşya olup, tabloda zikredilen “Transit işlemleri” serbest dolaşımda olmayan eşyanın gümrük işlemlerini Gümrük Müşaviri marifetiyle yapılması durumunda uygulanacaktır. Zira, serbest dolaşımda olan (ihracat) eşyanın transitinde teminat aranmamakta olup, ikinci iskele özet beyan olarak değerlendirilmesi gerekir.

Buradan hareketle;

- İç gümrüklerden limanlara çıkış hükmünde sevk edilecek konteyner ihracatlarının beher beyanname için “İkinci Gümrük Yoluyla İhracat İşlemleri”

satırındaki 275-TL ücret tarifesinin kullanılması gerektiği,

- İç gümrükten ihracat beyannamesi açılması veya doğrudan limanlarda ihracat beyannamesi açılması tercih edildiğinde her ikisinde de özet beyan verileceği için özet beyan tarifesi yönünden herhangi bir farklılık oluşmayacağı,
- İhracat beyannamesi açısından bakıldığında doğrudan limanlarda beyanname açılması durumunda "Deniz 138-TL" ancak iç gümrükten açıldığında "İkinci Gümrük Yoluyla İhracat İşlemleri 275-TL" ücret tarifesinin uygulanacağı, her bir konteyner için ayrı bir beyanname açıldığında her bir beyanname için işlem başına 137-TL fazla hizmet bedelinin oluşacağı,
- Günümüz koşullarında bilgisayar sistemleri üzerinden yapılmakta olan beyan ve takibatlar nedeni ile konteyner deniz taşımacılığındaki bu denli ücret farklılığının herhangi bir maliyet sebebinin gerçekte oluşmadığı,

düşünülmektedir.

Somut bir örnekten yola çıkarak ihracatçı firmaların neden iç gümrüklerden işlem yapmadıklarını anlatmaya çalışalım. Kütahya Gümrük Müdürlüğünde yaşanmakta olan bir süreç üzerinden X firmasını örnek verelim:

- X firması aylık bazdan 250-300 konteyner ihracat yükünü Dünyanın 140 ayrı ülkesine göndermektedir.
- Her bir konteyner için Kütahya'dan göndereceği limana kadar ki nakliye maliyeti (İhracat beyannamesini Kütahya gümrüğünden açsa veya doğrudan limana gönderse de) değişmemektedir.
- İhracat beyannamesini Kütahya Gümrüğünden açtığında 275-TL, doğrudan limana gönderip Gemlik Gümrüğünden açması halinde ise 138-TL müşavirlik hizmet bedeli ödeyecektir.

- Aylık bazda 300 konteyner işlem kapasitesi dikkate alındığında, gerçekte maliyet sebepleri olmadığı halde gümrükleme hizmet bedeli olarak 41.100- TL fazla bir maliyetle karşılaşmaktadır.

İhracatçı firmaların bu ve benzeri maliyetler yüzünden ihracat yüklerini doğrudan limanlara göndermeleri ve limandaki gümrük müdürlüklerinden ihracat beyannamelerini açarak işlemlerini yürütmelerini anlamak pek ala mümkündür.

Ancak, makalenin başında da ifade ettiğimiz gibi, iç gümrüklerin kuruluş amacına ve 2023 vizyon hedeflerine yönelik hizmet verilmesinin önünde bir engel olunmaması, firmaların marka değer ve sürdürülebilir emniyet güvenlik tedbirlerini alabilmeleri için yerinden gümrük hizmet alabilmelerinin önündeki maliyetlerin kaldırılması ve hatta teşvik edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak;

2016 yılı Gümrük Müşavirlik ücret tarifesinin yayımlanmasından önce bu hususun değerlendirmeye alınması ile iç gümrüklerden ihracat beyannamesi açılan deniz yolu konteyner ihracatlarındaki müşavirlik hizmet bedelinin normal ihracatla aynı değerlere çekilmesi sağlanabilirse;

- İç gümrükler deniz konteyner ihracatlarında aktif rol olarak yerinde muayene yapabileceği,
- Gümrük güvenlik mührü ile mahallinden sevk yapılarak firmaların marka değerleri ve emniyet güvenliklerinin gümrük gözetimi/denetimi altına alınmış olacağı,
- Liman gümrüklerinde sadece çıkış işlemi gerçekleştirileceğinden gereksiz yığılmaların önleneyeceği, muayene ve risk kriterlerinin zamanlı ve etkin olarak uygulanabileceği,
- En nihayetinde, dolaylı olarak da gümrük personel istihdamından ülke ekonomisinin gelişmesine katkı sağlayacak yönde olumlu sonuçlar alınabileceği, düşünülmektedir.

ESKİ, KULLANILMIŞ EŞYA İTHALİ;

İlgili mevzuat çerçevesinde ağır ticari araçların ithalinde yaşanan anlamsız gecikmeler

*Arif KÜMBÜL**

Eski, kullanılmış, yenileştirilmiş, kusurlu (defolu) ve yatkın (zamanla dayanıklılığını yitirmiş) malların ithali, 95/7606 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki İthalat Rejimi Kararı'nın 2 ve 7. Maddeleri çerçevesinde, Ekonomi Bakanlığının iznine tabi kılınmıştır. Adı geçen Bakanlık, en son yayımlanmış olduğu 2015/1 sayılı İthalat Tebliğiyle, diğer hususların yanı sıra, kullanılmış veya yenileştirilmiş olarak ithal edilebilecek eşya için anılan madde çerçevesinde verilecek izne ilişkin usul ve esasları da düzenlemiştir.

Bu tebliğde, 'pozitif liste' olarak niteleyebileceğimiz iki liste yer almıştır. Bu listelerde, genel olarak bir kısım makinalar, cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar, bazı tıbbi alet ve cihazlar yer almaktadır. 1/A sayılı liste kapsamı kullanılmış veya yenileştirilmiş eşyanın-kıymetlerine bakılmaksızın-; keza, 2 sayılı listede Gümrük Tarife ve İstatistik Pozisyonları verilen kullanılmış veya

yenileştirilmiş eşyanın karşısında gösterilen birim CIF kıymetinden daha fazla birim CIF kıymette olanların ithaline izin verildiği peşinen ilan edilmiş; 2 sayılı listede belirtilen kıymetten daha az birim CIF kıymette olanların ithaline ise ancak İthalat Genel Müdürlüğü'nden alınacak izin belgesiyle mümkün olabileceği ifade edilmiştir. 1/B sayılı listede yer alan kullanılmış veya yenileştirilmiş sivil hava taşıtları ve bunlarda kullanılmaya mahsus eşyanın ithallerinde Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'nün, deniz taşıtlarının ithallerinde ise Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın (ilgili biriminin) uygunluk yazısının aranacağı belirtilmiştir.

Bakanlık, söz konusu tebliğde, 2 sayılı listede yer alıp belirtilen kıymetin altında yer alan kullanılmış veya yenileştirilmiş eşyanın ithali için yapılacak başvuruları, iç piyasadan tedarik şartları, ekonomik ömrü ve verimliliği gibi etkenleri göz önünde bulundurarak sonuçlandıracağını beyan etmiştir.

Buraya kadar söylenenler, kullanılmış veya yenileştirilmiş tanımına giren eşyanın ithaline dair Devletin yaklaşımına ilişkindir. Eski eşyanın durumunu ayrıca ele almak gerekmektedir. Ekonomi Bakanlığı eski eşyaya dair yaklaşımını muhtelif yazılarıyla Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na ifade etmiş; anılan Bakanlık ise esas olarak 20.11.2012 tarih ve 2012/35 sayılı Genelge ile teşkilatını bu konuda talimatlandırmış bulunmaktadır.

Söz konusu Genelgeye göre, İthalat Rejimi Kararı'nın 7. maddesinde belirtilen 'eski' nitelendirmesine yönelik olarak Ekonomi Bakanlığı tarafından yapılan değerlendirme sonucunda:

8429.51, 8429.52, 8429.59 gümrük tarife alt pozisyonları [Mekanik küreyiciler, ekskavatörler ve küreyici yükleyiciler], 87.01, 87.02, 87.03, 87.04, 87.05 ve 87.11 gümrük tarife pozisyonları [kara nakil vasıtaları (esas itibarıyla traktörler, otobüsler, midibüsler, minibüsler, binek otomobiller, karavanlar, ambulanslar, eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar, kurtarıcılar, vinçli taşıtlar, itfaiye taşıtları gibi özel amaçlı taşıtlar, mopedler dahil motosikletler)] dışında yer alan eşyanın (zikredilen tarife pozisyonları hariç) kullanılmış, yenileştirilmiş, kusurlu (defolu) olmamaları, dış ticaret mevzuatı ve diğer ilgili mevzuat çerçevesinde varsa alınması gereken tüm belge ve izinlerin ithalatçı tarafından ilgili mercilerden temin edilmesi kaydıyla ithaline izin verilmesinin uygun görüldüğü;

Yukarıda belirtilen gümrük tarife pozisyonları (varsa anılan tarife pozisyonları içinde yer alan aksam parça hariç) dışında yer alan geçmiş yıllar üretimi eşyanın kullanılmış, yenileştirilmiş, kusurlu (defolu) olmamaları, buna ilave olarak, dış ticaret mevzuatı ve diğer ilgili mevzuat çerçevesinde varsa alınması gereken tüm belge ve izinlerin ithalatçı tarafından

ilgili mercilerden temin edilmesi kaydıyla ithalinin mümkün bulunduğu bilgisine yer verilmiştir.

Yine ilgili mevzuatı uyarınca 01.01.2013 tarihi itibarıyla Motorlu Araçlar ve Römorkların model yılı olarak imal yılının esas alınacağı hatırlatılarak her yılın son dört (4) ayında üretildiği ilgili Tebliğ'ine göre tespit edilen 87.01, 87.02, 87.03, 87.04, 87.05 ve 87.11 gümrük tarife pozisyonlarında yer alan otomotiv ana sanayi ürünlerinin kullanılmış, yenileştirilmiş, kusurlu (defolu), yatık (zamanla dayanıklılığını yitirmiş) olmamaları, ayrıca, dış ticaret mevzuatı ve diğer ilgili mevzuat çerçevesinde varsa alınması gereken tüm belge ve izinlerin ithalatçı tarafından ilgili mercilerden temin edilmesi kaydıyla ertesi yılın ilk dört (4) ayı içerisinde ithaline izin verilmesinin uygun bulunduğu ifade edilmiştir.

Öte yandan, motorlu araçların, fabrika çıkışından itibaren, yol testi, depolama yerlerine nakilleri, gemilere biniş-iniş vb. nedenlerle belirli bir kilometre yol kat etmeleri zorunluluğu söz konusudur. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın, bahis konusu genelgede de zikredilen görüşü, zorunlu olarak kat edilen yolun araç ağırlığı 3,5 tonun altında olan araçlar için 300 kilometreye kadar, kamyon, otobüs vb. araçlarda ise duruma göre 3.000 kilometreye kadar değiştiği şeklindedir. Söz konusu Bakanlığın bu destekleyici görüşüne rağmen Ekonomi Bakanlığı bu konuda inisiyatif almaktan ısrarla kaçınmış ve değerlendirmenin bu görüş dikkate alınarak geçmiş deneyimlerine istinaden Gümrük Bakanlığı tarafından yapılmasını istemiştir. Bunun sonucunda da, söz konusu Genelgeyle:

Motorlu taşıt araçlarının eski, kullanılmış, yenileştirilmiş, kusurlu ve yatık olmaması şartıyla, ağırlıklarına bakılmaksızın-en fazla- 300 kilometreye kadar yol kat etmiş olanlarının Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca veya yetki verdiği kurum veya kuruluşça (Türk Standartları Enstitüsü) da uygun bulunması koşuluyla Ekonomi Bakanlığı'ndan izin alınmaksızın işlemlerinin ilgili Gümrük Müdürlüklerince sonuç-

landırılmasının uygun bulunduğu; 300 kilometreden fazla yol kat ettiği anlaşılanlar için Ekonomi Bakanlığı'nın iznine ihtiyaç olup olmadığı değerlendirilmesinin ilgili Bölge Müdürlüğü'nce yapılması talimatı verilmiştir.

Bu talimat ve Bölge Müdürlüklerinin de yetki devirleri sonucunda, gümrük müdürlüklerinin uygulaması; ağır ticari, diğer bir ifadeyle istiap haddi 3,5 tondan fazla olan, büyüklükleri ve yapıları gereği Türkiye'ye varışları öncesinde her halukarda 300 kilometreden fazla yol kat etmiş N2 ve N3 kategorisindeki araçların, kilometrelerinin orijinal, eski, kullanılmış, yenileştirilmiş, kusurlu ve yatık olup olmadığı hususunun tespiti yönünden, istisnasız olarak, her seferinde Sanayi Odasına sevk edilerek ekspertiz raporu talep edilmesi şeklinde yürütülmektedir.

TSE'nin karayolu uygunluk raporuna zaten konu olan söz konusu araçlar için belirtilen saikle ayrıca Sanayi Odasından ekspertiz raporu aranması, parasal maliyetinin yanı sıra daha önemli boyutta iki-üç günleri bulabilen zaman kaybına da sebep olmakta, bu araçların ekonomiye hizmet vermelerini geciktirmektedir.

Kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği sonucunda uygulamada gelinen bu nokta göz önünde bulundurularak:

Ağır ticari araçlar için kilometre sınırının, 300 km yerine, gerçeği yansıtan ve makul bir değer olan, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından da desteklenen 3.000 km.'ye çıkarılması, başka bir ifadeyle, 3.000 km.'ye kadar olanların TSE karayolu belgesine sahip olmaları koşuluyla işlemlerinin ayrıca herhangi bir rapor/izin aranmaksızın gümrük müdürlüklerince sonuçlandırılmasını sağlayacak şekilde, konunun Ekonomi Bakanlığı tarafından yeniden ele alınarak karara bağlanmasının ve söz konusu genelgede buna göre değişikliğe gidilmesinin; yaşanan sorunun giderilebilmesi bakımından zorunlu, bu yönde yapılacak bir değişikliğin herhangi bir kamu menfaatine zarar vermeyeceğinin çok açık olduğu değerlendirilmektedir.

GÜMRÜKTE BUNLARI BİLİYOR MUYDUNUZ

Murat PALANOĞLU

Gümrük E. Başmüfettişi, KPMG
Gümrük ve Dış Ticaret Direktörü

Akü ithalatında Özel Tüketim Vergisi Tahsil Edildiğini Biliyor Muydunuz?

Araçlarımızın çalışmasını sağlayan akü cinsi eşyalar, 8507 tarife pozisyonunda sınıflandırılmıştır. 8507 tarife pozisyonunda yer alan akülerin ithalatında ise % 3 oranında Özel Tüketim Vergisi tahsil edilmektedir. İthalat anında tahsil edilen Özel Tüketim Vergisi aynı zamanda, ithalde tahsil edilen Katma Değer Vergisi Matrahına dâhil edilmektedir.

Ülkemizde İhracattan Vergi Tahsil Edildiğini Biliyor Muydunuz?

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 3'üncü maddesi uyarınca ihracat vergileri aşağıdaki gibi tanımlanmıştır. İhracat vergileri;

- Eşyanın ihracatında ödenecek gümrük vergisi ile diğer eş etkili vergiler ve mali yükleri,
- Tarım politikası veya tarım ürünlerinin işlenmesi sonucu elde edilen bazı ürünlere uygulanan özel düzenlemeler çerçevesinde ihracatta alınacak vergileri ve diğer mali yükleri;

Yukarıda yer alan tanım uyarınca, Destekleme Fiyat İstikrar Fonu ödemelerine konu eşyaların (fındık, deri) ihracatında tahsil edilen bu fon ihracat vergisi olarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda, ülkemizde ihracat üzerinden vergi tahsil edilmektedir.

Hızlı Kargo Kapsamında Yapılan Vadeli İthalatlarda KKDF Ödeneceğini Biliyor Muydunuz?

Hızlı kargo kapsamında internet sitelerinden yapılan alışverişlerde, muafiyet sınırı 2009/15481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 75 EURO olarak belirlenmiştir. 2009/15481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca, şirketler tarafından yapılacak bu tarz ithalatlarda Gümrük Vergisi, Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi muafiyeti uygulanmaktadır.

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın 16.12.2014 günlü özeldesi uyarınca, KKDF Gümrük Kanunu'nda yer alan mali yük olarak değerlendirilmekte ve Gümrük Kanunu kapsamındaki vergi muafiyetlerine konu eşyanın vadeli ithal edilmesi durumunda KKDF'nin tahsil edilmesi gerekeceği belirtilmektedir. Bu bağlamda, hızlı kargo kapsamında vadeli olarak ithal edilen eşyalar, gümrük vergisinden muaf olsa bile KKDF'ye konu olacaktır.

Bilge Sistemi Tarafından Yanlış Vergi Oranı Uygulanması Durumunda Bile Cezai İşlem Uygulanabileceğini Biliyor Muydunuz?

Gümrük idarelerine elektronik ortamda yapılan beyanlarda kullanılan sistemler, yol gösterici mahiyette olup, bağlayıcı değildir. Gümrük Yönetmeliği'nin 113/2'inci maddesinde; bilgisayar sisteminde yer alan, eşyanın beyan edildiği gümrük rejimi bakımından tahsili veya teminata bağlanması gereken vergiler ve/veya ek mali yükümlülükler ile beyannameye eklenmesi öngörülen belgeler ile ilgili verilerden yükümlülerin yol gösterici mahiyette istifade edebileceği belirtilmiştir.

Bu açıklama ışığında; mükellefler tarafından kullanılan sistemlerde yer alan vergi oranlarının bağlayıcılığı bulunmamakta olup, sistem tarafından yanlış vergi oranının uygulanması durumunda bile 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 234'üncü maddesi uyarınca cezai işlem uygulanabilmektedir.

Kısmi Muafiyet Suretiyle Geçici İthalattan Yararlanamayacak Eşyaların, Tam Muafiyet Suretiyle Geçici İthalata Da Konu Olamayacağını Biliyor Muydunuz?

4458 sayılı Gümrük Kanunu uyarınca, serbest dolaşıma girmemiş eşyanın ithalat vergilerinden tamamen ya da kısmen muaf olarak ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, Türkiye Gümrük Bölgesi içinde kullanılması ve bu kullanım sırasındaki olağan yıpranma dışında, herhangi bir değişikliğe uğramaksızın yeniden ihracına olanak sağlayan rejime geçici ithalat rejimi denir.

Tam muafiyet suretiyle geçici ithalatta gümrük vergileri teminata alınırken, kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalatta gümrük vergilerinin % 3'ü her ay ödenmektedir.

2009/15481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın 40'inci maddesi uyarınca; aşağıda belirtilen eşyalar, tam muafiyetten yararlandırılmayacağı gibi kısmi muafiyetten de yararlandırılmamaktadır.

- Türkiye'ye ithali yasak olan eşya.
- Tüketilebilir nitelikteki eşya.
- Ayniyet tespitinin yapılması mümkün olmayan eşya.
- Ülke ekonomisine zarar verebileceği Müsteşarlıkça belirlenecek eşya.

Serbest Bölgelere Yapılan İhracatta Katma Değer Vergisi İadesinin Alınıp, Özel Tüketim Vergisi İadesinin Alınamayacağını Biliyor Muydunuz?

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 152'inci maddesi uyarınca serbest bölgeler aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

Serbest bölgeler, Türkiye Gümrük Bölgesinin parçaları olmakla beraber;

- Serbest dolaşımda olmayan eşyanın herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmaksızın ve serbest dolaşıma sokulmaksızın, gümrük mevzuatında öngörülen haller dışında kullanılmamak ya da tüketilmemek kaydıyla konulduğu, ithalat vergileri ile ticaret politikası önlemlerinin uygulanması bakımından, Türkiye Gümrük Bölgesi dışında olduğu kabul edilen;
- Serbest dolaşımdaki eşyanın, bir serbest bölgeye konulması nedeniyle normal olarak eşyanın ihracına bağlı olanaklardan yararlandığı;

Yerlerdir.

Serbest bölgelere yapılan ihracatta şirketler Katma Değer Vergisi iadesi alabilmektedir. 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 12'inci maddesinin (1) numaralı fıkrasındaki serbest bölgedeki alıcıya veya yetkili gümrük antrepüsü işleticisine yapılan teslimlerin ihracat teslimi sayılacağına dair hükümler, Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nda yer almamakta olup, serbest bölgelere yapılan ihracatlar için ÖTV iadesi alınmamaktadır.

TİCARETTE

GÜNDEM

*Salih USTA**

1. Elektronik Ticaret

Elektronik Ticaretin Düzenlenmesine İlişkin Kanun Tasarısı, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek yasalaştı. Bu Kanunun amacı, elektronik ticarete ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir. Kanun kapsamında; ticari iletişim, hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcılarının sorumlulukları, elektronik iletişim araçlarıyla yapılan sözleşmeler ile elektronik ticarete ilişkin bilgi verme yükümlülükleri ve uygulanacak yaptırımlar ele alınmıştır.

Bakanlığımızca Elektronik Ticaretin Düzenlenmesine İlişkin Kanun'un alt mevzuatları ile ilgili çalışmalar hızla devam etmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalardan bazıları şu şekildedir;

26.08.2015 tarihinde
Resmi Gazetede,

Elektronik Ticarete Hizmet Sağlayıcı ve Aracı Hizmet Sağlayıcılar Hakkında Yönetmelik yayımlanmış olup söz konusu yönetmelik ile amaçlanan; hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcıların elektronik ticaret işlemlerinin yapıldığı ağ üzerinde bulundurma yükümlü oldukları genel bilgiler ile sözleşme öncesinde ve sipariş sürecinde alıcılara sunmaları gereken bilgilere ve elektronik ticaret ile ilgili diğer uygulamalara ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Ayrıca bahse konu yönetmelik hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcıların ağ üzerinde mal veya hizmet satışına ilişkin sözleşme ve siparişlerdeki bilgi verme yükümlülükleri ile elektronik ticaretle ilgili diğer tedbirleri kapsar. Dolayısıyla bu yönetmelik hükümleri, münhasıran elektronik posta, telefon araması, kısa mesaj veya elektronik ortamda doğrudan iletişime imkân veren benzeri bireysel iletişim araçlarıyla yapılan sözleşmelere uygulanmaz.

Yukarıda bahsi geçen yönetmelik hükümlerine göre hizmet sağlayıcılar ile aracı hizmet sağlayıcıların bilgi verme ile ilgili yükümlülükleri şu şekilde sıralanabilir;

Hizmet sağlayıcının bilgi verme yükümlülüğü;

(1) Hizmet sağlayıcı, elektronik ticaret faaliyetine başlamadan önce kendine ait elektronik ticaret ortamında aşağıdaki bilgileri eksiksiz olarak bulundurur:

- Tebliğata elverişli KEP adresi, elektronik posta adresi ve telefon numarası ile varsa işletme adı veya tescilli marka adı.
- Mensubu olduğu meslek odası ve varsa üyesi olduğu sektörel kuruluşlar ile meslekle ilgili davranış kuralları ve bunlara elektronik olarak ne şekilde ulaşılabileceğine ilişkin bilgiler.
- Tacir ise ayrıca ticaret unvanı, MERSİS numarası ve merkez adresi.

d. Esnaf ise ayrıca adı ve soyadı, vergi kimlik numarası ve merkez adresi.

(2) Tacir veya esnaf olmayan hizmet sağlayıcı, kendine ait elektronik ticaret ortamında adı ve soyadını veya unvanını, merkez adresini, tebligata elverişli KEP adresini, elektronik posta adresini ve telefon numarasını eksiksiz olarak bulundurur.

(3) Hizmet sağlayıcı birinci ve ikinci fıkralarda belirtilen bilgilerini, ağ üzerindeki ana sayfasında ve doğrudan ulaşılabilecek şekilde "iletişim" başlığı altında sunar.

(4) Aracı hizmet sağlayıcı üzerinden satış yapan ve tacir veya esnaf olan hizmet sağlayıcı, elektronik ticaret faaliyetine başlamadan önce, aracı hizmet sağlayıcı tarafından kendine tahsis edilen alanda aşağıdaki bilgileri eksiksiz olarak bulundurur:

- Ticaret unvanı, işletme adı veya tescilli marka adı bilgilerinden en az biri.
- Tebliğata elverişli KEP adresi.
- Esnaflar için vergi kimlik numarası, tacirler için MERSİS numarası.
- Merkez adresi ve onaylanmış telefon numarasının aracı hizmet sağlayıcıda bulunduğu ilişkin bilgi.

(5) Aracı hizmet sağlayıcı üzerinden satış yapan ve tacir veya esnaf olmayan hizmet sağlayıcı, aracı hizmet sağlayıcı tarafından kendine tahsis edilen alanda aşağıdaki bilgileri eksiksiz olarak bulundurur:

- Adı ve soyadı.
- İkametgâhının bulunduğu il.
- Merkez adresi ve onaylanmış telefon numarasının aracı hizmet sağlayıcıda bulunduğu ilişkin bilgi.

(6) Bu maddede yer alan bilgilerdeki değişikliklere ilişkin güncellemeler, hizmet sağlayıcı tarafından değişikliğin gerçekleştiği gün yapılır.

(7) Bu maddede yer alan bilgilerin doğruluğundan hizmet sağlayıcı sorumludur.

Aracı hizmet sağlayıcının yükümlülükleri;

(1) Alıcı ve hizmet sağlayıcı arasında alım satım işleminin yapıldığı elektronik ticaret pazar yerlerini işleten aracı hizmet sağlayıcılar, kendileriyle ilgili olarak 5'inci maddenin birinci ve ikinci fıkralarındaki yükümlülükleri aynı usulle yerine getirir.

(2) Aracı hizmet sağlayıcı, elektronik ticaret ortamı sunduğu hizmet sağlayıcıya ilişkin bilgilerin, hizmet sağlayıcıya tahsis edilen alanda gösterilebilmesi ve güncellenebilmesi için gerekli teknik imkânları sağlar.

(3) Aracı hizmet sağlayıcı, hizmet sağlayıcının elektronik ticaret faaliyetine başlamasından önce 5'inci maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarındaki yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlar.

(4) Aracı hizmet sağlayıcı, hizmet sunduğu elektronik ortamı kullanan gerçek ve tüzel kişiler tarafından sağlanan içeriği kontrol etmek, bu içerik ve içeriğe konu mal veya hizmetle ilgili hukuka aykırı bir faaliyetin ya da durumun söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir.

Bakanlığımızca Elektronik Ticaretin Düzenlenmesine İlişkin Kanun'un alt mevzuatları ile ilgili yapılan çalışmalardan bir diğeri de;

15.07.2015 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan Ticari İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmeliktir. Bu yönetmeliğin amacı, elektronik iletişim araçlarıyla yapılan ticari iletişime dair bilgi verme yükümlülüklerine ve ticari elektronik iletilerde uyulması gereken hususlara ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Ayrıca bahse konu yönetmelik, gerçek ve tüzel kişilerin mal ve hizmetlerini tanıtmak, pazarlamak ya

da işletmesini tanıtmak veya bunları başkaları adına yapmak amacıyla elektronik iletişim araçlarıyla yapılan her türlü ticari iletişimi kapsar. Ancak bu yönetmelik hükümleri;

- a. 5/11/2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu kapsamındaki işletmecilerin abone ve kullanıcılarına; münhasıran kendi mal ve hizmetlerini tanıtmak, pazarlamak ya da işletmesini tanıtmak amacıyla gönderdiği ticari elektronik iletilere,
- b. Vakıf üniversitelerinin öğrencilerine ve bunların velilerine gönderdiği iletilere,
- c. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile kamuya yararlı dernekler ve vergi muafiyeti sağlanan vakıfların, kendilerine ait ticari işletmelerin faaliyetleriyle ilgili olarak üyelerine gönderdiği iletilere,
- d. 15/2/2011 tarihli ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun hükümlerine göre radyo ve televizyon yayıncılığı yapan kuruluşlarca, kamuoyunu bilgilendirmek ve eğitmek amacıyla yapılan yayın hizmetlerine ilişkin bilgilendirme iletilerine,
- e. Devlet, mahalli idareler ve diğer kamu tüzel kişilerinin kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla gönderdikleri iletilere,

uygulanmaz.

Bu yönetmelik ile "Ticari Elektronik İletiler" hakkında;

- Ticari elektronik iletiler ve onay
- Onay gerektirmeyen durumlar
- Onayın alınması
- Ticari iletişim ve ticari elektronik ileti
- Reddetme hakkı ve bildirim yöntemi
- Ret bildiriminin uygulanması

yukarıda yer alan başlıklar altında ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca yine bahse konu yönetmelik ile “Aracı Hizmet Sağlayıcılar, Kişisel Verilerin Korunması, İspat Yükümlülüğü ve Kayıtları Saklama Süresi” konularında da;

- Aracı hizmet sağlayıcılara ilişkin yükümlülükler ve diğer hususlar
- Kişisel verilerin korunması
- İspat yükümlülüğü ve kayıtları saklama süresi

başlıkları altında gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

2. Lisanslı Depolar

Lisanslı depo işletmelerinde depolanan tarım ürünlerini temsil eden elektronik ürün senetlerinin (ELÜS) alım satımında 1/7/2015 tarihinden itibaren fatura veya müstahsil makbuzu düzenlenmesi gerekmeyecek. ELÜS alım satım işlemlerinde Merkezi Kayıt Kuruluşu tarafından oluşturulan ve alıcı ve satıcı taraflara elektronik ortamda gönderilen ELÜS Alım Satım Belgesi kullanılacak.

Önceki uygulamada, Bakanlığımızca yetkilendirilen ticaret borsalarında işlem gören ELÜS’lerin her alım satımında fatura veya müstahsil makbuzu düzenlenmesi gerekmekte, bu durum ise ELÜS işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleşmesi, alıcı ve satıcı tarafların fiziken bir araya gelmemesi ve tarafların birbirini bilmemesi nedeniyle uygulamada sorunlar yaratmaktaydı.

Bunun üzerine Bakanlığımız ve Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen bir çalışma neticesinde; Elektronik Ürün Senedi Yönetmeliği’nin 7’nci maddesine ELÜS Alım Satım Belgesinin içeriğine ve bu belgenin mudilere Merkezi Kayıt Kuruluşu tarafından elektronik ortamda gönderileceğine ilişkin bir hüküm eklendi. Ayrıca, Gelir İdaresi Başkanlığınca, konuya ilişkin olarak 03/06/2015 tarihli ve 29375 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 452 sıra nolu Ver-

gi Usul Kanunu Genel Tebliği ile ELÜS alım satımlarında fatura veya diğer herhangi bir belge düzenlenmeyeceği ve alım satım işlemlerinin ELÜS alım satım belgesi ile tevsik edileceği hüküm altına alındı. Öte yandan, elektronik ürün senedi işlemlerine ilişkin hususları düzenleyen Elektronik Kayıt Kurallarında da ELÜS Alım Satım Belgesinin formatına ve mudilere ne şekilde gönderileceğine ilişkin hükümler eklendi.

Söz konusu uygulama 01/07/2015 tarihinde yürürlüğe girecek olup, bu tarihten itibaren halihazırda Merkezi Kayıt Kuruluşunca alıcı ve satıcıya elektronik ortamda gönderilmekte olan ELÜS alım satım belgeleri muhasebe evrakı olarak kullanılabilir ve bu işlemler için fatura veya müstahsil makbuzu düzenlenmesine gerek olmayacaktır. Böylece, ELÜS alım satımlarında alıcı ve satıcı tarafların fatura veya müstahsil makbuzu düzenleyerek karşı tarafa ulaştırma külfetinden kurtulması ve işlemlerin tamamen elektronik ortamda hızlı ve güvenilir biçimde yapılması sağlanacaktır.

Ayrıca, önümüzdeki dönemde tarımsal destek ödemelerinde de ELÜS alım satım belgesinin kullanılması konusunda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile çalışmalar yürütülecektir.

Öte yandan Lisanslı Depoculuk faaliyetleri ile ilgili Bakanlığımızca sektörde oluşabilecek sıkıntıların önlenmesi adına mevzuat güncellemesi ve/veya yeni düzenlemeler yapılmaktadır. Bu bağlamda Pamuk Lisanslı Depo Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ çıkartılarak;

12/4/2013 tarihli ve 28616 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Pamuk Lisanslı Depo Tebliği’nin 10’uncu maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“(4) Karıştırılarak depolanan pamuklarda, depodan geri alınan pamuk miktarının ürün senedinin temsil ettiği miktarın altında olması halinde lisanslı depo

işletmesi tarafından mudiye, üzerinde olması halinde ise mudi tarafından lisanslı depo işletmesine aradaki ağırlık farkından doğan bedel pamuğun depodan geri alındığı tarihte o pamuğa ilişkin borsada oluşan ortalama fiyat baz alınarak ödenir.”

Ayrıca bahse konu tebliğin 11’inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde;

“Kalite kaybı ile prim ve indirim tarifesi”

(1) Karıştırılarak depolanan pamuğun, lisanslı depo işletmesince Bakanlığın onayı alınıp ilan edilen cetveldeki kabul edilebilir kalite kaybı değerleri içerisinde geri verilmesi esastır. Ortaya çıkabilecek kabul edilemez kalite farklılıkları ise prim ve indirim tarifesine göre tazmin edilir.

(2) Pamuğun mudiye tesliminde kabul edilemez kalite farklılıkları çıkmış ve bunlar prim ve indirim tarifesindeki oranları aşmamış ise, prim ve indirim tarifesindeki kabul edilebilir sınırlar içindeki değerlere göre;

a) Mudinin lisanslı depodan teslim aldığı pamuk, teslim ettiğinden kaliteli çıkar ise, mudi tarafından pamuğun niteliğine göre teslim tarihinde borsada oluşan ortalama fiyat baz alınarak, lisanslı depo işletmesine kalite farklılığından doğan fiyat farkı indirim tarifesi olarak ödenir.

b) Mudinin lisanslı depoya teslim ettiği pamuk, teslim aldığından kaliteli çıkar ise, lisanslı depo işletmesi tarafından pamuğun niteliğine göre teslim tarihinde borsada oluşan ortalama fiyat baz alınarak, mudiye kalite farklılığından doğan fiyat farkı prim olarak ödenir.”

değiştirilmiştir.

Yine aynı tebliğin 14’üncü maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde

“(1) Pamuk, hasat döneminden itibaren azami 24 ay süreyle lisanslı depolarda depolanabilir.”

değiştirilerek güncellemeler yapılmıştır.

3. Piyasa Gözetimi ve Denetimi

Bakanlığımız ülkemiz içerisinde tüketicilerimize sunulan mal ve hizmetlerin piyasa gözetim ve denetimi yapan bakanlıklardan bir tanesidir. Bu nedenle Bakanlığımız tarafından yapılan piyasa gözetim ve denetim faaliyetleri ile ilgili olarak ihtiyaç duyulan yasal düzenlemeler ve/veya değişiklikler Bakanlığımızca takip edilmektedir. Bu bağlamda geçtiğimiz haziran ayı içerisinde Resmi Gazetede yayımlanan Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Piyasa Gözetimi ve Denetimi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile 12/06/2014 tarihli ve 29028 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Piyasa Gözetimi ve Denetimi Yönetmeliğinin 4’üncü maddesinin (j) bendinde değişikliğe gidilerek söz konusu bent; “j) Şahit numune: Test ve muayene yapılmasına ihtiyaç duyulan hallerde, test, muayene ve/veya belgelendirme kuruluşuna gönderilmek üzere alınan numunenin zayi olması veya test sonuçlarına yönelik herhangi bir itiraz olması durumunda başvurulmak üzere alınan numuneyi,” düzenlenmiştir.

4. Esnaf ve Sanatkârlar

24.08.2015 tarihinde Artvin İli, Arhavi, Borçka ve Hopa İlçelerinde meydana gelen sel felaketi nedeniyle işleri zarar gören ve anılan ilçelerde faaliyet gösteren esnaf ve sanatkârlarımızın, Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketince Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Merkez Birliğine bağlı bölge birliklerine ortak olan esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri kefaletiyle veya doğrudan düşük faizli kredi kullandırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararları Kapsamında olan kredi

borçlarının ertelenmesine ilişkin olan karar alınmıştır. Söz konusu karar 23.09.2015 tarihli ve 29484 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Bu karar çerçevesinde esnaf ve sanatkârlarımızın, TESKOMB’a bağlı bölge birliklerine ortak olan esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri kefaletiyle kullandıkları kredilerin ve bankadan kullandıkları düşük faizli kredilerin borçları 1 yıl süreyle faizsiz olarak ertelenirken, buna bağlı olarak kredi itfa tablosu doğrultusunda kalan tüm taksitlerde birer yıl ötelenmiştir.

5. Tüketicilere Yönelik Çalışmalar

Son zamanlarda, televizyon kanalları, internet siteleri, cep telefonlarına gönderilen kısa mesajlar gibi muhtelif mecralarda, Bankalar tarafından tahsil edilen kredi kartı aidatı, dosya masrafı, ipotek fek ücreti vb. isimler altında alınan diğer masrafların geri alınabileceğine ilişkin danışmanlık hizmeti sunulduğu yönünde, tüketicilerin bilgi ve tecrübe eksikliklerini istismar eden, aldatici ve yanıltıcı tanıtımlar yapıldığı tespit edilmiştir.

Tüketicilerin çeşitli danışma hatlarına yönlendirilmesi veya bu hatlardan tüketicilerin aranması suretiyle yapılan görüşmelerde; nüfus cüzdanı, kredi kartı ve adres bilgileri gibi kişisel verilerin talep edildiği belirlenmiştir.

Tüketici hakem heyetleri ve tüketici mahkemeleri tarafından, incelemeye alınan dosyalar hakkında somut olayın özelliklerine göre ayrı ayrı değerlendirme yapılmasına rağmen; söz konusu tanıtımlarda yer alan kesinlik bildiren ifadeler ile tüketicilerin mevcut yasal haklarının garanti altına alındığı yönünde izlenim uyandırılmaktadır.

Mevzuata aykırı olarak yapıldığı belirlenen bu tanıtımlarda yasal olarak sadece avukatlara ait olan

hukuki evrak düzenleme yetkisinin kullanılarak, tahsil edilen kredi kartı aidatı, tüketici kredilerinden alınan dosya masrafları ve diğer masrafların geri alınabileceğine ilişkin profesyonel hizmet sunulduğunun iddia edildiği; ayrıca Avukatlık Kanunu uyarınca reklam yapma yasağı bulunmasına rağmen, bazı serbest avukatlar tarafından konuya ilişkin tanıtım yapılarak tüketicilerin bilgi ve tecrübe eksikliklerinin istismar edildiği tespit edilmiştir.

6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 63 üncü maddesi dahilinde oluşturulan Reklam Kurulu, söz konusu tanıtım uygulamalarında bulunduğu tespit edilen 2 firma hakkında toplam 75.000 TL idari para cezası ve anılan reklamların durdurulması cezası uygulamıştır.

Tüketicilerin olası hak kayıplarına uğramaması ve güvenlik ihlallerinin engellenmesi için benzeri taahhütler sunan tanıtımlarla ilgili olarak, Reklam Kurulu tarafından gerek re’sen, gerekse şikayet üzerine tespit edilen 69 adet dosya için incelemeler sürdürülmektedir. İncelemelerin tamamlanması sonrasında söz konusu dosyalar Reklam Kurulu tarafından kara bağlanacaktır.

Tüketicilerin illerde Ticaret İl Müdürlüğü ilçelerde ise Kaymakamlıklar bünyesinde faaliyet gösteren Tüketici Hakem Heyetlerine hiçbir ücret ödmeden doğrudan başvuru hakları olduğu dikkate alındığında, uyuşmazlık yaşayan tüketicilerin herhangi bir aracıya gerek duymadan doğrudan hakem heyetlerine müracaat etmeleri gerekmektedir.

Tüketicilerin söz konusu danışmanlık şirketlerine T.C. kimlik numaraları, hesap numaraları vb. kişisel bilgilerini vermemeleri, kişisel verilerin hukuka aykırılık teşkil edecek biçimde kaydedilmesinin ve amacı dışında kullanılmasının önlenmesi bakımından önem arz etmektedir.

Gümrükte Gündem

(Temmuz-Ağustos-Eylül)

*Sercan BAHADIR**

2015 yılının üçüncü çeyreğine bakıldığında “Gümrükte Gündem”i ilgilendiren en önemli konunun ilave gümrük vergileri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 2014 yılının sonlarında açıklanan Orta Vadeli Program (OVP) kapsamında, ithalata bağımlılığın azaltılmasını hedeflenmişti. OVP çerçevesinde getirilen ilave gümrük vergileri, ithalatta korunma önlemleri arasında öne çıkmaktadır. Aşağıda yer verilen tablodan da anlaşılacağı üzere, ülkemizde üretilen ürünlere yönelik ilave gümrük vergileri getirilmiştir. Ancak tekstil, ayakkabı ve mobilya sektöründe yakın zamanda uygulamaya konulan yeni önlemler ithalat maliyetlerini arttırarak bu sektördeki ithalatı kısımaya yöneliktir. Türkiye’de toplam ithalatın içinde hammadde, ara mal ve yatırım malının payı % 85; tüketim malının payı ise % 12’dir. Bu nedenle, ithal ürün maliyetinin artışı üretimi, ihracatı ve istihdamı da olumsuz etkileyeceği açıktır. Ancak bu vergilerin genelde bitmiş ürünlere getirildiğini söyleyebiliriz.

BKK Tarihi	Karar Sayısı	Yürürlük Tarihi	Ürün Cinsi	İGV Oranı
30.09.2014	2014/7252	18.02.2015	El dokuması halılar	%25
26.01.2015	2015/7241	06.02.2015	Demir ve çelikten el aletleri ve el arabası	%45 ila %50
06.05.2015	2015/7699	23.05.2015	Mobilya ve mobilya aksamı	%50-%25
18.05.2015	2015/7713	07.06.2015	Elektrikli süpürge ve su ısıtıcıları	%30-%10
25.05.2015	2015/7722	20.06.2015	Bavul, valiz, çantalar	%20
15.06.2015	2015/7749	05.07.2015	Demir ve çelikten teller ve çubuklar	%30

Diğer öne çıkan gündem konuları ise, sonradan kontrol kapsamında yapılan gümrük denetimleri, TRT bandrol uygulaması, Credit Note'un gümrük kıymetine etkisi ve Malezya ile imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmasıdır.

1. Sonradan Kontrol Kapsamında Yapılan Gümrük Denetimleri

Bilindiği üzere, 27.10.2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan "Sonradan Kontrol ve Riskli İşlemlerin Kontrolü Yönetmeliği" ile Gümrük Müsteşarlığında yeni bir denetim yaklaşımına geçilmiş ve gümrük işlemlerinin incelemesinin "düzenli", "planlı" ve "sistemik" olarak "firmalara ait yerlerde" yapılmasına karar verilmiştir.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın 2009 ilâ 2013 yılı faaliyet raporlarına göre bu kapsamda 1.898 adet şirket gümrük incelemesine tabi tutulmuştur. Yılın ikinci yarısından sonra birçok şirket sonradan kontrol kapsamında denetleneceğine dair tebligat almakta veya denetim geçirmektedir.

	2009	2010	2011	2012	2013
Sonradan kontrol kapsamındaki firma sayısı	370	277	350	400	350
Plan dışı sonradan kontrole alınan firma sayısı	27	27	15	53	29
Toplam	397	304	365	453	379

2014 ve 2015 yılında ise yaklaşık 300'er şirketin sonradan kontrol kapsamında incelemeye konu edildiği tahmin edilmektedir (Bu yıllara ait faaliyet raporu yayınlanmadığı için şirket sayısı tahmini olarak belirtilmiştir).

"Sonradan Kontrol" olarak adlandırılan bu yeni denetim yaklaşımında, ithalat veya ihracat işlemlerine ilişkin gümrük beyannameleri ve beyannameye ekli belgeler ile şirket bünyesinde bulunan gümrük işlemlerine ilişkin diğer kayıtların (muhasabe kayıtları, sözleşme, yazışma vb.) karşılaştırılarak incelenmesi planlanmaktadır. Bu uygulama ile ithalat veya ihracat işlemlerine ilişkin sadece gümrük beyannameleri değil, bu işlemlerine ilişkin tüm bilgi ve belgelerin gümrük ve uluslararası ticaret mevzuatı ile uyumluluğu kontrol edilebilmektedir. Bu yaklaşım ile yapılan denetimlerde öne çıkması muhtemel konulara aşağıda yer verilmiştir:

- Royalti ve lisans ödemelerinin gümrük kıymeti konusu olup olmaması
- İthalatta KDV matrahının doğruluğunun kontrol edilmesi
- Gümrük işlemleri ile ilgili fiyat farklarının gümrük kıymetine dahil edilip edilmemesi
- Ek navlun ödemelerinin bulunup bulunmaması
- Bedelsiz ithalat işlemlerinde gümrük kıymetinin emsaline uygun beyan edilip edilmemesi
- Para transferlerinin ithalat işlemleri ile bire bir eşleşip eşleşmemesi

- Eşdeğer eşya uygulamasının mevzuata uygun olup olmaması
- Hızlı kargo ile gelen eşyaların gümrük idaresine beyan edilip edilmemesi
- Gümrük işlemlerine konu sözleşme ve kağıtların damga vergisine konu edilip edilmemesi
- 2 nolu KDV beyannamelerinin gümrük mevzuatı açısından kontrol edilmesi.

Sonuç olarak, “Sonradan Kontrol” olarak adlandırılan gümrük denetim modelinin gümrük incelemelerinde önemli bir değişiklik olduğu, bu denetim yaklaşımının birçok şirketi yakından ilgilendirdiği ve her yıl bu incelemelerin şirketler için asıl “Gümrükte Gündem” konusu olacağı düşüncesindeyiz.

2. TRT Bandrol Uygulaması

9 Temmuz 2015 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “3093 sayılı Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Gelirleri Kanunu Uyarınca Radyo, Televizyon, Video ve Birleşik Cihazlar ile Bunların Dışında Kalan Radyo ve Televizyon Yayınlarını Almaya Yarayan Her Türlü Cihazdan Alınacak Bandrol Ücretlerine İlişkin Karar” ile TRT Bandrol Uygulamasına ilişkin yapılan düzenlemeler Temmuz ayında gündeme gelen önemli bir konudur.

Karar ile bandrol ücretlerine tabi olan cihaz listesi güncellenmiştir. Yürürlükten kaldırılan 2011/1406 sayılı Karar’da bandrol uygulamasına tabi cihazlar yalnızca ismen listelenmiş ve ismen sayılmayan radyo ve/veya televizyon yayını almaya yarayan her türlü cihaz için % 8 oranında bandrol uygulaması öngörülmüştü. Yapılan değişiklik ile bandrol uygulamasına tabi tutulacak cihazlar ismen ve GTIP tanımları ile tahdidi olarak sayılmış; bunların dışında kalan cihazların % 0 oranında bandrol uygulamasına tabi tutulmasına karar verilmiştir. Karar’da bandrol ücretlerinin; ithalatta serbest dolaşıma giriş beyannamesindeki (özel tüketim vergisi hariç) katma değer vergisi matrahı üzerinden, imalatta ise cihazın satış faturasındaki (özel tüketim vergisi hariç) KDV matrahı üzerinden tahsil edileceği belirtilmiştir.

Öte yandan bandrole tabi ürünleri ithal edenlerin, bandrol ücretinin Gümrük İdaresince tahsil edilmesini müteakiben TRT’ye başvurarak bandrolleri alacakları; bandrol ücretlerini yurt içi satışlardan sonra ödemek isteyen mükelleflerin ise TRT’ye teminat yatırılması ve bu hususun TRT tarafından ilgili Gümrük İdaresine bildirilmesi üzerine ithal edecekleri eşyanın serbest dolaşıma giriş işlemlerinin tamamlanacağı kaydedilmiştir.

Yayımlanan Karar ile bandrol ücretinin hiç alınmadığı ya da noksan alındığı tespit edilen cihazlara ilişkin olarak Gümrük Kanunu’nda yer verilen usul ve esaslara göre işlem tesis edilmesi gerektiği yönünde düzenleme yapılmıştır. Bu bağlamda, Kanun’un 234’üncü maddesi çerçevesinde tespit edilen farkın üç katı nispetinde para cezası alınması gerekecektir. Bununla beraber, bandrol ücretlerine ilişkin olarak tebliğ edilen cezalar hakkında, Kanunun 244’üncü maddesi uyarınca uzlaşma talebinde bulunulabileceği; ancak teminat mektubu karşılığı alınan bandrol ücretlerinin uzlaşmaya konu edilemeyeceği düzenlenmiştir.

3. Credit Note ve Gümrük Kıymeti

Gümrükler Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan 85593407/165.01 sayılı “Credit Note ve Gümrük Kıymeti” başlıklı tasarruflı yazıda; “credit note” (alacaklandırma belgesi) belgelerinin ithal eşyasının gümrük kıymetinin belirlenmesinde nasıl işleme tabi tutulacağı hususunda açıklama yapılmıştır. Bu çerçevede;

- a. Gümrük yükümlülüğünün başladığı tarihten önce “credit note” ile yapılan indirimler, ithal eşyasının gümrük kıymetinin belirlenmesinde dikkate alınacaktır.
- b. Gerekli koşulların sağlanması halinde, “credit note” uygulaması, Gümrük Yönetmeliği’nin 53/1-c maddesi çerçevesinde istisnai kıymetle beyana konu edilebilecektir.
- c. Geri verme ve kaldırma ile istisnai kıymetle beyan hükümleri saklı kalmak kaydıyla, ithalat işlemlerinin tamamlanmasından sonra sunulan “credit note” belgeleri, ithal eşyasının gümrük kıymetinin tespitinde dikkate alınmayacaktır.
- d. “Credit note” belgesinde; satıcı ve alıcı, tarih/sayı; ilgili sözleşmenin ve faturanın tarih/sayıları, eşyaya ilişkin bilgiler ve indirimin hangi gerekçelerle yapıldığının belirtilmesi gerekmektedir. Bu bilgilerin eksik olması durumunda, ithalatçılar gümrük idaresine söz konusu bilgileri sağlayacaklardır.
- e. Beyan edilen gümrük kıymetinin gerçeklik veya doğruluğu konusunda tereddüt hasıl olması durumunda, 2012/29 sayılı Genelge çerçevesinde kıymet araştırması yapılacaktır.

4. Doğrudan satış ve gümrük kıymeti ile ilgili yeni düzenlemeler yapıldı.

Gümrükler Genel Müdürlüğü’nün doğrudan satış ve gümrük kıymeti üzerine 09.07.2015 tarihli ve 2015/17 sayılı genelgesi yayımlanmıştır.

Anılan Genelge’de “doğrudan satış” kavramı diğer taraftan, herhangi bir doğrudan satış şirketi tarafından istihdam edilsin ya da edilmesin satış temsilcisi, dağıtıcı, distribütör ve benzeri adlarla hareket edenlerin bir mal veya hizmeti kendi evlerinde ya da perakende satış yerleri kullanılmaksızın tüketicinin ev veya iş yaşantısını sürdürdüğü mekânlar gibi iş yeri dışında, tek veya çok katmanlı satış yöntemleriyle tüketicilere sunulmasını öngören pazarlama sistemi olarak tanımlanmıştır.

Bu çerçevede, Genelge’de, doğrudan satış yöntemiyle satılmak üzere ithal edilen eşyanın tekrar satışı dolayısıyla elde edilen hasılat üzerinden “bonus” veya benzer adlarla yurt dışına transfer edilen ve doğrudan veya dolaylı olarak satıcıya intikal eden ödemelerin ithal eşyasının gümrük kıymetine dahil edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Söz konusu unsurların, Gümrük Yönetmeliği’nin “İstisnai kıymetle beyan” başlıklı 53’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında beyan edilmesi mümkün bulunduğu ifade edilmiştir.

TİCARET'TE Bunları Biliyor Muydunuz

*Yasin YAVUZ**

Ticaret ve Sanayi Odalarının nerelerde kurulabileceğini biliyor muydunuz?

5174 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesine göre odaların kuruluş ve çalışma alanları, il sınırlarıdır. Kuruluş ve çalışma alanları içinde aynı unvanda başka bir oda kurulamaz. Odaların çalışma alanları, çevre illeri de kapsayacak şekilde ve o illerde ilgili oda kuruluncaya kadar geçerli olmak üzere, Birlik Yönetim Kurulu tarafından genişletilebilir veya daraltılabilir.

Anonim şirketlerde kaç adet organının bulunduğunu biliyor muydunuz?

Yeni Ticaret Kanunu ile anonim şirketlerin organları yönetim kurulu ve genel kurul olarak belirlenmiştir. Eski kanunda yer alan denetim kurulunun yerini ise bağımsız denetçiler almıştır.

Ticaret Siciline tescil süresinin kaç gün olduğunu biliyor muydunuz?

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 30'uncu maddesine göre tescili isteme süresi onbeş gündür. Bu süre, tescili gerekli işlemin veya olgunun gerçekleştiği; tamamlanması bir senet veya belgenin düzenlenmesine bağlı olan durumlarda, bu senet veya belgenin düzenlendiği tarihten başlar. Ticaret sicili müdürlüğünün yetki çevresi dışında oturanlar için bu süre bir aydır.

Şirketlerde bağımsız denetçi olarak görevlendirileceklerin taşınması gereken şartların neler olduğunu biliyor muydunuz?

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 400'üncü maddesinde bu husus şu şekilde belirtilmiştir;

Denetçi, bağımsız denetim yapmak üzere, 1/6/1989 tarihli ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'na göre ruhsat almış yeminli mali müşavir veya serbest muhasebeci mali müşavir unvanını taşıyan ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca yetkilendirilen kişiler ve/veya ortakları bu kişilerden oluşan sermaye şirketi olabilir.

Aşağıdaki hâllerden birinin varlığında, yeminli mali müşavir, serbest muhasebeci mali müşavir ve/veya sermaye şirketi ve bunların ortaklarından biri ve bunların ortaklarının yanında çalışan veya bu cümlede anılan kişilerin mesleği birlikte yaptıkları kişi veya kişiler, ilgili şirkette denetçi olamaz. Şöyle ki, önceki cümlede sayılanlardan biri;

- a. Denetlenecek şirkette pay sahibiyse,
- b. Denetlenecek şirketin yöneticisi veya çalışanıysa veya denetçi olarak atanmasından önceki üç yıl içinde bu sıfatı taşımışsa,
- c. Denetlenecek şirketle bağlantısı bulunan bir tüzel kişinin, bir ticaret şirketinin veya bir ticari işletmenin kanuni temsilcisi veya temsilcisi, yönetim kurulu üyesi, yöneticisi veya sahibiyse ya da bunlarda yüzde yirmiden fazla paya sahipse yahut denetlenecek şirketin yönetim kurulu üyesinin veya bir yöneticisinin alt veya üst soyundan biri, eşi veya üçüncü derece dâhil, üçüncü dereceye kadar kan veya kayın hısımsıysa,
- d. Denetlenecek şirketle bağlantı hâlinde bulunan veya böyle bir şirkette yüzde yirmiden fazla paya sahip olan bir işletmede çalışıyorsa veya denetçisi olacağı şirkette yüzde yirmiden fazla paya sahip bir gerçek kişinin yanında herhangi bir şekilde hizmet veriyorsa,
- e. Denetlenecek şirketin defterlerinin tutulmasında veya finansal tablolarının düzenlenmesinde denetleme dışında faaliyette veya katkıda bulunmuşsa,
- f. Denetlenecek şirketin defterlerinin tutulmasında veya finansal tablolarının çıkarılmasında denetleme dışında faaliyette veya katkıda bulunduğu için (e) bendine göre denetçi olamayacak gerçek veya tüzel kişinin veya onun ortaklarından birinin kanuni temsilcisi, temsilcisi, çalışanı, yönetim kurulu üyesi, ortağı, sahibi ya da gerçek kişi olarak bizzat kendisi ise,
- g. (a) ilâ (f) bentlerinde yer alan şartları taşıdığı için denetçi olamayan bir denetçinin nezdinde çalışıyorsa,
- h. Son beş yıl içinde denetçiliğe ilişkin meslekî faaliyetinden kaynaklanan gelirinin tamamının yüzde otuzundan fazlasını denetlenecek şirkete veya ona yüzde yirmiden fazla pay ile iştirak etmiş bulunan şirketlere verilen denetleme ve danışmanlık faaliyetinden elde etmişse ve bunu cari yılda da elde etmesi bekleniyorsa, denetçi olamaz.

Yeni Ticaret Kanunu'na göre anonim şirketlerin sona erme sebeplerinin genel ve özel başlıklar altında sıralandığını biliyor muydunuz?

Buna göre anonim şirketler genel olarak;

- a)** Sürenin sona ermesine rağmen işlere fiilen devam etmek suretiyle belirsiz süreli hâle gelmemişse, esas sözleşmede öngörülen sürenin sona ermesiyle,
- b)** İşletme konusunun gerçekleşmesiyle veya gerçekleşmesinin imkânsız hâle gelmesiyle,
- c)** Esas sözleşmede öngörülmuş herhangi bir sona erme sebebinin gerçekleşmesiyle,
- d)** 421'inci maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarına uygun olarak alınan genel kurul kararıyla,
- e)** İflasına karar verilmesiyle,
- f)** Kanunlarda öngörülen diğer hâllerde, sona erer.

Özel nedenler ise organ eksikliği ile haklı sebepler olarak sayılmıştır.

Konu ile ilgili detaylı düzenlemeler Kanun'un 529, 530 ve 531'inci maddelerinde yer almaktadır.

6502 sayılı yeni Tüketicinin Korunması Yasası ile ayıplı malın yeniden nasıl tanımlandığını biliyor muydunuz?

Söz konusu Kanun'un 8'inci maddesinde; ayıplı mal, tüketiciye teslimi anında, taraflarca kararlaştırılmış olan örnek ya da modele uygun olmaması ya da objektif olarak sahip olması gereken özellikleri taşımaması nedeniyle sözleşmeye aykırı olan mal olarak tanımlanmıştır. Ambalajında, etiketinde, tanıtma ve kullanma kılavuzunda, internet portalında ya da reklam ve ilanlarında yer alan özelliklerinden bir veya birden fazlasını taşımayan; satıcı tarafından bildirilen veya teknik düzenlemesinde tespit edilen niteliğe aykırı olan; muadili olan malların kullanım amacını karşılamayan, tüketicinin makul olarak beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddi, hukuki veya ekonomik eksiklikler içeren mallar da ayıplı olarak kabul edilir.

Sözleşmeye konu olan malın, sözleşmede kararlaştırılan süre içinde teslim edilmemesi veya montajının satıcı tarafından veya onun sorumluluğu altında gerçekleştirildiği durumlarda gereği gibi monte edilmemesi sözleşmeye aykırı ifa olarak değerlendirilir. Malın montajının tüketici tarafından yapılmasının öngörüldüğü hâllerde, montaj talimatındaki yanlışlık veya eksiklik nedeniyle montaj hatalı yapılmışsa, sözleşmeye aykırı ifa söz konusu olur.

Gümrük İşlemlerinde Kullanılan 40 Temel Belge

*Yakup GÜNES**

4458 sayılı Gümrük Kanunu uyarınca Türkiye Gümrük Bölgesine giren ve bu bölgeden çıkan eşya ve taşıtlar gümrük işlemlerine tabidir. Bu işlemlerin yerine getirilmesi aşamasında, beyan sahibine, eşyaya ve işlemin türüne bağlı olarak muhtelif belgenin ibrazı veya kullanımı gerekebilmektedir.

Bu sayımızda, gümrük işlemleri esnasında kullanılan belgelerden belli başlı 40 adedine tanım bazında yer verilmiştir.

A.TR Dolaşım Belgesi: Türkiye veya Avrupa Topluluğu'nda serbest dolaşımda bulunan eşyanın Gümrük Birliği çerçevesinde tercihli rejimden yararlanabilmesini sağlamak üzere, gümrük idaresince ya da bu idare tarafından yetki verilmiş kişi ve kuruluşlarca düzenlenip gümrük idaresince vize edilen belge.

ATA Karnesi: Uluslararası Geçici İthalat Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) kapsamında, bu sözleşmeye taraf olan ülkeler arasında, başka herhangi bir belgeye gerek olmadan, taşıma araçları dışındaki eşyanın geçici olarak ithal ve ihracına imkan sağlayan, geçerlilik süresi düzenlendiği tarihten itibaren bir yıl olan belge.

Ayrıntılı Fatura: Kıymetleri üzerinden vergiye tabi olup da birden ziyade kap içinde gelen ve aynı zamanda çeşitli cins ve kıymette olan eşyadan, her kapta aynı cins ve kıymette ne miktar eşya bulunduğunu gösteren ve faturaya uygun bir şekilde, satıcı veya gönderici tarafından mahallinde düzenlenmiş bir belge.

Bağlayıcı Menşe Bilgisi: Eşyanın tercihli veya tercihli olmayan menşenin tespitine ilişkin olarak Gümrük İdaresince verilen ve verilmiş tarihten itibaren üç yıl geçerli olan idari karar.

Bağlayıcı Tarife Bilgisi: Eşyanın Türk Gümrük Tarife Cetvelinde sınıflandırılmasına ilişkin olarak Gümrük İdaresince verilen ve verilmiş tarihinden itibaren altı yıl geçerli olan idari karar.

Bitki Sağlık Sertifikası: Bitki ve bitkisel ürünlerin ihracında ürünlerin hastalık ve/veya zararlılardan arınmış durumda olduklarını çıkış ve giriş gümrüklerine kanıtlamak amacı ile ihracatçının talebi üzerine yapılan analiz sonucunda düzenlenen belge.

CIM: Yolcu Taşımacılığına İlişkin Uluslararası Sözleşme (Convention Internationale Concernant le Transports Des Marchandises Par Chemins De Fer) kapsamında Avrupa demiryolu operatörleri tarafından taşınan eşya için verilen ve sözleşme hükümlerinin uygulanmasına olanak sağlayan taşıma belgesi.

CIV: Yolcu Taşımacılığına İlişkin Uluslararası Sözleşme (Convention Internationale pour le transport des Voyageurs) kapsamında Avrupa demiryolu operatörleri tarafından taşınan yolcu ve bagajları için verilen ve bilet olmanın yanı sıra sözleşme hükümlerinin sağladığı garantilerden yararlanılmasına olanak sağlayan taşıma belgesi.

Çeki Listesi: Bir fatura kapsamı eşyanın çeşitli cins ve nev'ide ve çeşitli ağırlıktaki kaplara konulması halinde, her kapta ne miktar eşya bulunduğunu göstermek amacıyla satıcı, gönderici veya beyan sahibi tarafından düzenlenen belge.

Dahilde İşleme İzin Belgesi: Dahilde İşleme Rejimi kapsamındaki teşviklerden yararlanabilmek için Gümrük muafiyetli ithalat ya da yurtiçi alımlara olanak sağlayan Ekonomi Bakanlığı tarafından düzenlenen belgedir.

Draft Survey Raporu: İthalat veya ihracatta, gemiye yüklenen veya gemiden boşaltılan herhangi bir malzemenin ağırlığını hesaplamak amacıyla kullanılan, gözetim şirketlerinin personelleri (surveyor) ve/veya gemi personeli tarafından hazırlanan rapordur.

EUR.1 Dolaşım Belgesi: Menşeli ürünlerin bir serbest ticaret anlaşması hükümlerinden yararlanabilmesini sağlamak üzere, gümrük idareleri gümrük idarelerince yetkilendirilen kişi veya kuruluşlarca usulüne uygun olarak düzenlenip gümrük idarelerince vize edilen menşe ispat belgesi.

EUR-MED Dolaşım Belgesi: Pan Avrupa Akdeniz Menşe Kümülyasyon Sistemi kapsamında ikili veya çapraz menşe kurallarına göre menşe kazanan eşyanın, ilgili serbest ticaret anlaşması hükümlerinden yararlanabilmesini sağlamak üzere gümrük idareleri veya Müsteşarlıkça yetkilendirilen kişi veya kuruluşlarca usulüne uygun olarak düzenlenip gümrük idarelerince vize edilen menşe ispat belgesi.

EUR-MED Fatura Beyanı: İhracatçı tarafından fatura, teslimat notu veya herhangi bir ticari belge üzerinde belirtilen, ilgili ürünlerin teşhislerini mümkün kılmayı yeterli ayrıntıda tanımlayan, usulüne uygun olarak yapılan ve EUR-MED dolaşım belgesi ile fonksiyona sahip olan beyanları ihtiva eden belge.

Fatura: Kesin satışlarda, satıcı ve diğer hallerde gönderici tarafından mahallinde düzenlenene

ve (a) düzenleme yeri, tarihi ve sayısı, (b) kesin satışlarda satıcı firmanın, diğer hallerde ise satıcı veya eşyayı gönderen firmanın adı ve adresi, (c) eşyayı satın alanın veya kesin satış dışındaki hallerde gönderilenin adı ve adresi, (ç) ödeme şartları (peşin veya vadeli gibi), (d) satış bedeli ve teslim şartı (CIF, FOB veya diğer bir bedel gibi), (e) eşyanın gümrük tarife istatistik pozisyonu ve satış birimine (kilo, metre, adet, düzine gibi) göre miktarı, (f) eşyanın birim fiyatı (bir metre, bir kilo ve bir adedinin fiyatı gibi), (g) eşyanın bulunduğu kapların cins ve nevi, marka ve numarası ve adedi, (ğ) eşyanın teslim ve bedelinin ödeme yeri, (h) eşyanın gönderilme şekli, (ı) ihracata ilişkin faturalar için ayrıca, seri ve sıra numarası, bağlı olunan vergi dairesi ve vergi kimlik numarası bilgilerini içeren belge.

Form A Menşe Belgesi: Menşeli ürünlerin bir ülkeye ithalatında, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi kapsamında tercihli rejimden yararlanabilmesini sağlamak üzere gümrük idarelerince veya diğer yetkili resmi idarelerce usulüne uygun olarak düzenlenen menşe ispat belgesi.

Geçici Giriş Belgesi: (1) Türkiye'deki elçilik, konsolosluk ve benzeri uluslararası kuruluşlarda çalışan diplomatik statüsü bulunmayan kişilerin taşıtları için sahiplerinin beyanlarını içeren bizzat elçi ya da uluslararası kuruluş temsilcisinin imzaladığı ve Dışişleri Bakanlığının; (2) Teknik işbirliği ya da benzeri anlaşmalar uyarınca gelen kişilerin taşıtları için çalıştıkları kurum ve kuruluş yetkililerinin onayladığı ve buna istinaden kişisel kullanıma mahsus kara taşıtının geçici ithal işleminin yapıldığı taahhütname ve teminat hükmünde olan belge.

Gümrük Beyannamesi: Bir gümrük rejimine tabi tutulmak istenen eşyanın yazılı olarak beyan edilmesinde kullanılan, eşyanın beyan edildiği gümrük rejimini düzenleyen hükümlerin uygulanması için gerekli bütün bilgileri ihtiva eden, şekil ve içeriği Gümrük Yönetmeliği ile belirlenen belge.

Gümrük Geçiş Karnesi (Carnet de Passages en Douane / CPD): Türkiye Gümrük Bölgesi dışında yerleşik kişilerin turistik amaçlı seyahatlerinde getirdikleri özel taşıtları için ulusal kefil kuruluş olan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumunun kefalet ettiği yabancı otomobil kuruluşları ile Gulf Otomobil Federasyonunca verilen bir cilt halinde birleştirilmiş ve her biri turist gideceği memleketlerden birine mahsus olmak üzere beş veya yirmibeş yapraktan ibaret teminat hükmünde olan belge.

Hava Konşimentosu: Hava taşımalarında kullanılan ve konşimento ile aynı anlamda ve benzeri bilgileri ihtiva eden belge.

INF 2 Bilgi Formu: Hariçte işleme rejimi kapsamında üçgen trafik kullanımına izin veren gümrük idaresi tarafından düzenlenen ve Gümrük Birliği Gümrük Bölgesi'nin bir parçasından geçici olarak ihraç edilerek üçüncü ülkede işlem görmüş ürünlerin, Gümrük Birliği Gümrük Bölgesi'nin diğer parçasında kısmi veya tam gümrük vergisi muafiyetiyle serbest dolaşıma girişine imkan veren belge.

INF 3 Bilgi Formu: İhracatın yapıldığı Gümrük Birliği Gümrük Bölgesi'nin bir parçasından diğer parçasına geri gelen eşyanın gümrük vergisi muafiyetinden yararlanabilmesi amacıyla ihracat-

çının talebi üzerine ihracatçı gümrük idaresi tarafından düzenlenen belge.

INF 4 Bilgi Formu: Tedarikçi beyanının gerçekliğinin ve tedarikçi beyanında yer alan bilgilerin doğruluğunun kontrol edilmesi amacıyla menşe ispat belgesinin düzenleneceği gümrük idaresinin talebi üzerine tedarikçinin yerleşik olduğu veya gerekli bilgi ve belge akışının yapılmış olması kaydıyla ihracatın gerçekleştirildiği ülke gümrük idaresince düzenlenen, tedarikçi tarafından ihracatçı ülke gümrük idaresine verilmek üzere ihracatçıya sunulan belge.

İşlenmiş Tarım Ürünleri Beyan Formu/Analiz Sonuç Raporu: İşlenmiş tarım ürünlerinin serbest dolaşıma sokulması halinde, bu ürünlerdeki tarım paylarını belirten ve kimyager tarafından onaylanmış olan belge.

İthal Lisansı: Ticaret politikası önlemlerine tabi tutulan eşyanın ithaline veya tercihli tarife ile ithal edilmesine olanak sağlayan ve ithalatçının talebine istinaden Ekonomi Bakanlığınca tanzim edilen belge.

Kıymet Bildirim Formu: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VII nci Maddesinin Uygulanmasına Dair Anlaşma hükümleri çerçevesinde belirlenen ithal eşyasına ait gümrük kıymetinin unsurlarını içeren belge.

Konşimento: Deniz yoluyla yapılan taşımalarda geminin kaptanı veya donatanı veya mümessili tarafından yükletene verilen ve taşıyıcı, kaptan, gemi, yükleten, alıcı, yükleme yeri, boşaltma yeri, taşınan eşya ve taşımaya ilişkin şartları ihtiva eden kıymetli evrak hükmündeki taşıma belgesi.

Menşe Şahadetnamesi: Menşe esaslı ticaret politikası önlemlerine tabi eşyanın serbest dolaşıma girişinde önlemin uygulanmaması için eşyanın önlem uygulanan ülke menşeli olmadığı veya başka bir ülkede gördüğü değişiklik ve işlemler dolayısıyla o ülke menşeli sayılmaması gerektiğini tevsik üzere menşe ülkenin veya ihracatçı ülkenin yetkili makamlarınca düzenlenmiş olan belge.

Nihai Kullanım İzin Belgesi: Mahiyeti ve nihai kullanım şekli gerekçesiyle, Bakanlar Kurulu'nca belirlen bazı eşyanın yararlanabileceği tercihli tarife (indirimli veya sıfır vergi oranı) uygulamasına olanak sağlayan ve yükümlünün talebi üzerine gümrük idaresince tanzim edilen belge.

Özet Beyan Formu: Türkiye Gümrük Bölgesinin kara suları veya hava sahasından gümrük bölgesi içinde durmaksızın geçen taşıt araçları ile taşınan eşya hariç olmak üzere, Türkiye Gümrük Bölgesine getirilen eşya için, eşya henüz gelmeden Türk Gümrük İdaresine verilen; şekli ve içeriği Gümrük Yönetmeliği ile belirlenen; eşyayı Türkiye Gümrük Bölgesine getiren veya eşyanın gümrük bölgesine taşıma sorumluluğunu üstlenen veya bu kişiler adına hareket eden veya eşyayı yetkili gümrük idaresine sunabilen veya eşyanın sunulmasını sağlayan kişi veya bu kişilerin temsilcisi tarafından verilen belge.

Sapma Bildirim Formu: Taşıma aracının, özet beyanda giriş gümrük idaresi olarak beyan edilenden başka bir gümrük idaresine geleceği durumda, taşıma aracının kullanıcısı ya da tem-

silcisi tarafından, özet beyanda giriş gümrük idaresi olarak belirtilen gümrük idaresine yapılan bildirim yer aldığı form.

Serbest Bölge İşlem Formu: Serbest bölge kullanıcısının yurtdışına, yurtiçine veya serbest bölge içerisindeki diğer kullanıcılara yaptığı her türlü mal teslimi veya hizmet ifası ile ilgili olarak düzenlenen form.

Taşıma Senedi (Hamule Senedi/CMR): Kara nakliyatında taşıyıcılar tarafından düzenlenen ve gönderici, alıcı, taşıyıcı, taşınan eşya, taşıma süresi ve taraflar arasında kararlaştırılan diğer hususlara ait bilgilerin yer aldığı belge.

Taşıt Giriş - Çıkış Formu: Taşıt takip programlarına kayıt yapılamaması durumunda zorunlu hallerde kişisel ve ticari kullanıma mahsus taşıtlar için düzenlenen belge.

Tedarikçi Beyanı: Tedarikçi tarafından düzenlenip ihracatçının kullanımına sunulan, EUR.1 veya EUR-MED Dolaşım Belgesi düzenlenmesine yönelik başvuruları ya da fatura beyanı veya EUR-MED fatura beyanlarını tevsik etmek üzere kanıt olarak kullanılan, eşyanın Türkiye veya Avrupa Topluluğu'nun ilgili tercihli ticaret anlaşmalarında yer alan menşe kurallarına uygun olarak tedarik edildiğini belirten yazılı menşe beyanı.

TIR Karnesi: TIR Sözleşmesi ekinde yer alan örneğe uygun olarak Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Birliği (IRU) tarafından basılarak akit tarafların kefil kuruluşları aracılığıyla taşıyıcıların kullanımına sunulan, çıkış gümrüğünden varış gümrüğüne kadar imtiyazlı sevk imkanı sağlayan, transit beyannamesi yerine geçen ve TIR sistemi altında eşya taşımaya mahsus belge.

Triptik Karnesi: Türkiye Gümrük Bölgesi dışında yerleşik kişilerin turistik amaçlı seyahatlerinde Türkiye Gümrük Bölgesine getirdikleri taşıtları için Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK) tarafından yalnız Türkiye için geçerli olacak şekilde düzenlenen ve teminat hükmünde olan belge.

Uzun Dönem Tedarikçi Beyanı: Tedarikçi tarafından menşe statüsü uzun bir süre aynı kalması beklenen eşyanın belirli bir müşteriye düzenli olarak tedarik edilmesi halinde söz konusu eşyanın müteakip sevkiyatlarını da kapsayacak şekilde hazırlanan, düzenlendiği tarihten itibaren ancak 1 yıla kadar geçerlilik taşıyabilen tek bir tedarikçi beyanı.

Yabancı Taşıtlar Geçici Giriş Karnesi (Mavi Karne): Türkiye Gümrük Bölgesi dışında yerleşik kişilerden Türkiye'ye belirli bir süredeki görevi yerine getirmek veya öğrenimde bulunmak için gelenler ile Türkiye'de geçici olarak oturma iznini haiz emekli yabancıların (çift uyruklu Türk vatandaşları ile Türk vatandaşlığından çıkanlar hariç) ikamet yerlerinde adlarına kayıtlı özel kullanımlarına mahsus kara taşıtları için Türkiye Turing ve Otomobil Kurumunca verilen ve yalnız Türkiye için geçerli olan teminat hükmünde olan belge.

Yetkilendirilmiş Yükümlü Sertifikası: Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği ile öngörülen basitleştirilmiş uygulamalar, beyanın kontrolüne ilişkin kolaylaştırmalar ile emniyet ve güvenlik kontrollerine ilişkin kolaylaştırmalardan yararlanmak üzere yetkilendirilen kişiler adına düzenlenen sertifika.

Problems of Customs Protection of Intellectual Property in Conditions Of International Economic Integration As Illustrated By The Eurasian Economic Union

*Olga Vladimirovna Shishkina (Ольга Владимировна Шишкина)**

*Alexey Mikhailovich Sorokin (Алексей Михайлович Сорокин)***

The article deals with customs protection of intellectual property. It describes the existing system of customs protection of intellectual property in the Eurasian Economic Union. It lists issues related to the customs protection of intellectual property through economic integration.

The Eurasian Economic Union (EEU), intellectual property, customs control of goods containing intellectual property, international economic integration.

1. Introduction

Intelligence is an asset inherent in humans. It largely identifies and distinguishes them from other objects of the living world on our planet. In fact, everything that has been created by humanity so far is the result of the activities of intelligence, creativity, etc. Notwithstanding this fact, it was not until the 15th century that the results of creative activity

were recognized as intellectual property. In fact, anyone could freely use the results of other people's intellectual activities, in other words, they were considered to be in the public domain.

In industrial and post-industrial society the importance of intellectual property not only increases but also becomes an essential element for the formation of a high-tech and innovative economy [1]. Sustainable supply and demand is not the only sine qua non for the intellectual property market to function effectively. It is necessary to maintain a high level of intellectual property rights protection. Otherwise, copyrighted material will be simply stolen, copied and illegally used instead of being sold on the markets[2].

Global requirements for protection of intellectual property assets (IPA) have been set forth in the Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) [3]. They are mandatory for

* Russian Customs Academy, Российская таможенная академия

** Komsomolskiy prospekt 4., Lyubertsy, Moscow region, 140009, Комсомольский проспект 4, Люберцы, Московская область, 14009

every WTO member country. Under the TRIPS, customs protection of IPA rights is the cornerstone of an overall copyright protection system.

Today, there are numerous academic papers on copyright protection during cross border movement of goods. However, most of them were published either prior to the formation of the Customs Union, or right after its creation [4,5,6]. However, in our view, problematic issues of intellectual property rights protection in conditions of economic integration have not been fully studied yet.

2. The problem of providing a uniform level of customs protection throughout the customs border of the EEU

When engaged in international economic integration countries face significant challenges that result in the absence of a high level of intellectual property rights protection during the cross border movement of goods. By way of illustration let's consider the issues the Customs Union countries of Russia, Belarus and Kazakhstan had to face as well those that are being encountered by the Eurasian Economic Union countries.

The main reason lies in the difference in the Union countries' legislatures. They exist in spite of international treaties in this area. Another group of problems relates to differences of IPA customs registers and procedures for customs control of IPA containing goods.

Under the current Customs Code the EEU countries' customs protection covers IPAs which have been entered by intellectual copy right holders into the EEU common customs intellectual property register (hereinafter, SCIPRA) or the national customs intellectual property register (hereinafter, CIPRA) [7]. The customs authorities are obligated to take IPA rights protection measures in respect to these intellectual property assets. The EEU member countries may exercise their ex officio powers as provided for by the TRIPS. In line with these powers, they have a right (but not an obligation) to implement

intellectual property rights protection measures in regard to IPAs which have not been entered into the register.

When applying for the introduction of an IPA in the SCIPRA the former is checked by each EEU member state's customs authorities on the basis of its national legislation. Moreover, the national legislation is not limited exclusively to the customs laws. Also of great importance are legal acts regulating general issues of intellectual property rights, e.g., in Russia it is section 4 of the Civil Code. To decide on the inclusion of an IPA into the SCIPRA it is required to have a positive feedback from the customs authorities of all the EEU states. Thus, the application must simultaneously satisfy all national legislations.

In this respect, the SCIPRA tends to be not so much of a single register but rather a procedure that enables to run a check of its conformity to the EEU member states' legislatures. If we are to consider the SCIPRA as IPA registration process rather than a register, in that case all the SCIPRA gives to a right holder is a chance to make a one-time application for its entry and to pledge compensation. At the same time, the right holder is still required to know and comply with all the subtleties of the national laws of the EEU member states.

The SCIPRA has only slightly eased the steps and requirements necessary to ensure IPA protection along the EEU customs borders without solving the main problem of harmonizing the EEU member states' laws which would enable a right holder to be guided by uniform requirements, specifically, those of the EEU members, rather than those of their national legislations. No IPA has been entered into the SCIPRA in the past five years since it was formed. This serves only to prove the inadequacy of the given institution.

3. Schemes for the importation of counterfeit goods into the EEU territory

The EEU member states' national customs registers are very similar in form, but quite different in

content. For example, the RF CIPRA contains more than 3,000 IPAs, that of Kazakhstan has about 550, with Armenia and Belarus having 300 and 150 respectively. It should be understood that once an IPA has been included in any EEU member state's CIPRA it becomes subject to customs protection when moving across the customs border of another EEU country.

Some EEU countries implement their ex officio powers, provided for by the TRIPs for customs protection of IPA rights [3]. Currently, they include Russia [8] and Kazakhstan [9]. In Belarus and Armenia, these powers are not applicable. This results in a significant reduction in the amount of IPAs, the rights to which can be protected by the customs authorities. Control of IPA containing goods that have not been entered in the register which exists in some EEU countries, adds to the differences in the list of controlled IPAs.

The EEU member countries apply different principles determining the exhaustion of the exclusive intellectual property rights (Fig. 1).

Fig. 1. The principle of exhaustion of exclusive rights to an IPA in the EEU countries.

Russia and Belarus adhere to the territorial principle. This means that the right to import original goods from other countries into their country belongs only to its right holder or authorized distributor. In this case, we are talking about original and non-counterfeit goods, i.e., goods produced by an intellectual property owner. Kazakhstan and Armenia employ an international principle, which presupposes that the owner's exclusive right is considered to have been exhausted in respect to a particular product at the time of its first introduction into circulation in a country. Consequently, the commercial movement of goods between two

countries is, in fact, unlimited. In their relationship the EEU member states apply one regional principle- that of free movement between the states.

Combination of the differences in the EEU countries' CIPRA content, the domain of their ex officio powers and the exhaustion of exclusive IPA rights makes it impossible to provide a sufficient level of customs protection of intellectual property rights. Currently, due to the above discrepancies, we believe, there exist, at least, two legal schemes (in terms of customs legislation) for the importation of counterfeit goods into the EEU territory. The fundamental reason underlying all the problems is the axiom: "Once imported into the EEU customs territory, products continue to move freely between the member countries since there are no customs borders between them." [10].

The first scheme allows "gray" goods to be imported into the countries of the former Customs Union through Kazakhstan while the second one- due to the differences in the lists of controlled IPA along the customs border - makes it possible to import counterfeit goods through the territory of a country where an IPA contained in (on) the goods is not subject to Customs protection. Given the present differences in the national legislations it is currently impossible to terminate the activity under these schemes.

The first scheme is related to the principle of exhaustion of exclusive rights now in force in the EEU countries. It should be recalled here that Russia and Belarus use the territorial principle. Kazakhstan and Armenia, conversely, employ the international principle, implying that the owner's exclusive right is considered to be exhausted in respect to a particular product at the time of its first introduction into circulation in any country.

Parallel imports are prohibited in Russia, and "gray goods" are considered to be counterfeit under the Civil Code while Kazakhstan holds such goods to be completely legal provided they have been placed on the market in another country. Moreover, mo-

vement of such goods does not require any license agreement or other documents to be granted by their right holder.

Goods purchased in third countries find their way into the customs territory through the EEU customs border section which belongs to Kazakhstan, and later on as they move freely within the EEU, they may turn up in Belarus and Russia where they will have the status of counterfeits. At the same time, the customs authorities have no powers to suppress such deliveries.

The scheme of legal importation of illegal goods in violation of intellectual property rights, is much more complex and multilayered. It is based on a significant difference in the nomenclature of EEU customs-controlled IPIs. In mathematical terms, the amount of customs-controlled IPIs differs from country to country literally by an order. More than that, Russia and Kazakhstan use the ex officio principle, i.e. the customs authorities are empowered to take action in relation to those goods that have not been included in the EEU SCIPRA or the national CIPRA. This increases further the gap between these countries in respect to the volume of IPIs they control.

Once the task is to import counterfeit goods into Russia, it can be done legally through Belarus, provided that an IPA contained on (in) a product is excluded from Belarus's CIPRA. It can also be done through Kazakhstan, but they use their ex officio power, and even if an IPA is excluded from the SCIPRA, the Customs authorities are able to detain counterfeit goods. In contrast to this, the Belarus customs authorities are virtually powerless (in case of IPA containing imported goods which have not been included in the Belarus CIPRA).

4. Conclusion

It can be inferred thus from the above examples and diagrams that under the present conditions of the integrated association the right holder cannot be provided with adequate protection of his intel-

lectual property rights through customs methods. For protection to be relatively efficient it is necessary to include an IPA in all the four CIPRAs (or in the SCIPRA), and even in this case it still will not absolutely guarantee against any violations, to say nothing of parallel imports prevention.

The existing system of customs protection of an EEU holder of intellectual property rights ought to be substantially improved and revised. The least possible thing that can be done is to terminate the operation of the above schemes.

References

- V.N. Lopatin, Governmental Regulators in the Formation and Development of Intellectual Property in the Customs Union States and the CIS countries in 2014 / Intellectual Property Law, # 2 (40), 2015, pp. 7-33.
- Sudarikov S.A., Intellectual Property Law: A Textbook. - Moscow: Prospect, 2015. - 368 p.
- Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights "(TRIPS / TRIPS) – Access through Consultant Plus Database.
- Agamagomedova, S.A. Improving the Mechanism of Intellectual Property Rights Protection during Implementation of the Customs Code of the Customs Union [Text] / S.A. Agamagomedova. - 2011 Bulletin # 2 of the Russian Customs Academy. 2011. - №1 - pp. 37-41.
- Sorokin A.M. The Conceptual Improvement of Customs Control Organization of Goods Containing Intellectual Property in The Customs Union / A.M. Sorokin // Economics and Management Control Systems, 2015, №1.1 (15). – pp. 183-189. - ISSN 2223-0432
- Dolgova M.V. Customs Control of Goods Containing Copyright Assets: Monograph / M.V. Dolgova, E.V. Yurieva. M. : Publishing House of the Russian Customs Academy, 2013. 76 p.
- Customs Code of the Customs Union (Annex to the Agreement on the Customs Code of the Customs Union, approved of by the top-level EurAsEC Interstate Council dated from 27.11.2009 № 17)- Access: through Consultant Plus Database.
- On Customs Regulation in the Russian Federation: On Customs Regulation in the Russian Federation: Federal Law № 311-FZ of 27.11.2010, Mode of access: through Consultant Plus Database.
- The Code of the Republic of Kazakhstan dated June 30, 2010 № 296-IV
- Sorokin A.M. Differences in the National Systems of Customs Protection of Intellectual Property Rights // Megacity Management: Scientific Theoretical and Analytical Journal. №5 (41) '2014.- M. : Publishing House NIK Content-Press, 2014. - pp. 146-151. - ISSN: 2073-2724

T.C. DANIŞTAY Vergi Dava Daireleri Kurulu

Ali Said DOLU*

Esas No : 2014/261

Karar No : 2014/328

Anahtar Kelimeler : Gümrük Müşavirliği, Mütessesil Sorumluluk,

Ek Tahakkuk

Özeti: Gümrük Kanunu'nun 181'inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kural uyarınca dolaylı temsil ilişkisi nedeniyle hesabına gümrük beyanında bulunulan ithalatçı ile birlikte yükümlü olan ve gümrük vergilerinin ödenmesinde müşterek ve mütessesil sorumluluğu bulunan gümrük müşaviri adına ek tahakkuk yapılmasında hukuka aykırılık bulunmadığı hakkında.

Temyiz Eden : Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

Atatürk Havalimanı Kargo Gümrük Müdürlüğü

Vekili : Av. ...

Karşı Taraf : ... Gümrük Müşavirlik Hizmetleri Limited Şirketi

Vekili : Av. ...

İstemin Özeti : ... Dış Ticaret ve Pazarlama Limited Şirketi adına tescilli 21.3.2006 gün ve 82388 sayılı serbest dolaşıma giriş beyannamesi muhteviyatı eşya nedeniyle davacı gümrük müşavirliği şirketi hakkında ek olarak tahakkuk ettirilen gümrük ve katma değer vergilerine vaki itirazın reddine dair işlem davaya konu yapılmıştır.

Davayı inceleyen İstanbul 6. Vergi Mahkemesi 31.12.2008 günlü ve E:2008/573, K:2008/4150 sayılı kararıyla; 4458 Sayılı Gümrük Kanununun

181'inci maddesinin 3'üncü ve 229'uncu maddesinin 2'nci fıkralarında hem sorumluluğu gerektiren fiiller hem de gümrük yükümlüsü ile birlikte sorumlu tutulacak kişilerin belirtildiği ve genel olarak; vergi kaybına neden olan durumu bilmek fiil olarak, bu durumu bilen gümrük müşaviri de mütessesil sorumlu tutulacak kişi olarak bu kapsamda yer aldığı, gümrük yükümlüsü ile birlikte mütessesil sorumlu tutulan gümrük müşavirinin sorumlu tutulduğu gümrük vergilerinin eksik tahakkuk ve tahsiline neden olan durumu bildiği ve bilmesi gerektiğine ilişkin olarak iddiadan öte somut tespitlerin bulunması, sorumlu tutulduğu olayla arasındaki ilişkinin vergi kaybına yol açtığı açık bir şekilde ortaya konulması yasal düzenlemenin bir gereği olduğundan, bu yönde, yani vergi kaybına neden olan durumu bildiği ve bilmesi gerektiğine dair olayla ilgisi ve bağı ortaya konulamayan, ispat edilemeyen gümrük müşavirinin sorumluluk hükümlerinden bahisle takibinin olanaklı olmadığı, gümrük giriş beyannamesi

kapsamındaki eşya hakkında yükümlüsünce beyan edilmeyen yurtdışı transferlerinin bulunduğu tespit üzerine şirketin gümrük işlemlerini yürüten davacı adına ek tahakkuk yapılmış ise de, ithalatçı firmanın bildirim ve beyanlarına ve sunduğu belgelere göre hareket eden davacı gümrük müşavirinin, 4458 sayılı Kanununun 181'inci maddesi uyarınca olayı bildiği ve bilmesi gerektiği somut bir şekilde ortaya konulmadan, hatalı durumun varlığını bildiği ya da bilmesi gerektiği konusunda herhangi bir saptama ve tespit olmadan, gümrük giriş beyannamesi kapsamındaki eşyanın değerinin düşük beyan edildiğinden bahisle, tesis edilen işlemde yasalara uyarlık görülmediği gerekçesiyle davaya konu işlemi iptal etmiştir.

Gümrük idaresinin temyiz istemini inceleyen Danıştay Yedinci Dairesi 11.6.2012 günlü ve E:2009/1314, K:2012/3024 sayılı kararıyla; 4458 sayılı Kanununun 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının 11'inci bendinin olay tarihinde yürürlükte bulunan şekli, aynı maddenin 1'inci fıkrasının 17'inci bendi, 5'inci maddesinin olay tarihinde yürürlükte bulunan şekli, 181'inci maddesinin yine olay tarihinde yürürlükte bulunan şekli ile 192'inci maddesindeki hükümlerin birlikte değerlendirilmesinden; ithalat işlemlerinin gümrük müşaviri aracılığıyla gerçekleştirildiği hallerde gümrük müşaviri olan gerçek veya tüzel kişinin ve ithalat işlemlerinin adına yürütüldüğü kişinin (ithalatçı) "yükümlü" olduğu; eşyanın gümrük vergileri kısmen veya tamamen ödenmeksizin yurda girişinin yapılması durumunda; bir başka deyişle, ithalata ilişkin olarak gümrük yükümlülüğünün doğması halinde, vergilerin ödenmesinden ithalatçı ile gümrük müşavirinin, yükümlü olmaları nedeniyle müştereken ve müteselsilen sorumlu oldukları; dolayısıyla, bu tür durumlarda, alacaklı kamu idaresince, gümrük vergilerinin tamamının sorumlulardan, aralarında sıra gözetilmeksizin tahsili yoluna gidilmesinin mümkün olduğu sonucuna ulaşıldığı, dolaylı temsil durumunda, ithalatta gümrük yükümlülüğünde, hesabına gümrük beyanında bulunan (ithalatçı) kişi ile birlikte beyan sahibi (gümrük işlemlerini yürüten gümrük müşaviri) de yükümlü olduğundan, vergilerin ödenmesi bakımından aralarında müşterek ve müteselsil sorumluluk bulunduğu, verginin ödenmesinden, ithalatçı ile birlikte ve yükümlü sıfatıyla müşterek ve müteselsil sorumlu olan davacı gümrük müşaviri adına ek tahakkuk yapılmasında mevzuata aykırılık bulunmadığından, dava hakkında, dava konusu işlemin diğer yönlerden hukuka uygunluğunun incelenmesi suretiyle karar verilmesi gerektiği gerekçesiyle kararı bozmuş; davacının karar düzeltme istemini reddetmiştir.

Bozma kararına uymayan İstanbul 6. Vergi Mahkemesi 14.11.2013 günlü ve E:2013/1918, K:2013/2228 sayılı kararıyla; ilk kararında yer alan hukuksal nedenler ve gerekçeyle ısrar etmiştir.

Israr kararı gümrük idaresi tarafından temyiz edilmiş ve davacı adına tesis edilen işlemin hukuka uygun olduğu ileri sürülerek bozulması istenmiştir.

Savunmanın Özeti : Savunma verilmemiştir.

Danıştay Tetkik Hakimi : Murat GÜNGÖR

Düşüncesi : Temyiz isteminin kabulüyle, ısrar kararının Danıştay Yedinci Dairesinin bozma kararında yer alan hukuksal nedenler ve gerekçe uyarınca bozulması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulunca, dosyadaki belgeler incelendikten sonra gereği görüldü:

... Dış Ticaret ve Pazarlama Limited Şirketi adına tescilli serbest dolaşıma giriş beyannamesi muhteviyatı eşya nedeniyle davacı gümrük müşavirliği şirketi hakkında ek olarak tahakkuk ettirilen gümrük ve katma değer vergilerine vaki itirazın reddine dair işlemin iptali yolundaki ısrar kararı, gümrük idaresince temyiz edilmiştir.

Beyannamenin tescil tarihinde yürürlükte bulunan hükümlerine göre 4458 sayılı Gümrük Kanunu 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının 11'inci bendinde, "yükümlü"nün, gümrük yükümlülüklerini yerine getirmekle sorumlu olan bütün kişileri ifade ettiği ve 5'inci maddesinde, bütün kişilerin, gümrük mevzuatı ile öngörülen tasarrufları ve işlemleri gerçekleştirmek üzere gümrük idarelerindeki işleri için bir temsilci tayin edebilecekleri; temsilcinin, Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik bulunan kişiler olduğu;

temsilin, doğrudan veya dolaylı olabileceği; doğrudan temsil durumunda temsilcinin başkası adına hareket edeceği; dolaylı temsil durumunda ise kendi adına, ancak başkası hesabına hareket edeceği; 181'inci maddesinde, ithalatta gümrük yükümlülüğünün ithalat vergilerine tabi eşyanın serbest dolaşıma girmesi veya ithalat vergilerinden kısmi muafiyet suretiyle geçici ithali halinde doğduğu ve gümrük yükümlülüğünün, beyannamenin tescil tarihinde başladığı; ithalatta gümrük yükümlülüğünde yükümlünün, beyan sahibi, dolaylı temsil durumunda, hesabına gümrük beyanında bulunulan kişi olduğu kuralına yer verilmiş; aynı Kanunun 192'inci maddesinde ise, aynı gümrük vergilerinin ödenmesinden birden çok yükümlünün sorumlu olduğu hallerde, bunların söz konusu vergilerin ödenmesinden müştereken ve müteselsilen sorumlu oldukları kurala bağlanmıştır.

Bu düzenlemeler karşısında; ithalat işlemleri temsil hükümlerine göre yürütülerek yapılan ithalatlarda beyanı yapan gümrük müşaviri ile hesabına gümrük beyanında bulunulan ithalatçı yükümlü olmakta ve ithalat vergileri kısmen veya tamamen ödenmeksizin giren eşyaya ait vergilerin ödenmesinden, gümrük müşavirlerinin de ithalatçı ile birlikte müteselsilen sorumlu oldukları anlaşıldığından gümrük idaresince, kamu alacağı için aralarında sıra gözetilmeksizin tahsil edilmeyen alacak nedeniyle takip yapılabileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Verginin ödenmesinden, ithalatçı ile birlikte ve yükümlü sıfatıyla müşterek ve müteselsil sorumlu olan davacı gümrük müşaviri adına ek tahakkuk yapılmasında mevzuata aykırılık bulunmadığından; dava hakkında, davaya konu işlemin diğer yönlerden hukuka uygunluğunun incelenmesi suretiyle karar verilmesi gerekirken, davacının yükümlü olarak takip edilmesini hukuka aykırı gören ve davaya konu işlemi iptal eden vergi mahkemesi ısrar kararı hukuka uygun görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle, temyiz isteminin kabulü ile İstanbul 6. Vergi Mahkemesinin 14.11.2013 günlü ve E:2013/1918, K:2013/2228 sayılı ısrar kararının bozulmasına, yeniden verilecek kararda karşılanacağından, yargılama giderleri hakkında hüküm kurulmasına gerek bulunmadığına, 30.4.2014 gününde oyçokluğu ile karar verildi.

KARSI OY

Temyiz dilekçesinde ileri sürülen iddialar, dayandığı hukuksal nedenler ve gerekçe karşısında yerinde ve vergi mahkemesi kararının bozulmasını gerektirecek nitelikte bulunmadığından, istemin reddi gerektiği oyu ile karara katılmıyoruz.

T.C. DANIŞTAY Yedinci Daire

Esas No : 2012/193

Karar No : 2014/5066

Anahtar Kelimeler : Gümrük

Özet : Serbest dolaşıma giriş beyannamesi muhteviyatına ilişkin ödenen verginin “alacak notuna” isabet eden kısmının iadesi talebinin reddine ilişkin karara vaki itirazın reddine dair işlemi, alacak notunun uygulamada ticarete öngörülmecek şekilde ortaya çıkan maliyeti dengelemek maksadıyla kullanıldığı, genellikle ticari, lojistik, fiyat düzeltmeleri, komisyon ve indirim gibi nedenlerle gönderildiği, borcun azaltılması anlamına geldiği, eşyanın gümrük kıymeti eşyaya ödenen veya ödenecek fiyat olduğundan, eşyanın birim kıymetini etkilediği, vergilerin iadesi gerektiği yönünde verilen mahkeme kararının bozulması hakkında.

Temyiz İsteminde Bulunan: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı adına

Halkalı Gümrük Müdürlüğü

Karşı Taraf : ... Bilgisayar ve Görüntü Sistemleri Anonim Şirketi

Vekili : Av. ...

İstemin Özeti : Davacı adına tescilli 06.05.2008 gün ve 97990 sayılı serbest dolaşıma giriş beyannamesi muhteviyatı eşyaya ilişkin olarak ödenen katma değer vergisinin alacak notuna isabet eden kısmının iadesi talebiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin karara vaki itirazın reddine dair işlemi; uygulamada alacak notunun (credit note), uluslararası ticaret yapan firmalarca ticarete öngörülemeyecek şekilde ortaya çıkan maliyete ilişkin unsurları karşılıklı olarak dengelemek maksadıyla kullanıldığı, satıcı tarafından alıcıya genellikle ticari, lojistik, teknik talepler, fiyat düzeltmeleri, komisyon ve indirim gibi nedenlerle gönderildiği, ithalat yapan bir firmanın kabul ettiği alacak notunun söz konusu firmanın yurt dışına olan borcunun azaltılması anlamına geldiği, ithal edilen eşyanın gümrük kıymeti eşyanın satış bedeli olup, satış bedeli eşya için fiilen ödenen veya ödenecek fiyat olduğundan, gümrük kıymetine esas olan satış bedelinin ithal edilen eşyaya ilişkin ve bu eşyanın satış koşulu olarak alıcının satıcıya yaptığı veya yapacağı tüm ödemeleri kapsadığı gibi, ithal edilen eşyanın vergiye esas olan birim kıymetini etkileyen, satıcı tarafından alıcıya ticari, lojistik, teknik talepler, fiyat düzeltmeleri, komisyon ve indirim gibi nedenlerle gönderilen alacak notlarını da kapsadığını kabul etmek gerekeceğinden ithalat sırasında tahsil edilen vergilere daya-

nak olan eşya birim kıymetini azalttığı, dolayısıyla, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 211'inci maddesi gereğince alacak notuna isabet eden katma değer vergisinin davacı şirkete iadesi gerekirken, iade başvurusunun reddine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle iptal eden İstanbul Onbirinci Vergi Mahkemesinin 16.11.2011 gün ve E:2011/793; K:2011/2943 sayılı kararının; tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti : İstemin reddi gerektiği savunulmuştur.

Tetkik Hakimi Ahmet Nebi DEMİR'in Düşüncesi : Davacının iade isteminin, 4458 sayılı Kanun'un 211'inci maddesi kapsamında değerlendirilemeyeceği yolunda tesis edilen dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığından, aksi yolda verilen mahkeme kararının bozulması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince işin gereği görüşüldü:

Temyiz başvurusu; davacı adına tescilli serbest dolaşıma giriş beyannamesi muhteviyatı eşyaya ilişkin olarak ödenen katma değer vergisinin alacak notuna isabet eden kısmının iadesi talebiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin karara vaki itirazın reddine dair işlemi iptal eden mahkeme kararının bozulması istemine ilişkindir.

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 23'üncü maddesinde, eşyanın gümrük kıymetinin, Gümrük Tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla bu bölümde yer alan hükümler çerçevesinde belirlenen kıymet olduğu belirtilmiş; 24'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında, ithal eşyasının gümrük kıymetinin eşyanın satış bedeli, satış bedelinin ise, Türkiye'ye ihraç amacıyla yapılan satışta 27 ve 28'inci maddelere göre gerekli düzeltmelerin de yapıldığı fiilen ödenen veya ödenecek fiyat olduğu öngörülerek, eşyanın satış bedelinin gümrük kıymetine esas alınabilmesi için gerekli koşullara yer verilmiş; 24'üncü maddenin 3'üncü fıkrasının (a) bendinde ise, fiilen ödenen veya ödenecek fiyatın, ithal eşyası için alıcının, satıcı veya satıcı yararına yaptığı veya yapması gereken ödemelerin toplamı olarak tanımlanmış, ödemelerin para transferi şeklinde olabileceği gibi, akreditif veya ciro edilebilir bir kıymetli evrak kullanılarak ya da doğrudan veya dolaylı da yapılabileceği kurala bağlanmıştır.

Öte yandan, 4458 sayılı Kanun'un 211'inci maddesi, anılan Kanun'la yürürlükten kaldırılan 1615 sayılı Mülga Gümrük Kanunu'nun 87'nci maddesiyle paralel hükümler taşımaktadır. Söz konusu Kanun'un 87'nci maddesi ile ilgili olarak, Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun 2.7.1966 gün ve E:1965/13; K:1966/6 sayılı kararında da belirtildiği gibi, eşya gümrükten çekildikten sonra yanlışlıkla alındığı veya fuzulen tahsil olunduğu açıkça anlaşılan vergilerin 87'nci maddeye göre geri istenmesi mümkündür. Bu itibarla, 4458 sayılı Kanun'un 211'inci maddesi uyarınca, kanunen ödenmemeleri gerektiği halde ödenmiş, kanunen tahakkuk ettirilmemeleri gerektiği halde tahakkuk ettirilmiş vergilerin, iade istemine konu olabilmesi için, yanlışlıkla alındığının veya fuzulen tahsil olunduğunun açık olması gerekir.

Olayda ise; iade talebiyle yapılan başvurunun, 211'inci maddede belirtilen şartlara uymadığından bahisle, reddine ilişkin karara vaki itirazın reddine dair işlemin iptali istemiyle açılan işbu davada; Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun yukarıda anılan kararı uyarınca, fuzulen tahsil olduğu açıkça anlaşılan vergilerin geri istenmesinin mümkün olduğu, uyuşmazlığın çözümünün Credit Note (Alacak Notu) başlıklı belgenin doğru olup olmadığının ve alacak notuna ilişkin nakden veya mahsuben ödemeyle ilgili böyle bir durumun söz konusu olup olmadığı hususlarının resmi kurumlar nezdinde araştırılmasını gerektirmesi, 4458 sayılı Kanun'da bu konuda herhangi bir düzenleme bulunmaması ve anılan Kanun'un 23 ve devamı maddelerine göre gümrük kıymetinin beyana dayalı olarak belirlenmesinden sonra, alacak notu uygulamasıyla ortaya çıkan durumun geçmişe etkili olarak gümrük kıymetini değiştirmesinin mümkün olması nedeniyle, ortada, açıkça yanlışlıkla alınan veya fuzulen tahakkuk eden veya tahsil edilen bir verginin söz konusu olmadığı sonucuna varılmakla, davacının iade isteminin, 4458 sayılı Kanun'un 211'inci maddesi kapsamında değerlendirilemeyeceği yolunda tesis edilen dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığından, aksi yolda verilen mahkeme kararında isabet görülmemiştir.

Bu nedenle, temyiz isteminin kabulüne ve mahkeme kararının bozulmasına, bozma kararı üzerine, Mahkemece yeniden verilecek kararlar birlikte yargılama giderleri de hüküm altına alınacağından, bu hususta ayrıca hüküm tesisine gerek bulunmadığına, 31.10.2014 gününde oybirliği ile karar verildi.

T.C. DANIŞTAY Yedinci Daire

Esas No : 2010/1936

Karar No : 2014/5358

Anahtar Kelimeler : Gümrük

Özet : Herhangi bir araştırmaya gidilebilmeksizin, yapılan fiziki muayene sonucu doğrudan, eşyanın farklı gümrük tarife ve istatistik pozisyonunda yer aldığından bahisle, gümrük müdürünün oluruyla, tespit edilen pozisyona göre belirlenen vergi oranının esas alınması suretiyle, beyanname arkasında ek olarak tahakkuk ettirilerek yükümlüsüne tebliğ edilen vergilere vaki itirazın reddine dair işlemin iptali istemiyle açılan davada; ortada ek tahakkuk bulunmadığı gerekçesine dayalı mahkeme kararında isabet görülmediği hakkında.

Temyiz İsteminde Bulunan : ... Bilgisayar ve Görüntü Sistemleri Anonim Şirketi

Vekili : Av. ...

Karşı Taraf : Gümrük ve Ticaret Bakanlığı adına Erenköy Gümrük Müdürlüğü

İstemin Özeti : Davacı adına tescilli 26.09.2008 gün ve 138670 sayılı serbest dolaşıma giriş beyannamesinin 7. kaleminde 8543.70.90.00.19 gümrük tarife ve istatistik pozisyonunda beyan ve ithal edilen eşyanın, yapılan fiziki muayenesi sonucu 8528.59.90.00.21 pozisyonunda yer aldığından bahisle tahakkuk ettirilen özel tüketim ve katma değer vergilerine vaki itirazın reddine dair işlemin iptali istemiyle açılan davayı; davacı tarafından ithal edilen eşyanın, yapılan fiziki muayene sonuçlarına göre farklı gümrük tarife ve istatistik pozisyonunda yer aldığından tespit edildiği, aradaki farka isabet eden vergiler hesaplanıp, beyannamenin arkasına şerh düşüldüğü; gümrük müdürünün oluru üzerine, davacı tarafından "itirazım vardır" şerhiyle tebellüğ olunduğu, fark vergilerin, Gümrük Yönetmeliğinin 746'ncı maddesi uyarınca teminata bağlanması üzerine eşyanın teslim edilmesinden sonra ödendiği ve eşyaların yurda girişinin yapıldığı; daha sonra, 4458 sayılı Kanun'un 242'nci maddesinde öngörülen itiraz prosedürünün işletildiği ve ret ile sonuçlanmasını müteakip dava açıldığının anlaşıldığı, dolayısıyla, idarece ek tahakkuk miktarının belirlenmesine yönelik bir işlem bulunduğu; ortada, bir tahakkuk işleminin mevcut olmadığı gerekçesiyle reddeden İstanbul Beşinci Vergi Mahkemesinin 17.11.2009 gün ve E:2009/920; K:2009/3084 sayılı kararının; beyanname arkasında yapılan işlemin ek tahakkuk olduğu ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti : İstemin reddi gerektiği savunulmuştur.

Tetkik Hakimi Ahmet Nebi DEMİR'in Düşüncesi : Olayda, herhangi bir kıymet araştırmasına gidilmeksizin, doğrudan, ithal eşyasının farklı tarife ve istatistik pozisyonunda yer aldığından bahisle bu pozisyona göre belirlenen kıymetin esas alınması suretiyle, ek tahakkuk yapılması ve Gümrük Yönetmeliğinin 746'ncı maddesi uyarınca eşyanın teminat karşılığında çekilmesi söz konusu olduğundan, mahkemenin

ortada ek tahakkuk bulunmadığı yolundaki gerekçesinde isabet bulunmadığından, Mahkemece, ithal eşyasının beyan edilen tarife ve istatistik pozisyonundan farklı pozisyonda bulunup bulunmadığı; farklı pozisyonda bulunması halinde vergi farkının doğup doğmadığı gibi dava konusu işlemin unsurları yönünden hukuka uygun olup olmadığı hususlarında yapılacak inceleme sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, açıklanan gerekçe ile verilen mahkeme kararında isabet görülmemiştir. Açıklanan nedenle, mahkeme kararının bozulması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince işin gereği görüldü:

Dosyanın incelenmesinden; davacı adına tescilli serbest dolaşıma giriş beyannamesinin 7. kalemde 8543.70.90.00.19 gümrük tarife ve istatistik pozisyonunda beyan ve ithal edilen eşyanın, yapılan fiziki muayenesi sonucunda 8528.59.90.00.21 pozisyonunda yer aldığından bahisle, aradaki farka isabet eden ek tahakkukun beyanname arkasında gümrük müdürünün oluruyla tebliğ edilmesinden sonra davacı tarafından beyanname arkasına vergilere itirazı olduğuna dair şerh düşüldüğü; teminat karşılığında çekilmesi için başvurulması üzerine eşyanın teslim edildiği; daha sonra ise, ek olarak tahakkuk ettirilen vergilere vaki itirazın reddi yolundaki işlemin iptali istemiyle açılan davanın, Mahkemece istemin özeti bölümünde yazılı gerekçeyle reddedildiği anlaşılmıştır.

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 15'inci maddesinin 1'inci fıkrasında, gümrük vergilerinin, gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihte yürürlükte olan gümrük tarifesine göre hesaplanacağı belirtildikten sonra; aynı Kanunun 197'nci maddesinin birinci fıkrasında da, gümrük vergilerinin, tahakkukundan hemen sonra beyanname veya beyanname yerine geçen belge üzerinde yükümlüye tebliğ edileceği hükme bağlanmış; olay tarihinde yürürlükte bulunan Gümrük Yönetmeliğinin 746'ncı maddesinde ise, idari itiraz başvurularının karara bağlanmasından önce eşyanın gümrükten çekilebilmesinin koşulları ile ilgili düzenleme yapılmıştır.

Mahkeme kararı, beyanname arkasında yapılan ek tahakkukun, idarece, beyan edilen kıymetin doğruluğundan şüpheye düşülmesi nedeniyle yapılacak araştırma sonucuna göre ileride doğması olası vergi farkına esas olmak üzere alınacak teminatın miktarının belirlenmesine yönelik hesaplama olduğu, dolayısıyla, ortada, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'na göre yapılan ek tahakkuk bulunmadığı gerekçesine dayalıdır. Oysa; olayda, herhangi bir araştırmaya gidilmeksizin, yapılan fiziki muayene sonucundan, eşyanın farklı gümrük tarife ve istatistik pozisyonunda yer aldığından bahisle bu pozisyona göre belirlenen vergi oranının esas alınması suretiyle, ek tahakkuk yapılması ve yukarıda anılan Gümrük Yönetmeliğinin 746'ncı maddesi uyarınca eşyanın teminat karşılığında çekilmesi söz konusu olduğundan, mahkemenin ortada ek tahakkuk bulunmadığı yolundaki gerekçesine katılmak olanaklı değildir.

Bu bakımdan; ithal eşyasının beyan edilenden farklı bir gümrük tarife ve istatistik pozisyonunda yer almadığı; farklı pozisyonda bulunması halinde gümrük vergisi farkı doğup doğmadığı gibi dava konusu işlemin unsurları yönünden hukuka uygun olup olmadığı hususlarında yapılacak inceleme sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, açıklanan gerekçe ile verilen mahkeme kararında isabet görülmemiştir.

Açıklanan nedenle, temyiz isteminin kabulüne ve mahkeme kararının bozulmasına, bozma kararı üzerine, Mahkemece yeniden verilecek kararla birlikte yargılama giderleri de hüküm altına alınacağından, bu hususta ayrıca hüküm tesisine gerek bulunmadığına, 05.11.2014 gününde oybirliği ile karar verildi.

6525 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un;

1- 9. maddesiyle, 24.4.1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na eklenen ek 4. maddenin,

2- 10. maddesiyle, 1163 sayılı Kanun'a eklenen geçici 5. maddenin,

Anayasa'nın 2., 10., 48., 70., 138. ve 171. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptallerine ve yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi istemidir.

1163/m.Ek.4,Geç.5 (RED Kararı Verilmiştir.)

*Salih USTA**

Esas Sayısı: 2014/90

Karar Sayısı: 2014/180

Karar Günü: 4.12.2014

6525 SAYILI BAZI KANUN VE KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KARAR

Resmi Gazete Tarihi: 9 Nisan 2015, Resmi Gazete Sayısı: 29321

İPTAL DAVASINI AÇAN : Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri M. Akif HAMZAÇEBÎ, Engin ALTAY, Mu-
harrem İNCE ile birlikte 114 milletvekili

İPTAL DAVASININ KONUSU : 20.2.2014 tarihli ve 6525 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Karar-
namelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un;

1- 9. maddesiyle, 24.4.1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na eklenen ek 4. maddenin,

2- 10. maddesiyle, 1163 sayılı Kanun'a eklenen geçici 5. maddenin,

Anayasa'nın 2., 10., 48., 70., 138. ve 171. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptallerine ve yürür-
lüklerinin durdurulmasına karar verilmesi istemidir.

YASA METİNLERİ

A- İptali İstenilen Yasa Kuralları Kanun'un;

1- 9. maddesiyle, 1163 sayılı Kanun'a eklenen "Üniversitelerin yönetim kurulunda üye bulundurma hakkı" başlıklı ek 4. madde şöyledir:

"Üniversiteler bu Kanunun 9 uncu maddesine göre ortak oldukları kooperatiflerin yönetim kurullarında üye tam sayısının çoğunluğunu geçmemek üzere üye bulundurabilirler. Bu hakkını kullanmak isteyen üniversiteler, yönetim kurulu üyelerinin seçileceği genel kurula adaylarını önerir. Genel kurul, bu şekilde seçilecek üyeleri üniversitelerce önerilen adaylar arasından seçer. Üniversitenin önereceği adaylarda kooperatife ortaklık şartı aranmaz.

Bu şekilde seçilen yönetim kurulu üyeleri, genel kurul tarafından seçilen diğer üyelerin hak, yetki ve görevlerini haizdir. Üniversiteler, bu üyelerin kooperatif yönetim kurulu üyesi sıfatıyla işledikleri fiillerden ve yaptıkları işlemlerden dolayı kooperatife ve onun alacaklılarıyla ortaklarına karşı sorumludur. Üniversitenin rücu hakkı saklıdır

2- 10. maddesiyle, 1163 sayılı Kanun'a eklenen geçici 5. madde şöyledir:

"Bu Kanunun ek 4 üncü maddesi hükmüne göre ortağı olduğu kooperatifin yönetim kurulunda üye bulundurmamak isteyen üniversitenin, kooperatife yauh talebini izleyen iki ay içinde toplanacak şekilde genel kurul, yönetim kurulunca toplantıya çağrılır. Bu süre içinde genel kurul toplanamadığı takdirde, ilgili üniversite tarafından Bakanlığa yapılacak başvuru üzerine, genel kurulu çağrı yetkisi başvuru sahibine verilebilir. Bu toplantı gündeminde, kooperatif ana sözleşmesinin bu Kanunun ek 4 üncü madde hükmüne intibakının ve yönetim kurulu üye seçiminin bulunması zorunludur. Mevcut yönetim kurulu üyelerinin görevi bu genel kurulun toplantı tarihinde sona erer.

Kooperatiflerin birinci fıkra uyarınca yapacakları genel kurul, olağan genel kurulların usul ve çoğunluğuna göre toplanır ve karar verir."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

Dava dilekçesinde, Anayasa'nın 2., 10., 48., 70., 138. ve 171. maddelerine dayanılmıştır.

ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, Raportör Yunus Emre YILMAZOGLU tarafından hazırlanan işin esasına ilişkin rapor, dava konusu yasa kuralları, dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Kanun'un 9. Maddesiyle, 1163 Sayılı Kanun'a Eklenen Ek 4. Madde ile 10. Maddesiyle, 1163 Sayılı Kanun'a Eklenen Geçici 5. Maddenin İncelenmesi

Dava dilekçesinde, dava konusu kurullarla üniversitelerin, bir pay ile kooperatif ortağı olsalar bile yönetim kurulunda üye tam sayısının çoğunluğu kadar temsil edilmesi gerektiği, bunun sağlanabilmesi için de kanunla ana sözleşmenin değiştirilmesinin öngörülmesinin sözleşme özgürlüğüne aykırılık teşkil ettiği, yönetim kurulu üyeliğine seçilmede üyeler arasındaki hak ve fırsat eşitliğinin adalet ve hakkaniyet ilkelerine aykırı şekilde ortadan kaldırdığı, “ortaklar arasındaki hak ve vecibelerde eşitlik” kuralının çiğnendiği ve üniversiteler lehine hukuka aykırı bir imtiyaz oluşturulduğu, bu durumun kooperatiflerin özerkliği, bağımsızlığı ve demokratikliği ilkelerine ve Devletin, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alma görevine aykırı düştüğü, ortakların serbest iradeleriyle kooperatif yönetim kurulunu seçme ve yönetim kurulu üyeliğine seçilme hakkının kısıtlandığı ve demokratik temsil imkânına son verildiği belirtilerek kurulların, Anayasa’nın 2., 10., 48. ve 171. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

1163 sayılı Kanun’un 9. maddesinde, kamu ve özel hukuk tüzel kişilerinin amaçları bakımından ilgilendikleri kooperatiflerin kuruluşlarına yardımcı olabileceği, önderlik edebileceği ve ortak olabileceği belirtilmektedir. Buna göre, üniversiteler de bu madde uyarınca amaçları bakımından ilgilendikleri kooperatiflere ortak olabileceklerdir.

Kanun’un 9. maddesiyle, 1163 sayılı Kanun’a eklenen dava konusu ek 4. maddenin birinci fıkrasında, üniversitelerin, ortak oldukları kooperatiflerin yönetim kurullarında üye tamsayısının çoğunluğunu geçmemek üzere üye bulundurabilecekleri, bu hakkını kullanmak isteyen üniversitelerin, yönetim kurulu üyelerinin seçileceği genel kurula adaylarını önereceği, genel kurulun seçimi bu adaylar arasından yapacağı ve bu adaylarda kooperatife ortaklık şartının aranmayacağı belirtilmiştir. Kuralın ikinci fıkrasında ise bu şekilde seçilen yönetim kurulu üyelerinin, genel kurul tarafından seçilen diğer üyelerin hak, yetki ve görevlerini haiz olduğu, üniversitelerin, bu üyelerin kooperatif yönetim kurulu üyesi sıfatıyla işledikleri fiillerden ve yaptıkları işlemlerden dolayı kooperatife ve onun alacaklılarıyla ortaklarına karşı rüçû hakkı saklı kalmak üzere sorumlu bulunduğu ifade edilmiştir.

Kanun’un 10. maddesiyle, 1163 sayılı Kanun’a eklenen dava konusu geçici 5. maddede ise kooperatif yönetim kuruluna üye seçimi yapılabilmesi amacıyla genel kurulun toplantıya çağırılma usulü ile toplanma ve karar verme çoğunluğu düzenlenmiştir. Kuralda, söz konusu ek 4. madde hükmüne göre ortağı olduğu kooperatifin yönetim kurulunda üye bulundurmamak isteyen üniversitenin kooperatife yazılı talebini izleyen iki ay içinde toplanacak şekilde genel kurulun, yönetim kurulunca toplantıya çağırılacağı, bu süre içinde genel kurul toplanmadığı takdirde, ilgili üniversite tarafından Bakanlığa yapılacak başvuru üzerine genel kurulu çağrı yetkisinin başvuru sahibine verilebileceği, bu toplantı gündeminde, kooperatif ana sözleşmesinin 1163 sayılı Kanun’un ek 4. madde hükmüne intibakının ve yönetim kurulu üye seçiminin bulunmasının zorunlu olduğu, mevcut yönetim kurulu üyelerinin görevinin bu genel kurulun toplantı tarihinde sona ereceği, kooperatiflerin birinci fıkra uyarınca yapacakları genel kurulun, olağan genel kurulların usul ve çoğunluğuna göre toplanacağı ve karar vereceği hüküm altına alınmıştır.

Anayasa'nın 2. maddesinde yer verilen hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adil bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçman, hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan ve yargı denetimine açık olan devlettir.

Kanunların kamu yararının sağlanması amacına yönelik olması, genel, objektif, adil kurallar içermesi ve hakkaniyet ölçütlerini gözetmesi hukuk devleti olmanın gereğidir. Bu nedenle kanun koyucunun hukuki düzenlemelerde kendisine tanınan takdir yetkisini anayasal sınırlar içinde adalet, hakkaniyet ve kamu yararın ölçütlerini göz önünde tutarak kullanması gerekir.

Anayasa'nın 48. maddesinde, "Herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır." denilmektedir. Bu bağlamda sosyal ve ekonomik ihtiyaçları karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp koruma amacıyla kurulan, değişir sermayeli olmak üzere kişilerin bir araya gelmeleri ile oluşan kendine özgü yapısı olan kooperatifler de özel teşebbüs niteliğini taşımaktadır.

Anayasa'nın 171. maddesinde ise "Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır" kuralına yer verilmiş ve kendine özgü yapısı ve önemi de gözetilerek özel teşebbüs niteliğindeki kooperatiflere yönelik olarak Devletin tedbir alma yükümlülüğü ayrıca vurgulanmıştır.

1163 sayılı Kanun'un 48. maddesinde, kooperatif genel kurulunda sermaye payının büyüklüğüne veya kooperatif ile ilişki oranına bakılmaksızın her ortağa yalnız bir oy hakkı tanınmaktadır. Bir başka ifadeyle üniversitenin kooperatifte sahip olduğu pay miktarı ya da kooperatife sağladığı katkının oranı, genel kurulda sahip olduğu oy hakkına etki etmemektedir. Kooperatiflerde yönetim kurulu ise genel kurul tarafından belirlenmektedir. Genel kurulda tek oy hakkına sahip olması nedeniyle üniversiteler, yapılan oylama sonucunda yeterli çoğunluğu elde edemeyerek yönetim kurulu dışında kalabilmekte ve bu durum üniversitenin kooperatife aktarılan kamu kaynağının değerlendirilmesinde etkin bir rol oynayamaması sonucunu doğurabilmektedir.

Kanun'un gerekçesinden, kooperatiflere üniversitelerce sağlanan sermaye katkısı ile üniversitelerin kooperatif yönetiminde söz sahibi olabilme imkânı arasındaki orantısızlığın giderilmesi ve bu yolla kooperatif kaynaklarının başka alanlara kaydırılmasının önlenmesi amacıyla üniversitelere, ortak oldukları kooperatiflerin yönetim kurullarında tamsayının çoğunluğunu geçmemek üzere üye bulundurma hakkının tanındığı anlaşılmaktadır.

Üniversiteler tarafından kooperatiflere aktarılan kamu kaynaklarının korunması ve etkin biçimde kullanılmasının sağlanmasında kamu yararının bulunduğu açıktır. Dava konusu kurallar, tüm kooperatifleri değil sadece üniversitelerin ortak oldukları kooperatifleri kapsamına almaktadır. Ayrıca, dava konusu kurullarla kooperatif ortaklarının genel kuruldaki oy hakkı da değiştirilmemektedir. Bununla

birlikte, kamu kaynaklarını kullanmak suretiyle kooperatif ortağı oldukları da gözetilerek üniversitelerin, yönetim kurulunda tamsayının çoğunluğunu geçmemek üzere üye bulundurabilmesine ve bu bağlamda kamu kaynaklarının korunabilmesine imkân tanınmaktadır.

Bu nedenle kanun koyucunun takdir yetkisi çerçevesinde ve Devletin özel teşebbüs ve kooperatifçilik alanlarında Anayasa ile öngörülen tedbir alma yükümlülüğüne paralel biçimde, ortak olduğu kooperatiflerin yönetilmesi ve bu yolla kamu kaynaklarının kamu yararının gerektirdiği şekilde kullanılmasında etkin bir rol oynayabilmesi amacıyla üniversitelere, yönetim kurulunda tamsayının çoğunluğunu geçmemek üzere üye bulundurabilme hakkının tanınmasında Anayasa'ya aykırı bir yön bulunmamaktadır.

Diğer taraftan Anayasa'nın 10. maddesinde yer verilen eşitlik ilkesi hukuksal durumları aynı olanlar için söz konusudur. Bu ilke ile eylemli değil, hukuksal eşitlik öngörülmüştür. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin yasalar karşısında aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak, ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak kanun karşısında eşitliğin ihlali yasaklanmıştır. Kanun önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez.

Kamu kaynaklarını ortaklık payı ya da aynı sermaye olarak kooperatife aktarması, üniversitelerin diğer kooperatif ortaklarından farklı bir statüde değerlendirilmesini gerektiren bir durumdur. Kanun koyucunun, kooperatife tahsis edilen kamu kaynağının, üniversitenin de ortak olurken ilgilendiği kooperatif amacı doğrultusunda kullanılmasını sağlayabilecek tedbirleri takdir yetkisi çerçevesinde alabileceğinde şüphe bulunmadığı gibi kamu kaynağını kullanan üniversiteler ile kamu kaynağı kullanmayan diğer ortakların aynı konumda görülemeyeceği açık olduğundan eşitlik ilkesine aykırılıktan söz edilemez.

Açıklanan nedenlerle, dava konusu kurallar Anayasa'nın 2., 10., 48. ve 171. maddelerine aykırı değildir. İptal istemlerinin reddi gerekir.

SONUÇ

20.2.2014 tarihli ve 6525 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un;

A-1- 9. maddesiyle, 24.4.1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na eklenen ek 4. maddenin,

2-10. maddesiyle 1163 sayılı Kanun'a eklenen geçici 5. maddenin,

Anayasa'ya aykırı olmadıklarına ve iptal istemlerinin REDDİNE OYÇOKLUĞUYLA, karar verilmiştir.

T.C.
YARGITAY
11. HUKUK DAİRESİ

E. 2014/15335

K. 2015/565

T. 19.1.2015

- **MADDİ VE MANEVİ TAZMİNAT DAVASI (Aynı Sektörde Faaliyet Gösteren Davalıların Davacının Markasını Bilebilecek Durumda Oldukları ve Davalıların Eyleminin Marka Hakkına Tecavüz ve Haksız Rekabet Teşkil Ettiği Gereğiyle Davanın Kabulünün Usul ve Yasaya Uygun Olduğu)**
- **MARKA HAKKINA TECAVÜZ (Davacı Markasının Koruma Kapsamında Bulunduğu/Davalıların Davacının Rızası ve Bilgisi Dışında Davacıya Ait Markayı Kullandığı/Aynı Sektörde Faaliyet Gösteren Davalıların Davacının Markasını Bilebilecek Durumda Olduğu - Davalıların Eyleminin Marka Hakkına Tecavüz Teşkil Ettiği)**
- **HAKSIZ REKABET (Davalıların Davacının Rızası ve Bilgisi Dışında Davacıya Ait Markayı Kullandıkları ve Bu İsim Altında Albüm Çıkardığı/Aynı Sektörde Faaliyet Gösteren Davalıların Davacının Markasını Bilebilecek Durumda Olduklarından Davalıların Eyleminin Haksız Rekabet Teşkil Ettiği - Maddi ve Manevi Tazminat)**
- **HAK SAHİBİNİN RIZA VE BİLGİSİ DIŞINDA MARKANIN KULLANILMASI (Davalıların Eyleminin Marka Hakkına Tecavüz ve Haksız Rekabet Teşkil Ettiği - Aynı Sektörde Faaliyet Gösteren Davalıların Davacının Markasını Bilebilecek Durumda Olduğu/Maddi ve Manevi Tazminat İsteminin Kabulünün Yerinde Olduğu)**

6102/m.54

ÖZET : Dava, maddi ve manevi tazminat istemine ilişkindir. Mahkemece, iddia, savunma ve dosya kapsamına göre; "Grup Yol" ibaresinin TPE nezdinde davacı markası olarak tescil edildiği, davacı markasının 556 Sayılı KHK ve T.T.K.nın haksız rekabete dair hükümleri uyarınca koruma kapsamında bulunduğu, davalıların davacının rızası ve bilgisi dışında davacıya ait markayı kullandıkları, bu isim altında albüm çıkardıkları, aynı sektörde faaliyet gösteren davalıların davacının markasını bilebilecek durumda oldukları, davalıların eyleminin marka hakkına tecavüz ve haksız rekabet teşkil ettiği gerekçesiyle davanın kabulü usul ve yasaya uygundur.

DAVA : Taraflar arasında görülen davada Denizli 3. Asliye Hukuk Mahkemesi'nce verilen 1.7.2014 tarih ve 2011/400-2014/296 Sayılı kararın Yargıtayca incelenmesi davacı vekili tarafından istenmiş ve temyiz dilekçesinin süresi içinde verildiği anlaşılmış olmakla, dava dosyası için Tetkik Hakimi tarafından düzenlenen rapor dinlendikten ve yine dosya içerisindeki dilekçe, layihalar, duruşma tutanakları ve tüm belgeler okunup, incelendikten sonra işin gereği görüşülüp, düşünüldü:

KARAR : Davacı vekili, müvekkilinin "Grup Yol" ismiyle uzun yıllar müzikle uğraştığını, bu ibareyi taşıyan markayı TPE nezdinde 25.12.2002 tarihinde adına tescil ettirdiğini, davalıların bu durumu bilmelerine karşın müvekkiline ait marka hakkına tecavüz ve haksız rekabet yaratır bir biçimde "Grup Yol" ibaresini kullanmak suretiyle değişik sanatsal faaliyetlerde bulduklarını ileri sürerek davalıların eylemleri sebebiyle uğranılan zarara binaen 1.000,00 TL maddi. 20.000,00 TL manevi tazminatın davalılardan tahsiline karar verilmesini talep ve dava etmiş, 7.2.2013 tarihli ıslah dilekçesiyle maddi tazminat miktarını 6.000,00 TL'ye yükseltmiştir.

Davalılar vekili, müvekkillerinin 1990 yılından beri "Grup Yol" ismini kullanarak müzik yaptıklarını, bu isim altında çeşitli etkinliklere katılıp albüm çıkardıklarını, bu ismin kullanımı konusunda öncelik hakkının müvekkillerine ait olduğunu savunarak, davanın reddini istemiştir.

Mahkemece, iddia, savunma ve dosya kapsamına göre; "Grup Yol" ibaresinin TPE nezdinde 2002/33313 noda davacı markası olarak tescil edildiği, davacı markasının 556 Sayılı KHK ve T.T.K. nın haksız rekabete dair hükümleri uyarınca koruma kapsamında bulunduğu, davalıların davacının rızası ve bilgisi dışında davacıya ait markayı kullandıkları, bu isim altında albüm çıkardıkları, aynı sektörde faaliyet gösteren davalıların davacının markasını bilebilecek durumda oldukları, davalıların eyleminin marka hakkına tecavüz ve haksız rekabet teşkil ettiği gerekçesiyle 6.000,00 TL maddi 6.000,00 TL manevi tazminatın davalılardan alınarak davacıya verilmesine karar verilmiştir.

Kararı, davalılar vekili temyiz etmiştir.

Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davalılar vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir.

SONUÇ : Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı, davalılar vekilinin bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve yasaya uygun bulunan hükmün ONANMASINA, aşağıda yazılı bakiye 615,00 TL temyiz ilam harcının temyiz edenden alınmasına, 19.01.2015 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T.C.
YARGITAY
13. HUKUK DAİRESİ

E. 2015/5461

K. 2015/9021

T. 23.3.2015

- **TÜKETİCİ HAKEM HEYETİ KARARININ İPTALİ (Davaya Konu Tüketici Sorunları İl Hakem Heyetinin Diğer Kararının Dosyanın Uzman Bilirkişiye Tevdiine Dair Bir Ara Karar Niteliğinde Olup Nihai Karar Olmadığından İtiraz Yolu da Açık Olmayıp Davacının Dava Dilekçesinin Reddi Gerektiği)**
- **İL HAKEM HEYETİ KARARLARINA İTİRAZ (İptali İstemi - Davaya Konu Tüketici Sorunları İl Hakem Heyetinin Diğer Kararının Dosyanın Uzman Bilirkişiye Tevdiine Dair Bir Ara Karar Niteliğinde Olduğu/Bu Ara Karara Karşı İtiraz Yolunun Açık Olmadığı)**
- **ARA KARAR (Tüketici Sorunları İl Hakem Heyetinin Diğer Kararının Dosyanın Uzman Bilirkişiye Tevdiine Dair Bir Ara Karar Niteliğinde Olduğu - Ara Kararın İnfazı Mümkün Olmadığı Gibi Bu Ara Karara Karşı İtiraz Yolunun Açık Olmadığının Gözetilmesi Gerektiği)**
- **NİHAİ KARAR (Tüketici Hakem Heyetinin Vereceği Nihai Kararlara Karşı Tebliğ Tarihinden İtibaren On Beş Gün İçinde Tüketici Hakem Heyetinin Bulunduğu Yerdeki Tüketici Mahkemesine İtiraz Edilebileceği - Dava Konusu Hakem Heyeti Kararı Bir Ara Karar Niteliğinde Olup Nihai Karar Olmadığından İtiraz Yolunun Kapalı Olduğu)**

6502/m.70

ÖZET : Dava, tüketici hakem heyeti kararının iptali istemine ilişkindir. 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 70. Maddesi uyarınca il ve ilçe tüketici hakem heyetinin verdiği kararların tarafları bağlayacağı, tüketici hakem heyeti kararlarının, İcra ve İflas Kanununun ilamların yerine getirilmesi hakkındaki hükümlerine göre yerine getirileceği ve tarafların, tüketici hakem heyeti kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde tüketici hakem heyetinin bulunduğu yerdeki tüketici mahkemesine itiraz edebileceği düzenlenmiştir. Düzenlemelerde söz edilen karar, tüketici hakem heyetlerinin vereceği nihai kararlardır. Gerçekten de Tüketici Sorunları İl Hakem Heyetince nihai karar verilmiş ve ayrı bir davaya konu edilmiştir. Ancak, davaya konu Tüketici Sorunları İl Hakem Heyeti'nin diğer kararı ise, dosyanın uzman bilirkişiye tevdiine dair bir 'ara karar'

niteliğinde olup, nihai karar olmadığından ara kararın infazı mümkün olmadığı gibi bu ara karara karşı itiraz yolu da açık değildir. Mahkemece, davacının dava dilekçesinin reddi gerekirken, yazılı gerekçe ile davanın reddine karar verilmesi doğru değil ise de netice itibarıyla doğru olan hükmün onanması uygun görülmüştür.

DAVA : Taraflar arasındaki satıcının hakem kurulu kararına itirazı davasının yapılan yargılaması sonunda ilamda yazılı nedenlerden dolayı davanın reddine yönelik olarak verilen hükmün süresi içinde davacı avukatınca temyiz edilmesi üzerine dosya incelendi gereği konuşulup düşünüldü:

KARAR : Davacı, davalının tüketici konut kredisi sebebiyle yapılan 2.979,61 TL lik kesintinin iadesi istemiyle Kayseri Tüketici Sorunları İl Hakem Heyetine müracaat ettiğini, hakem heyetinin 7.7.2014 tarih ve 2014/145 Sayılı kararı ile talebinin kabul edildiğini ileri sürerek, anılan hakem heyeti kararının iptaline karar verilmesini istemiştir.

Davalı, davanın reddini istemiştir.

Mahkemece, aynı davaya konu hakkında başka dosyada da dava görüldüğünden söz edilerek mükerrer davanın reddine karar verilmiş; hüküm, davacı tarafından temyiz edilmiştir.

6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 70. Maddesi uyarınca il ve ilçe tüketici hakem heyetinin verdiği kararların tarafları bağlayacağı, tüketici hakem heyeti kararlarının, İcra ve İflas Kanununun ilamların yerine getirilmesi hakkındaki hükümlerine göre yerine getirileceği ve tarafların, tüketici hakem heyeti kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde tüketici hakem heyetinin bulunduğu yerdeki tüketici mahkemesine itiraz edebileceği düzenlenmiştir. Düzenlemelerde söz edilen karar, tüketici hakem heyetlerinin vereceği nihai kararlardır. Gerçekten de Kayseri Tüketici Sorunları İl Hakem Heyeti'nin 11.8.2014 tarih ve 2014/207 Sayılı karar ile nihai karar verilmiş ve ayrı bir davaya konu edilmiştir. Ancak, davaya konu Kayseri Tüketici Sorunları İl Hakem Heyeti'nin 7.7.2014 tarih ve 2014/145 Sayılı kararı ise, dosyanın uzman bilirkişiye tevdiine dair bir 'ara karar' niteliğinde olup, nihai karar olmadığından ara kararın infazı mümkün olmadığı gibi bu ara karara karşı itiraz yolu da açık değildir. Hal böyle olunca mahkemece, davacının dava dilekçesinin reddi gerekirken, yazılı gerekçe ile davanın reddine karar verilmesi doğru değil ise de netice itibarıyla doğru olan hükmün onanması uygun görülmüştür.

SONUÇ : Yukarıda açıklanan nedenlerle, gerekçeli karardaki gerekçenin karar metninden çıkarılmasına, temyiz edilen ve sonucu itibarıyla doğru olan hükmün gerekçesinin düzeltilerek ONANMASINA, peşin alınan harcın istenmesi halinde iadesine, 23.03.2015 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

NAHİT ERUZ

İLE SÖYLEŞİ

Teftiş Kurulu bir okuldur, çok şey öğretir insana. Hele benim için bulunmaz bir nimetti.

O zamanlar hikayeler yazıyorum, gezi notları yazıyorum, dergiler de yayımlanıyor hepsi de... Varlık, Türk Dili, Papirüs, Soyut, Kitaplar, Yeditepe, Yansıma, Halkoyu, Yeni Edebiyat, Kıyı, Saçak, Türkiye Yazıları, Sesimiz Kemalist Ülkü, Oluşum, Abece, Yazıt, Karşı Edebiyat, Maya, Öykü-Şiir gibi...

NAHİT ERUZ ANLATIYOR

20 Ekim 1936'da Aksaray'da doğdum. O zamanki Niğde Aksaray'da. İlk ve ortaokulu Aksaray'da, Ticaret Lisesi'ni Adana'da, Fık-sek Ekonomi ve Ticaret Okulu'nu da İstanbul ve İzmirde okudum.

Okulu bitiren arkadaşlarım hemen hepsi "iş" peşine düştü, acelesi varmış gibi ben de "iş" peşine. Yıl, 1958.

Çocukluk arkadaşım ve şimdiki eşim Birsen'le nişan-nikâhı birlikte yaptık. Öyle istendi. Resmen evliydim artık ama sadece resmen.

Hemen ardından, askerliği de aradan çıkaralım dedik. Yedek subay okulu'nu İstanbul'da, kıta hizmetini Konya'da yaptım. Tezkere almamıza bir ay kala 1960 ihtilali oldu ve asker idareye el koydu. O sırada Teğmen'im. Bizi bir telas sardı : ya terhis etmezlerse, askerlik uzayıp giderse ! Ama öyle olmadı, zamanında terhis olduk.

xxx

Askerliği bitirmesine bitirdik de memur alımları durduruldu. Yapacak tek şey kaldı, Aksaray'a gitmek ve ardından dükân yapmak.

Dükânı yaptık, ortaokulda ders saati beş liradan bir öğretmenlik bulduk. Kadrolu değil... Babanların da yanına yerleştik.

Memur alımları başlayıncaya kadar öğretmenlik, sonra ver elini Ankara... Merkez Bankasında bir iş bulmuştum. Bir süre sonra da Balak Kredi Bankası'na geçtim. Parasal durum daha iyiydi.

xxx

O günlerde müfettişlik falan aklımda yok.

Müfettişliği aklıma düşüren, beni hep destekleyen, ders çalışmam için kitaplar getiren, o sıralar bizim servisi denetleyen Balak Kredi Bankası Müfettişi Oktay Baloğlu oldu. Okulu bitireli beş altı yıl geçmiş aradan, bana getirdiği kitaplarla bu boşluğu doldurmak istiyordu.

Sonunda, bana verdiği emeği boşa çıkarmadım.

xxx

1964 Yılı başlarında, Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nın açtığı Müfettiş Yardımcılığı sınavını kazandım.

O zamanki Bakanımız Mehmet Yüceler idi.

Sınav komisyonunda kimler vardı, hiç hatırlamıyorum.

Müfettiş Yardımcılığı sınavını kazananlar şöyle : Nahit Eruz, Metin Yavuz, İbrahim Usta, Oğuz Anter, Erdem Özşahin ve Üçcan Aşçıoğlu. Yeterlik sınavında iki arkadaşımız, Erdem Özşahin ve Üçcan Aşçıoğlu başarılı olamadılar.

Yanına verildiğim ilk Müfettiş, Necdet Bilecik.

Bize görev belgelerini veren, Teftiş Kurulu kalemindeki Vahide Hanım bana şöyle demişti : "İyi bir müfettişin yanına verildiniz Nahit Bey..."

Daha sonra yanlarında çalıştığım iki müfettiş Nihat Ustalar ve Faruk Paykal oldu.

xxx

..w

Teftiş Kurulu'na girişim olan 1964'den Bakanlık Müşavirliği'ne atandığım 1984 yılına kadar 17 Bakanımız oldu. Teftiş Kurulu'nda ve idari görevlerde geçen süreçte...

xxx

Teftiş Kurulu bir okuldur, çok şey öğretir insana.

Hele benim için bulunmaz bir nimetti.

O zamanlar hikâyeler yazıyorum, gezi notları yazıyorum, dergilerde yayımlanıyor hepsi de... Yazmadığım dergi hemen hemen yok gibi. Varlık, Türk Dili, Papatya, Soyut, Kitaplar, Yedigöller, Yansıma, Halkoyu, Yeni Edebiyat, Kıyı, Saçak, Türkiye Yazıları, Sesimiz, Kemalist Ülkü, Oluşum, Abece, Yazıt, Karşı Edebiyat, Maya, Öykü-Siir gibi...

Hikâye kitaplarım ; Çuvalın Yanındaki Adam, Yumma, Gül Hırsız, İnsanca, bir de taşlama türünden Banteli.

Bu öykülerin, diğer yazıların tümü de müfettişlik dönemine ait değil elbet. Ama, müfettişlik bana gezme, görme ve inceleme olanağı sağladı. Teftiş için gittiğim hiç bir yerde sadece teftişe gümülüp kalmadım. Orta Anadolu'yu zaten bilirdim ama Güneydoğuyu, Doğu Anadolu'yu, Karadeniz bölgesini, Ege ve Akdeniz sahillerini, Trakya'ya girdim.

İnanır mısınız, en kötü dediğimiz yerler için hiç yakınmadım. Aynı yerlere, bölgelere birkaç kez gitsem bile.

Evet, müfettişlik bu nedenlerle benim için ayrı bir okuldu.

xxx

Havayı biraz değiştirelim.

Rahmetli Zeki Cimitoğlu, müfettişliğinde aşırı kuşkuculuğu ile ün yapmış biriydi.

Bir tarihte, Zeki Cimitoğlu ile Necdet Bilecik Mersin'de teftiş-teler. İkisinin de işi ayrı ama aynı yerde çalışıyorlar, aynı yerde yatıyorlar. Akşam üzeri olunca da eski Mersin'in deniz kenarında dolaşıyorlar.

Günlerden bir gün akşam üzeri gene birlikte çıktıkları, rıhtım boya ağır ağır geziniyorlar.

Bir ara, Zeki Cimitoğlu, Necdet Bey'in yüzüne bile bakmadan heyecanlı bir sesle :

"Necdet" der. "Başını çevirmeden, arkadan gelen ayak seslerini dinle ! "

Necdet Bilecik denileni yapar ve başını geriye çevirmeden dinler. Gerçekden ayak sesleri var.

"Duyuyorum efendim, gerçekden ayak sesleri var."

Cimitoğlu, aynı ciddiyet, heyecan ve sert bir ses tonuyla konuşur:

"Causus mudur, ne midir herif ! Deminden beri püsimizden geliyor."

xxx

1974 yılında İstanbul Gümrükleri Başmüdür Yardımcısıyım. Orhan Yüzbasiöğlu da Başmüdürümüz.

Bir gün Yahya Benekaystadımız telefon etti :

"Nahit, Ankara'ya Gümrükler Genel Müdür Yardımcısı olarak gelmek ister misin ? "

Yahya Bey yeni müstesar yardımcısı olmuştü.

./..

Bakanımız da Mahmut Türkmenoğlu. Başbakan Ecevit.
Fazla düşünmeden "olur" dedim.

xxx

Kararname çıkar çıkmaz Ankara'ya geldim.
Bakanlığın giriş katında bir odaya yerleştirdim.

O zamanlar, şimdilerde olduğu gibi şatafatlı odalarımız, sekreterlerimiz falan yok. Odanın kapısının yanındaki bir sandalyeye oturan bir odacı var, Mehmet Efendi. Evrakı getirip götürün, çay kahve işimize bakan, ben olmadığım zamanlarda da telefona bakan Mehmet Efendi.

Telefon çalınca söylenenleri masa takvimine not alır. Odama gelince, bu notları okumaya çalışırım ama bir türlü okuyamam. Çağırırım Mehmet Efendi'yi :

"Kim aradı beni Mehmet Efendi ? "

İki eli önünde kavusuk, baş hareketleriyle kendi notunu gösterip yanıtlar beni :

"Oraya yazdım efendim."

"Tamam" derim, "yazmışsın da ben okuyamadım."

Bu kez Mehmet efendi eğilir kendi yazdığı yazının üzerine. Bakar da bakar... Sonra mahcup, biraz da korkak bir tavırla yanıt verir :

"Valla, ben de okuyamadım efendim."

xxx

Ankara'da politik müzgarlar fazla, Bakanlık üst makamları için bürokratlar arasında ayak oyunları fazla...

Müfettişliğe pek benzemiyor. Teftiş Kurulunda bunlar pek az hissediliyordu.

1975 Yılı başlarında bir gün, o zaman Bakanımız olan Baran Tuncer'in odasındayız. Bir ara iş konuşuldu sonra Bakanımız işi sohbet havasına geçirdi. Çaylar tazelendi.

Konuşmalar amir memur değil nerdeyse arkadaş havasındaydı. Konu bürokratlara, bakanlıklardaki üst makamlara geldi.

Müsteşar Yardımcısı Yahya Benekay, o sempatik hali güleç yüzüyle Baran Tuncer'e :

"Sayın Bakanım" dedi. "Bürokrasi, buz pateni yapılan saha gibidir. Orada, beden hareketlerini, ayak oyunlarını iyi yapamazsanız o buz sahada sırtüstü gidersiniz."

Laf Bakan'ın çok hoşuna gitti ve epeyce güldü.

xxx

Baran Tuncer'in dört beş ay süren Bakanlığı sonrasında Orhan Östrak Gümrük ve Tekel Bakanı oldu. Östrak 1962-1963 yıllarında da Bakanlığımızı yapmıştı. Hem politikada, hem Bakanlıkta deneyimli biriydi.

Yeni Bakan gelince bürokrat kesimi hareketlendi. Gene ayak oyunları başladı.

Ne diyelim, usul böyle...

Ve sonunda, Recai Erk Gümrükler Genel Müdürlüğünden Müsteşar Yardımcılığına, Yılmaz İsmailoğlu Genel Müdür Başyardımcılığından Gümrükler Genel Müdürlüğü'ne, ben de Genel Müdür Yardımcılığından Başyardımcılığına atandım.

xxx

./..

JK

Her Bakan değişiminde bir fırtına esiyor, makamlar allak bullak oluyor. Kiminde az, kiminde çok ama mutlaka oluyor. Kimileri bunlara "nübet değişimi" diyorlar ama inanmayın siz.

Hiç bir Bakan da "benim zamanımda böyle şeyler olmamıştır" diyemez. Atama fırtınası daha çok yukarılarda... Aşağı katlara indikçe rüzgârın şiddeti de azalıyor.

12 Eylül 1980 sonrası bu atama furyası bir süre duruldu ama sadece bir süre.

xxx

1 Haziran 1978'de Kontrol Genel Müdürü olarak atandım.

Bakanımız Tuncay Mataracı.

Müsteşarımız da Teoman Yayın... Bakanlık dışından atanmıştı. Teoman Yayın müsteşarlığı sırasında üst kademedeki bürokratların görevlerine hep saygılı olmuştur.

Kontrol Genel Müdürlüğüm kısa sürdü, altı ay.

15 Aralık 1978'de Gümrükler Genel Müdürü olarak atandım.

Bu dolandırma nedendi bilemem tabii... Bilenler de gerçeği anlatmazlar.

Altı ay önce olduğu gibi Bakanımız gene Tuncay Mataracı, Müsteşarımız da gene Teoman Yayın.

Başbakanımız da gene Ecevit.

Gümrükler Genel Müdürlüğündeki arkadaşlar, eski arkadaşlarım. Kişileri iyi tanıyorum. "Mevzuat"ım da oldukça iyiydi hani. Türkiye'nin hemen hemen her yerini özellikle müfettişliğim döneminde gezmişim, gümrüklerimizi yerleriyle, oradaki insanların yaşam biçimleriyle görmüşüm. Bunların büyük yararı oldu bana.

İdari görevlerde bulunduğum zamanlarda da pek sıkıntı olmamış ama memuriyetimin en güzel yılları müfettişlik yıllarıdır.

xxx

Gümrük ve Tekel Bakanlığı Maliye ile birlesince bakanlığın adı da "Maliye ve Gümrük Bakanlığı" olmuştur.

O sıralar ben Gümrükler Genel Müdürüyüm.

Bakanımız Vural Arıkan...

Kısa bir süre sonra, 1984 yılı başlarında beni Bakanlık Müşavirliği'ne atadılar. Yerime de Maliye kesiminden Erhan Cireli geldi.

Bakanlık Müşavirliği'ne atanmam ile ilgili, Başbakanlığa gönderilen yazıda, gerekçe şöyle yazılmış: "Simdiye kadar bulunduğu görevlerde edindiği bilgi ve tecrübesinden daha iyi yararlanmak amacıyla Bakanlık Müşavirliği'ne atanması uygun görülmüştür." Altında, Bakanımız Vural Arıkan'ın imzası.

İşin garibine bakın ki, Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nın en son Gümrükler Genel Müdürü benim.

xxx

Simdi emekliyim.

1999 Yılında, doğum günüm olan 20 Ekim'de emekli oldum. Hiçbir iş yapmıyorum. Yazı yazmak hariç...

20 Ekim 2015

Nahit BRUZ

SORULAR

*Hakan UÇAK**

1) Gümrük Vergilerine ilişkin olarak aşağıda yer alan ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) İthalat sırasında ödenen vergilere ithalat vergileri denir.
- B) Gümrük vergileri eşyanın ithalatında veya ihracatında tahsil edilir.
- C) Eşyanın ihracatında tahsil edilen vergilere ihracat vergileri denir.
- D) İthalat vergilerinde zamanaşımı süresi 5 yıldır.

2) Aşağıdakilerden hangisi gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanım değildir?

- A) Gümrüğe terk.
- B) Yeniden ihracat.
- C) Geçici depolama.
- D) İmha.

3) Menşe ile ilgili olarak aşağıda yer alan bilgilerden hangisi yanlıştır.

- A) Eşyanın ekonomik açıdan milliyetine menşe denir.
- B) A.TR Dolaşım belgesi menşe ispat belgesi olarak kabul edilir.
- C) Tercihli menşe uygulamalarından istifade edilmesi durumunda daha düşük gümrük vergisi ödenebilir.
- D) Tümöyle bir ülkede elde edilen ürünler, o ülke menşeli olarak kabul edilir.

4) Gümrük kıymetine ilişkin olarak aşağıda yer alan ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Gümrük kıymeti gümrük vergisi matrahıdır.

- B) Gümrük kıymeti fiilen ödenen veya ödenecek fiyattır.
- C) Gümrük kıymeti alıcının satıcı veya satıcı yararına yapmış olduğu ödemeler toplamıdır.
- D) Gümrük kıymeti satıcının alıcıya veya alıcı yararına yapmış olduğu ödemeler toplamıdır.

5) Aşağıdakilerden hangisi bir kıymet tespit yöntemlerinden biri değildir?

- A) İlk yöntem
- B) Satış bedeli yöntemi
- C) Aynı eşyanın satış bedeli yöntemi
- D) İndirgeme yöntemi

6) Aşağıdakilerden hangisi fiilen ödenen veya ödenecek fiyata eklenecek giderlerden değildir?

- A) Nakliye (navlun) giderleri.
- B) Sigorta giderleri.
- C) Royalty giderleri.
- D) Çoğaltma giderleri.

7) Aşağıdakilerden hangisi fiilen ödenen veya ödenecek fiyata dahil edilmeyecek giderden değildir?

- A) Satın alma komisyon giderleri
- B) İthal eşyasının tekrar satışından kaynaklanan hasılanın satıcıya gönderilen kısmı
- C) İthalat vergileri
- D) Faiz giderleri

8) Geçici İthalat Rejiminde izin süresi maksimum kaç aydır?

- A) 12 Ay.
- B) 3 Ay.
- C) 6 Ay.
- D) 24 Ay.

9) Posta ve hızlı kargo kapsamındaki muafiyet uygulamasına ilişkin aşağıda yer alan bilgilerden hangisi doğrudur?

- A) Muafiyet sınırı Gümrük Kanunu'nda 150 EURO olarak belirlenmiştir.
- B) Muafiyet sadece gerçek kişilere tanınmıştır.
- C) Muafiyetten yılda en fazla dört defa istifade edilir.
- D) Cep telefonu cinsi eşyaya ilişkin bir sınırlama bulunmamaktadır.

10) Aşağıdakilerden hangisi Gümrük Kanunu'nun 167 inci maddesi kapsamında muafiyet kapsamında yer almamaktadır?

- A) Cumhurbaşkanlığı Zat eşyası
- B) Yerleşim yerlerini Türkiye Gümrük Bölgesine nakleden gerçek kişilere ait her türlü kullanılmış ev eşyası
- C) Ekonomik değeri olan eşya
- D) Uluslararası ilişkiler çerçevesinde alınan hediyeler

11) Dâhilde işleme rejimine ilişkin olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Dahilde işleme izni Ekonomi Bakanlığı tarafından verilmektedir.
- B) Şartlı muafiyet sisteminde ithalat anında gümrük vergileri için teminat verilmektedir.
- C) Geri ödeme sisteminde ithalat anında vergiler ödenmektedir.
- D) Dahilde işleme rejimi 12 Aya kadar verilmektedir.

12) Gümrük cezalarına ilişkin olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Gümrük vergi alacaklarına bağlı zamanaşımı süresi 3 yıldır.
- B) Gümrük cezalarına 15 gün içerisinde Bölge Müdürlüğü'ne itiraz edilebilir.
- C) Gümrük cezalarının 30 gün içerisinde ödenmesi durumunda % 30 oranında indirim uygulanır.
- D) Bölge Müdürlüğü'ne yapılan itirazın reddi kararlarına karşı dava yolu açıktır.

13) Aşağıdakilerden hangisi istisnai kıymetle beyana konu değildir?

- A) Çabuk bozulabilir eşya
- B) Fiyatı tekrar gözden geçirilecek eşya.
- C) Boru hattı ile taşınan eşya.
- D) Yolcu beraberinde taşınacak eşya.

14) Aşağıdakilerden hangisi bir beyan türü değildir?

- A) Yazılı beyan.
- B) Şifahi beyan
- C) Sözlü Beyan.
- D) Bilgisayar veri işleme tekniğiyle.

15) Temsiller ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Doğrudan temsil gümrük müşavirleri aracılığıyla yapılır.
- B) Kamu kurum ve kuruluşları doğrudan temsilden istifade edebilir.
- C) Gümrük müşavirleri dolaylı temsilcidir.
- D) Transit taşımacılık yapan veya arızı olarak beyanda bulunan kişiler hariç olmak üzere, temsilci Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik olmalıdır.

PC Gümrük Külliyyatı

Gümrük ve Dış Ticaret Mevzuatı Bilgi Bankası

"25 Binden fazla kullanıcının tercihi"

- ▶ Risk Havuzu ile ithalat/ihracat kritiğini GTİP üzerinden araştırma imkanı,
- ▶ Tarife Cetveli (*Avrupa Birliği Tarife Cetveli Uygulamaları Dahil*),
- ▶ Bağlayıcı Tarife Bilgileri (*BTB'ler, Mülga/Mer'i dahil*),
- ▶ Menşei, Kıymet ve GTİP üzerinden kişisel kritik arşiv sistemi,
- ▶ 250 Bin Kelime/Kavram İngilizce-Türkçe Sözlük
- ▶ Mülgalar hariç olmak üzere; 188 Kanun, 216 Yönetmelik, 855 Kararname ve Mahkeme Kararı, 360 Mevzuat Uygulama Tebliği, 400 Dış Ticaret Tedbirlerine Konu Tebliğ, 584 Genelge, 52 Başlık altında 4980 Tasarruflu Yazının Bir Milyondan fazla yer işareti ve köprü bağlantısı ile teorik mevzuatın tek parça halinde kullanılabilmesi

PC Gümrük Külliyyatı, her zaman yanınızda!

AppStore

GooglePlay

Program Yapımcısı:
Osman ERDOĞAN

Gümrük Müdür Yardımcısı
E-Posta : osman-pw@hotmail.com

ARSLAN

Satış, Dağıtım ve Teknik Destek
Arslan Yazılım ve Bilişim Ltd.Şti.
www.arslanet.com 444 3 140

Hakan UÇAK

Sevgili GÜMRÜK 2015

GÜMRÜK KIYMET UYUŞMAZLIKLARI

AÇIKLAMALI - İÇTİHATLI

Rüfet DAĞ - Sami CEYHAN - Mehmet BALLI

"www.gtmd.org.tr adresinden kargo dahil 25 TL ye temin edebilirsiniz"

ULUSLARARASI VERGİLENDİRME

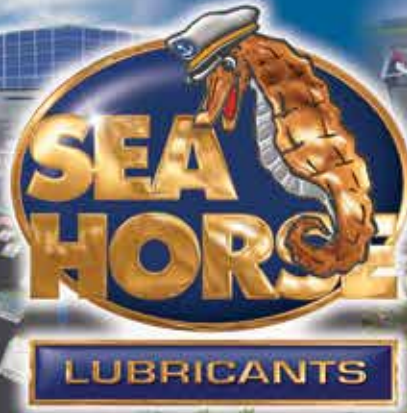
Prof.Dr. Osman PEHLİVAN - Prof.Dr. Ersan ÖZ

"www.gtmd.org.tr adresinden kargo dahil 20 TL ye temin edebilirsiniz"

Avrupa'nın ilk, Dünyanın en büyük ve en kapsamlı
Smart Mega Plant'i Denizati Petrokimya Gebkim Projesi

Smart Mega Plant PLANT

Power of LUB !!!

anytime anywhere

SEAHORSE PETROKİMYA ÜRÜN. YAPI İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş. GEPOSB 3. cadde 34. sokak No: 5 41400 Gebze / Kocaeli Tel: +90 262 751 0607 Fax: +90 262 751 0616

www.seahorse.com.tr

ÜNİSPED GÜMRÜK MÜŞAVİRLİĞİ & HİZMET SERVİSLERİ

www.ugm.com.tr

Size Özel